

INSTITUTIONES

LINGUAE PERSICAE

SCRIPSIT

I. A. VULLERS.

EDITIO ALTERA AUCTA ET EMENDATA.

GISSAE

SUMTIBUS I. RICKERI

MDCCCLXX.

GRAMMATICA

LINGUAE PERSICAE

CUM

DIALECTIS ANTIQUIORIBUS PERSICIS ET LINGUA SANSCRITA

COMPARATAE

SCRIPSIT

IOANNES AUGUSTUS VULLERS

MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR LITERARUM ORIENTALIUM
IN UNIVERSITATE LUDOVICIANA GISSENSI PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS
ORDINUM HASSIACI PHILIPPI MAGNANIMI PRO MERITIS EQUES RUSSICI ST.
STANISLAI SECUNDICERIUS PONTIFICII ST. SILVESTRI AURATAE MILITIAE
NUNCUPATI EQUES COMPLURIUM ERUDITORUM SOCIETATUM CUM SODALIS
TUM SOCIUS HONORARIUS.

GISSAE
SUMTIBUS I. RICKERI
MDCCCLXX.

TYPIS ZENDICIS ACADEMIAE GISSENSIS
EX TYPOGRAPHIA W. KELLERI.

BERNHARDO A DORN

VIRO AMICISSIMO

SACRUM.

Ins
sunt
nome
scrita
ticam
comp
antiq
tae,
atqu
viror
vero
sansc
ratio
ex ij
tum
boru
sunt

PRAEFATIO.

Quae triginta annis praeteritis denuo prodeunt „Institutiones linguae persicae" ita auctae et emendatae sunt, ut novi potius operis, quam alterius editionis nomen suo sibi iure vindicare possint. Praeter sanscritam enim linguam in hoc libro, quem „Grammaticam linguae persicae" inscribere nobis placuit, etiam comparatae sunt dialecti antiquiores persicae, zendica, antiquior persica, qualem offerunt inscriptiones cuneatae, pehlevica et parsica, olim non satis bene notae atque exploratae, nostris autem temporibus multorum virorum doctorum scriptis accuratius illustratae. Quam vero necessaria sit et harum dialectorum et linguae sanscritae comparatio ad persicam linguam critica ratione examinandam recteque perspiciendam quum ex ipsa, quae inter illas est, cognatione intelligitur, tum inprimis eo potest probari, quod plurimae verborum persicorum formae et immutationes ex illis sunt deducendae atque explicandae.

Persarum igitur sermonem cum dialectis antiquioribus persicis et lingua sanscrita diligenter mihi comparanti ante omnia in eo contendendum et laborandum erat, ut vera genuinaque ratione, quae inter persicas et zendicas sanscritasque literas intercedit, accurate exposita, consonantium mutandarum leges proponerem atque uberius pertractarem, quum iis potissimum et accurata originis vocum investigatio et recta formarum explicatio nitatur. — Sequitur deinde verbum, quod hoc loco posui, non, ut in priore editione, inter nomen et particulas, quia falsum id esse et artis grammaticae praeceptis repugnare nunc persuasum habeo. Verbum enim ipsum per se enuntiatio est, nomen autem et particulae singulae tantum sunt enuntiati partes, eiusdem scilicet originis et constructionis ideoque in expositione grammatica minime separandae. — Quum multis verbis persicis praepositiones praefixae sint, quae ex solis dialectis cognatis deduci possunt nec reperiuntur nisi cum verbo arcte coniunctae, accurata dialectorum cognatarum investigatione et comparatione haec praefixa eruere et singulari capite uberius pertractare studui. — Verborum anomalorum doctrina, quam in omnibus grammaticis persicis nimis confusam implicatamque inveneris, nova ac simplici ratione, quae verbi radice cum dialectis cognatis comparata nititur, a nobis tractata est. —

Nominum persicorum formatio quo melius perspici possit, omnia suffixa, quae formationi inserviunt, cum dialectis cognatis comparata ordine alphabetico sunt disposita eorumque cum vocibus connectendorum ratio multis exemplis est exposita. Denique in doctrina de compositione uberius tractanda Indorum inprimis grammaticos secutus sum, sed alium statui compositorum nominalium et numerum et ordinem, quem loco suo pluribus expositum invenies.

Praeterea Persarum libris grammaticis accurate perlectis rationem, qua grammatici persici formas explicare solent, aut meam feci aut refutare studui, si quid mihi falsum esse nec probari posse exemplis videbatur, quae ad confirmandas regulas ex optimis Persarum libris fere semper sunt proposita. Qua de causa praeter grammaticae persicae epitomen lexico Borhâni qâti'u praemissam, grammatica copiosa, quae lexico Haft qulzum[1]) adiuncta est et Lumsdenii opus grammaticum[2]), quod indigenarum aucto-

---

[1]) Plura de hisce lexicis persicis v. in praefatione lexici nostri p. VI et VII.

[2]) A grammar of the Persian language etc., in two volumes by M. Lumsden, Calcutta 1810, fol.

ritate nititur, saepius in nostro libro laudantur. Accedunt duo alii fontes persici praecipui, quibus in hac nova editione usus sum, grammatica nimirum persica lexico Raschîdî praefixa [3]) et lexicon persicum مصطلحات بهار عجم inscriptum [4]), cuius auctor critica inprimis ratione voces et formas illustrare studet.

Quamquam grammatica nostra non inservit sermoni, qualis nunc est, Persarum addiscendo, sed cognatis dialectis comparatis ad severiora artis praecepta conscripta est, quo ad literarum potius persicarum monumenta aditus aperiatur, discriminis tamen, quod est inter vulgarem illum et eruditum Persarum sermonem sive in pronuntiatione sive in vocum et formarum diversitate et usu fere semper ratio habita est. Qua in re auctores et testes nobis erant Persa Mirza Mohammed Ibrahim literarum arabicarum et persicarum professor in collegio hindostanico Haley-

---

[3]) Grammaticae persicae praecepta ac regulae, quas lexico persico Ferhengi Raschîdî praefixas e duobus codicibus uno Roedigeri, altero bibliothecae Reg. Berolinensis scripsit et edidit Dr. Splieth, Halis 1846.

[4]) Plura de hoc lexico persico v. in praefatione lexici nostri p. VII.

burensi, cuius librum grammaticum anglice scriptum vir doctissimus Fleischer germanice vertit[5]), et Al. Chodzko natione quidem Polonus sed literis persicis maxime eruditus, qui per duodecim annos consulis Russici munere fungens in persicis regionibus habitavit et grammaticam sermonis, qualis nunc est, Persarum conscripsit[6]) magni aestimatam, e qua etiam doctrina de accentu persico in libro nostro repetita est. — Praeterea Gabrielis Geitlin liber grammaticus[7]) valde commendandus haud raro a nobis laudatus est.

Accipite igitur, qui lecturi estis, benevolenter hanc novam libri nostri grammatici editionem, quam paravimus ad linguam persicam accuratius investigan-

---

5) Grammatik der lebenden persischen Sprache von Mirza Mohammed Ibrahim, aus dem Englischen übersetzt, zum Theil umgearbeitet und mit Anmerkungen versehen von Dr. H. L. Fleischer, Leipzig 1847.

6) Grammaire persane ou principes de l'Iranien moderne accompagnés de Fac-Simile pour servir de modèles d'écriture et de style pour la correspondance diplomatique et familière par Alexandre Chodzko, Paris 1852.

7) Inscribitur : principia grammatices neo-persicae cum metrorum doctrina et dialogis persicis, Helsingf. 1845.

dam et cognoscendam, errori autem indulgeatis, quaeso, qui mecum non ignoratis errare esse humanum.

Scribebam in Academia Ludoviciana Gissensi mense Martio MDCCCLXX.

CONSPECTUS LIBRI.

COMPENDIA SCRIBENDI.

Anv. Soh. *i. e.* Anvari Soheily (Sooheily) ed. Calc. 1824.
ap. — dialectus antiquior persica, qualem offerunt Inscriptiones cuneatae.
ar. — lingua arabica.
arm. — lingua armenica.
B. — lex. برهان قاطع, d. q. v. praef. lex. nostri p. VI.
Bh. — lex. مصطلحات بهار عجم, d. q. v. praef. lex. nostri p. VII.

Bost.	*i. e.*	le Boustân de Sa'dî texte pers. avec un comm. par Ch. H. Graf, Vienne 1858.
Bund.	—	Bundehesh editionis Westergaardi Haun. 1851 et Justii Lips. 1868.
C. et Cast.	—	Ed. Castelli lex. hept., d. q. v. praef. lex. nostri p. VIII.
Chr. Sch.	—	chrestomathia nostra Schahnamiana, Bonn. 1833.
D. M. G.	—	deutsche morgenländische Gesellschaft.
F.	—	lex. فرهنگ شعوری, d. q. v. praef. lexici nostri p. VI.
Fr.	—	Fragmens rel. à la rel. de Zoroastre, Par. 1819.
Gl. in Des.	—	glossarium libro „The Desatîr" adiectum, d. q. v. praef. lex. nostri p. VIII.
Gl. Sch.	—	glossarium persice scriptum in tomo IV Schahn. ed. Turn. Macan, d. q. v. praef. lex. nostri p. VIII.
Gul.	—	Gulistân éd. autogr. publ. par N. Semelet, Par. 1828.
H.	—	historia Mirchondi et quidem Buj. i. e. Bujidarum, Gasn. i. e. Gasnevidarum, Sam. i. e. Samanidarum a Fr. Wilken et Selj. i. e. Seljukidarum a nobis edita.
Hg.	—	Gramm. d. Huzvâresch-Spr. v. Fr. Spiegel, Wien 1856.
HK.	—	lex. Seven Seas, v. infra Sev. Seas.
H. Mong.	—	Histoire des Mongols par Quatremère in Coll. or. tom. I, Par. 1836.
J.	—	Dictionary pers., ar. and engl. by Fr. Johnson, Lond. 1852.
M. s. Men.	—	Meninskii lex. ar. pers. turc., Viennae 1780.
p.	—	lingua persica.
pa. s. pars.	—	dialectus parsica.
Pend.	—	Pend-Namèh trad. et publ. par S. de Sacy, Par. 1819.
Pg.	—	Gramm. d. Parsisprache v. Fr. Spiegel, Leipz. 1851.
phl.	—	dialectus pehlevica.
s.	—	sive.
, s.	—	lingua sanscrita.
Sec. Nam.	—	The Secander Nama of Nizami, Calc. 1812.
Sev. Seas	—	Seven Seas s. lex. pers. هفت قلزم, d. q. v. praef. lexici nostri p. VII.
SHL.	—	lex. Shums-ool-Loghat, d. q. v. praef. lexici nostri p. VII.
Soohr.	—	Soohrab a poem of Ferdousee by J. Atkinson, Calc. 1814.
t.	—	lingua turcica.
z.	—	lingua zendica.
Zg.	—	Gramm. d. altbaktr. Spr. v. Fr. Spiegel, Leipz. 1867.

LITERAE.

1. Persae arabicis utuntur literarum formis, quas Arabum imperio subiecti cum suis commutasse videntur. Quum autem lingua persica ad Aricam familiam pertineat, non ad Semiticam, ut lingua arabica, Arabum quoque scriptura, a persicae linguae natura et indole aliena, persicis literis exprimendis haud idonea esse poterat. Quare factum est, ut Persae non solum novas vocales et consonas arabicis adderent et quae duriores ipsis videbantur repudiarent, sed etiam literas, quas Arabes pronuntiando bene distinguunt, plane inter se confunderent.

2. Scripturae genus apud Persas usitatissimum est T a'l î q (تعليق), e charactere arabico N e s k h i (نسخی), quo etiam Persae utuntur, ortum penduloque literarum ductu, a quo nomen accepit, bene ab illo distinctum. Persicum quoque scribendi genus est N e s t a' l î q (نستعليق e تعليق نسخ decurtatum Bh.), quod neque Neskhi est neque Ta'lîq, sed inter utrumque characterem quasi medium tenet. Tertium denique scripturae genus, quo in epistolarum commercio et in rebus diplomaticis maxime utuntur, appellatur S c h i k a s t a (شکسته) i. e. *fractum* (alias قرمه sec. G e i t l i n) eique proprius est literarum ductus negligens, implicatus, inelegans. Plura v. in O u s e l e y Persian Miscellanies, an Essay to facilitate the reading of Persian Manuscripts. Lond. 1795 4° et Al. C h o d z k o, grammaire persane Paris 1852, 8°, p. 189 sqq., ubi varia scripturae generum specimina exhibentur.

3. Literae a dextra sinistrorsum scribuntur et quatuor exhibent figuras, connexam nimirum cum sequenti vel praecedenti vel utrinque, aut omnino non connexam. Scribendi mos idem est Persarum atque Arabum et Turcarum nunquam vocabulum in syllabas separare, ita ut pars superstes vocabuli longioris in lineam sequentem transferatur, sed scriptura aut sursum inflectitur, aut ultimae literae superponuntur prioribus. Praeterea linea coniunctiva literarum ad spatium lineae explendum latius extendi potest. Denique singula orationis membra certis signis distingui non solent; attamen exstant interpuncta quaedam minora, ut ', :, . et maiora, ut ۞, quae scriptores orientales rarius quidem neque inter se consentientes adhibent. Partes librorum et singula capita distinguuntur literis rubris vel auratis.

In sequenti tabula, quae omnes exhibet persicarum literarum figuras et nomina una cum pronuntiatione, primo loco positae sunt consonantes ordine recepto dispositae, deinde vocales et diphthongi, quas denique sequuntur ceterae legendi notae. — Numerorum signa et numeros singulis literis denotatos separata tabula infra § 43 apposita exhibet.

CONSONANTES.

Ordo	Nomina		Figurae				Pronuntiatio
			haud connexarum	connexarum			
				cum praecedenti	utrinque	cum sequenti	
1	Elif	الف	ا	ـا			Spirit. lenis
2	Bê	بى (با)	ب	ـب	ـبـ	بـ	b
3	Pê	پى	پ	ـپ	ـپـ	پـ	p
4	Tê	تى (تا)	ت	ـت	ـتـ	تـ	t
*5	Sê	ثى (ثا)	ث	ـث	ـثـ	ثـ	s (acut.)
6	Jîm	جيم	ج	ـج	ـجـ	جـ	j

Ordo	Nomina		Figurae haud connexarum	connexarum cum praecedenti	connexarum utrinque	connexarum cum sequenti	Pronuntiatio
7	Cê	چی	چ	ـچ	ـچـ	چـ	c
*8	Ḥê	حی (حا)	ح	ـح	ـحـ	حـ	ḥ (acut.)
9	Khê	خی (خا)	خ	ـخ	ـخـ	خـ	kh
10	Dâl	دال	د	ـد			d
11	Zâl	ذال	ذ	ـذ			z (s moll.)
12	Rê	ری (را)	ر	ـر			r
13	Zê	زی (زا)	ز	ـز			z (s moll.)
14	Ĵê	ژی	ژ	ـژ			ĵ (gall. j)
15	Sîn	سین	س	ـس	ـسـ	سـ	s (acut.)
16	Schîn	شین	ش	ـش	ـشـ	شـ	sch
*17	Sâd	صاد	ص	ـص	ـصـ	صـ	s (acut.)
*18	Zâd	ضاد	ض	ـض	ـضـ	ضـ	z (s moll.)
*19	Tê	طی (طا)	ط	ـط	ـطـ	طـ	t
*20	Zê	ظی (ظا)	ظ	ـظ	ـظـ	ظـ	z (s moll.)
*21	ʾAïn	عین	ع	ـع	ـعـ	عـ	ʾ Spirit. lenis
22	Ghaïn	غین	غ	ـغ	ـغـ	غـ	gh
23	Fê	فی (فا)	ف	ـف	ـفـ	فـ	f
*24	Qâf	قاف	ق	ـق	ـقـ	قـ	q
25	Kâf	كاف	ك	ـك	ـكـ	كـ	k
26	Gâf	گاف	گ	ـگ	ـگـ	گـ	g
27	Lâm	لام	ل	ـل	ـلـ	لـ	l
28	Mîm	میم	م	ـم	ـمـ	مـ	m
29	Nûn	نون	ن	ـن	ـنـ	نـ	n
30	Vâv	واو	و	ـو			v
31	Hê	هی (ها)	ه	ـه	ـهـ	هـ	h
32	Yê	یی (یا)	ی	ـی	ـیـ	یـ	y
	Lâm-elif		لا	ـلا			la

*) Octo consonantes arabicae hoc asterisco notatae a Persis repudiantur, d. q. v. infra § 4.

VOCALES.

Nomina	breves: Figurae initiales	breves: Figurae mediae et finales	breves: Pronuntiatio	longae: Figurae initiales	longae: Figurae mediae et finales	longae: Pronuntiatio
Zabar زبر s. Fatha (فتح)	أَ	ـَ	a (ă, e)	آ s. اَا	ـَا	â
Zêr زير s. Kesra (كسر)	إِ	ـِ	i	اِى	ـِى	î et ê
Pĕsch پيش s. Dhamma (ضمّ)	أُ	ـُ	u	اُو	ـُو	û et ô

DIPHTHONGI.

أَى ai et أَو au

LEGENDI NOTAE.

Sukûn (سكون) s. Jezm (جزم) ـْ
Teschdîd (تشديد) ـّ
Medda (مدّ) ـٓ
Hamza (همزه) ء

SCRIPTURAE ET PRONUNTIATIONIS PRAECEPTA.

CONSONANTES.

4. Praecedenti tabula triginta duae literae consonantes continentur, quarum quatuor پ, چ, ژ et گ, tribus punctis diacriticis ab arabicis literis ب, ج, ز et ك bene distinctae, Persis sunt propriae ob eamque causam persicae (فارسى s. عجمى) appellantur oppositae ceteris, quas dicunt arabicas

(عربی s. تازی). Viginti octo autem arabicarum literarum Persae octo repudiarunt, quarum pronuntiatio, ut grammatici docent, difficilior haberetur *). Sunt literae ث, ح, ص, ض, ط, ظ, ع et ق in vocabulis vere persicis vix unquam adhibitae. Nihilominus paucae inveniuntur voces persicae, una alterave harum literarum scriptae, quarum tamen forma recentior esse videtur et arabicae scripturae accommodata, quum antiquiorem et veram ipsi persicae linguae thesauri fere semper exhibeant. Ita e. g. pro طهمورث *Tahmûras* nom. regis, حیز *homo nequam*, شصت *sexaginta*, صد *centum*, طشت *pelvis maior*, طپیدن *huc illuc agitari*, طلا *aurum*, عرابه *currus*, قالنجه *avis quaedam*, قلندر *monachus*, لعل *rubinus*, al. antiquiores exstant formae : تهمورس, هیز, شست, سد, تشت, تپیدن, تله, ارابه, کالنجه, کلندر, لال. Adde schol. ad Sec. Nam. p. 128, l. 13 : طلا بمعنی ذهب بتای قرشت فارسی الاصل است که تله بهای مختفی بوده وهای مذکور بالف بدل شده مثل خاره وخارا ومتاخرین آن‌را بطای حطی می نویسند مانند طپیدن. Vid. etiam § 8. 17. 18. 21 et lex. nostr. s. v. ارثنگ, اصطخر, اصفهان, چوماق, طوطی, کیومرث, sim. — Itaque persicum alphabetum proprie viginti quatuor constat literis, quae, ut tabula docet, aut separatae aut connexae scribuntur. — Ultima figura ﻻ est literarum ل et ا complexus.

Nomina literarum sunt arabica a Persis recepta; eorum autem nominum, quae longa vocali *â* terminantur aeque ac nominum trium literarum پ, چ et ژ persica forma in ـی loco ـا desinens usitatior est. In tabula praecedenti arabica forma uncis inclusa adscripta est.

5. Quamquam Persae arabicas literas suis commutarunt, arabicam tamen pronuntiationem, a persicae linguae natura et indole plane alienam, omnino recipere non poterant. Difficillimum autem est sonum, quo Persae literam quamque arabicam

---

*) V. Seven Seas t. VII p. 4 l. 20; Borh. qât. p. 4 l. 10 et Lumsden a Gram. of the Pers. lang. Calc. 1810 fol. t. I p. 28.

pronuntiant, accuratius definire, quum vera et perfecta pronuntiatio praeceptis disci non possit sed frequentissimo tantum indigenarum commercio. Attamen adhibitis ipsorum Persarum et virorum doctorum, qui apud Persas degebant, de pronuntiatione praeceptis et comparatione cum zendicis et sanscritis literis instituta, cum difficiliorem literarum quarundam pronuntiationem, tum singulae cuiusque persicae literae vim et significationem sequentibus accuratius definire conati sumus.

ا

6. Lit ا est spiritus lenis, quo tres vocales *a*, *i* et *u* initiales quasi ex ore protruduntur. Si vocalem اَ sequitur و vel ی oriuntur diphthongi أَو *au* et أَی *ai*. In arabica lingua lit. ا tum semper signo Hamza afficitur (§ 41) et in lexicis persice scriptis literae Elif appellatio usitata est Hamza. — Si autem lit. ا in medio aut fine syllabae reperitur, semper est lit. quiescens, quae vocali longae *â* formandae inservit (§ 29). Attamen in media voce lit. ا quiescens saepe eiicitur e. g. دامَن pro دامان *lacinia*, رَه pro راه *via*, مَه pro ماه *luna*, شَهَنشَه pro شاهانشاه *rex regum*. Interdum idem signum اَـ sono *ê* pronuntiatur, d. q. v. § 30 et 91. — Praeterea zendicae vel sanscritae voces, quae a duabus consonantibus incipiunt, in linguam persicam receptae literam ا vocali affectam plerumque praepositam habent (§ 71 et 112) e. g. ابرو *supercilium* = s. भ्रू, z. brvaṭ; استوار *firmus* = z. çtawra, s. स्थावर; استادن s. ایستادن *stare* coll. r. z. çtâ, s. स्था, al. — Denique praeter lit. ا duae aliae gutturales ه et خ uni gutturali pehlevicae נ (א) *a* respondent. Qua in re etiam parsica dialectus cum lingua persica consentit e. g. phl. אכרנ̄ = p. هرگز; phl. אירפת = p. هيربد; phl. אאואנן (z. ahu + suff. אנן) = pa. اخوان s. اخن s. خوان et p. خان, خون et خن; phl. אור = p. خور s. هور; phl. אוראסאנן = p. خراسان. Plura v. in Müller, Essai sur

la langue pehlvie in Journ. as. t. VII 1839 p. 336 sqq. et Sp. Hg. p. 42. V. etiam infra § 46, c et § 49, a.

ب et پ

7. Labiali ب leniori vel mediae Persae alteram lab. asperam vel tenuem پ addiderunt, quarum prior zendicae 𐬠 *b*, s. ब, posterior autem zendicae 𐬞 *p*, s. प plerumque respondet, d. q. v. § 59 et 60.

ث

8. Litera ث aeque ac lit. ص a Persis ut sibilans acuta pronuntiatur et respondet sono sibilantis dentalis س. Utramque literam Persae repudiarunt. In vocibus persicis lit. ث ex antiquiore ت vel س orta est, ut lit. ص ex antiquiore س (§ 4). Lexici Rashîdî auctor (gr. pers. ed. Splieth p. 9) dicit: حرف ث در فارسی نیامده اما اغریرث برادر افراسیاب ترکی است وطهمورث در اصل فرس تهمورس است یا تهمورت بنا وطهمورث معرب است ودر قاموس آورده که گیومرث بکاف فارسی وتاء قرشت است وبعضی گفته اند که در لغت فرس حرف ثا نیامده الا در دو کلمه ارثنگ وثغ بمعنی بت لیکن هر دو جا تصحیف خوانده اند چه ارتنگ بتاء قرشت است وثغ فغ است بفا.

ج et چ

9. Lit. ج *j* arabica ad persicam چ *c* eandem habet rationem atque ب ad پ. Sunt literae palatinae, quarum posterior چ, ut ital. *c* in voc. d o l c e, f e l i c i t a pronuntianda, respondet zendicae tenui 𐬗 *c*, s. च et prior ج, aequans ital. *g* in voc. o g g i, g e n i o, zendicae mediae 𐬘 *j*, s. ज.

ح

10. Lit. ح ḥ indicatur aspiratio e gutture procedens et fortior quam literae ه *h*. Attamen est gutturalis a Persis repudiata et ipsa litera ه suppletur, ut in هيز = حيز *homo nequam*.

Lexici Raschîdî auctor (l. l. p. 10) dicit : حرف ح در فرس نیامده وهرجا حا در فارسی زبان زد شده از تغییر لهجهٔ جمعی است که میخواهند فارسیرا بمخرج گویند چون حیز وحال که در اصل هیز وهال بود وامثال آن.

خ

11. Lit. خ *kh* est sonus gutturalis quasi cum sono *r* mixtus, ut germ. *ch* post vocales *a*, *o* et *u* pronuntiandus, quem Chodzko (l. l. p. 4) comparat cum rhoncho dormientis. De lit. خ = phl. או *a* v. § 6.

خو

12. Ligatura خو *q* (خُو, خِو, خَو) in voc. persicis respondet zendico 𐬓 *q*, vel 𐬵𐬬 hv, s. स्व, phl. או et ap. uva (§ 46, e). Persarum grammatici ignari, quae vera sit huius ligaturae origo et pronuntiatio, duas literas خ et و separantes docent, postremam literam و vocali destitutam in pronuntiando esse praetereundam, si sequitur una novem literarum ا, د, ر, ز, س, ش, ن, ه et ی. Qua de causa etiam talis lit. و ab eis appellata est واوِ معدوله *vav deflexa* i. e. in pronuntiando praetermissa, aut واوِ اشمامِ ضمه *vav vocalem Dhamma redolens*, quia vocali *a* praecedentis literae خ quasi odorem vocalis *u* tribuit e. g. in voc. خَواب *somnus*; خَواك = خاك s. خایه *ovum*; خَواندن *legere*; خَود *ipse*; خَور *sol*; خَوزم *vapor*; خَواسته *evulsus*; *foetidus*; خَوش *pulcer*; خَواند *dominus* coll. آخَوند *tutor* J.; خَوهل (بر وزن سهل B.) s. خَوهْله *curvus* coll. al. forma خُوهَل; خَویْله *stultus* coll. al. forma خُویله. Hisce addunt pron. reflex. خِویش vel خِویشتن et خُوهل i. q. خَوهل *curvus* et خُویله i. q. خَویْله *stultus* et آخُور vel آخُر *stabulum*, in quibus, quod rarius invenitur, lit. خ vocali *i* vel *u* est affecta et lit. و etiam in

pronuntiando negligitur. In gram. pers. lexico Raschîdî praefixa (l. l. p. 18) legitur : ودویم واوی که جمعی آنرا معدوله نام کرده اند بداٰنجهت که از آن عدول نموده بحرف دیگر متکلم میشوند ونیک بتلفظ در نمی آید وبعضی آنرا واو اشمام ضمه گویند بداٰنجهت که این واو بعد از خاء مفتوحه نویسند تا معلوم شود که فتحه این خالص نیست بلکه بوی از ضمه دارد وگاهی بطریق ندرت مضموم ومکسور نیز آید چون خِویش که مکسور است وچون خُوهل وخُویله که مضموم است واین واو بر دو گونه است یکی آنکه بعد از واو الف باشد چون خواب وخواجه وخوارزم ومانند آن دویم آنکه بعد از واو یکی ازین حروف هشتگانه باشد دال ورا وزا وسین وشین ونون وها ویا چون خود وخور وخوزم وخوست وخوشت وخوند وخوهله وخویله ودلیل بر فتح این خا اشعار قدماست.

Not. 1. Vocalem ligaturae خَو vocali *a* similem exitum habere posse probat versus in Sec. Nam p. 168, l. 7 metri متقارب : بیا ساقی

آن می که رومی‌وش است ✿ بمن ده که طبعم چو زنگی خوش است i. e. *„veni pocillator, vinum illud Romano simile porrige mihi, quum natura mea pulcra sit instar Aethiopis“*, cuius verba وَش et خوش similiter cadunt. Cf. etiam Soohr. p. 197 vs. antpl., cuius hemistichia exeunt in بدتر است et اندرخور است. Alios versus poetae سعدی et حافظ huc pertinentes affert auctor lexici Raschîdî l. l. p. 19.

د et ذ

13. Lit. د est dentalis media z. 𐬛 *d*, s. द, altera autem lit. ذ, quae accedente sibilo vel spiritu e lit. د orta videtur, ut proprie valeat *dz* vel *dh*, a Persis aut ut د *d*, aut ut aspirata dentalis *dh* pronuntiatur, plerumque tamen sono literae ز *z* effertur. Initio vocis lit. ذ, ut respondens z. 𐬜 *dh*, non legitur, nisi in duabus tribusve vocibus persicis, sed in media voce et in fine reperitur, si praecedit vocalis et haud raro cum د et ز permutatur (§ 57), ut in آذر *ignis* coll. al. formis آدر, آدیش, آتش

et تش = z. **âtar**; گذاشتن s. گزاشتن *transire* a r. z. **tar**; گنبذ s. گنبد *fornix.*

Persarum grammatici literam د sono literae ذ i. e. aspiratae *dh*, ut videtur, in persicis vocabulis pronuntiandam esse docent, si proxime praecedit vocalis quaedam sive brevis sive longa e. g. in voc. آمدن *venire*, شُدن *fieri*, ایزد *deus*, داد *dabat*, بود *erat*, دید *videbat*. Eodem modo in media voce zendica inter duas vocales litera aspirata 𐬜 *dh pro* 𐬛 *d* reponi solet, ut in 𐬛𐬀𐬜𐬁𐬨𐬌 **dadhâmi** *do* coll. 𐬛𐬁𐬙𐬀 **ḍâta** *datus* (Sp. Zg. § 37; Bopp Vg². t. I § 39). Regulam versibus tradidit Nâsir-eddîn Tûsensis hisce : آنانکه بفارسی سخن می رانند ۞ در معرض دال ذال را بنشانند ۞ ما قبل وی ار ساکن جز وای بود ۞ دال است وگرنه ذال معجم خوانند v. Sev. Seas t. VII p. 17 l. 10 et Borh. qât. p. 4 l. 16. In lexico persico سروری inscripto, quod permagni aestimatur, haec legendi regula semper est observata. Sed alius lexici persici, Raschîdî inscripti, auctor in India natus literas د et ذ sine ullo discrimine in persicis vocabulis adhiberi posse contendit. Denique in opere حُلل مطرّز a Maulânâ Scherf-eddîn ʼAlî conscripto docetur, Persiae incolas in quolibet persico vocabulo literam ذ pro د substituere, contra, qui Mâvarannahr provinciam inhabitant, Persas literam د semper servare. Auctor lexici Raschîdî (l. l. p. 11 et 12) dicit : حرف ذال را در فارسی از دال بدین ضابطه امتیاز کرده اند که اگر پیش ازو صحیح ساکن بود مهمله خوانند واگر صحیح متحرك یا حرف علت ساکن یا متحرك بود معجمه خوانند لیکن اصح آنست که درین دو مقام مهمله ومعجمه هر دو خوانند بلکه افصح پیش قدماء فرس مهمله است چنانکه الحال اهل ماوراء النهر استعمال میکنند ومولانا شرف الدین علی در حلل مطرّز گفته که درین دو موضع اهل فارس بذال معجمه خوانند واهل ماوراء النهر بدال مهمله حتی لفظ گذشت وگذرد را نیز بدال مهمله استعمال کنند ودر لغت آذر مذکور خواهد شد (یعنی در فرهنگ) که افصح بدال مهمله است.

Addit Lumsden in India literam د nunquam ut ذ pronuntiari. In tanta ipsorum Persarum de modo literam د pronuntiandi dissensione difficile est certi quid statuere. Attamen boni Persarum scriptores olim in persicis vocabulis literam د post vocalem re vera ut ذ *dh* pronuntiasse videntur, quum ipse poeta Anvarî hanc pronuntiandi rationem in versibus sequentibus negligens licentiae excusationem afferat; nam vocabula persica, بنمود, افزود et بود, literae ذ *dh* sono pronuntianda, voci arabicae جود, quae in literam د exit, similem exitum non habent, metr. هزج : دستت بسخا چون ید بیضا بنمود ☆ از جود تو بر جهان جهانی افزود ☆ کس چون تو سخی نیست ونی خواهد بود ☆ کو قافیه دال شو زهی عالم جود i. e. „*manus tua liberalitate ut manus alba* (Mosis) *apparuit; tua liberalitate mundus mundo auctus est. Liberalis ut tu nullus est nec erit unquam; dic: versus in literam dâl exeant, o mundus libertatis.*“ V. Sev. Seas et Borh. qât. l. l., Lumsden l. l. t. I p. 26.

ر et ل

14. De hisce literis nil monendum, quum plane respondeant nostris *r* et *l*.

ز et ژ

15. Sunt zend. literae sibilantes 𐬰, 𐬰 *z* et 𐬲 *zh*, quarum prior ز *z* ut *s* moll., posterior ژ *ʒ* ut gall. *j* e. g. in voc. *jour*, *jardin* pronuntiatur. Praeterea sibilans ژ, quamquam zend. 𐬲 *zh* respondet, non semper tamen eius loco reperitur, sed saepe etiam alia sibilans, ut ز, ش, substituitur, d. q. plura v. infra § 52 et 53.

س et ش

16. Lit. س est *s* acut., quae recentiore linguae persicae aetate in quibusdam vocibus, ut سد *centum*, شست *sexaginta*, al. cum ar. ص permutata est (§ 4). Altera autem sibilans

ش *sch* respondet z. ܫ *s* et ܫ *sch* et in persicis vocabulis saepe cum palatalibus permutatur, d. q. plura v. § 54 et 58.

صں, ضں, ط et ظ

17. Quatuor has literas, arabicae linguae proprias et peculiaribus sonis ṣ, ḍ, ṭ et ẓ ab aliis bene distinctas, Persae repudiarunt. Praeterea eas cum literis س, ز, ت et ز, quae sono illis sunt cognatae, confundunt ob eamque causam pronuntiant ص *s*, ط *t*, ض et ظ *z*. Cf. § 4 et 8.

ع

18. Haec quoque litera, quum sonum gutturalem Arabibus proprium significet, a Persis non est recepta. Sonum hunc, Europaeorum litera minime exprimendum, spiritus lenis signo ـ indicare placuit. V. de Sacy gr. ar. t. I p. 20; Caussin de Perceval gr. ar. vulg. p. 5. In vocibus persicis, ut لعل *rubinus*, عرابه *currus*, al. lit. ع ex antiquiore ا orta est (§ 4); in aliis ipsa lit. ع init. per aphaeresin abiecta est e. g. يال ex ar. عيال *familia*, unde يالمند pro عيالمند (§ 69, 1).

غ

19. Lit. gutturalis غ, quam Arabes sono literas *r* et *g* attingente pronuntiant, modo per *rh*, modo per *gh* vel *g* exprimitur. Persis autem est lit. gutturalis media aspirata *gh*, de qua Chodzko (l. l. p. 5 § 9) dicit: „Le غ est un *gh* dur dont l'articulation a beaucoup d'analogie avec l'*r* grasseyé des Provençaux.“

ف

20. Lit. ف *f* est zend. lit. ܦ *f*, quae ex labiali tenui ܦ *p* sequentis literae ܪ *r*, ܫ *s* et ܢ *n* vi attrahendi oritur. Bopp Vg². § 40. Saepe permutatur cum aliis labialibus et cum lit. و, d. q. plura v. § 61, c.

ق

21. Literam ق, et ipsam a Persis repudiatam, Arabes sono literae *k* simili sed e gutture cum emphasi quadam producto efferunt, qua recte pronuntianda verus Arabs cognoscitur, v. de Sacy gr. ar. t. I p. 21, Caussin de Perceval gr. ar. vulg. p. 5. Nos hunc sonum perdifficilem ad imitandum litera *q* indicavimus. In vocibus pers. hanc lit. e primitiva غ vel ك ortam esse (§ 4) dicit auctor gram. pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 15).

ك et گ

22. Duarum gutturalium prior ك est tenuis *k*, posterior گ media *g* a Persis addita. Secundum gram. pers. lexico Raschîdî (l. l. p. 15) praefixam lit. گ quarundam vocum persicarum in Mâvarannahr cum lit. ك permutatur e. g. كشاد, خيك et خوك pro گشاد, خيگ et خوگ.

م et ن

23. Varios nasales sonos, qui in lingua sanscrita secundum quinque literarum ordines propriis literis ङ ṅ, ञ ñ, ण ṇ, न *n* et म *m* et Anusvâra ं ṅ significantur, Persae in scriptura antiqua duabus tantum nasalibus *n* et *m* expressisse videntur, nec plures possidet ipsa dialectus antiquior persica. Quae enim nunc in zendica lingua praeter ꞓ *m* usitata sunt nasalium signa ɩ *n* et ܧ ñ ita inter se differunt, ut prius ɩ *n* semper in initio et fine vocis locum habeat et in media voce inter vocales et ante semivocales *y* et *v* et post plurimas consonantes, posterius autem ܧ ñ non nisi in media voce ante consonantes trium priorum ordinum reperiatur. Porro signum ܧ ã ex primitivo *an* ortum videtur et proprie est vocalis, quam sequitur sonus nasalis, gallico *on* fere respondens. Postremi denique soni nasales ɂ et ܣ, zendicae linguae proprii, quum saepius confundantur, pronuntiatione non multum inter se differre videntur. Signum usitatius ɂ legitur post vocalem *a* vel *âo* ante lit. z. ω *h* ex

primitivo *s* ortam, alterum autem ڭ respondet ap. *hy* eiusque pronuntiatio a sono ںہ *nh* discrepans pendet ex sequenti semivocali *y*, quae tamen tunc abiici solet. Cf. Sp. Zg. § 52—55. — Literae ن igitur pronuntiatio ex organo, quo sequens consonans profertur, est definienda, quum ante labialem ut *m*, ante gutturalem ut *ng*, ante palatinam fere similiter et ante dentalem vulgari nasalis sono *n* efferatur. — Praeterea docet auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 17), sonum literae finalis ن praecedente litera quiescenti ا vel و vel ى per nares edi solere (بطریق غنه متلفظ شود), ut in زبان, دهان eamque pronuntiandi rationem interdum etiam in media voce usitatam esse, ut in نشاند, خواند, راند.

و

24. Lit. و *v* initio vocis vel syllabae semper est consonans: in medio autem vel fine vocum, si praecedit vocalis homogen ـُ, est lit. quiescens et pronuntiatur aut *û* aut *ô*, d. q. plura v. § 29 et 32. — In tribus voc. دو *duo*, تو *tu* et چو *sic* Persarum grammatici literam و ea de causa additam dicu quia voces persicae in consonantem exire debeant. In quib dam autem aliis vocibus lit. و post vocalem ـُ non pronunti etiam recentiore more scribendi omittitur, ut in كاؤس pro كاووس (= pa. وسدهپوه et in rec. cod. وسدرىه et وسدىىه Sp. Pg. p. 43); شاؤر pro شاوور = شاپور; سياؤش pro سياووش = سياوخش, ex quo decurtatum est; گراؤس pro گراووس; ناؤس pro ناووس. — Non pronuntiatur etiam lit. و, quae واو معدوله s. واو اشمام ضمه dicitur, praecedente خَ, raro خِ, aut خُ, d. q. v. § 12. — In media voce lit. و quiescens plane ut lit. ا et ى quiescens (§ 6 et 26) scribendo omitti potest e. g. كُه pro كوه *mons*; هُش pro هوش *intellectus*; تُست pro توست, ex تو *tu* et است *est* contractum. — Si literae و praecedit vocalis اَ oritur diphthongus اَو *au* (§ 6).

ه

25. Lit. ه *h* et initialis et media semper est radicalis sonoque fortiore pronuntianda *), ut in هُنر *virtus*, مِهر *sol*, مُهر *sigillum*; lit. autem ه finalis aut est radicalis aut muta, vocali praecedenti brevi ad sustinendum addita **). Quare Persarum grammatici distinguunt inter lit. Hâ finalem manifestam (هاى ظاهر s. هاى مظهر s. هاى جلى) et occultam (هاى خفى s. هاى مخفى). Manifesta dicitur omnis lit. ه radicalis et pronuntiata, quam ob causam etiam Hâ pronuntiata (هاى ملفوظ) appellatur. Plerumque illi praecedit vocalis longa ا ـَ vel و ـُ, quae tamen etiam metro inprimis urgente defective scribi potest, rarius vocalis brevis *i* e. g. راه vel رَه *via*, اندوه vel اندُه *moeror*; زِرِه lorica; مِه *magnus*. Occulta autem sive lenis dicitur aut lit. ه suffixa et supervacanea ideoque addita, quia voces persicae in consonantem exeant necesse est (§ 113), aut lit ه vocum arabicarum, quam Persae pro ة arab. habent e. g. داده *datus*; دهنده *dans*; دوشه *mulctarium*; هرروزه *quotidianus*; زرينه *aureus*; خانه *domus*; كه *qui*; چه *quod*; قلعه *arx* pro ar. قلعة. Haec litera, etiam Hâ levata (هاى مخفّف) dicta, non solum in pronuntiando praetermittitur, sed etiam syllaba quadam in fine accedente varie immutatur, d. q. v. § 92—96.

ى

26. Lit. ى *y* ut lit. و initio vocis vel syllabae semper est consonans; in medio autem vel fine vocum, si praecedit vocalis

---

*) „Le ه représente une articulation aussi forte que le *h* aspiré français dans *haine, hache*“ Chodzko l. l. p. 5 § 11.

**) Pronuntiationem huius lit. ه finalis mutae Chodzko (l. l. § 15, 1) sic definit : „L'articulation aspirée qui lui est propre s'absorbe et disparait dans la voyelle qui l'a précède.“

homogena ـِ, est lit. quiescens et pronuntiatur aut *î* aut *ê*, d. q. v. § 29 et 32. Attamen in poetico inprimis sermone lit. ی quiescens in media voce, plane ut lit. ا et و (§ 6 et 24), scribendo omitti potest e. g. برون pro بیرون *extra;* زنهار pro زینهار *cave;* نکو pro نیکو *bonus;* بارك pro باریك *tenuis;* رسمان pro ریسمان *funis.* Praeterea lit. ی vocabulo in longam vocalem ـَا vel ـُو exeunti, ut lubet, addi potest e. g. پا et پای *pes;* رو et روی *facies;* عصا et عصای *baculus* (عصا وفارسیان بزیادت یا نیز استعمال کنند وگویند عصای وبرین قیاس در کلمات عربیه دیگر چون کبریا وقضا وحیا Bh. s. v. عصا); accedente autem suffixo vel terminatione quadam haec lit. ی coniungendi causa inseri solet e. g. پایها *pedes;* پائی *pes unus;* پایش *pes eius;* نیکوئی *bonum;* ابرویش *supercilium eius.* — Si literae ی praecedit vocalis اَ oritur diphthongus اَی *ai* (§ 6).

VOCALES.

27. Pronuntiatio vocalium in diversis Persarum provinciis diversa est. In India auctore Lumsdenio (l. l. t. I p. 6 sqq.) vocales hoc modo pronuntiantur :

ـَ ut angl. *u* in voc. but; ـِ ut angl. *i* in voc. bit; ـُ ut angl. *oo* in voc. book; ـَا ut angl. *au* e. g. مال maul *opes;* diphthongus اَو ut angl. *ow* e. g. كَودُن kowdun *stolidus;* diphthongus اَی ut angl. *y* e. g. مَیل myle *inclinatio.* Praeterea distinguitur inter vocales notas et ignotas ـُو et ـِی (§ 32). Nota enim ـُو pronuntiatur ut angl. *oo* e. g. سُود soode *lucrum* et nota ـِی ut angl. *ee* e. g. پِیر peer *senex;* ignota autem ـُو ut angl. *o* e. g. مُور more *formica* et ignota ـِی ut angl. *e* e. g. بِید bede *salix,* quod tamen discrimen Persae Iraniam incolentes omnino ignorant.

Mirza Mohammed Ibrahîm natione Persa et professoris linguae arabicae et persicae munere in collegio „East-India“

dicto, quod in urbe indica Haileybury floret, fungens in grammatica persica pronuntiationem breviter hoc modo exponit :

a ut angl. *a* in voc. bat; *i* ut angl. *e* in voc. pet; *u* ut angl. *u* in voc. bull; *â* ut angl. *au* in voc. cause seu ut angl. *aw* in voc. paw i. e. ut *â* ad sonum ô inclinans; vocalis ـُو brevis ut germ. *u* in voc. rund; vocalis longa ـُو ut germ. *u* in voc. bruder; voc. ـِی, quae semper longa est, ut germ. *ie* in voc. rief vel *ih* in voc. ihm.

Denique Chodzko natione quidem Polonus sed pronuntiationis in Irania usitatae peritissimus, quippe qui literarum persicarum eruditus per duodecim annos consulis Russici munere fungens in persicis regionibus habitaverit, de hac re in grammatica persica uberius et fusius disputavit. Postquam vocales breves ـَ, ـِ et ـُ vocalibus respondentibus gallicis *e*, *i* et *u* designavit, de pronuntiatione vocalium ـَا, ـُو et ـِی haec praecipit (p. 6. 7 et 8) :

„L'élif long, ا *â*, des Persans marque une articulation prolongée et emphatique qui ressemble au *aô* français dans le mot Saône. Ils n'ont, dans leur langue, aucun son identique avec celui de notre *a*. En général les Persans se plaisent, en parlant, à faire sentir le son prolongé de cette voyelle. Les natifs de la province de Fars, qui passent pour avoir le mieux conservé la tradition de la vraie prononciation des Iraniens, articulent l'élif long comme *oû*. Aussi prononceront-ils نان noûn „*pain*"; بیا beyoû „*viens*"; ماها moûhoû „*ô lune*", que les personnes de la cour de Téhéran prononcent nân, beyâ et mâhâ. — Le و *ou* ne se prononce jamais comme l'*o* français. Ex. غول ghoûl „*démon du desert*"; پارو pâroû „*rame*", etc., excepté خوش khoch „*beau*". Au commencement des mots d'origine persane il est toujours consonne. Dans quelques mots persans et arabes, le و représente la réunion des deux sons *ô* et *ou* dans une diphthongue, analogue à celle

qu'on obtiendrait en prononçant avec vitesse les deux premières syllabes des expressions „*beau ou* laid, *ô ou*blieux!" etc. Il est important de le prononcer distinctement, vu que le rhythme et le sens du mot en dépendent. Exemples :

مُو moû „*cheveu*" et مَو môou „*cep de vigne*"; — رُو roû „*visage*" et رَو rôou „*va*"; — آبرُو âbroû „*honneur*" et آبرَو abrôou „*rigole pour l'écoulement de l'eau*"; — بِدُو bedoû „*pour lui, à lui*" et بِدَو bedôou „*cours*"; — گرُو gueroû „*si lui, si elle*" et گرَو guirôou „*gage*", *hypothèque*; — جُو djoû „*ruisseau*", جَو djôou „*de l'orge*" et جُو dju „*cherche*"; — شو chev, racine aoriste du verbe شدن „*devenir*", شو chôou, imperatif du même verbe, et شو chou, racine aoriste du verbe شستن chùsten „*laver*" etc.

La plupart des monosyllabes arabes en usage chez les Persans changent leur و *ou* en diphthongue *ôou* Exemples :

مَوج môoudj „*flot, vague*"; زَوج zôoudj „*couple*"; قَول qôoul „*parole*"; بَول bôoul „*urine*" etc.

Dans quelques mots d'origine persane, les voyelles longues و et ى, et surtout la première, ne se prononcent pas. Ex. :

سیورسات prononcez soursât et non pas suyoursât „*provisions de bouche*"; خوان khân „*table*"; خواندن khânden „*appeler, réciter a haute voix, lire*"; خواهر khâhèr „*soeur*"; خویش khîch „*parent, proche*"; خویشتن khîchtèn „*soi-même*"; خوار khâr, خوارزم khârezm, noms de deux pays, etc.

Mais dans tous les mots pris de l'arabe, le و suivi d'un ا se prononce Exemples :

خوانین khevânîn, plur. de خان khân; اخوان ekhvân, plur. de اخ akh „*frère*"; خوارج khevâridj „*étrangers*", plur. de خارج khâridj etc.

Les voyelles ـِ *i* bref et ـِی *î* long conservent partout la même prononciation qu'en français.“

Haec praecepta sufficiant ad cognoscendam Persarum pronuntiationem, quam tamen, nisi commercium habeas cum ipsis Persis et consuetudine quotidiana cum illis coniunctus sis, minime addisces. Nostrae vero institutiones quum non inserviant sermoni, qualis nunc est, Persarum addiscendo, sed cognatis dialectis comparatis ad severiora artis praecepta conscriptae sint, quo ad literarum potius persicarum monumenta aditus aperiatur, antiquiorem praetulimus pronuntiationem, qualem etiam praebent linguae cognatae, zendica et sanscrita, et dialecti antiquiores persicae.

28. Simplices linguae persicae vocales purae tres sunt *a*, *i* et *u* signis arabicis Fatha ـَ, Kesra ـِ et Dhamma ـُ distinctae, sed persice a scribendi more زبر Zabar *supra*, زیر Zêr *infra* et پیش Pêsch *ante* appellatae, quia vocalium Zabar ـَ *a* et Pêsch ـُ *u* signa supra, vocalis autem Zêr ـِ *i* signum infra consonantem ponitur e. g. initio أَ *a*, إِ *i* et أُ *u*, in medio بَ ba, بِ bi et بُ bu.

De Nunnatione in arabica lingua usitata v. infra § 98.

29. Longae vocales *â*, *î*, *û* ut in arabica scriptura exprimuntur postpositis vocalium literis ا, ی et و, quae vocalibus Zabar *a*, Zêr *i* et Pêsch *u* respondent e. g. initio اا s. آ *â*, اِی *î* et اُو *û*, in medio et fine با bâ, بی bî et بُو bû. Attamen vocalis ـُو etiam anceps est, si lit. و ea de causa addita est, quia voces persicae in consonantes exire debent, ut in tribus voc. دو, تو et چو (§ 24). Praeterea quae longis vocalibus formandis inserviunt literae quiescentes ا, و et ی in poetico inprimis sermone saepe omittuntur, d. q. v. § 6. 24 et 26.

30. Longa vocalis ـَا vocum arabicarum, ut in arabica ita in persica quoque lingua, nonnunquam sono *ê* pronuntiatur,

vergente nimirum sono *a* ad sonum *i*, quod grammatice اماله *inclinatio* dicitur, d. q. plura v. infra § 91.

31. In quibusdam vocibus literae و et ى ea tantum de causa apponuntur, ut pronuntiatio vocalis antecedentis Pêsch et Zêr accuratius definiatur, quae tamen scribendi ratio in lingua turcica usitatior in paucis tantum regionibus persicis reperitur e. g. مغول pro مُغُل, اغلميش pro اُغلُمِش. Verba auctoris grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 35 fin.) sunt : در املاء پارسی بعد از ضمه واو نوشتن وبعد از کسره یا در بعضی مواضع است ودر املاء ترکی در اکثر جا بعد از ضمه واو وبعد از کسره یا وبعد از فتح الف نویسند. V. etiam Seven Seas t. VII p. 37, l. 18.

32. Praeter diphthongos أَوْ *au* et أَيْ *ai*, quae in arabica quoque lingua reperiuntur, Persarum grammatici duas alias *ô* et *ê* persicae linguae proprias enumerant, quae in dialecto parsica zendicis literis scripta vocalibus ꜥ *ô* et ꜥ *ê* exprimi solent (Sp. Pg. § 10 et 11). Quum autem ad diphthongos illas significandas Arabum scriptura, a qua absunt, signa peculiaria non praeberet, Persae eligebant quidem longarum vocalium *û* et *î* signa ـُو et ـِى, sed nominibus pronuntiationem diversam bene distinxerunt. Appellabant enim diphthongum *ô* Vav persicum (واو عجمی s. واو فارسی) vel Vav ignotum (واو مجهول) et diphthongum *ê* Yâ persicum (یای عجمی s. یای فارسی) vel Yâ ignotum (یای مجهول), quippe quae diphthongi oppositae essent sono illi vocalium longarum *û* et *î* Arabibus noto ob eamque causam Vav arabicum (واو عربی s. واو تازی) vel Vav notum (واو معروف) et Yâ arabicum (یای تازی s. یای عربی) vel Yâ notum (یای معروف) denominato.

Quod tamen discrimen inter vocales longas notas et ignotas Persae Iraniam incolentes omnino ignorant, ut ex praeceptis de pronuntiatione persica, qualia M. Ibrahîm et Chodzko tradunt, (§ 27) plane intelligitur. Docente Trumppio (Zeitschr. d. D.M.G. t. 23 p. 55 not. 1 et p. 68)

praef. مى s. همى et نيست *non est* in Chorâsân semper pronuntiantur mê s. hamê et nêst.

33. Diphthongum ـُو sono *ô*, s. ओ, pronuntiandam esse bene probant voces persicae cum sanscritis et antiquioribus persicis comparatae e. g. گُو bos, s. गो, z. gâo, phl. גו, in comp. گُوسپند *ovis* = z. gaoçpeñta, phl. גוספנד, pa. gôçpeñt; گُوش *auris*, z. gaosha, ap. gausa, phl. et pa. gôsh coll. s. घोष; زُور *robur*, z. zâvare et zura, ap. zura, phl. זור coll. זוריש, paz. zôr; دُوش *humerus*, s. दोष्; دُوش *nox hesterna*, unde دُوشين s. دُوشينه, s. दोषा; سُوگ *luctus* = z. çaoka, s. शोक; نيرُو *vis, robur*, phl. נירוך, pa. nîrô coll. Sp. Chr. 65, 5, ubi schol. in Sec. Nam. dicit : نيرو بالكسر وواو مجهول. In legendo autem difficillimum est sonos *ô* et *û* uno eodemque signo ـُو expressos bene inter se discernere, quum discrimen illud praeceptis grammaticis non nitatur, sed ex etymologia et usu pendeat et ipsi Persarum lexicographi de pronuntiatione non semper consentiant. Interdum arabicae quoque vocis vocalem ـُو diphthongi *ô* sono pronuntiandam esse docent Persarum grammatici, ut in voc. غُول *daemonis species*, quod Chodzko pronuntiat ghoûl (§ 27); cf. etiam Sec. Nam. p. 167 l. 1. 2 schol.

34. Minus autem difficile est diphthongum *ê* a longa vocali *î* eodem signo ـِى denotata discernere, quum haec pronuntiatio si vocabula diphthongo *ê* legenda excipias (§ 35), maximam partem ad terminationem ـِى sit restricta, quae utrum *ê* an *î* pronuntianda sit, praeceptis grammaticis infra exponendis accurate definietur. Praeterea in simili versuum exitu discrimen inter ـِى *î* et ـِى *ê* bene observatur.

35. Multarum etiam vocum mediam vocalem ـِى sono diphthongi *ê* pronuntiandam esse docent lexica persice scripta eaque pronuntiandi ratio comparatione cum lingua sanscrita et dialectis antiquioribus persicis optime confirmatur e. g.

میغ *nubes*, z. maêgha, s. मेघ; دیو *daemon*, z. daêva, phl. דיו, pa. dév, s. देव coll. Lassen ind. Alt. I, 524; میش *ovis*, s. मेष; کیس s. کیسو *cirrus*, s. केश; شیر *leo*, phl. שיר, pa. shér, diversum a شیر *lac*, s. क्षीर.

36. In libris manuscriptis et impressis vocalium signa rarissime sunt apposita. In nostro libro, ut tot signorum concursus evitetur, vocales َـ *a*, ـَا *â*, ـِی *î* et ـُو *û* raro tantum adscriptae reperiuntur, diphthongi autem *ê* et *ô* apposita vocalis Zêr ـِ et Pêsch ـُ signo hoc modo denotantur: ـِی *ê* et ـُو *ô*.

LEGENDI NOTAE.

37. Praeter vocales Persae arabicas quoque legendi notas Sukûn s. Jezm, Teschdid, Meddam et Hamzam receperunt, quarum tamen alias omittere, alias alio modo adhibere solent.

SUKUN s. JEZM.

38. Vocalis absentis signum arabicum Jezm (جزم) ـْ i. e. *resectio*, quod Persae Sukûn (سکون) *quies* appellare solent, in persicis libris fere semper omittitur. Si autem scribendum est, duarum literarum quiescentium, quae concurrunt, prior, trium, quarum prima semper est lit. quiescens ا, و aut ی, media tantum hac nota insigniri solet, ut مَرْد, گُشْتاسْپ, دُوسْت, نِیسْت. In diphthongis *ai* اَیْ et *au* اَوْ signum Sukûn ad lit. ی et و apponitur. Parsica dialectus zendicis literis scripta legendi nota Sukûn prorsus caret.

TESCHDID.

39. Omnis literae duplicatae, praeter literam ا, signum arabicum Teschdid (تشدید) ـّ, i. e. *corroboratio*, Persae quidem receperunt, sed ut lubet etiam scribere aut omittere possunt, quum non sit primitivum nec in antiquioribus dialectis persicis usitatum (در اصل لغت فرس حرف مشدد [مشدد در یک

کلمه [al. نیامده وآنچه در اشعار قدما یافته شده از ضرورت شعر است Splieth gr. pers. p. 37). In multis vocibus persicis utraque scribendi ratio usitata est e. g. فرّ et فر; نرّ et نر; خرّد et خرد; خرّم et خرم; فرّخ et فرخ; دریّدن et دریدن. In fine autem vocis, quae terminatur consonante vocali non affecta hoc signum omittatur necesse est. V. infra § 68.

MEDDA.

40. Medda (مدّه s. مدّ) ~ i. e. *productio*, est duplicandi nota literae ا propria et adhibetur, si initio vocis literam ا vocali *a* pronuntiandam sequitur altera lit. ا quiescens, quae signo Medda cum priore lit. ا in unam coniungitur. Inservit igitur haec nota exprimendae vocali longae initiali آ *â*, pro qua etiam libri impressi et manuscripti duas lit. Elif اا exhibent e. g. praepositio آ verborum persicorum, ut آمدن, آمیختن, آوردن al., respondens z. ‏ *â*, s. आ, et vocalis longa آ aliarum vocum ut آشتی = z. âkhsti, *pax;* آتش s. آذر = z. âtar, *ignis;* آهار = s. आहार *cibus.*

Nonnunquam codicum exaratores in media quoque voce loco literae ا quiescentis eiectae Meddam scripserunt, ut آگهی pro آگاهی *peritia;* الٓهی pro الاهی *divinus* coll. Pend. 128, 3.

HAMZA.

41. Hamza (همزه) ء i. e. *punctio* in arabica lingua literae ا consonanti vel literis و et ی cum hac lit. ا commutatis apponitur, in persica autem scriptura hoc signo lit. ه finalis occulta (§ 25) insignitur, si vocali *i* est pronuntianda, ut in بندهٔ من *servus meus;* جامهٔ زرنگار *vestis auro picta* (§ 199 et 217), quae scribendi ratio natura huius literae nititur, quia tenuior est, quam ut vocalem ferre queat (§ 94). Vocalis *i*, quacum lit. ه finalis occulta pronuntianda est, signo Hamzae plerumque

non apponitur, quum alia vocalis hic locum habere non possit e. g. بندهٔ pro بندهَٔ.

42. Hamza etiam est nota mere orthographica, quae apponitur literae ی vocali *i* insignitae, si sequitur altera lit. ی quiescens. Scripto autem signo Hamza literae ی puncta diacritica omitti solent, ut آئِین, جائِی, مئِی al.

NUMERORUM SIGNA.

43. Numerorum signa sunt arabica, quae Persae una cum literis arabicis receperunt. Praeterea Persae ad significandos numeros utuntur literis arabicis eodem ordine, qui in Hebraeorum et Aramaeorum alphabeto servatus est, dispositis, quas sequuntur sex aliae literae arabicae, quibus carent Hebraei et Aramaei. Ordinem indicant octo voces technicae: اَبجَدْ هَوَّزْ حُطِّی كَلَمَنْ سَعْفَصْ قَرَشَتْ ثَخَّذْ ضَظِغْ, quibus omnes literae arabicae continentur.

In sequenti tabula hae viginti octo literae in tres columnas ita dispositae sunt, ut prior unitates, altera decades, tertia centurias una cum numerorum signis ob oculos ponat et tabulae finem faciat ultima lit. غ *mille* significans, cui additus est anni numerus 1870, quo aliorum numerorum componendi ratio facilius intelligatur.

1	ا	۱	10	ی	۱۰	100	ق	۱۰۰
2	ب	۲	20	ك	۲۰	200	ر	۲۰۰
3	ج	۳	30	ل	۳۰	300	ش	۳۰۰
4	د	۴	40	م	۴۰	400	ت	۴۰۰
5	ه	۵	50	ن	۵۰	500	ث	۵۰۰
6	و	۶	60	س	۶۰	600	خ	۶۰۰
7	ز	۷	70	ع	۷۰	700	ذ	۷۰۰
8	ح	۸	80	ف	۸۰	800	ض	۸۰۰
9	ط	۹	90	ص	۹۰	900	ظ	۹۰۰
1000	غ	۱۰۰۰		1870	غضع	۱۸۷۰		

CONSONANTIUM MUTANDARUM LEGES.

44. Consonantium persicarum ut in lingua zendica et sanscrita quatuor classes distinguendae sunt, quarum prima gutturalium, praeter tenuem ҙ, क *k* et mediam ҿ, ग *g*, etiam duas aspiratas ی, ख *kh* et ϙ, घ *gh* offert, quae in lingua persica usque ad sonum ه et ی procedunt (§ 49, I, *β* et 67, b, *α* et *β*) et ligaturam z. ω *q* (§ 46, e). Palatalibus ϛ, च *c*; छ *ch*; ϛ, ज *j*; झ *jh*, quarum duae aspiratae in dialectis persicis desunt, etiam adiungendi sunt soni ز et ژ linguis iranicis proprii et sibilans س palatali zendicae ϫ *ç* respondens, quae tamen etiam literae dentali-palatalis naturam accepit. Dentalium ϖ, त *t* (ट ṭ); ϭ, थ *th* (ठ ṭh); ϑ, द *d* (ड ḍ); ϛ, ध *dh* (ढ ḍh) duae aspiratae usque ad sonum س, ه et ی progressae sunt (§ 49, II, *β*; 54, f et 67, b, *δ*). Labiales persicae similes sunt zendicis ϑ *p*; ⅄ *f*; ɔ *b*; ω *w* coll. s. प *p*; फ *ph*; ब *b*; भ *bh*. Nasalium varii soni linguae zendicae *ɩ n*; ϛ ṅ; ϑ ṅ; ϣ ã (gall. *on*); ϣ ãn; ϵ *m* et sanscritae ङ ṅ; ञ ñ; ण ṇ; न *n*; -·- ñ; म *m* in lingua persica, praeter م, solo signo ن exprimuntur (§ 23). Liquida *l*, s. ल, quae in lingua zendica et dialecto antiquiore persica deest et alia liquida ℩, र *r* suppletur, in recentioribus dialectis pehlevica, parsica et persica usitata est, sed saepe cum *r* permutatur. Semivocales و et ی respondent zendicis et sanscritis ϑ (ϑϑ), व *v* et ϛ, ϣ, ϣ (ϑϑ), य *y*. Denique restant sibilantes zend. ϫ *ç*; ϣ *s*; ϣ *sh*; ϛ *z*; ϭ *zh* et sanscr. श *ç*; ष *sh*; स *s* et aspirata z. ω *h* et s. ह *h*, quibus in lingua persica praeter س, ش, ز, ژ et ه etiam alias literas respondere statim docebitur.

Quum litera pers. ا et lit. ه occulta peculiaribus mutationibus sint obnoxiae, ceterarum consonantium mutationibus prius accurate perlustratis, separatim de illis agetur.

a. PERMUTATIO.

GUTTURALES.	ک	خ	خو	گ	غ	ه
	k	kh	q	g	gh	h

45. ک est lit. antiquior *k* et respondet z. et s. *k*, *kh* et quidem:

a) init. e. g. کام = z. ap. et s. kâma, phl. כאמך; کرده = z. kereta, ap. karta, s. कृत; کرم = z. kerema, s. कृमि; کم = z. kamna; کمر = z. kamara; کندن = z. kan, coll. ap. kantanaiy K. 21, s. खन्; کوزه = z. khavza.

b) med. e. g. پاکیدن v. den. a. پاک coll. s. पावक, derivatum; فرکندن s. فرکندیدن a r. z. kan, s. खन्; نکوهیدن a r. s. कुत्स्. Sed in media voce tenuis ک saepius in mediam گ emollita est, d. q. plura v. § 47, a.

c) fin. e. g. پاک = s. पावक; آک s. اَک = z. aka, agha, s. अघ; تک s. تگ = z. taka; کودک = z. kutaka, phl. כותך. Voces zendicae nunquam in lit. *k* desinunt.

d) In vocibus persicis tenuis ک saepe cum media گ permutatur et quidem non solum in media voce, ubi regulis conveniens et usitatius est coll. § 47, a, sed etiam in initio vocis e. g. کرزمان = گرزمان, z. garô-demâna; کریغ = گریغ; کمیز = گمیز; کشادن = گشادن. Attamen, excepto scribendi more in Transoxania usitato (§ 22), in fine vocis haec permutatio non admittitur. Praeterea tenuis ک etiam cum asp. خ permutatur e. g. خش = کش, z. kasha, s. कक्ष; خندک = کندگ, s. کنده a v. کندن, z. kan, s. खन्.

e) Literarum complexus z. *khsh* et s. क्ष aut utroque huius complexus elemento کش exprimi potest, ut in کشوفتن s. کشفتن = r. z. khshub, s. क्षुभ्, aut alterutro ک et ش, abiecto nimirum uno alterove complexus elemento e. g. لاک *lacca* = s. लाक्षा s. राक्षा; لک numerus CM = s. लक्ष; کودک *puer, infans*, z. kutaka, quocum conferendum videtur s. क्षुद्र, lith. kûdikis; کُفتن s. گُفتن = شِکُفتن = r. z. khshub, s. क्षुभ्;

آشفتن et شیفتن ab eadem radice; نمشیدن a r. z. makhsh. Conf. etiam pracr. क्ख kkh respondens s. क्ष ksh (Lassen inst. ling. pracr. § 78) coll. अवेक्खदि (अपेक्षते) Çakunt. ed. Böhtl. 90, 6.

46. خ *kh* proprie est antiquior *k* et respondet z. gutt. asp. *kh* et s. ख et क e. g. تخم = z. taokhman, s. तोक्मन् coll. ap. taumâ, phl. תוחם, pa. tukhm et thûm. خر = s. खर; خرد = z. khratu, s. क्रतु; خروشیدن = r. z. khruç, s. क्रुश्; خریدن = r. s. क्री; خشاخش = s. खसखस; خُنب s. خُم = z. khumba, s. कुम्भ; بخت = z. bakhta, s. भक्त; ناخن = s. नख; شاخ = s. शाखा.

a) Interdum respondet etiam z. *g*, *gh* et s. घ et ह e. g. دوختن s. دختن = r. z. dug, s. दुह् coll. دختر = z. dughdar, s. दुहितर्, quod z. voc. e primitivo dukhtar (goth. daúhtar) ortum videtur, litera *kh* accedente suffixo *dar*, quae est forma emollita pro *tar*, in *gh* mutata coll. z. aogedâ a r. vac y. 32. 10.

b) Saepe fortiore خ exprimitur z. aspirata lenis *h*, cui respondet s. sib. dent. स, pro qua etiam saepe श legitur, ut in शु et श्व pro सु et स्व e. g. خرّم s. خرم coll. pars. هورم, ex z. hu, s. सु et r. z. et s. रम्; خُسرو = z. huçravaṅh, s. सुश्रवस्; خشک = z. huska, ap. uska, s. शुष्क (primit. सुष्क); خور = هور z. hvare, s. स्वर्; خوشیدن = r. z. hush, s. शुष् (primit. सुष्); خوك = s. शूकर s. सूकर, coll. z. hu, lat. su-s; خیسیدن = r. z. hic, s. सिच्; خلیدن = r. z. har, s. सर्; رخیدن = r. z. raṅh, s. रस्, coll. انجختن a r. z. jaṅh; s. जस् praef. ان. Adde سخن, quod docente Ascoli ad r. z. çaṅh *dicere, loqui*, referendum est, quum ex antiquiore çahvan ortum videatur, ut خ respondeat hva, coll. z. çaṅha = p. سُخ in voce پاسُخ; خاجیر = هُجیر (fortasse ex z. hu et çrîra); وخشت s. وهشت = z. vohukhshathra.

c) Ut ء initialis ita etiam gutt. fortior خ in initio vocis haud raro respondet vocali in dialectis cognatis e. g. خام *crudus* = s. आम, arm. am, gr. ὠμός; خایه s. خاگ s. خواگ coll. zend-paz. هاك *ovum* = s. अण्ड, gr. ὠόν; خاوران = phl. אורוראן (הורוראן); خراسان = phl. אוראסאן (הוראסאן); خرس = s. ऋक्ष, gr. ἄρκτος, lat. ursus; خستو s. خسته coll. هستو et استه = z. açti, açta, s. अस्थन्, अस्थि, phl. אסת; خشت = z. istya, s. इष्टका, phl. השתך s. אשתך; خشم, pars. khashm = z. aêshma.

d) Ante *t* lit. خ ex communi sonorum lege orta est ex gutturali vel palatali e. g. باختن (pr. بازم) = r. z. baz, s. भज्; پختن (pr. پزم) = r. z. et s. पच्; تاختن (pr. تازم) = r. z. tac, s. तञ्च्; دوختن (pr. دوزم et دوشم) = r. z. dug, s. दुह्; سوختن (pr. سوزم et سوجم § 54, i) = r. z. et s. शुच्; شناختن (pr. شناسم) = r. ap. khsnâç, z. khshnâ; پیختن (پیچیدن pr. پیچم) coll. z. pikha *nodus*; شپوختن = پشخیدن = r. s. स्पर्श् (स्पृश्). Cf. etiam آهختن = آهنجیدن a r. z. hac et ساختن = سنجیدن = r. z. çac, in quibus verbis هنج et سنج sunt formae augmentatae praesentis. Ad eandem analogiam etiam formatum videtur الفنجیدن, quod ante تن sonat الفختن a r. s. लभ् praef. ا, litera خ aspirationem literae s. भ exprimente coll. § 61, b. — Lit. خ nonnunquam etiam immutata manet si pro تن alia terminatio دن ope voc. یـ adiungitur e. g. داختن *scire, intelligere* etc. et داخیدن *intueri, conspicere* = r. z. dareç.

e) Lit. خُ s. خَ et cum و coniuncta خو (خوا) respondet z. 𐬒 *q* = *hv* coll. *qa* suus, pro quo etiam *hva* legitur = s. स्व, coll. ap. uvâ°, uvâi e. g. z. qâirizem = ap. uvârazmi, p. خوارزم et z. haraqaiti = ap. harauvati, s. सरस्वती. — In lingua sanscrita literae z. *q* (*hv*) respondet स्व, सु, pro quo etiam श्व, शु legitur e. g. خُسُر *socer* = z. qaçura, s. श्वशुर (pro स्वशुर); خواب = z. qafna, s. स्वप्न; خواهر =

z. qaṅhar, s. स्वसर्; خَرَه coll. خَورَه = z. qarenaṅh a r. z. qar *lucere*, s. सुर्; خسپیدن = r. z. qafç; خفتن = r. z. qap, s. स्वप् (सुप्); خَنیدن s. خُنیدن et خواندن = r. z. qan, s. स्वन्; خوردن s. خواردن = r. z. qar, s. स्वद्; خواستن = r. s. श्वस्, z. qâd?.

f) In vocibus persicis gutt. asp. خ permutatur et cum tenui ك e. g. كمان = خمان; خرچنگ = كلچنگ; كوره = خَورَه (= خُرَه z. qarenaṅh); شاماخچه = شاماكچه; كلوچیدن = خروشیدن, z. khruç, coll. كنده s. كندك = خندك s. خندق *fossa*; et cum media گ et asp. غ e. g. غراش = خراش; شوغ = شوخ; ستبغ = ستیخ; تاغ = تاخ; گراشیدن s. غراشیدن = خراشیدن; چغیدن = چاخیدن; اخوغیدن = اخوخیدن; الفغدن = الفخدن; et cum gutt. ar. ق e. g. الفقدن = الفخدن; et cum gutt. ه initiali e. g. هاك = خاك; هجیر = خجیر; هستو = خستو; هلانوش = خلانوش; هیری = خیری; et cum lab. ف e. g. اخوفتن = اخوختن; تافتن = تاختن; گریفتن = گریختن, ut germ. dicitur Schlucht et Schluft; achter et after coll. § 61, d.

g) Literarum complexui z. *khsh*, s. क्ष respondet aut خس e. g. اندخسیدن a r. z. takhsh; خسوردن = r. s. क्षर्; خسیدن s. خسئیدن = r. z. khshu; بخسودن s. بخسیدن = r. z. pakhsh; aut خش e. g. خشنود = z. khshnûta; بخشودن s. بخشیدن = r. z. bakhsh; پخشیدن = r. z. pakhsh; تخشیدن = r. z. thwakhsh; جخشیدن = a r. z. jakhsh?; رخشیدن = r. z. rukhsh; aut denique sola lit. خ abiecto postremo complexus elemento *sh*, ut respondet lit. ك zendico *khsh*, s. क्ष (§ 45, e) e. g. خائیدن = r. z. khshu.

h) Literarum complexus خت exprimere videtur z. dentalem asp. *th* e. g. in پخت = پهن = z. pathana, d. q. plura v. in suppl. lex. nostri s. v. پخچودن, ut فخ s. فاخ respondet labiali asp. s. भ e. g. in v. الفختن s. الفاختن = الفیدن = r. s. लभ् coll. § 61, b.

47. Lit. گ est antiquior *g* et respondet z. *g*, s. ग, घ e. g. گام = z. gâma; گاو = z. gâo, s. गो; گرم = z. garema, s. घर्म; گری = z. grîva in voc. pers. گریبان, گریگاه et گریواره; گواز s. گوازه = z. gavâz; گوش = z. gaosha, ap. gausa, s. घोष; بنگ = z. banha coll. bañga, s. भङ्ग; لنگ = s. लिङ्ग; گادن = r. z. et s. gâ; گرازیدن coll. al. forma کراجیدن s. کراچیدن = r. z. garez, s. गर्ज्. — Praeterea s. घ in quibusdam vocibus ut in ling. hind. literis گه exprimitur e. g. گُهن = s. घुण [hind. گُهن] *teredo* s. *termes;* لَنگهن = s. लंघन [hind. لنگهن], unde al. forma لنگن *ieiunium.*

a) Saepe l. گ ex primitiva ك originem duxit eaque mutatio inprimis in media voce usitata est inter vocales et si praecedit vel sequitur liquida aut nasalis e. g. گیس s. گیسو = s. केश; پیگر = ap. patikara, phl. פתכר, arm. patker; بندگان a sing. بنده = ap. bañdaka, phl. בנדך; جگر = z. yakare, s. यकृत्; مگس = z. makhshi, phl. מחש s. מכס, s. मक्षिका; مرگ = z. mahrka, phl. מרג; سوگ = z. çaoka, s. शोक; تگگ s. تگ = z. taka, coll. تگیدن s. تکیدن = r. z. et s. tak; آگندن, آنگندن, افگندن, پراگندن al. a. v. کندن = r. z. kan, s. खन्; آگاهیدن et نگاهیدن a r. z. kaç, s. काश्.

b) Lit. گ fin. etiam ex palat. *c* vel *j* orta est e. g. تنگ, phl. תנג (arm. thanthsr) = z. tañcista s. tañjista a r. z. tac, s. तञ्च् s. त्वञ्च्.

c) Lit. گ init. saepe respondet antiquiori *v* e. g. گُرز = z. vazra, phl. וזר, s. वज्र coll. ap. vazraka; گراز s. وراز = z. varâza, s. वराह, lat. verres; گُرگ = z. vehrka, s. वृक; گزند = pa. vazañț; گشن (phl. ושנן) = z. varshni, s. वृष्णि; گناه = pa. vanâh, arm. vnas; گُل (phl. ורל) = arm. ward, coll. gr. *ῥόδον* ex *Fρόδον* (aeol. *βρόδον*), lat. rosa; cf. etiam گردنه i. q. وردنه. — Inde etiam explicanda est praepositio گ = z. vi, ut in گمان = z. vîmanañh et گستردن a r. z. çtar,

s. स्तर् et گشادن coll. zend-paz. وشادن, a r. z. shu et گداختن a r. z. tac et گذاشتن, گذشتن a r. z. tar et literae گ permutatio cum ب et پ, quum sint literae ex primitiva *v* quasi obduratae, ut in بریون s. پریون = گریون ; بستاخ = گستاخ ; بـزرگ coll. pa. گزرگ et ap. vazraka; بردیدن ex گردیدن ; پزاختن s. بزاختن ex گداختن.

d) Denique notanda est aphaeresis lit. گ e. g. in ریوه pro گریوه ; ریستن pro گریستن al., quae lit. interdum etiam ut ك et خ per syncopen eiicitur, ut in بسلانیدن pro بگسلانیدن et in شوب pro شُکوب et in پاشیدن, quod ex پشخیدن vocali simul producta ortum videtur, d. q. plura v. § 69, 1, b et 2, d.

48. Lit. غ est antiquior *g*, quod respondet z. *gh*, *g* et ap. *g* et s. ग, घ e. g. غرو = z. grava; شغال = s. शृगाल; مغز = z. mazga, phl. מזג, s. मज्जा; مَغ coll. مغاك = z. magha, phl. מע; بغ = z. bagha, ap. baga, s. भग; تیغ = z. taêgha; داغ = z. dagha, s. दाह a r. z. daz, s. दह्; دروغ = z. draogha, ap. darauga, s. द्रोघ; مرغ = z. meregha, s. मृग; میغ = z. maêgha, s. मेघ; وزغ = z. vazagha, phl. וזג.

a) In verbo غنودن *dormire* lit. غ respondet etiam z. *q*, quum غنو ex غون = arm. khoun = z. qafna *somnus*, literis transpositis ortum videatur (§ 70).

b) Saepe lit. asp. غ permutata est cum media گ e. g. گاو = غاو ; گلوله = غلوله ; گوچی = غوچی ; گلگونه = غلگونه ; گلیواج = غلیواج ; لگام = لغام ; شگال = شغال, s. शृगाल; زغال = زگال ; آگوش = آغوش, unde آگوشیدن = آغوشیدن ; آغندن = آگندن ; غلتیدن coll. گردیدن et cum asp. خ e. g. تیغ = تیخ ; چراغ = چراخ ; فغفور = فخفور ; تیغال = تیخال et cum asp. ه e. g. ملغم = ملهم ex مرهم ; گیاغ = گیاه. — Arabes posteriores, inprimis autem Turcae literam غ in ق mutarunt e. g. ایاق = اباغ ; جناق = جناغ.

49. Lit. ه pariter ac gutt. aspirata pronuntiatur, sed si originem spectas, ut respondens arm. *h*, non solum ad gutturales, sed etiam ad dentales et labiales referenda est

I. Lit. ه gutturalis respondet :

α) z. pal. *ç* (*z*) e. g. دَه *decem* = z. et s. daçan, gr. δέκα; کِه parvus = z. kaçu, phl. כם, unde کاهیدن = کاستن; مِه *magnus* = z. maç (maz), phl. מם, gr. μέγας; آگاه = phl. אכאם coll. آگهیدن et نگاهیدن, a r. z. kaç, s. काश्; گناه (pa. vanâh s. gunâh) = phl. ונאם coll. z. et s. vi + naç; آهن ex phl. אסינן i. e. açin, coll. al. forma آین ad z. ayanh, s. अयस् referenda; رهیدن = رستن a r. z. raz, s. रह्, coll. z. razanh *solitudo* = s. रहस्, phl. ראז, p. راز; ماهی = z. maçya, s. मत्स्य s. मच्छ (ex antiq. mat-sya, matskya, unde eiecta *t* et vocali producta mâhya, mâçya, *h* = स et hy = स्य in mâhya et *ç* = छ = *sk* in mâçya), coll. zaza mâçi. Eodem modo نکوهیدن ad. r. s. कुत्स् referendum videtur.

β) z. gutt. asp. *kh* et *gh* e. g. بِهر, phl. באהר, coll. z. bagha, bâgha addito suff. *r*; بهستان = z. baghaçtâna? (*Βαγίστανον ὄρος* Diod.); تهم, coll. تهمتن, = z. et ap. takhma, s. तक्वन् coll. ap. takhma in citřatakhma Beh. II, 79; جهان coll. s. जगत् (pro जघत्). — Eodem modo lit. ه in نهفتن ex *gh* orta est, quum r. z. ghup pro gup statuenda sit, coll. syn. guz = ap. gud, s. गुह्.

γ) Huc pertinet etiam lit. ه fin. ex ك orta, quae etiam in dial. phl. et lingua armenica exstat; nec desunt vocabula persica utraque lit. ه et ك scripta e. g. اسکنه et اسکنک *terebra*. Accedente suffixo a vocali incipiente haec lit. ه in ipsa lingua persica in گ mutatur e. g. برهنه = phl. ברהנך; خانه = phl. חאנך, unde خانگی; رمه = phl. רמך, arm. eremak; ماده = phl. מאתך, arm. matak, pl. مادگان; فرشته = arm. ḥreštak, unde pl. فرشتگان. In dial. parsica loco huius lit. ه fin. sola

vocalis *a* reperitur e. g. ستاره = phl. סתארך et pa. çtâra; پیشه = phl. פישך et pa. pêsha; چاره = phl. נ̄ארך et pa. câra; میوه = phl. מיונך, pa. mîwa; خزینه = phl. חונ̄ינך et pa. qazhîna.

δ) Inde etiam explicanda est mutatio lit. ه fin. in lit. ق in vocibus e persica lingua in arabicam translatis usitata e. g. فستق = pers. پسته; باشق = pers. باشه coll. خندق = pers. کنده (کندک, خندك).

II. Lit. ه dentalis respondet :

α) z. *h* et s. स e. g. هر = z. haurva, ap. har'uva, s. सर्व; هزار = z. hazaṅra, s. सहस्र; هفت = z. haptan, s. सप्तन्; هم = z. et ap. hama, s. सम्; هنر = z. hunara, s. सुनर; هَند s. أند (§ 49, III, a) *sunt* = z. heñti, ap. hantiy, pa. heñṭ s. هند et s. सन्ति; ده s. دیه *pagus*, *vicus* = z. daṅhu coll. daqyu, ap. dahyâus (nom. sg.), s. दस्यु; جهیدن i. q. جَستن = r. z. jaṅh, s. जस्; هراشیدن = r. z. harez, s. सर्ज्.

β) z. et s. dentali aspiratae *th* (*t*) et *dh* (*d*) e. g. پهلو = antiquiori parthu, z. perethu, s. पृथु, phl. פהרו; پهن, phl. פאהן = z. pathana; چاه, phl. נ̄אא = z. câṭ (câta), afgh. tsâh, bal. câth; چهار, phl. נ̄יהאר, pa. cihâr = z. cathware, s. चत्वारस्; خواهیدن i. q. خواستن = r. s. श्वस् pro स्वस्, z. qâd?; دِهم *do* = z. dadhâmi, s. ददामि; راه = z. raithya, s. रथ्या, phl. ראס, arm. râç; زره = z. zrâdha, phl. זְרַאי, pa. zreh, arm. zrah; زه s. زِه *partus* = z. zãtha; سپاه = z. çpâdha, ap. çpâda in takhmacpâda Beh. II, 82. 85; شاه = ap. khsâyathiya, unde شاهیدن et fortasse etiam شکوهیدن; شهر = z. khshathra, s. क्षत्र; گاه, phl. כאס = z. gâtu, ap. gâthu; گوه *excrementum* = s. गूथ a r. s. et z. gu; چهره et چهر coll. منوچهر = z. cithra, s. चित्र, ap.

citřa, phl. נִירוךְ; مِهر = z. mithra, s. मित्र; مُهر = s. मुद्रा; نهادن a r. z. dâ, s. धा, coll. s. निधि, निधान et निहित et pers. نهان, phl. נהאנן.

III. Lit. ه labialis respondet :

α) z. *f* e. g. کوه *mons*, unde کوهه *pars elatior* (dorsi) = phl. כוף, zend-paz. کوپ, ap. kaufa coll. z. kaofa, quod Vend. 22, 10 etiam i. q. کوهه significat. Huc pertinere etiam videtur v. شِکهیدن ex شِکُفتن ortum, quum etiam in pers. lingua gutt. asp. fortior خ cum lab. ف permutetur, d. q. plura v. § 46, f.

a) Lit. ه initialis saepe respondet vocali in dialectis cognatis e. g. هشت = z. astan, s. अष्टन्, gr. ὀκτώ; هیزم = z. aêçma, phl. איסם; هوش 1) *mens* = z. ushi, 2) *mors* = z. aoshaṅh; هست coll. r. z. ah, s. अस्; هازیدن s. بهاشتن praef. ب = r. z. akhsh, s. ईक्ष् (अक्ष्); هکرز i. q. هرگز = phl. אכרז̄. In aliis vocibus pro ه posita est ا e. g. انجمن = z. hañjamana, aut utraque forma cum ه et ا usitata est e. g. هند et اند *sunt* (§ 49, II, *α*), هسته et استه coll. خسته et هستو s. خستو = z. açti, s. अस्थि; همیان et امیان; همباز s. هنباز et انباز; هنبان et انبان; هنگام et انگام; هوبره et اُبَره; هورمز et اورمز; هیچ et ایچ.

b) In vocibus e lingua sanscrita desumtis lit. ه respondet s. ह e. g. هار = s. हार; هَرّا = s. हरीतकी; هلاهل = s. हलाहल; هنگ = s. हिंगु; هیر = s. हिरण्य s. हिरण्य.

c) Denique lit. ه permutatur etiam cum gutt. خ ut in خجیر = هُجیر et cum ح, ut in حیز = هیز et cum pal. ج ut in ماج = ماه; ناکاج s. ناگاج = ناگاه.

Palatales.

چ	ج	ز	ژ	س
c	j	z	zh	ç

50. Lit. چ est antiquior *k* et respondet :

α) z. et s. *c* e. g. چاه = z. câṭ a r. z. kan *fodere*; چرخ = z. cakhra, s. चक्र; چرم = s. चर्मन्; چشم = z. cashman a r. z. cash = s. चक्ष् *videre*; چنگك s. چنكو *rostrum* = s. चंचु s. चंचू; چهره = z. cithra, ap. citṛa, s. चित्र; كاچ *vitrum* = s. काच.

β) s. pal. asp. छ, quae ex *sk* orta est e. g. چتر *umbraculum* = s. छत्त्र s. छत्र.

γ) z. pal. med. *j* e. g. چميدن = r. z. jam = gam, coll. اجاميدن praef. ان, in quo l. چ cum ج permutata est.

δ) z. gutt. asp. *h*, s. स e. g. چپ = z. havya (hâvôya), s. स्व्य.

a) Simplici lit. چ exprimitur etiam quidam literarum complexus, scil. 1) z. *khsh*, s. क्ष in voce چوب = s. क्षुप et in v. چاویدن = ژاویدن, cuius r. z. est khshu et in v. چوخیدن = شکوخیدن, cuius r. z. est khshvip, s. क्षिप् et 2) s. श्य in v. چاهیدن, cui in v. syn. سجائیدن et شجائیدن respondet سچ et شچ, quum haec verba ad eandem rad. s. श्यै referenda videantur.

51. Lit. ج est antiquior *g* et respondet z. et s. *j* et s. ग e. g. جاماسپ = z. jâmâçpa; انجمن = z. hañjamana, s. सङ्गम; جال = s. जाल; كنج = s. गञ्ज; جستن *salire* = z. jaṅh (jah), s. जस्; جستن *petere, optare* = z. et ap. jad, s. गद्.

a) Attamen multae voces, in quibus l. ج respondet gutt. med. *g*, recentioris originis videntur, quum aliae formae antiquiores aut in ipsa lingua persica in usu sint, aut in dialectis antiquioribus persicis reperiantur e. g. جان = z. gaya, phl. גאן vel גֿאן coll. afgh. څان (tsan); جهان = s. जगत् coll. al. formis کیهان (کهان, گهان), phl. גיהאן et گیتی, quae cum z. gaêtha cognatae videntur; جلاب coll. al. forma گلاب; جوی = z. vaidhi, pro quo etiam aliam formam antiquiorem yuvya exstare dicit Oppert.

b) Raro lit. ج ex tenui c (چ) orta est ut in پنج = z. et s. pancan, quae tamen literae in persica lingua saepe permutantur, d. q. v. § 54, i.

c) Denique lit. ج initialis saepe respondet semivocali *y* e. g. جادو = z. yâtu; جُفت = z. yaoiti, s. युति; جگر = z. yakare, s. यकृत्; جو = z. et s. yava, gr. ζέα; جوان = z. yavan, s. युवन्; جمشید = z. yimo-khshaêta, phl. ימשית s. גמשית. Cf. etiam § 50, a, 2 et 54, h.

52. Lit. ز, ut ex antiquiore l. gutt. orta, respondet etiam z. vel s. gutturali et palatali et quidem:

a) z. *z*, s. ह e. g. برز coll. البرز = z. barez a r. z. barez, s. बर्ह्; درز s. درزه *sutura* coll. r. z. darez, s. दर्ह् (दृंहति); زبان = z. hizva, s. जिह्वा; زم = z. zima, s. हिम; زور = z. zâvare; زیان = z. zyâna; زین *ephippium* = z. zaini; هزار = z. hazaṅra, s. सहस्र; زدن (pr. زنم) = r. z. jan, s. हन्; ورزیدن = r. z. varez, s. वर्ह्; وزیدن = r. z. vaz, s. वह्; بازو s. باهو = z. bâzu, s. बाहु.

b) z. *z*, *zh* et *g*, *gh* et z. et s. *j* e. g. تیز coll. z. tizhin, in comp. tizhi, a r. z. et s. tij; دراز coll. درنگ, phl. דראג = z. drâjaṅh; زاده = z. zâta, s. जात; زانو = z. zhnu, s. जानु; زِرِه *lorica hamata* = z. zrâdha, arm. zrah; زن = z. ghena, ved. ग्ना (a jnâ?); زه = z. jya, s. ज्या; زیره s. زِیرِه = s. जीर s. जीरक; آمرزیدن a r. z. marez, s. मर्ज्; زمیدن = r. s. जम्; زیستن s. زستن = r. z. ji, jîv, s. जीव्, phl. et pa. zîvaçtan; زدن = r. z. jan; ستیزیدن coll. z. çtij, s. स्तिघ्; فرازیدن = فراختن a r. z. rag, s. लङ्ग्; یوزیدن coll. یوسیدن = r. z. yuz.

c) z. et s. *c* e. g. از = z. haca, ap. hacâ, phl. אז, pa. از, اج et اژ; زَش = z. ܫܕܘ (§ 264); پزیدن s. پژیدن i. q. پختن = r. z. et s. pac; روز = z. raocaṅh; سزیدن = r. z. çac.

d) z. et s. *ç* e. g. رزم = z. raçman, arm. rhazm; زنگ *tintinnabulum* = s. शंख; هیزم = z. aêçma, phl. איסם; افزودن a r. z. çu; یازدن s. یازیدن = r. z. yâç, s. यश्.

53. Lit. ژ respondet quidem z. *zh* ut in اژدها coll. z. azhi dahâka, sed saepe neque natura neque origine a lit. ز aliena est e. g. دوزخ = z. duzhaṅh; ژاله = s. जल; زانو = z. zhnu, s. जानु; ژرف = z. jafra; روز s. روژ = z. raocaṅh; مزد s. مژد = z. mîzhda; نماز pa. نماژ = z. namaṅh et in lingua persica palatales saepe permutantur, d. q. v. §. 54, i. k.

a) Lit. ژ simplex respondet etiam literarum complexui z. *khsh*, s. क्ष e. g. ژوبین s. زوبین = s. क्षिपणि; ژاویدن = r. z. khshu; ژولیدن = r. z. khshar, s. क्षर्; هاژیدن = r. z. akhsh, s. ईक्ष् (अक्ष्). Idem complexus alias literis ژک vel شک exprimitur, ut in بژکول = بشکول a شکول = z. khshvivra s. khshvawra, d. q. plura v. in suppl. lex. nostri s. v. وشکولیدن.

54. Lit. س ex antiquiore *k* orta respondet z. et s. *ç* et s. छ (pro *sk*) et ex antiquiore dentali vel dentali-sibilanti orta consentit cum z. *ç*. Respondet igitur:

a) z. et s. *ç* e. g. سال = z. çaredha, s. शरद्; ارس = s. अश्रु; اسپ = z. aępa, s. अश्व; آسمان = z. açman; سپس coll. اسپس et سپش et شپش = z. çpis; سپید = z. çpaêta, s. श्वेत; سر = z. çara, s. शिरस्; سروش = z. çraosha; سرخ = s. शुक्र; سو a r. z. çu; سوگ = z. çaoka, s. शोक; سیاه = z. et s. çyâva; استادن = r. z. çta, s. स्था; رسیدن = r. z. râç; ستودن = r. z. çtu, s. स्तु; سفتن = r. z. çif, s. क्षिप्; مسیدن = r. s. मर्श् (म्रश्).

b) s. छ (= *sk*) e. g. سایه = s. छाया, gr. σκία; پرسیدن = r. z. pareç, s. प्रछ्.

c) z. *s* et *sh* et s. ष e. g. اسموغ = z. ashemaogha; دوسیدن = z. zush, s. जुष coll. دوست *amicus* = phl. דוסת, ap. daustar, s. जुष्ट.

d) sanscrito sibilo स ante dentales e. g. دست = z. zaçta, s. हस्त; ستاره = z. çtare, phl. סתאר, סתארך, pa. çtâr, çtâra, s. स्तार्, gr. ἀστήρ; ستودن = r. z. çtu, s. स्तु et ante

alias literas in vocibus e lingua sanscrita desumtis e. g. سرشب s. سرشف = s. सर्षप; سنگام = s. सङ्गम; سیب s. سیو = s. सेवि.

e) Praeterea lit س etiam pal. tenui *c* respondere potest e. g. خیسیدن = r. z. hic, s. सिच्; رستن s. ریسیدن = r. z. et s. ric.

f) Ante *t* lit. س = z. *ç* saepe assimilatione orta est aut ex dentali aspirata e. g. پاس = z. pâthra, s. पात्र; بسته = z. baçta (pro badh-ta) a r. z. bañd, s. बन्ध्; آراستن (pro âradh-tan) a r. z. râd, s. राध्; جستن = جوئیدن a r. z. et ap. jad (pro jadh), s. गद्; رستن a r. z. rud, s. रुध् s. रुह्; شستن a r. z. çud, s. शुध्; شکستن a r. z. çkeñd (çcid, çcind), s. छिद्; گریستن a r. z. gared; نشستن a r. z. had, s. सद्, aut ex lit. asp. *h* (z. ṅh) e. g. جستن a r. z. jaṅh (jah), s. जस्; رستن a r. z. raz, s. रह्, coll. z. yaçta a r. yâoṅh (yâh) et z. vaçtê a r. vaṅh *vestire* et ap. thaçtanaiy, inf. verbi thah = r. z. çaṅh, s. शस्, unde سخن (§ 46, b), aut ex pal. ز e. g. خاستن = خیزیدن, pr. خیزم, a r. z. khiz. — Haec lit. س nonnunquam etiam immutata manet, si pro تن alia terminatio دن ope vocalis ی adiungitur e. g. ریسیدن = ریستن a r. z. irith.

g) Ut in dial. phl. positum est *çr*, *çv* (*çp*), *çy*, *çn*, id est *ç* ante semivocales et nasales, pro z. *thr*, *thw*, *thy* et *thn* e. g. סריש, סי = z. thris, thri, coll. s. त्रि *tres*; פוסר, פוס = z. puthra *filius*; ספאש = z. thwâsha *coelum*; סנור = z. thanvara *arcus*, al., ita in quibusdam vocibus persicis lit. س respondet z. *th* ante semivocales e. g. سه = z. thri, s. त्रि; پسر s. پس = z. puthra, s. पुत्र et fortasse etiam پاس (phl. פאח) = z. pâthra.

h) Literarum complexui z. *thw* respondere videtur سپ e. g. سپهر (gr. σφαῖρα) = z. thwâsha coll. phl. ספאש et

ספירה idemque exprimitur etiam sola lit. ت, ut in تراشیدن et تراکیدن = r. z. thwareç (§ 55, a). — Literarum complexui s. श्च respondet سچ et شچ, ut in سجائیدن et شجائیدن = r. s. श्चै coll. § 50, a, 2 et 51, c. Fortasse etiam سک respondet lit. complexui z. *khsh*, ut sit transpositum ex کس = خس = *khsh* (§ 46, g), gutturalibus permutatis e. g. in سکیزیدن = خیزیدن a r. z. khshiz = khiz, ut z. khiv *spuere*, respondet s. ष्ठिव्.

i) Frequens est in vocibus persicis palatalium ژ, ز, ج, چ et س permutatio e. g. زاج et زاچ; غفج et غفچ; غلج et غلچ; زناج et زناچ; جخیدن et چخیدن; جوسیدن et چوسیدن; وازیدن et واژیدن; باز, باج et باژ; سوج et سوز; پوجش et پوزش; لاجورد et لاژورد; بازار et واجار; کازه, کاژه et کاشه; روز et روج; بزشک et بجشک, s. भिषज्; کژ et کج; کژاوه et کجاوه; لژن et لجن; هژیر et هجیر; ارز et ارج; آویز et آویج imp. verbi آویختن; مژد et مزد = z. mîzhda; نوز, نوژ et نوچ; کاچ et کاژ; کاچغر et کاشغر; کاچی et کاشی; کاجکی et کاشکی; لخچه et لخشه; کلاژکه et کلاشکه; ژاویدن, چاویدن et جاویدن; ژولیدن et جولیدن; کراجیدن, کراچیدن et کراژیدن; چیدن et زیدن in v. c. گزیدن; زرشک et سرشک; ایاز et ایاس; یوزیدن et یوسیدن; سارو et چارو; خروس et خروچ; مسیدن et مچیدن = r. s. मञ्‌; ریواس et ریواج; سوزیدن et جوزیدن = r. z. çuc.

k) Praeterea permutantur etiam palatales cum gutturalibus et quidem *α*) cum ك et گ e. g. آخشیج et آخشیک; جنبیدن et کنبیدن; آرنج et آرنگ; آهنجیدن et آهنگیدن; مزیدن et مکیدن; *β*) cum خ e. g. منج, منک et منخ; سنجیدن et سختن; ریختن et ریزیدن; آمیختن et آمیزیدن; آهختن et آهنجیدن; افروختن et افروزیدن coll. § 46, d; *γ*) cum غ e. g. گریز et گریغ; تیز s. تیج s. تیخ et تیغ; *δ*) cum asp. ه e. g. ستیز et ستیه; براز et براه; ریزیدن et ریهیدن; آماس et آماه, unde آماسیدن et

آماهیدن ; خروس et خروه ; ε) cum dent. sib. ش e. g. پخچ et پخش = پخت ; کاچ et کاش = s. काच ; هیچ et هیش ; پیچیده et پیشیده coll. پیچیدن et pa. béshîdan ; پاچیدن = پاشیدن ; زنجرف et شنجرف ; ریزیدن et ریشیدن ; آویزیدن coll. آکیشیدن ; راژ et راش ; هازیدن coll. بهاشتن ; وسن et وشن ; وسناد et وشناد ; کستی et کشتی ; فرسته et فرشته (از خواص حرف سین است که بشین معجمه بدل شود چون کستی وکشتی وفرسته وفرشته ودر قدیم بسین مهمله بوده للحال بشین معجمه خوانند وهمچنین فرشته که در اصل فرسته بود یعنی فرستاده gr. pers. ed. Splieth p. 12) ; رستن et رشتن ; مسیدن et مشیدن s. مشتن ; نهستن et نهشتن ; denique ζ) raro cum dent. tenui vel media e. g. تاراج et تارات ; کلاژه s. کلازه et کلاذه.

Dentales.	ت	د	ذ	ش
	t	d	z	sh

55. Lit. ت est antiquior *t* et respondet z. *t* (*th*) et s. त, थ, sed reperitur tantum in initio vocis et si praecedit consona fortior; in media autem voce inter vocales, aut post vocalem vel liquidam in literam د vel ذ mutatur e. g. تاج, arm. thag, unde تاجور = ap. takabara; تکر = ap. tacara, arm. tacar; تخم = z. taokhman, ap. taumâ, s. तोक्मन्; تن = z. et s. tanu; تراویدن = r. z. thru, s. स्रु (स्रु); است = z. açti, s. अस्ति; استخوان coll. z. açti, açta, s. अस्थन्, अस्थि, gr. *ὀστέον*; ترسیدن = r. z. tareç, ap. tarç, s. त्रस्; شتافتن a r. z. et s. tap; تاختن = r. z. tac, s. तञ्च् coll. v. c. پرداختن, گداختن; تالیدن = r. z. et s. tar coll. v. c. گذشتن, گذاشتن; پات et پاد *thronus*.

Not. Raro in initio vocis dent. media pro tenui posita est e. g. داخیدن *disiungere*, *separare* = r. z. tac et in media voce dent. tenuis pro media, ut in فنارden, فتریدن a r. z. dar. Cf. etiam نناسیدن in suppl. lex. nostri.

a) Sola lit. ت exprimitur etiam literarum complexus z. thw (= s. त्व et त) e. g. تخشیدن = r. z. thwakhsh;

تراشیدن s. تراکیدن coll. ترنگیدن s. درنگیدن = r. z. thwareç, s. त्वच्, तच्.

56. Lit. د est antiquior *d* et respondet z. et s. *d*, *dh* e. g. داد = z. et ap. dâta, phl. דאת; دختر = z. dughdhar, s. दुहितर्; دخم s. دخمه = z. dakhma; دروغ = z. draogha, ap. drauga et s. द्रोघ; دور = z. dûra, ap. dura et s. दूर; دویدن = r. s. धाव्; زدودن a r. z. du, s. धू.

a) Lit. د media et finalis inter vocales vel praecedente vocali vel liquida ex z. vel s. *t* quasi emollita est e. g. باد = z. et s. vâta, phl. ואת; پدر = z. patar, s. पितर्; برادر = z. et ap. brâtar, s. भ्रातर्; داد = z. et ap. dâta, phl. דאת; دَرِد = z. drîta, phl. דרת; دند et دندان = z. dantan, s. दन्त. In adv. ایدر lit. د orta est ex *th* coll. z. ithra. Cf. etiam § 55.

b) Saepe lit. د ut ap. *d* quasi hebetata est ex z. *z* et respondet z. *z* et s. ह, ज e. g. دریا coll. زراه = z. zrayaṅh, ap. daraya, s. जयस्; دست = z. zaçta, ap. dasta, s. हस्त; دوسیدن = r. z. zu'sh, s. जुष्, unde دوست = z. zushta, ap. daustar. Cf. etiam ap. adam = z. azem, s. अहम् *ego* et ap. gud = r. z. guz, s. गुह् *abscondere*.

57. Lit. ذ proprie est dent. aspirata, quae tamen, sicut respondens z. *dh*, initialis non legitur, nisi in duabus tribusve vocibus persicis, ut in ذوش *durus*, *pravus*, *pravae indolis*, quae fortasse est alia forma pro دُش = z. dush, phl. דוש, pa. dus, s. दुस् (दुर्, दुष्); sed in media voce et in fine reperitur, si praecedit vocalis, et haud raro cum د et ز permutatur e. g. آذر coll. al. formis آدر, آدیش, آتش et تش = z. âtar; پذر et پَدَر B. in app., z. patar, s. पितर्; آذیـن = آزیـن; گذاشتن = گزاشتن a r. z. tar; کنبذ = کنبد.

a) In dialecto parsica lit. ذ exprimitur etiam l. z. *dh* e. g. پذیره = pa. padhîra; پذی = pa. padhî coll. al. formis

پذ, پژ, phl. פתי, פת, pa. pat et pad. In media voce inter vocales pa. *dh* respondet ipsi lit. pers. د ut ذ pronuntiandae e. g. دادار = pa. dadhâr, z. dâtar, s. धातृ, phl. דאתאר; خدا = pa. qadhâ (Sp. Pg. p. 29, e).

b) Literae dentales persicae non solum inter se permutantur et cum ar. ط e. g. ترنگ et درنگ; تراج et دراج; زرتشت et زردشت; ورتیج et وردیج; کتخدا et کدخدا; دستاس e دسداس = دست آس (Splieth gr. pers. p. 24); خات et خاد; شوات et شواد; توت et تود; کردیت = کردید; کفتیت = کفتید; تپیدن et طپیدن; تپانچه et طپانچه; غوته et غوطه; فوته et فوطه; تلا et طلا, sed etiam cum palatalibus et quidem *α*) cum ج vel چ e. g. ترنگ, درنگ et جرنگ s. چرنگ; پخت = z. pathana et پخچ; *β*) cum ز et س e. g. کلاده et کلازه; کداختن et گداشتن; گذاشتن et گزاشتن; گذاردن et گزاردن s. گساردن; پزاختن *γ*) cum ژ e. g. کلاده et کلاژه; پذ et پژ coll. پذرفتن et پژمردن. — In voc. گروغ = دروغ l. د cum گ permutata est, et permutationis literae گ cum د haec exempla affert lexici Raschîdî auctor (l. l. p. 25): اورنگ = اورند; آونگ = آوند; دنگ = دند et کنارنگ = کنارند.

c) Denique apocope lit. ت et د in quibusdam vocibus persicis usitata est e. g. فرامشت et فرامش = z. framarsta, pars. frâmôst; خشنود et خشنو = z. khshnûta; سپید et سپی = z. çpaêta, s. श्वेत, d. q. plura v. § 69, 3.

58. Lit. ش est antiquior *s* et respondet z. *s* et *sh*, quae saepe permutantur, et s. sibilo dent. स et cerebr. ष e. g. اشتر s. شتر = ustra, s. उष्ट्र; تشت = z. tasta; تش s. تیشه = z. tasha; درفش = z. drafsha, s. द्रप्स; خشک = z. huska, ap. uska, s. शुष्क; شادی = z. shâiti; شدن = r. z. shu; فرامشت = pa. frâmôst = z. framarsta; کش *axilla* = z. kasha, s. कक्ष; گوش = z. gaosha, ap. gausa coll. s. घोष; مشت = z. musti, s. मुष्टि; میش = z. maêsha, s. मेष; نبشته *scriptus*, coll. pr. نویسم et ap. nipista; هشتم = z. astema, s. अष्टम.

a) Respondet etiam antiquiori *k* et z. et s. *ç* vel alii palatali aut sibilo e. g. آش *puls, cibus* = s. आश a r. z. et s. aç; شاخ = s. शाखा, lit. szaka; شاره = s. चीर, hind. چیره; شترنگ = s. चतुरङ्ग; شگون = s. शकुन; هشت = z. astan, s. अष्टन्, gr. ὀκτώ; آشامیدن a r. z. sham, s. चम्; شستن s. شوئیدن = r. z. çud, s. शुध्; شناویدن = r. z. çnu, s. स्नु; شنودن s. شنیدن = r. z. et s. çru, coll. pracr. sunâmi et gr. κλύ-ω; مشتن s. مشیدن = r. s. मश्.

b) Ante *t* lit. ش orta est ex primitivo *r*, d. q. plura v. infra § 62, a.

c) In vocibus persicis lit. ش saepe permutatur cum palatalibus et quidem *α*) cum ج e. g. کاش = کاج *utinam*; شولیدن et جولیدن; *β*) cum چ e. g. پلشان = پاچان; پاشیدن et پاچیدن i. q. پشخیدن; *γ*) cum ژ e. g. بشکول et بژکول; شولیدن et ژولیدن; *δ*) cum ز e. g. لخشیدن et لغزیدن; *ε*) cum س e. g. سارك = شارك; سارو = شارو; cf. etiam شکرفیدن et سکرفیدن; شکستن et سکستن; شمیدن *odorari, olfacere* et سمیدن.

d) Denique lit. ش ex literarum complexu orta est, cuius originis iam in ipsa dialecto zendica vestigia supersunt, quum z. ‎𐬴 *sh* init. et med. saepe respondeat s. क्ष, ut in z. shudha *fames* = s. क्षुध्, क्षुधा; z. dashina *dexter* = s. दक्षिण. Tales literarum complexus sunt:

α) z. *khsh, khs*, s. क्ष, e. g. تش s. تیشه = z. tasha a r. z. tash, s. तक्ष्; روشن = z. raokhshna; شب = z. khshap, khshapan, ap. khsapa, phl. שף, pa. saw, s. क्षपा, क्षपस्; شهر = z. khshathra, s. क्षत्र a r. z. khshi, s. क्षि; شیر lac = s. क्षीर; کش s. خش *axilla* = z. kasha, s. कक्ष, coll. phl. סוי s. סוי *fames* = z. shudha, s. क्षुध्, क्षुधा a r. z. shud, s. क्षुध्; شاریدن = r. z. khshar, s. क्षर्; شناختن = r. z. khshnâ, ap. khsnâç; آشفتن et شیفتن a r. z. khshub, s. क्षुभ्; نمشیدن = r. z. makhsh.

β) z. *fsh* abiecta nimirum lit. *f* e. g. شرم = z. fsharema.

γ) z. *çy* et s. श्य et च्छ e. g. كشف = z. kaçyapa, s. काश्यप et कच्छप; شدن pro شودن *fieri, ire* = z. shu, s. च्यु.

e) Literarum complexus z. *khsh*, s. क्ष exprimitur etiam 1) litt. خش e. g. خشنود = z. khshnûta; 2) litt. شك ex كش transpositis, ut in شكافتن coll. كشفتن = كشوفتن = r. z. khshub, s. क्षुभ् et شكوليدن = r. z. khshar, s. क्षर् et شكرفيدن coll. z. khshôiwra, s. क्षिप्र et 3) litt. شه, ut in شهريده a شهريدن = r. z. khshar, s. क्षर्.

f) Literis شك et شخ, gutturalibus permutatis, respondent etiam z. *sk*, s. स्क, ut in شخودن = r. z. skâ, s. स्का et in شكستن = r. z. çkeñd (çcind, çcid), s. छिद् et in شكليدن, quod fortasse ad r. s. छुर् pertinet.

g) Litt. شج respondent literarum complexui s. श्य, ut in شجودن s. شجيدن = r. s. श्यै et litt. شپ s. پش (بش), literis transpositis, respondent literarum complexui s. स्प, ut in شپوختن et alia forma پشخيدن s. بشخيدن, quae ad r. s. स्पर्श् (स्पृश्) pertinent.

LABIALES. پ ب ف
p b f

59. Lit. پ est antiquior *p* et respondet:

a) z., ap. et s. *p* e. g. پاشنه = z. pâshna, s. पार्ष्णि; پای = z. pâdha, s. पाद; پدر = z. patar, ap. et s. pitar; پُر = z. perena, s. पूर्ण et interdum zendico *f* e. g. پستان = z. fstâna, s. स्तन, arm. çtin.

b) antiquiori *v*, cuius loco etiam *p* reperitur e. g. چپ = z. havya, s. सव्य et praecedente س e. g. اسپ = z. açpa, s. अश्व; سپيد = z. çpaêta, s. श्वेत.

60. Lit. ب est antiquior *b* et respondet z. *b* et s. ब, भ e. g. ابر *nubes* = phl. אבר, pa. awr, z. awra, s. अभ्र; ابرو = z. brvaṭ, phl. ברו, s. भ्रू; بادام = s. बादाम; بازو = z. bâzu, s. बाहु; برادر = z. brâtar, s. भ्रातर्; بيوار s. بيور = = z. baêvare; بردن = r. z. bar, s. भर्; برشتن = r. s. भ्रज्

s. भवन्; بودن = r. z. bû, s. भू; بيم timor = s. भीम coll. n. pr. بهيم = s. भीम, in quo به respondet s. lab. aspiratae भ; آشوبيدن coll. al. forma آشفتن s. آشوفتن a r. z. khshub, s. क्षुभ्.

a) Saepe lit. ب ex antiquiore *p* orta est, inprimis inter vocales, vel si praecedit vocalis, aut sequitur liquida et cum lit. و permutari potest e. g. بَر s. أبَر praep. = z. upairi, s. उपरि; برنا = z. aperenâyûka, phl. אפורנאיך; ربودن coll. al. forma رُفتن s. روفتن = r. z. rup, s. लुप्; نبشتن s. نوشتن *scribere*, a r. z. pish; نَوَده s. نَوه et نبيره = z. napaṭ, ap. napâ, phl. נפ; آب s. آو = z. ap, ap. api, phl. אף, pa. âw; تاب s. تاو = phl. תף, a v. تابيدن = تافتن = r. z. tap; تب = z. tafnu, phl. תף; شب = z. khshapan, ap. khsapa, s. क्षपा, phl. שף; خواب = z. qafna, s. स्वप्न.

b) Lit. ب etiam ex antiquiore *v* (*w*) induruit e. g. باد = z. et s. vâta; باران, phl. ואראנן = z. vâra, s. वार्, वारि; بَبَر = z. bawri, s. बभ्रु; بَد = phl. ות, pa. vaṭ, arm. wat; بدست coll. كُدست s. كدست = z. vîtaçti, s. वितस्ति; برف = z. vafra; بس = ap., phl. et pa. vaç coll. z. vaçañh; بن = z. vana in n. c. كُلبن, نارين s. نارون; بهشت = z. vahista, s. वसिष्ठ; بيباس = s. व्यास; بيست = z. vîçaiti, s. विंशति; بيين, imp. v. ديدن, coll. r. z. vaên et وينند = بينند; زبان s. زوان = z. hizva, s. जिह्वा; بافتن = r. z. vap.

c) In vocibus persicis lit. ب interdum praecedenti nasali fulciendae inservit e. g. سنبيدن = سفيدن s. سُفتن; غرنبيدن = غريويدن = غريدن, et نب vel مب aut in lit. م contrahitur, aut lit. ب eiicitur, d. q. v. infra § 68, c.

61. Lit. ف est antiquior *p*, quae in dialecto z. sequente *r* vel *s* vel *n* in lit. *f* mutatur et s. प, फ respondet e. g. فراز = z. frãs, s. प्रत्र्, phl. פראז, pa. frâz, frâzh; فرزند = z. frazaiñti ex fra = s. प्र et r. z. zan, s. जन्; فرمان (pro quo

etiam پرمان legitur, ut پرمودن pro (فرمودن) = ap. framânâ, s. प्रमाण; افیون s. اپیون = s. अफेन, gr. ὄπιον; تفسیدن = r. z. tafç; درفش = z. drafsha, s. द्रप्स; زفر = z. zafra; کف = z. kafa, s. कफ.

a) Lit. ف ante *t* respondet antiquiori *p*, *b* e. g. افتادن = r. z. et s. pat; آشفتن s. آشوفتن a r. z. khshub, s. क्षुभ्; تافتن = r. z. et s. tap; گرفتن = r. z. garew (pro garev = gareb coll. part. pf. pass. acc. gereptem), ap. garb, ved. ग्रभ्; گُفتن s. گپتن = ap. gub coll. praes. 3 sg. gaubataiy Beh. II, 21; رُفتن s. روفتن = r. z. rup, s. लुप्.

b) Lit. ف respondet etiam z. *b*, s. भ e. g. آف sol = s. आभा a r. s. भा = z. bâ; بغ = s. भग, unde بغپور = فغفور *B.*; فئیدن = r. z. bî, s. भी; الفیدن s. الفندن a r. s. लभ्, sed in al. formis الفخِتن, الفاختن, الفغدن et الفقدن literae भ respondet persicum فخ (فاخ, فغ, فقف), ut خت, litera خ praeposita, respondet dentali asp. z. *th* coll. §. 46, h.

c) Frequens est in persica lingua labialium et lit. و permutatio e. g. با et فا; پارس et فارس; بستو et پستو; کبی et کپی = s. कपि; بنگان et پنگان; بزرگ et وزرگ; بس et وس; بسد et وسد; بغپور et فغفور; پیروز et فیروز; برنجن et ورنجن; پام, فام et وام; فرخج et ورخج; سپید et سفید; خپه, خبه, خفه et خوه; زبان, زفان et زوان; یافه et یاوه; آب et آو; تاب et تاو; شناب et شناو; نهیب et نهیو; sed permutantur etiam labiales cum nasali labiali e. g. بنگ et منگ = s. भङ्ग; بل تنگ et مل تنگ; فخیز et مخیز; لبالب et لمالم; غژب et غژم; فلخودن et ملخودن; فخمیدن et مخمیدن; فرهنجیدن et ملنجیدن coll. آرمون s. ارمون = ar. عربون; سپسار s. سفسار = ar. سمسار. Conf. etiam s. मृ *loqui* = z. mrû.

d) Praeterea permutantur etiam labiales cum gutturalibus et quidem 1) lit. ب cum گ et غ e. g. گرنج = برنج coll. بج =

z. berejya; غیشه = بیشه = z. varesha et 2) lit. ف cum خ e. g. ناخ = ناف, z. nabi, phl. נאפך, s. नाभि, coll. شکوخیدن et شکوفیدن; شخلیدن s. شخیلیدن et شفلیدن s. شفیلیدن; فرخویدن pro فرفویدن coll. z. frafrâvayâmi et § 46, f.

e) Denique lit. ف respondens antiquiori *p*, *b* interdum prorsus abiicitur e. g. گیر imp. verbi گرفتن = r. z. garew (= gareb), ap. garb, ved. ग्रभ्; گو imp. verbi گفتن = ap. gub; لائیدن = لافیدن (لابیدن, لبیدن) = r. s. लप्. Cf etiam § 60, c.

Liquidae et Nasales.	ر	ل	م	ن
	r	l	m	n

62. Lit. ر semper respondet z. et s. *r* e. g. خرد = z. khratu, s. क्रतु; روز = z. raocanh; مادر = z. et s. mâtar.

a) Ante *t* lit. ر mutatur in ش e. g. داشتن = r. z. dar, s. धर्; انباشتن a r. z. bar, s. भर्; گذاشتن et گذشتن a r. z. et s. tar; نگاشتن a r. z. et s. kar, unde praes. دارم, انبارم, گذارم, گذرم et نگارم.

b) In media voce lit. *r* radicis aut retinetur e. g. کرپاس = s. कर्पास; آمرزیدن a r. z. marez, s. मर्ज्; کراجیدن = r. z. garez, s. गर्ज्; کردن = r. z. et s. kar; ورزیدن = r. z. varez, s. वर्ह्; هراسیدن = r. z. hraç; هراشیدن = r. z. harez, s. सर्ज्; aut eiicitur e. g. پشت = z. parsti, s. पृष्ट; شنودن s. شنیدن = r. z. et s. çru; کشیدن, کشتن, کاشتن = r. z. karesh, s. कर्ष्; هشتن = r. z. harez, s. सर्ज्; aut producta vocali compensatur e. g. پاشنه, phl. פאשנך = z. pâshna, s. पार्ष्णि (sec. Kuhn Z. III, 325 a r. s. स्फुर्) coll. goth. fairzna, germ. vet. farsna, gr. *πτέρνα*; پان = s. पर्ण; پاو *lavatio* = z. frava; کافور = s. कर्पूर; فراموشیدن a r. z. marez coll. z. framarsta = pa. frâmôst. — Syncope lit. ر etiam in persica lingua usitata est, d. q. v. infra § 69, 2, c.

c) Literarum complexus رخ literis transpositis ortus est ex z. *khr*, s. क्र e. g. سُرخ = z. çukhra, s. शुक्र, ut lit. complexus رز ex z. *zr* e. g. گُرز s. گُرزه ex z. vazra.

d) In vocibus persicis lit. ر permutatur 1) cum ل e. g. دیوار = دیوال ; چنار = چنال ; اروند = الـوند ; روخ = لـوخ ; سُلف ; زرو = زلو ; کاچار = کاچال ; سور = سول ; ریچار = ریچال ; سُرف = ; سوراخ = سولاخ ; کناره = کناله coll. آغالیدن = آغاریدن ; ترنگبین = تلنگبین ; فتریدن = فتلیدن ; 2) cum ن e. g. آفند = آورد, quae tamen permutatio in dialecto phl. usitatior est (Sp. Hg. § 23, 2, not. 2) coll. אפנין et אפרין, p. آفرین ; דונסת = p. درست ; פנונד = p. فرزند ; חונסנד = p. خرسند ; denique 3) cum ز (ژ), quam permutationem lex. *F.* auctor dialecto Ispahanensi tribuit e. g. آشزدن = آشردن ; ازمان et ازمانیدن = ارمان et ارمانیدن coll. زَك s. ژَك s. ژُك = رَك s. رَگ.

63. Lit. *l* in dialectis zendica et antiquiore persica non exstat eiusque locum lit. *r* occupat, ex qua etiam lit. *l* orta est. Sed reperitur in dialectis antiquioribus pehlevica et parsica et in lingua persica, quae saepe etiam lit. *l* offerunt, ubi dialecti cognatae *r* habent e. g. بالین = z. barezis, phl. ברשן, s. बर्हिस्; اَلبُرز = z. hara berezaiti, phl. הרבורג; پُل s. پول coll. al. forma پُرد = z. peretu, phl. פואר, pa. puhal; پلاد = phl. פוראפת, arm. polowat (polopat); پـهـلـو = z. perethu, phl. פהרו, s. पृथु; دل = z. zaredhaya, s. हृदय, gr. *καρδία*, lat. cord-; سال = z. çaredha, s. शरद्; کالبد s. کالب = phl. כארפות; گُل, phl. גול, arm. ward coll. gr. *ῥόδον* (pro *Ϝρόδον* = aeol. *βρόδον*), lat. rosa; آلودن a r. z. râ, s. रा et ला; آلیختن a r. z. rag, s. लङ्ग्; بشلیدن (praef. ب) a r. z. et s. çri; بـشـولـیـدن (praef. ب) a r. z. et s. çru; تـالـیـدن = r. z. tar. Fortasse etiam huc pertinet mutatio

litt. *rd* in *l* aut *r* e. g. پلنگ, quod ex ved. पृदाकु s. पृदाकू ortum videtur; بالنگ = بادرنگ; پالیز *hortus* = arm. partêz; مالیدن = r. z. mared, s. मर्द्; بالیدن = r. z. vared, s. वर्ध्; نالیدن = r. s. नर्द्; غریدن et گولیدن = r. z. gared coll. s. गद्. Cf. etiam آژیریدن, cuius r. z. zrâd, s. ह्राद् videtur.

a) Lit. ل haud raro etiam orta est 1) ex gutt. ك, گ, غ et ش = z. *khsh*, s. च et च e. g. آلانه *nidus* = آشیانه eiecta lit. ی (§ 69, 2, k) et lit. ش cum ل permutata a r. z. khshi + â *habitare* coll. z. shayana *habitatio, sedes* ab eadem r. khshi; آلفتن = آشفتن a r. z. khshub, s. क्षुभ्; آلوشیدن = آغوشیدن s. آغوشیدن a r. z. gush coll. خلشك = خكشك (pro خاك خشك); زالوك = زاغوك; سولك et سوگل = سوكك; غالوك = غاكوك; غول = غوش *auris;* لوچ = كوچ; لوخ = كوخ al. et 2) ex palatali sibilo e. g. پالیدن s. پلیدن = r. s. पश्. — Eiusdem originis saepe etiam est lit. *l* in lingua armenica e. g. leahrn *mons* = z. gairi, s. गिरि, phl. גר, afgh. غر; lezu *lingua* = z. hizva, s. जिह्वा; louel *audire* = z. et s. çru; leard *iecur* = z. yakare, s. यकृत्, p. جگر.

b) Permutatio lit. *d* cum *l* satis nota probatur etiam his exemplis: لوخ = دوخ; لندیدن = دندیدن; لوغیدن = دوختن s. دوزیدن s. دوشیدن coll. ابیل *instrumentum ferreum, quo terram fodiunt et complanant* = z. vaêdha; مُل *vinum* = z. et s. madhu, gr. *μέθυ, μέλι*, lat. mel coll. chald. מלצר *pincerna primarius* (ex מל = p. مل et צר = p. سر). Cf. etiam لوسیدن, cuius r. z. diwzh esse videtur. — Permutationis literae ل cum ن exemplum est اَنفَخت s. اَنفَخد pro اَلفَخت *quaestus, lucrum B.* Cf. انفختن in suppl. lex. nostri.

64. Lit. م est vulgaris nasalis labialis *m*, quae non solum cum nasali ن permutatur e. g. بان = بام; كجین = كجیم; لجن = لجم; هنوار = هوار coll. لُنبه = s. लम्ब, sed etiam cum liquida ل e. g. لیزیدن *miscere* = میزیدن, et cum lab. پ e. g. پوش در

بندی = بندی موش در coll. پنگیدن = منگیدن, et cum و e. g. پرواس = پرماس coll. پرواسیدن et برماسیدن.

65. Lit. ن est antiquior *n* et respondet diversis nasalium sonis, qui in dialectis antiquioribus persicis et in lingua sanscrita variis signis notantur (§ 44) e. g. نــام = z. et s. nâman; انجمن = z. hañjamana, s. सङ्गम; پنج = z. et s. pañcan; فرمان = ap. framânâ, s. प्रमाण.

a) Lit. ن radicis aut retinetur in lingua persica, ut in زندن s. ژندن s. ژندیدن pro زدن = r. z. jan, s. हन्, in v. c. آزندن, آژندن, آژندیدن et اوژندیدن et in اشکندن = r. z. çkeñd et in ستاندن = ستادن = r. s. स्तन्; aut eiicitur, ut in زدن = r. z. jan, s. हन् et in بستن = r. z. bañd, s. बन्ध् et in ستادن = ستاندن = r. s. स्तन् et in سهستن = r. s. शङ्क्; aut vocali longa compensatur, ut in زادن = r. z. zan, s. जन् et in زیدن = زدن in v. c. آزیدن, پزیدن, گـزیدن coll. پوست = z. pãçta vend. 3, 66.

b) Praeterea etiam lit. ن inseritur et quidem saepissime ante ج vel گ e. g. منج et منگ coll. مج; برنج s. گرنج coll. بج, z. berejya, s. व्रीहि, arm. brinths; سنج et سنگ a r. z. çac; آهنج et آهنگ a r. z. hac. In Praesenti et formis, quae cum hoc tempore cohaerent, lit. ن augendi vel confirmandi causa addita videtur e. g. آهختن, pr. آهنجم a r. z. hac; ساختن, pr. سنجم = r. z. çac et ante lab. ب e. g. خفتن, pr. خنبم = r. z. qap; سفتن, pr. سنبم = r. z. çif coll. سنب s. سم = z. çafa; نهفتن coll. نهنبیدن, pr. نهنبم a. r. z. gup (pro ghup). Cf. etiam § 46, d et 60, c.

c) In vocibus persicis lit. ن cum ل permutatur e. g. لیلوپر et نیلوپر; ملچخ et منجخ; کلند et کنند et haud raro etiam per aphaeresin, syncopen, apocopen abiicitur, d. q. plura v. infra § 69.

SEMIVOCALES. و ى
v y

66. Lit. و est antiquior *v* et respondet z. *v* (*w*) et s. व e. g. وازيدن s. واژيدن = r. z. et s. vac; ورزيدن = r. z. varez; وزيدن = r. z. vaz, s. वह्.

a) Lit. و initialis saepe transiit in ب vel گ e. g. suff. بان = وان; بافتن = r. z. et s. vap; بيند coll. al. forma ويند a r. z. vaên, s. वेण्; بيايختن pro ويختن coll. آويختن = r. z. vij; praep. گ (ب , پ , بى , پى) = z. et s. vi; گرديدن = r. z. vareṭ, s. वर्त्; انگيايختن pro آنويختن coll. آويختن a r. z. vij; گرگان = z. vehrkâna, ap. varkâna, arm. vrkan; گشتاسپ = z. vîstâçpa, ap. vistâçpa, cui addendum est غيشيدن (pro گيشيدن gutturalibus permutatis § 48, b) = r. z. vaç. Cf. etiam § 47, c.

b) Haud raro lectiones و, ب et گ simul usitatae sunt e. g. باد et واد *ventus* = z. et s. vâta; باشه et واشه *nisus*; بام et وام *aes alienum*; بيش et ويش *plus*; suff. بان et وان et بر et ور; بيند et ويند *videt*; ورزيدن et برزيدن; بـرديـدن, گرديدن et ورديدن in v. نورديدن; وزيدن et بزيدن; يابد et ياود; نانبا et نانوا; لب et لو; وراز et گراز = z. varâza, s. वराह, arm. varaz; پيوندن et پيگندن coll. آويزيدن et آگيشيدن; آويختن et انگيايختن coll. بيايختن.

c) Saepe و media ex *b* vel *p* orta est e. g. آوردن, نواريدن, گـواريدن a بردن = r. z. bar, s. भर्; پيوندن a r. z. bañd, s. बन्ध्; نوشتن = نبشتن a r. z. et s. pish; تاويدن = تابيدن s. تافتن = r. z. et s. tap; گواليدن pro گ + باليدن a r. z. vared, s. वर्ध्.

d) Interdum lit. و media instar digammae excidit e. g. استر = s. अश्वतर; پاك = s. पावक; چهار = z. cathware, s. चत्वारस्; در = z. dvara, ap. duvari, s. द्वार्; سگ = z. çpan, s. श्वन् (çun), lat. canis pro cvanis; نيك coll. al.

forma نیو = phl. ניוך, ap. niba; یکی = phl. איוך, z. aêva, ap. aiva.

e) Syncope lit. و etiam in lingua persica usitata est, d. q. plura v. § 69, 2, h.

f) Denique notanda est aphaeresis lit. و e. g. خون = z. vohuni et یل = z. et s. vîra.

67. Lit. ی est antiquior *y* et respondet z. et s. *y* e. g. یزدان = z. yazata; سیاه = z. et s. çyâva; زیان = z. zyâna; دریا coll. al. forma زراه = z. zrayanh, ap. daraya, s. ज्रयस्.

De lit. z. *y* initiali in lingua persica haud raro in ج mutata v. supra § 51, c.

a) In quibusdam vocibus lit. ی initialis plane ut lit. ه (§ 49, a) vocali respondet in dialectis cognatis, ut in یخ *glacies* = z. içi et یکی = z. aêva, ap. aiva, phl. איוך, s. एक et یل = z. et s. vîra, lit. و per aphaeresin abiecta, ut in خون = z. vohuni (§ 66, f.).

b) Ut lit. ه (§ 49, I, *β* et II, *β*) ita quoque ی media et finalis vel یـ ex gutturali aut dentali aspirata originem duxit et quidem :

α) ex antiquiore *kh*, cuius tamen mutationis exempla non nisi ex dialectis cognatis afferri possunt e. g. zaza meiyeç, kurm. mêsh (= maish), kurd. mish (ex mahish, mahesh) = z. makhshi, s. मक्षिका *musca*; zig. mui = s. मुख *os, vultus*; nai = s. नख *unguis*;

β) ex antiquiore *gh*, e. g. انیران (ex anair-ân) = z. anaghra; ری = z. ragha, ap. ragâ, phl. רך, gr. Ῥάγαι; نیوشیدن a r. z. gush, s. घुष् praef. praep. ن. Fortasse etiam huc referendum est v. بیهیدن *destruere, delere, perdere*, si ad r. s. हन् pertinet; quae saepe in घन् mutatur coll. घ्नन्ति, अघ्नन्, जघान, caus. घातय्, al., ut sequens lit. ه ad indicandam lit. aspiratam addita videatur. Cf. etiam arm. mari *gallina* = z. maregha, p. مرغ;

γ) ex gutturali aspirata ***h***, cuius mutationis exemplum videtur phl. נאי *nasus*, ap. nâhi, z. nâoṅha, s. नास;

δ) ex antiquiore *th* et *dh* e. g. آرایم, pr. verbi آراستن s. آرائیدن, coll. z. râdh-âmi a r. z. râd, s. राध्; پایم, pr. verbi پائیدن, coll. z. pâdh-âmi a r. pâd?, forma secundaria radicis z. pâ ad analogiam radicis çnâd, quae est forma secundaria radicis z. çnâ; پوید = پاید, vocali obscuriore *û* pro *â* posita, pr. verbi پوئیدن, coll. z. paidh-yâiti a r. z. pad; جویم, pr. verbi جُستن s. جوئیدن, coll. z. jaidh-yêmi a r. z. jad, s. गद्; رویم, pr. verbi رُستن s. روئیدن, coll. z. raodh-âmi a r. z. rud; شویم, pr. verbi شُستن s. شوئیدن, coll. z. çaodh-ayêmi a r. z. çud, s. शुध्, caus. शोधय् et z. çudha *lustratio*; فریفتن, pro فردفتن a r. z. dav, dab, s. दभ्; پای = z. pâdha, s. पाद; بوی = z. baodha, unde بوئیدن; خوی = z. qaêdha (Anq. gloss.), s. स्वेद; خُوی = s. स्वधा; دَی = z. dadhvâo; جوی, phl. גוי = z. vaidhi; کَی = z. kadha; مَی *vinum*, phl. מאי, pa. maê = z. et s. madhu. Cf. etiam phl. סוי *fames* = z. shudha, s. क्षुध्, क्षुधा.

b. CONTRACTIO.

68. Contrahuntur duae literae se invicem excipientes, quarum prior vocali est destituta, duplicandi nota Teschdid vel apposita vel omissa (§ 39) :

a) si sunt literae aequales, ut فَرُّخ *felix* pro فر رخ; سپیدیو *genius albus* pro سپید دیو; سپیدار *populus alba* pro سپید دار; شبّو *nom. floris* pro شب بو i. q. شب بوی; شبّاز *vespertilio* pro شب باز; گِرِدَهَن *circulus* s. *ambitus oris* pro گرد دهن (Splieth l. l. p. 37); نَیَمَن *non sum ego* pro نیم من; همانا *tanquam* pro هم مانا; همانند *similis* pro هم مانند; نیمدار *trita* vestis pro نیم مدار

opp. دیر مدار *diu durans*; بادامغز *nucleus amygdalae* pro بادام مغز (Splieth l. l. p. 17);

b) si sunt literae eiusdem ordinis, ut بتّر *peior* pro بدتر; زوتر *celerior* pro زودتر; شپّره *vespertilio* pro شبپره; شبّوش *vestitus nocturnus* pro شب پوش; آبدسدان s. آبدستان *malluvium* pro آبدست دان; یگان et یگانه *singulus* pro یک گان et یک گانه; آوند *vas potorium* pro آب وند (در ازان آب وبعد یعنی ظرف مطلق ظرف استعمال یافته Splieth l. l. p. 37); aut si sunt nasales e. g. ماناف *obstetrix* pro مام ناف.

c) Denique نب s. مب aut contrahitur in م e. g. دُم = دنب s. دمب, z. duma, *cauda*; سُم = سنب, z. çafa, *ungula*; خُمّ s. خُم s. خنب s. خمب = z. kumba, *vas magnum*; شکم *venter* = شکنب; تملیت = تنبلیت *sarcina*; کرم s. کلم = کرنب, gr. *κράμβη*; اموس = انبوس s. ابنوس *ammi*; aut lit. ب eiicitur e. g. کنور = کنبور *fraus*, *dolus*, unde کنوریدن = کنبوریدن *fallere*, *decipere*. En verba auctoris grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae l. l. p. 38: فائده ✿ کلمه که نون وبای موحده ✿دران پهلو [در آن پهلوی ✿ .al] واقع شده در فارسی بمیم مشدد بدل کنند وگاهی تخفیف نیز دهند چون کنبلی وکمّلی وخنب وخم وخنبره وخمره ودنبل ودمل وانبلی واملی ودنب ودم وسنب وسم وکنب وکم وآن شهریست مشهور در عراق که معربش قم است وبدان مشهور شده.

Attamen haec contrahendi lex neque usu loquendi est sancita nec semper observata, quin immo formae plenae et integrae usitatiores sunt quam contractae.

c. APHAERESIS, SYNCOPE, APOCOPE.

69. Abiiciuntur denique consonantes in poetico inprimis sermone, rhythmo vel metro exigente.

1) per aphaeresin, ut a) آ vel ا e. g. تش pro آتش *ignis*; درخش pro آدرخش *fulgura*; رزو pro آرزو *desiderium*; رنگ pro آرنگ *color*; زاد pro آزاد *liber*; زخ pro آزخ *verruca*; سمان pro آسمان *coelum*; شناور pro آشناور *natator*; ماس pro آماس *tumor*; مغیلان = امغیلان *spina aegyptiaca*; ناهید = اناهید *Venus*; v. etiam infra 3, d aliam formam ناخ; وام pro آوام s. اوام *aes alienum*; هنگ pro آهنگ *intentio*. Idem valet de Elif prosthetico (§ 78) e. g. ستادن = استادن *stare*; شتافتن = اشتافتن *festinare*; فروختن = افروختن *accendere*; فشاردن = افشاردن *premere*, al.; b) l. گ ante ر e. g. ریوه = گریوه *collis*; ریستن = گریستن *lacrimare* (§ 47, d); c) l. م ante ل in لنجیدن *extrahere*, quum decurtatum sit ex ملنجیدن, quod ortum est ex فرهنجیدن eiecta lit. ه (§ 69, i), ut ملخودن ex فلخودن et مخمیدن ex فخمیدن coll. § 61, c et suppl. lex. nostri s. v.; d) l. ن ante ش in شیب = نشیب *declivitas, inferior pars*; شاندن = نشاندن *facere, ut sedeat*; شستن = نشستن *sedere*. — Huc referenda sunt etiam vocabula abiecta prima syllaba ex aliis detruncata, e. g. مار pro بیمار *aegrotus*, unde مارستان pro بیمارستان s. بیمارسان s. مارسان; نون pro اکنون *nunc*; یالمند pro عیالمند *qui familiam habet* coll. یال = ar. عیال; یان pl. یانات pro ar. هذیان *deliratio, inepte dictum*.

Not. In gram. pers. lexico Raschîdî praefixa (p. 7 ed. Splieth) legitur:

باید دانست که در اول بعض کلمات فرس الف ممدوده نیز آید
چنانکه مقصوره بلکه بعضی گفته اند هر الف مقصوره را ممدوده
خواندن نیز درست است چون آشام وشام بمعنی آشامیده
وطعام وقوت وآسام وسام بمعنی آماس وآکنج وکنج بمعنی کنجانیده
[al. کنجانده] وآرزو ورزو وآرنگ ورنگ وآکوفت وکوفت وآهنگ
وهنگ وآژخ وژخ وآدرخش ودرخش وبقول جمهور درینقسم
الفاظ هر لفظی که الف ممدوده دارد لغتی است در لفظی

که الف ندارد وبقول سامانی هر لفظی که الف ندارد مخفف لفظی است که الف دارد ولغتی علی حده نیست واین قول بصحت اقرب است.

2) per syncopen, ut a) lit. ت post lit. vocali destitutam e. g. کِشمان = کشتمان *ager consitus*; b) l. د post vocalem longam e. g. دروگر = درودگر *faber lignarius*; مار = مادر *mater*; بُوا pro بُوادا = بادا *esto, sit* B (§ 156, I not. 2); c) l. ر coll. § 62, b, e. g. اژدها = اژدرها; پرتو = پتو, s. प्रताप; مازدر = مارازدر; هزمان pro هرزمان *omni tempore*; et cum sequenti nasali (§ 65, b) e. g. بج = برنج s. گُرنج, z. berejya, s. व्रीहि; d) l. ك et گ e. g. شوب = شکوب *mantile*; ار = اگر *si*; بِسلانیدن = بِگسلانیدن *facere, ut frangat*, et fortasse etiam خ, quum پاشیدن *spargere* ex پشخیدن vocali simul producta ortum videatur (§ 47, d); e) l. ل ante م e. g. خِم = خِلم *mucus narium*, unde verb. den. خمیدن i. q. خلمیدن et ante خ e. g. فخمیدن = فلخمیدن *carminare*; f) l. م e. g. خیدن pro خمیدن *incurvari*; g) l. ن post vocalem (§ 65, c) e. g. زاسْتر pro زانْسُتر = زان سوتر *ulterior*; چیدن *colligere* pro چنیدن, phl. גְ̄ינִיהִתנ, et longa vocali compensatur e. g. لوکیدن = لنکیدن; غریویدن = غرنبیدن; h) l. و vocali praedita post consonantem quiescentem vel vocali praeditam e. g. پریزن pro پرْویزن *cribrum*; بُرَشم pro بُروَشم *lana caprina*; جلیز pro جَلْوِیز (جلبیز) *laqueus*; تانم, تاند et تانست pro تُوانم *possum*, تُواند *potest* et تُوانست *potuit*; باد pro بُواد *sit*; eodem modo راندن *pellere* ortum est ex رَواندن et شاندن *pectere* ex شَواندن, d. q. v. suppl. lex. nostri s. v.; et l. و vocali destituta post vocalem e. g. ناخدا pro ناوْخدا *navarchus*; et l. و diphthongi اَوْ vocali praecedenti *a* simul cum *u* permutata e. g. گُهر pro گَوهَر *gemma*; i) l. ه vocali praedita vel quiescens post vocalem aut consonantem

vocali destitutam e. g. چار = چهار *quatuor*; کندز pro کُهَن دز *arx antiqua*; مَرَم pro مَرْهَم *emplastrum* coll. دِرَم ex دِرْهَم *drachma*; گاوارَه pro گاهْوارَه *cunae*; سدیگر pro سِهْدیگر *tertius*; اَلَموت nom. arcis ex اَلُه آموت i. q. *aquilae nidus*; آنَستی pro آنْ هَستی Gul. 125, 4; شنیدَستی pro شنیده هستی; fortasse etiam huc pertinet مَلَنجیدن pro مَلَهنجیدن et آختن pro آهَختن, d. q. v. suppl. lex. nostri s. v.; k) l. ی vocali praedita post vocalem (§ 80 et not.) e. g. اندااشگر pro اندایشگر *tector*; فرسَد pro فرساید *atterit*; گُوَد pro گوید *loquitur*; کوستن s. کُستن pro کُوِیستن *percutere*; ملشوب pro مَیاشوب *ne turbes*; ماور pro مَیاور *ne afferas*; نارد pro نَیارد *non potest*; نَرزَد pro نَیَرزد *non valet*; نوش pro نِیوش *audi*; نوشین pro نِیوشین *quod audiri potest*; نوشیدن pro نِیوشیدن *audire*; نوفتم et نوفتی pro نَیوفتم *non cado* et نَیوفتی *non cadis*. Eodem modo زنده *vivens, vivus* ex زِیَنده ortum videtur.

3) per apocopen, ut a) l. ب post vocalem longam, e. g. آسیا = آسیاب *mola*; آشو = آشوب *perturbatio*, *tumultus*; b) l. ت post literam vocali destitutam, e. g. غرّش = غرّشْت *clamor terribilis*; غوش = غوشْت *prorsus nudus*; فرامش = فرامشْت *oblivio* coll. z. framarsta, pa. frâmôst; کرخ = کرخْت *torpens*; cf. etiam ar. طاس *scutella* ex طست s. طشت, p. تشت = phl. תשת, תאשת et ar. فهرس *index* ex p. فهرست ortum; c) l. خ post vocalem longam, e. g. زرنی = زرنیخ (ar. زرنیق) *arsenicum*; d) l. د post vocalem longam e. g. شا = شاد *laetus*, unde شاباش = شادباش; استا = استاد *doctor*; خشنو = خشنود *contentus* coll. z. khshnûta; سو = سود *lucrum*, unde سوزیان pro سودزیان; فرو = فرود *infra*; سپی = سپید

albus coll. z. çpaêta, s. श्वेत; ناهيد = اناهيد *Venus* coll. z. anâhita; et post lit. vocali praeditam e. g. بُو pro بُـود B.; e) l. ر post vocalem e. g. است = استر *mulus* coll. s. अश्वतर; ماد = مادر *mater*, unde مادندر pro مادرندر *noverca*; f) l. ك post vocalem longam, e. g. اژدها = اژدهاك *serpens magnus*; g) l. ل post vocalem, e. g. شت = شتل *pecunia lusoria*; گسی = گسیل *dimissio*; h) l. م post lit. vocali praeditam, e. g. بو = بوم; i) l. ن post vocalem (§ 65, c), e. g. زمی = زمین *terra*; نشیم = نشیمن *nidus*; چو = چون *quum*; k) l. و post vocalem longam *â* e. g. کژگا = کژگاو *bos grunniens*; l) l. ه post vocalem longam *â*, coll. schol. ad Sec. Nam. in Spieg. Chr. p. 53, l. 12 sqq., e. g. شا et پادشا = شاه et پادشاه *rex*; دیبا = دیباه *pannus sericus*; کلا = کلاه *diadema*; گوا = گواه *testis*; گیا = گیاه *herba*. Praeterea lit. ه occulta saepe abiicitur, d. q. v. § 94, 96 et 127, c et in compositione e. g. سدیگر = سه دیگر *tertius*.

d. LITERARUM TRANSPOSITIO.

70. Multae voces persicae ex dialectis antiquioribus literis transpositis ortae sunt, ut أُرس *lacrimae* = z. açru, s. अश्रु s. अस्र; برف *nix* = z. vafra; چرخ *rota* = z. cakhra, s. चक्र; ژرف *profundus* = z. jafra, phl. זופר coll. ژرفا = phl. זנפאי; سرخ *ruber* = z. çukhra, s. शुक्र; گـرز s. گـرزه *clava* = z. vazra; مغز *cerebrum* = z. mazga, phl. מוז; اکنون *nunc* = phl. הנכון s. אנכון. — Interdum etiam forma primitiva una cum transposita in usu est e. g. کران i. q. کنار *latus* = z. kanara, phl. כנאר; اروند nom. montis, phl. ארונד, z. aurvañt = اورند s. افرند, unde افرندیدن; هگرز *unquam*, phl. אכרז = هرگز. Praeterea perfrequens est haec mutatio non solum in lingua zendica, d. q. v. Justi Handb. d. Zendspr. p. 364, § 101, sed etiam in lingua persica, in qua inprimis liquidae

ر et ل, nasalis ن et sibilantes س et ش transponi solent, e. g. ورشك = وشرك ; گرزدن = گزردن ; پیغلوش et پیلغوش = پیلگوش ; فلخمه = فخلمه ; فلیته = فتیله ; ملخج = مخلج ; coll. فلنجیدن = الفنجیدن abiecta l. ا ; تپنک = تنپک coll. غنودن pro غوندن a z. **q a f n a** (§ 48, a); گَرد بَندَن pro گردن بند *monile*; آخمسه = آخسمه ; کرسب s. کرسف = کرفس ; چسپیدن = چپسیدن ; خسپیدن = خپسیدن a r. z. **q a f ç** ; چمش et چمشه = چشم et چشمه ; شپیختن = پشخیدن s. شپوختن = r. s. स्पर्श्, s. स्पृश् ; خشائیدن et خشودن = شخائیدن et شخودن = r. z. **s k â**.

MUTATIO LITERAE ا.

71. Lit. ا initialis aut **n e c e s s a r i a** est aut **s u p e r v a c a n e a**.

a) **N e c e s s a r i a** dicitur lit. ا, si est vera et integra vocabuli pars, quae minime abesse potest, nec mutationibus est obnoxia, ut in voc. انجام *finis*, اندام *corpus* al. In aliquot voc. permutata est cum lit. ی e. g. ارمغان = یرمغان *donum*; یکدش = اکدش *nothus*.

b) **S u p e r v a c a n e a** autem est lit. ا, si vocabulum idem manet eiusque significatio non immutatur, licet litera ا scripta sit vel omissa vel permutata. Talis Elif in initio vocis dissyllabae semper vocali *a* pronuntiatur e. g. اَبَر = بَر ; اَبا = با, اَبي = بي ; in aliis autem vocibus lit. ا initialis, quam semper sequitur litera vocali destituta, eadem vocali pronuntiatur, qua praedita est sequens litera, si abest lit. ا, e. g. اَسْمندر = سَمندر ; اِشْكرف = شِكرف ; اِشْكم = شِكم ; اِسْتم = سِتم ; اُشْتلم = شُتلم ; اُشْتر = شُتر.

Lit. ا supervacanea **p a r t i c u l i s**, **n o m i n i b u s**, **v e r b i s** praefixa sequentibus mutationibus est obnoxia :

72. Particularum litera ا supervacanea modo abiicitur modo retinetur. Tales sunt:

a) praepositiones أَبا *cum*, أَبر *super* et أَبِي *sine*, quae in antiquiorum maxime poetarum carminibus leguntur, in oratione autem pedestri literam Elif semper abiiciunt et scribuntur با, بر et بی; porro praepositio أَز, cuius posterior lit. ز, abiecta priori l. ا, vocalem *i* accipit, quae tamen in compositione saepe cum alia vocali permutatur (§§ 77. 81).

b) coniunctio أَگَر *si*, quae saepissime quidem in sermone poetico literam ا abiicit, sed haud raro in soluta quoque oratione eadem forma گَر usitata est.

c) pauca adverbia ut أَكْنون poet. كُنُون et نـون *nunc, modo*, ايـدون *nunc*, in compos. ـِيـدون, abiecta lit. ا, ut هميدون *statim* al.

73. Substantiva et nomina propria, quorum primam literam ا vocali insignitam sequitur consonans vocali destituta, ut أَسْتَر *mulus*, أُسْتُخوان *os*, اِشْكم *venter*, أَفْرِيدون *Farîdûn*, أَپْرويز *Parwîz* al., hanc literam ا saepe abiiciunt, eiusque vocalis ad sequentem consonantem transit, ut oriantur formae سَتَر, سُتُخوان, شِكم, فَريدون, پَرْويز. Raro alia vocalis reperitur, ut in ستير coll. phl. סתיר = أَستير *numus quidam.*

74. Pronomina personalia 3. pers. sg. أُو s. أُوی et pl. ايشان et demonstrativa اين *hic* et آن *ille* si cum praepositionibus vel particulis, quae in consonantem vocali destitutam exeunt, ut أَز *ex*, بَـر *super*, دَر *in* al., coniunguntur, lit. ا simplex et geminatae آ prior abiici eiusque vocalis ad consonantem praecedentem transire solet e. g. دَرُو, بَرِيشان, دَرِين, دَرَان, چُنِين, چُونُو coll. Lumsden a Gramm. t. II. p. 502.

75. Si praepositiones از, بر et در cum pron. این et آن non coniunguntur, vocalis tamen literae ا ad consonantem praecedentem vocali destitutam transire solet e. g. ازَ ان, ازِ این et بَر ان, بِر این, دَر ان, دِر این; sed dicere etiam licet ازْ این, ازْ آن et بـرْ ایـن, بـرْ آن et درْ ایـن, درْ آن docente lex. Bh. auctore : هـرگـاه کلمه از یا بر یا در با لفظ ایـن یا آن مقارن نشود حرکت ما قبل این الف خود شایع است وسکونش جایز.

76. Si praefigitur praepositio بَ pro به separab., lit. ا aut remanet aut, quod usitatius est, eius loco lit. د euphonica, vocali literae ا insignita, inseritur, ut dicant بَاُو s. بَاُوی, بَایشان, بَایین, بَـآن et بَدُو s. بَدُوی, بَدیشان, بَدین, بَدَان.

Not. Pro بدان in libris manuscriptis et impressis legitur etiam بدآن, quod rectum esse haud affirmaverim, quum lit. د literae ا locum obtineat et, si duae literae ا adsunt, una tantum remanere possit.

Eadem de causa scribendum est دران et بران non درآن et برآن, ut iidem libri interdum exhibent, quum secundum regulam (§ 74) una lit. ا abiicienda sit.

77. Si praefigitur litera vocali *i* insignita, ut praepositio زِ *ex* pro اَز, pronomen relat. کِ pro که al., lit. ا pronominum, quae ab ipsa vocali *i* incipiunt, una cum hac vocali abiicitur e. g. زِیشان pro زِایشان, کِین pro کِایِن. Si autem pronomina ab alia vocali quam *i* incipiunt, litera ا simplex et geminatae آ prior abiicitur eiusque vocalis ad literam praefixam transit, cuius vocalis simul eliditur, e. g. زُو pro زِاُو; زَان pro زِآن; کُو pro کِاُو; کَان pro کِآن.

78. Verba, quae huc pertinent, a lit. ا simplici vocali insignita incipiunt, quam sequitur consonans vocali destituta aut alia lit. ا scriptura expressa vel duplicandi signo Medda

cum priori ا contracta (§ 40), e. g. اِسْتادن s. ایسْتادن (Gul. 135, 21) *stare*, اُفْتادن s. اُوفْتادن (Gul. 148, 12) *cadere*, اَفْروختن *accendere*, اَفْزودن *augere*, آمدن s. ااٰمدن *venire*, آوردن s. اَاوردن *afferre* al.

79. Talium verborum praeter ea, quae a lit. Elif geminata اا s. آ incipiunt, lit. ا simplex saepe abiicitur et sequens consonans vocali destituta aut eadem literae ا vocali aut alia quadam insignitur; ita e. g. pro اِستادن, اُفتادن, اَفروختن et اَفزودن dicitur سِتادن, فُتادن vel فِتادن, فُروختن et فِزودن. Saepissime tamen in poetico sermone haec verborum forma reperitur. Cf. § 123, *δ*.

80. Accedente verbi augmento بِ aut particula negativa مَ vel نَ, lit. ا simplex et geminatae اا s. آ prior semper in يَ convertitur, altera lit. ا immutata remanente (§ 124, a et 125), ut بِيَسْتد, بِيِفْتد, نَيَفْروخت, نَيامد, مَيَاور et مَيَفْزا pro بِاستد, بِاُفتد, نَاَفروخت, نَآمد, مَآور et مَاَفْزا. — Eadem syllabae آ mutatio in يا etiam in nominibus compositis usitata est, si prius membrum in vocalem *i* exit e. g. in آسياب *mola*, quod ex آسِ آب ortum dicunt Persarum grammatici coll. lex. B. auctoris interpretatione in lex. nostro s. v. آسياب allata.

Not. Haud raro metri potissimum causa haec lit. ی per syncopen eliditur, ut dicant e. g. مَنْديش pro مَيَنْديش *ne cogites*; نَرزد pro نَيَرزد *non valet*; نوفتم pro نَيُوفتم *non cado*; نايد et نامد pro نَيايد et نَيامد *non venit*; ماسای pro مَياسای *ne quiescas*; مالای pro ميالای *ne inquines* (§ 69, 2, k) coll. Fragm. p. 23, vs. 14; Soohr. p. 180, vs. 5; Schahn. ed. Mohl t. I p. 28, l. 11. p. 158, l. 13; Chr. Sch. p. 50, vs. 300. — Rarius in oratione pedestri reperitur e. g. Fl. Ali's Spr. p. 45, l. 17, ubi نايد pro نيايد et schol. ad Sec.

Nam. p. 8, l. 16, ubi نامده pro نَیامده. En verba auctoris grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae ed. Splieth p. 36 : ۞ فائده
هرگاه بر اول لغتی که مصدر با الف باشد بای زائده ومیم نهی
ونون نفی در آرند الفرا بیا بدل کنند چون بیفراخت
ومیفراز ونیفروخت وگاهی (بجهت ضرورت شعر .B) این الفرا
حذف کنند چون بفکن ومفکن ونندوخت وچون بر سر الف
ممدوده ازین سه حرف در آید که در حقیقت دو الف است
الف اول بیا بدل کنند وحذف نکنند چون بیاراست ومیازما
ونیازمود ۞ هچنین کلمهء دیگر که بر الف ممدوده در آید بیا بدل
کنند چون آسیاب که در اصل آس آب بود.

81. Si autem alia lit. vocali *i* insignita praefigitur, ut praepositio زِ *ex*, pronomen کِ *qui*, haec vocalis cum vocali *a* permutatur, in qua ipsa litera ا simplex vel geminata آ, omisso tamen signo Medda, quiescat e. g. زَافْکندن pro زِافْکندن ; کَامد pro کِآمد ; کَافریدی pro کِآفریدی.

82. Verbi substantivi tres personae sing. et plur. اَم *sum*, اِی *es*, اَست *est*, اِیم *sumus*, اِید *estis* et اَند *sunt* cum praecedenti vocabulo saepissime in unam vocem coalescunt, et litera ا hunc in modum permutatur :

83. Praecedente consonante vocali destituta, praeter litt. ا, و, ی et ه occultam, lit. ا abiicitur eiusque vocalis ad hanc consonantem transit. Ita e. g. nomen پیرْ *senex* cum verbi substantivi personis coniunctum pronuntiatur : پیرَم, پیرِی, پیرَست, پیرِیم, پیرِید, پیرَند.

Not. In codicibus manuscriptis et libris impressis haec regula non semper est observata, quod interdum metri quoque ratione habita aut euphoniae causa factum esse videtur, ne literae durae concurrant. Quod fieri solet inprimis, si praecedit l. س, ne duae س concurrant

e. g. بس است Fl. Ali's Spr. p. 37, l. 1; کس است ibid. p. 43, l. 15 et post alias literas ut ب, د, ر, ل et ن, d. q. v. Fl. Ali's Spr. in indice pers. s. v. است.

84. Praecedente vocali ـَا â, quae etiam pro ـَى (الف مقصورة) scribitur (§ 30), aut ـُو û, ô, personarum verbi substantivi lit. ا in l. ى convertitur, quae etiam vocali literae ا pronuntiatur. Exempla sint بينا *videns* et خوش‌ابرو *pulcris palpebris praeditus* cum verbo substantivo coniuncta :

بینایم	بینائیم	خوش‌ابرویم	خوش‌ابروئیم
بینائی	بینائید	خوش‌ابروئی	خوش‌ابروئید
بینایست	بینایند	خوش‌ابرویست	خوش‌ابرویند

85. Attamen 3. pers. sing. است, abiecta lit. ا, saepius cum praecedenti quoque vocabulo contrahitur, ut dicatur بیناست et خوش‌ابروست et اوست pro او است; دروست pro درو است; کوست pro کو است = که او است et توست s. تست pro تو است cf. Gul. 119, 10. 134, 11. 136, 18. Schahn. ed. Mohl t. I p. 16, l. 2. Pronuntiatio eadem manet, si است a voc. praecedenti separatur e. g. مصطفی است pro مصطفاست Pend. p. 100, vs. 1; کجا است pro کجاست Soohr. p. 194, vs. 1; cf. Schahn. ed. Mohl t. I p. 68, l. 1.

Interdum metri potissimum causa است et اند separatim scribuntur et pronuntiantur, ut پیش تو أست *coram te est* Chr. Sch. 75, 62; برادران تو أند *fratres tui sunt* Fl. Ali's Spr. p. 9, l. 10 et 11.

86. Praecedente vocali ـِى î, ê (§§ 29. 32) personarum verbi substantivi litera ا abiicitur eiusque vocalis ad literam ى transit. Exemplum sit چینی *Sinensis* cum verbo substantivo coniunctum :

چینیم	چینئیم
چینئی	چینئید
چینیست	چینیند

Interdum tamen voces in scribendo separantur, ita ut dicatur e. g. قومی اند Gul. 67, 15; پرهیزکاری است et جوانمردی است Fl. Ali's Spr. p. 19, 7. 8.

87. Saepe etiam in 3 pers. sing. contrahitur, si praecedit voc. ـِی, ut dicendum sit چینیست; cf. باقیست Gul. 136, 15; آدمیست Pend. 272, 17; aut contractio pronuntiando tantum indicatur, verbo substantivo integre et separatim scripto e. g. یکی است quod legendum est یکیست Sec. Nam. 7, 16. cf. 6, ult. Pend. 299, 20 et 21. — Denique terminatio ـِی interdum a voce, ad quam pertinet, avellitur et cum است in ایست coalescit, ut آزاد ایست pro آزادیست pro آزادی است Stickel sent. Ali p. 27, 4; cf. p. 28, 1. p. 32, 7.

88. Praecedente lit. ه occulta verbum substantivum immutatum manet excepta 2 ps. sing. اِی, quae etiam solo signo ء exprimi potest e. g. بودَه اَم *fui*, بودَه اِی s. بودَهٔ, بودَه اَست etc. coll. داده اند Fl. Ali's Spr. p. 5, 10. Ita quoque dicitur چه اَم et که اَم Pend. 180, 20 et 21.

Not. 1. In poetico tamen sermone saepe 3. ps. sing. است cum verbo praecedenti, litt. ا et ه elisis, in unam vocem coalescit, ut dicant بودست pro بوده است Fl. Ali's Spr. p. 43, 12. Cf. نوشتست pro نوشته است Gul. 77, 16. 83, 18; زندست pro زنده است Schahn. ed. Mohl t. I p. 80, 11; آمدست pro آمده است Chr. Sch. 53, vs. 343; کردست pro کرده است Gul. 2, 18 al.

Not. 2. Raro lit. ا verbi substantivi retinetur, ut آمد است, نشست است, گرفت است Soohr. p. 186, vs. 8. p. 190, vs. 2. Sec. Nam. 79, 10.

89. Immutatum quoque manet verbum substantivum, si lit. ه occulta signo ء, quod terminationis إِى locum tenet, est insignita.

Interdum tamen, ut in terminatione ـِى (§ 87), signum ء a voce, ad quam pertinet, avellitur et cum sequenti است in ايست coalescit ut طايفه ايست pro طايفهٔ است Gul. 159, 5, quae est lectio ed. Taur. Scribitur etiam ستارهٔ ايست Sec. Nam. 85, 14. schol.; ميوهٔ ايست ibid. 87, 10 schol.

90. Si verbo substantivo vox inseparabilis, quae in vocalem brevem exit, praefigenda est, eiusdem verbi litera ا in ى convertitur. Tales voces sunt particula negativa نَ *non* et pronomina rel. et interrog. كِ et چِ a forma separabili نَه, كِه et چِه derivatae, quae cum verbo subst. hunc in modum coniunguntur:

نَيَم	نَئِى	نِيست	نَئِيم	نَئِيد	نَيَند
كِيَم	كِئِى	كِيست	كِئِيم	كِئِيد	كِيَند
چِيَم	چِئِى	چِيست	چِئِيم	چِئِيد	چِيَند

Not. 1. Quum 2 ps. sing. إِى solo quoque signo ء exprimatur, adhibita forma separabili نه، كه et چه، loco نَئِى، كِئِى et چِئِى etiam نَهٔ، كِهٔ et چِهٔ scribi potest; vid. Sec. Nam. 117, 4.

Not. 2. Tertiae personae sing. forma نِيست et كِيست et چِيست per contractionem orta est ex نَيَست et كِيَست et چِيَست et vocalis *i* formae نِيست niti videtur forma primitiva نِى particulae negativae (§ 125).

Not. 3. Praeter 3 personam چِيست ceterae raro cum pronomine چه coniunctae reperiuntur.

91. Lit. ا media vocum arabicarum, vocalem praecedentem *a* producens, si ad sonum literae ى inclinans ut *ê* pronuntianda est, quod grammatice إِمالة dicitur (§ 30), a Persarum poetis

re vera in literam ی praecedente vocali Zêr mutatur, ut sit diphthongus یِ — *ê* seu یای مجهول e. g. رکیب pro رکاب rikêb *stapia*, کتیب pro کتاب kitêb *liber*, عتیب pro عتاب 'itêb *reprehensio*, لیکن pro لاکن lêkin *sed*. Alia exempla sunt حسیب = حساب; حویلی = حوالی; سلیح = سلاح; مهمیز = مهماز; نهیب = نهاب. Vid. de Sacy Gr. ar. I § 81. Caussin de Perceval Gr. ar. vulg. p. 1 et 2. Lumsden a. Gr. t. I p. 135. Seven Seas t. VII p. 9 fin. coll. Sec. Nam. p. 8, l. 5 schol.: مزیج امالهٔ مزاج واماله در اصطلاح تبدیل الف بیای مجهول بود چون کتاب وکتیب ورکاب ورکیب; cf. etiam ibid. p. 65, l. 14 sqq. — Eadem vocalis اَ mutatio in persicis vocibus usitata est, quum dicant آبید pro آباد, آزیر pro آزار, al. ut docet auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 50), cuius integra disputatio de اماله haec est: بدانکه اماله در لغت فرس بسیار است چه در الفاظ فارسی وچه در الفاظ که از لغت تازی در کلام خود استعمال کرده اند از جملهٔ اسماء حروف تهجی است که در آخر آنها الف است چون بی وتی وغیر آن واعتمید ورکیب وعتیب واقبیل وازین بابست آزیر بمعنی آزار که با شیر قافیه کرده اند وآبید بمعنی آباد که با خورشید قافیه کرده اند وازین قبیل است امیمی امالهٔ امامی که شیخ سعدی علیه الرحمه در ترجیع امامی بر مجد همگر با سیه کلیمی قافیه نموده وارباب صناعت قافیه درین باب تخطیهٔ شیخ کرده اند وشمس فخری اصفهانی در معیار جمالی در مقام عذر گوئی بلبلس عیب جوئی میگوید که با بزرگی مثل شیخ بدینقدر مضایقت نتوان کرد ولیکن درین باب نسبت خطا بآن بزرگ خطائی است بزرگ چه شعرای منقدمین فرس امثال این قوافی در اشعار خویش آورده اند وظاهر است که هیچ فرق میان اقبال واقبیل واعتماد واعتمید وامامی وامیمی نیست ومولوی روم نیز در مثنوی امیم قافیه ونیم نموده لیکن در قافیه امیمی با سیه کلیمی تهجی دیگر است چه یای امیمی از اصل کلمه است ویای سیه کلیمی از اصل کلمه نیست وایـن از

عیوب قافیه شمرده اند ولهذا حکیم انوری در منادی ومبادی با رادی ودادی عذر خواسته وحق آنست که در کتابت الف باید منظور داشت ودر تلفظ یا وبعضی در کتابت نیز یارا اعتبار کنند موافق تلفظ.

Lit. ا finalis haud immutatur.

MUTATIO LITERAE ه OCCULTAE.

92. Lit. ه finalis praecedenti vocali brevi *a* tanquam sustinendae addita, quoniam vox persica in consonantem vocali destitutam exeat necesse est, appellatur occulta (§ 25) eique respondere solet in lingua zendica vocalis *a* (*e*) vel *â* ut in lingua sanscrita et in dialectis cognatis antiquiore persica et parsica, in dialecto pehlevica autem syllaba ךְ — e. g. سایه *umbra* = s. छाया; گونه *color* = z. gaona, pa. gûna, s. गुण; ستاره *stella* = z. çtare, pa. ctâra, phl. סתארך coll. s. तारा pro स्तारा; چهره *facies* = z. cithra, s. चित्र, phl. גיהרך; میوه *fructus* = pa. mîwa, phl. מיוך; کده s. گده *domus* = z. kata, phl. כתך; خانه *domus* = phl. חאנך; تشنه *sitiens* coll. s. तृष्णा; زاده *natus* = z. zâta, s. जात; کرده *factus* = z. kereta, ap. karta, s. कृत; بسته *ligatus* = z. et ap. baçta, phl. בסתך.

93. Rarius literae ه occultae vocalis brevis *i* praecedit, ut in pron. rel. et interrog. که et چه (§ 25).

94. Quum igitur lit. ه occulta fulciendae tantum vocali finali inserviat, inter vocalem et consonantem quasi medium tenere et cum spiritu leni comparanda esse videtur. Inde sequitur etiam, hanc literam ob lenissimam suam naturam vocalem ferre non posse et

a) accedente genitivi nota *i* signum ء esse apponendum, quo haec vocalis pronuntiari possit (§ 199), ut بندهٔ من *servus meus* pro بنده من;

b) accedente suffixo ـی aut pluralis terminatione ـان literam گ euphonicam esse inserendam, quae vocalem recipiat, litera ه vel scripta vel omissa (§ 190); e. g. بندهگی s. بندگی *servitus*, بندهگان s. بندگان *servi* a بنده *servus*. — Attamen legitur پیشینهئی pro پیشینگی in hoc vs. : بدارا گمان کنج وزر می سپرد ۞ بران عهد پیشینهیی می فشرد Sec. Nam. p. 157, l. 14. Docente autem lex. Bh. auctore in quibusdam vocibus suff. ـی solo signo ء apposito exprimitur, quod pronuntiandum est اِی e. g. چهرهٔ = چهرهای (بهمزه و تحتانی رسیده در تلفظ نه در رسم خط Bh. s. v. چهرهٔ). Tales sunt پستهٔ i. q. پستهگون *coloris pistacii*; چهرهٔ *roseus*; سرمهٔ i. q. سرمهگون *coloris collyrii*; فاختهٔ i. q. فاختهگون *palumbis torquati colorem habens*; نقرهٔ *argenteus*. Alia scribendi ratio ئی, quae in Hindûstân usitata est, minus probatur, ut e. g. pro پستهٔ, چهرهٔ, سرمهٔ, فاختهٔ et نقرهٔ scribendum sit پستئی, چهرئی, سرمئی, فاختئی et نقرئی;

c) accedente pron. suff. ـَم vel ـَت vel ـَش literam ا inseri, qua suffixi vocalis *a* pronuntietur (§ 246), ut بندهاَم, بندهاَت, بندهاَش *servus meus, tuus, suus*;

d) accedente denique pluralis terminatione ها literam ه occultam prorsus abiici (§ 190), ut جامه *vestis* pl. جامها.

95. In 2 ps. sing. Perfecti loco verbi auxiliaris اِی *es* frequentissime signum ء literae praecedenti ه appositum scribitur, ut گفتهٔ pro گفته اى *dixisti*.

Not. Per licentiam poeticam hoc signum ء literae ه appositum etiam abesse potest, ut in hoc hemist. : زدانش قلم رانده بر لوح خاك, in quo رانده pro راندهٔ positum esse bene annotavit scholiasta ad Sec. Nam. p. 2, l. 12, quum dicat : رانده با هاى مخفى است وياى خطاب ازو محذوف گشته زيراكه از اواخر الفاظيكه هاى مخفى

داشته باشد در بعض جاها یای مذکور حذف می سازند. — In parsica dialecto 2 ps. sing. huius temporis solo participio praeteriti exprimi solet (Sp. Pg. § 81 not.).

96. Denique lit. ه occulta una cum vocali praecedenti *a* saepe abiicitur, ut dici possit آستانه et آستانْ *limen*, بُنه et بُنْ *fundus*, پیشینه et پیشینْ *antiquus*, تُخمه et تُخْم *semen*, چاره et چارْ *remedium*, کینه et کینْ *odium*, نیمه et نیمْ *dimidium*, آنْک et هرچ poet. pro آنکه et هرچه al. Cf. etiam § 127, c.

DE ARABICIS VOCIBUS ET FORMIS IN PERSICA LINGUA MUTATIS.

97. Persae in scribendis vocibus arabicis, quas Firdûsî et eiusdem aetatis scriptores antiquiores summopere evitare studuerunt, recentiores autem ut lubet sermoni intexere solent, non semper arabicam scribendi rationem sequuntur. Praeterea multarum vocum arabicarum significationes etiam immutarunt et, quae substantiva sunt nomina arabica, saepe ut adiectiva usurpant.

98. Ac primum quidem vocales ut in persicis ita in arabicis quoque vocibus omitti solent. Idem valet de signo vocalium duplicato, quod تنوین *nunnatio* appellatur, nisi excipias accusativi absoluti vel adverbialiter positi signum ًا, quod ut lubet servari, aut in َا mutari potest, ut dicant e. g. اتّفاقاً et اتّفاقَا *fortuito*.

99. Saepe autem vocales aut cum aliis permutantur aut prorsus reiiciuntur aut novae adduntur.

I. Permutantur vocales:

a) Zêr et Zabar in forma arabica فاعِل, quae فاعَل pronuntiatur e. g. کافَر pro کافِر; حاتَم pro حاتِم; ایمَن pro ایمِن = ar. آمِن (§ 30 et 91);

b) Zabar et Pêsch e. g. عُفو pro ar. عَفو; هُوس pro ar. هَوَس; صَندوق pro ar. صُندوق; فَلان pro ar. فُلان;

c) vocalis longa cum respondenti brevi e. g. مَدَر pro ar. مَدار; فُقّع pro ar. فُقّاع, quod persice etiam فُقاع sine Teschdîd pronuntiatur;

d) diphthongus أَيْ cum اِی (ê) e. g. in interiectione اِی pro ar. أَيْ, de qua lex. Bh. auctor dicit: أَی حرف نداست در عربی بالفتح ودر فارسی وهندی عوام بیای مجهول واین از توافق لسانین بود اما در هندی کنایه ع بهای هوز است. Huc pertinet etiam

e) mutatio vocalis ـَا vocum arabicarum ut ê pronuntiandae in اِی ê, quae اِمالَه dicitur, d. q. plura v. § 30 et 91;

f) terminatio nominum arabicorum ـٌ pro ـًى, quae persice scribitur ـی e. g. مُتَّقِی pro ar. مُتَّقٍ. — In nominibus autem actionis formae V et VI verborum tert. rad. و vel ی terminatio ـِی in ـَا mutari potest e. g. تَرَجّا pro ar. تَرَجِّی nom. act. formae V verbi رجا *speravit*; تماشا pro ar. تماشِی nom. act. formae VI verbi مشی *ivit*;

g) terminatio arabica ـَی â, quam Persae saepe etiam sono diphthongi ê (یای مجهول) pronuntiant, vocali nimirum ـَ cum ـِ permutata, si cum voce in ـِی ê exeunte similem exitum habet. Ita e. g. in versu poetae جامی (Jos. et Sul. ed. Rosenzweig p. 17, vs. 9):

زرویش روی خویش آراست لیلی ✿ بهر مویش زمجنون خاست میلی

„*Illius facie suam faciem adornavit Lailâ; quemlibet capillum illius arripiendi desiderio affectus est Majnûn.*"

legendum est لیلِی Lailê, non vero لیلَی Lailâ, quum in eundem sonum cum sequenti مَیلِی mailê exeat necesse sit.

Aliae eiusdem generis voces sunt معنی *sensus,* اولی *melior,* موسی *Moses,* عیسی *Jesus* al.

II. Reiiciuntur vocales:

a) breves et longae e. g. هَذْیان pro ar. هَذَیان; اِرْنی pro ar. اِرانی *ostende mihi*; عُمْران pro ar. عُمَران *loci culti*; غرق pro ar. غَرَق *submersio*; خَجْلَه pro ar. خَجَلَة; حَرْکت pro ar. حَرَکَة; خَجْلت pro ar. خَجَلَة; سَبْلَت pro ar. سَبَلَة;

b) reiectis vocalibus alia forma substituitur e. g. سِفلَه pro ar. سَفَلَه, qui est pl. fractus a sing. سافِل, ut طَلَبَه a sg. طالِب et سَکَنَه a sg. ساکِن; مُحافَه pro ar. مِحَفَّة [Freyt. مُحَفَّة] sec. Bh. s. v., ubi legitur: مَحَفَّه بالفتح وکسر دویم وتشدید فا وفارسیان دران تصرف کرده محافه بزیادت الف استعمال نمایند; رَفُو pro ar. رَفُوٌّ;

c) reiicitur vocalis finalis vocum arabicarum, quibus Persae utuntur, quia proprium est persici sermonis omnes voces in consonantem exire. — Interdum vocalis finalis servandae causa lit. ه additur e. g. قالَه قالَه pro ar. قالَ قالَ, de quo lex. Bh. auctor animadvertit: در اصل قال قال بصیغه ماضی است وچون در شعر فارسی حرف آخر متحرك نمی آید بجهت اظهار حرکت لام هـای بآن لاحق کرده چنین استعمال نموده انـد ✿ شفائی ✿ رسوایٔ مبرك کبابی ✿ عالم بگرفت قاله قاله. — Excipiuntur tantum sententiae integrae arabicae persico sermoni intextae, quarum tamen ultima vox etiam sine vocali pronuntiari potest e. g. مُحتاجٌ اِلَیه *res necessaria*; حَقّ جَلَّ شانُهُ *Deus gloriosissimus* et اِلی یَـومِ القیامَه *ad diem resurrectionis*; اَظـهَـرُ مِنَ الشَّمْس *sole clarius* Lumsden a. Gr. t. I, p. 391 sqq.

III. Denique adduntur vocales breves quo facilior reddatur pronuntiatio e. g. شَعَف pro ar. شعف.

100. Ut vocales arabicae ita legendi quoque notae scribi non solent. Semper hoc valet de signo Wesla literae Elif, quam vocant Elif unionis (de Sacy Gr. ar. t. I p. 64—71) hoc modo ٱ apposito et de vocalis absentis signo Jezm s. Sukûn, quod tamen perspicuitatis causa passim addi solet (§ 38).

101. Literae duplicatae signum Teschdîd (§ 39), quod et in medio et in fine vocum arabicarum frequentissime reperitur, Persae ut lubet modo servant modo reiiciunt. In quibusdam vocibus usu receptum est hoc signum omittere, ut in مَصاف pro ar. مصافّ coll. Bost. ed. Graf 130, 3; مَعف pro ar. معافّ; طَي pro ar. طيّ; مراق pro ar. مراقّ; حَمام pro ar. حمّام; دُكان pro ar. دكّان; نَظاره pro ar. نظّاره; in plurimis autem utraque forma usitata est, qua de causa poetae persici modo Teschdîd pronuntiant modo negligunt, ut metri genus postulat. Si litera duplicata vocali non praedita finem facit vocis arabicae ut غمّ, قدّ, همّ et vocabulum lit. ىّ vel وّ terminatur ut مَعنَوِىّ, عَدُوّ al., signum Teschdîd semper reiiciendum est.

102. Signum Medda (§ 40) literae ا arabicae tantum adscribi solet, si est duplicandi nota, qua indicatur sequentem lit. ا quiescentem abesse, ut آل pro ءال *populus*, آفاق pro ءافاق pl. fractus vocis أفق *tractus terrae*.

103. Signum Hamza (§ 41) literae ا vocum arabicarum apponi non solet. Sed adscriptum reperitur literis و et ى, si pro lit. ا sunt positae reiectis simul literae ى punctis diacriticis e. g. مؤمن *credens*; قصائد *poemata*.

104. Consonantium vocum arabicarum, quae in persico sermone adhibentur, aliae permutantur, aliae transponuntur, aliae prorsus abiiciuntur.

I. Permutantur literae sequentes:

a) lit. ا cum ar. ع (§ 4 et 18) e. g. لال pro ar. لَعل *rubinus*; أرابَه pro ar. عرابه *currus*; cf. etiam طَلايَه s. طرايه pro ar. طلائِع *excubitores*; et cum lit. ى terminationis arabicae ـى e. g. مصطفا pro ar. مُصطَفَى *electus*; مضا pro ar. مَضَى *ivit*; تَرَجّا pro ar. تَرَجِّى nom. act. formae V verbi ar. رجا *speravit*; تماشا pro ar. تماشَى nom. act. formae VI verbi ar. مشى *ivit* (99, I, f);

b) lit. ت cum lit. finali ar. ة, cuius loco etiam lit. ه adhiberi potest e. g. سعادت s. سعادة *felicitas*; شجاعت s. شجاعه *fortitudo*; مراجعت s. مراجعه *reditus* pro ar. سعادة, شجاعة et مراجعة. — Excipiuntur tantum nomina accusativo casu adverbiali posita e. g. طاعةً in dicendi formula سَمعًا وطاعَةً *obedientissime*, al. et nomina, quae in ـوة pro ـاة exeunt, ut صلَوة *preces*; زكَوة *decima sacra*; حيَوة *vita*. Si haec terminatio scribitur ـاة lit. ة etiam cum ت permutari potest, ut زكات, حيات. — Praeterea lit. ت cum ar. ط permutatur, d. q. v. § 4 et 17;

c) l. س cum ar. ص e. g. قفس pro ar. قفص *cavea avis*; منسوبه pro ar. منصوبه *apta dispositio*. V. etiam § 4 et 17;

d) l. ك cum ar. ق e. g. أبلَك pro ar. ابلق *bicolor*. V. etiam § 4 et 21;

e) l. ه cum ar. ح e. g. مُرَوَّه pro ar. مروّح *odoribus imbutus*, aut مُرَوِّه pro ar. مُروِّح *odoribus imbuens*, quam permutationem lex. Bh. auctor ob similem versus exitum effectam esse dicit (وفارسيان بجهت استقامت قافيه حاى حطىرا بهاى هوز بدل كرده اند Bh.) (§ 4 et 10) et cum ar. ع e. g. هَفهَف pro ar. عفعف *latratus canis*; لُهفَت pro ar. لعبة *pupa*.

II. Transponuntur consonantes e. g. in voc. اهمال *lentitudo in agendo, negligentia*, quod ex ar. اِهمال ortum est et in دُول i. q. ar. دَلو *situla* (دلو قلب دول Bh.). V etiam § 70.

III. Abiiciuntur non solum consonantes sed etiam syllabae integrae per aphaeresin, syncopen et apocopen, unde novae oriuntur voces detruncatae e. g. بو pro ar. ابو *pater*, ut in بو حنيفه Pend. 7, 9, بو الفضول ibid. 50, 3; بو الفضل Chr. Sch. 85, 241; بو الهَوَس Pend. 71, 12, pro quo etiam per contractionem dicitur بُلهوس, quod tamen lex. B. auctor ex بُل *multus* et هَوَس s. هُوس *cupido* formatum perhibet; مير s. ميره pro ar. أمير *princeps*, unde ميرى et ميرائى; مُغيلان pro أمُغَيلان s. أمُّغَيلان = ar. أُمّ غيلان *spina aegyptiaca*; تميز pro ar. تَمْييز *distinctio*; ذو المن pro ar. ذو المَنّ i. q. *benignus*; وَليك s. وَلى s. وَوَلى pro وَليكن = ar. وَلاكِن *sed, vero*; لآل pro ar. لآلِى pl. vocis لولو *margarita*; porro ملا s. ملّا *doctor* pro ar. مَولى; صفا pro ar. صَفآء *claritas*; أوليا pro ar. أوليآء *sancti* et aliae eiusdem generis voces, quae accedente suffixo vel alia terminatione literam ى euphonicam accipiunt (§ 26); denique بارك pro ar. بارَك اللّه *benedicat Deus*; لَوحَش اللّه pro ar. لا أوْحَشَهُ اللّه i. q. *avertat Deus, absit!* et i. q. *euge, bene*; من يزيد pro ar. هَل مَن يَزيد *num quis auget vel plus dat?* met. i. q. *forum*; عبدُه pro انا عبده *ego servus illius sum.* — Huc pertinet etiam omissio vocis ar. بن *filius* inter filii et patris nomina propria, cuius loco genitivi nota *i* apponitur, ut in دستان سام *Dastan filius Sami* Chr. Sch. 60, 435 coll. 89, 39. 94, 126.

105. Articulo definito lingua persica caret, quum ipsa nomina substantiva iam per se sint definita et aut totum genus aut personam vel rem singularem totius generis significent, ut

مرد *homo*; زن *mulier*; اسپ *equus*; نامه s. کتاب *liber*. Indefinita tantum sunt nomina, quae copiam quandam rei non definitae significant, ut نان ونمک *panis et sal*; زر وسیم *aurum et argentum*, al. Quare Persae articulum ar. ال non adhibent, nisi in quibusdam dicendi formulis e lingua ar. desumtis e. g. بو الفضول, بو الفضل ; بُلهوس s. بو الهوس (§ 104, III), al. Recentiores autem scriptores docente lex. Bh. auctore articulum ar. etiam persicis vocibus praefigunt, quum dicant انا اليار s. انا الدوست *ego amicus* et ذو الخورشيدين *duos soles possidens* (§ 186).

106. Denique formas arabicas acceperunt quaedam voces persicae. Sic formatum est e. g. نَزاکت *elegantia* ad formam ar. فعالة e persico نازك et نَرّاد *qui nerdiludium ludit* ad form. ar. فعّال e persico نَرد et مُزَلَّف *cincinnatus* ad form. ar. مُفَعَّل e persico زُلف et مششدر, quod legitur in lex. Bh. sine vocal. et e pers. ششدر arabice formatum est (مششدر نقش ششدره واين لفظ تراشيده فارسى زبانان متعربست كمال اسمعيل ۞ بدان خداى كه بنمود زير نه رقعه ۞ سر مهره‌را بمششدر زنقش هفت وچهار ۞ ظهير الدين فاريابى ۞ مهرهٔ كِل شد زمين از روى مهر آن مهره‌را ۞ بر بساط امر او نقش مششدر يافتند Bh.); فَذْلَکی *collectio in unam summam, summa* a v. ar. فَذْلَكَ.

107. Praeter formas Persae etiam significationes vocum arabicarum immutarunt. Ac primum quidem

a) plurales fracti arabici ut singulares adhibentur e. g. ابدال a sg. بديل; احوال a sg. حال; اعدا a sg. عَدُوّ; القاب a sg. لقب; أوباش a sg. بوش; ايام a sg. يوم; رياض a sg. روضة; غلمان a sg. غُلام; مباحث a sg. مبحثة; محاسن a sg. حُسن; مداخل a sg. مدخل; مشايخ a sg. شيخ; مصالح a sg. مصلحة; ملائك a sg. ملأك Bh.; وعول a sg. وَعل Gl. Vf. Alia exempla v. infra § 194;

b) porro nomina substantiva arabica saepe etiam ut adiectiva usurpantur e. g. أَمن *securitas* et i. q. ايمن *securus* coll. comp. امن‌تر i. q. ايمن‌تر Bh.; زيادت s. زياده *augmentum, incrementum* et i. q. *amplior, maior, plus, magis* coll. comp. زياده‌تر; ضرورت *necessitas* et i. q. ضروری *necessarius, inevitabilis*; طرائف *admirabilis, mirandus, rarus*; ظهور *apparens*; فتنه *tentatio, calamitas, turba* et i. q. مفتون *tentatus calamitatibus*; *dementatus, insanus*; قبول *acceptio, gratum habere* et i. q. مقبول *acceptus, gratus.* Huc pertinent etiam locutiones هلاك شدن *mori*; تمام شدن *perfici, absolvi*; جمع شدن *convenire*; زياده شدن *augeri*, sim;

c) denique vocum significationes in lingua arabica usitatae cum aliis commutantur, quarum tamen vocum quum permagnus sit numerus, pauca tantum exempla hoc loco allegare sufficiat omissis tamen in lingua ar. usitatis significationibus: جمال *facies, vultus*; جهاز *navis*; حافظ *citharoedus, cantor*; حرارت *ira*; حضور *florens, laetus status* et *voluptas*; ذوق *voluptas, deliciae*; رادّ s. راد *qui reddit* i. q. *liberalis, generosus*; روضه *mausoleum*; سبق *lectio, praelectio*; سيرت *existimatio, dignitas, honor*; شحنه *vigilum praefectus*; شراب *vinum*; شمع *candela*; شمّه *parum, aliquid*; شهوت *libido venerea*; صيد *occisio*; عالَم *status, conditio*; *genus, species*; عرصه *apertus patensque locus, campus*; عُرف *usus*; عيش *voluptas*; غضبان *missilia*; غنيمت *gratis*; قيامت *res mira* et *perturbatio, consternatio*; نواله *bolus, buccea*; وادی *planities, desertum*; ولايت apud Persas Indiae: *Persia, Europa* spec. *Anglia* coll. Bh. s. v. رخ ubi زنان ولايت *mulieres Persiae* opponuntur زنان هند *mulieribus Indiae*; هبا *perditus, dilapidatus*; هلاك *occisio* et *occisus* et *avidus, cupidus*; يسار *infaustus, infelix.*

108. Praeterea de duabus pluribusve vocibus arabicis in scribendo coniungendis aut separandis Persarum grammatici haec praecipiunt:

a) coniunguntur omnes dicendi formulae, ut عنقریب pro عن قریب *propemodum, brevi*; علیحده s. علاحده pro عَلَی حَدِّه *ad modum suum* i. e. *secundum hoc*; انشا pro اِنْ شاء اللّه *si Deo placet* al. (فائده ✿ چون انشاء اللّه وعلیحده در عبارت عربی نویسند منفصل باید نوشت ودر عبارت فارسی متصل بسبب آنکه در فارسی یک کلمه دانند وقواعد عربی‌را منظور ندارند ودرین تامل است gr. pers. ed. Splieth p. 38);

b) separantur autem duo nomina substantiva aut substantivum et verbum e. g. حقّ سُبحانُه *Deus laude venerandus*; حَقّ تَعالَی *Deus altissimus* al. V. Seven Seas t. VII p. 40, l. 1 sqq.

DE SYLLABA.

109. Syllaba persica a vocali brevi vel longa ordiri potest, qua in scribendi ratione vocalis *â* litera ا duplicata اا vel signo Medda notata آ exprimitur (§ 29. 40), ceterae autem vocales sive breves sive longae et diphthongi ai اَیْ et au اَوْ semper litera ا sustinentur (§ 6) e. g. آب s. اَاب *aqua*, اَستَر *mulus*, اِست *sta*, اُشتُر *camelus*, این *hic*, اُو *is*.

110. Media in voce syllaba a vocali ope literae ا expressa raro incipit, sed vocalis plerumque ad consonantem finalem syllabae praecedentis transit aut, si alia vocalis praecedit, altera alteram elidit, aut duae vocales coalescunt, aut intercedente alia litera dirimuntur, ut supra (§ 72 sqq.) pluribus expositum est.

111. Syllaba in medio et fine vocis in vocalem brevem vel longam exire potest e. g. پادشاه *rex*; شُما *vos*; شُوَید *lavat*; گو *dic*; گُمان *opinio*; میرَد *moritur*; مَردی *vir quidam*; خانَه

domus; کہ *qui, quis*, qua in scribendi ratione literae ا, و et ی vocalem longam significant et ہ occultum finale vocalis brevis sustinendae causa additum est (§ 25. 92 sqq.).

112. Syllaba ab una consonante vocali praedita incipere et non solum in unam sed etiam in duas et tres consonantes exire potest, quarum tamen trium prima semper est lit. quiescens ا vel و vel ی (§ 38) e. g. پدر *pâter*; گفت *dixit*; مراست *mihi est*; دوست *amicus*; نیست *non est.* Consonantium autem complexum initio syllabae ferre omnino nequit Arabum et Persarum pronuntiatio canora. Qua in re Persae a scribendi et pronuntiandi ratione in lingua sanscrita et dialectis antiquioribus persicis usitata prorsus discedunt. Quae igitur voces in illis linguis a duabus pluribusve consonantibus incipiunt, persice aut praemissa vocali initiali ope lit. ا expressa (§ 6) pronuntiantur aut vocali, quam priori consonanti apponunt, aut denique consonante simplici, quae respondet literarum cuidam complexui e. g. z. çtâ, s. स्था = p. استادن *stare*; z. brevaṭ, s. भ्रू = p. ابرو *supercilium*; क्री = p. خریدن *emere*; z. çtu, s. स्तु = p. ستودن *laudare*; z. çpaêta, s. श्वेत = p. سپید *albus*; z. khshnûta = p. خشنود *contentus*; क्षुप = p. چوب s. چوپ *lignum*; z. khshap, khshapan, s. क्षपा = p. شب *nox*; z. fsharema = p. شرم *pudor.* Interdum etiam vocalis formae primitivae vocis transponitur e. g. praep. z. fra, s. प्र = p. فر.

113. Denique proprium est persici sermonis omnes voces, praeter suffixa et terminationes grammaticas, in consonantem vocali destitutam vel literas quiescentes ا, و et ی (§ 29), vel literam ہ occultam exire (§ 25). Sed legitur in lex. B. کہ pro کوهہ addita hac interpretatione: کہ بضم اول وفتح ثانی مخفف کوهہ است که پیش وپس زین اسب وموجهٔ آب وبلندی پشت شتر وگاو باشد. Cf. lex. nostr. s. v.

DE ACCENTU.

114. Quae in hoc capite de accentu persico praecipiuntur e grammatica persica viri docti Chodzko (§ 390—406) repetenda erant, quum neque in libris grammaticis Persarum neque in illis, quos Europaei scripserunt, haec doctrina exposita reperiatur. Quamquam Chodzko fontem, ex quo illam hausit, non indicavit, fides tamen ei tribuenda est, quum et literis persicis doctissime eruditus sit et per duodecim annos consulis Russici munere fungens in Persia habitaverit *).

115. Unum tantum accentuandi genus in persica lingua usitatum est e quantitate syllabae et mensura eius rhythmica minime pendens. Accentus nimirum persicus semper in syllabam ultimam aut penultimam incidit; accedente autem suffixo personali plur. مان vel تان vel شان, quod accentu caret (§ 116 b), aut praefixa particula prohibitiva مَ vel نَ, quae accentuanda est (§ 116), accentus etiam in syllabam antepenultimam recedere potest.

116. Accentu prorsus carent : ‹

a) suffixum pron. pers. sing. ـَم vel ـَت vel ـَش, quod accentum una syllaba recedentem reddit;

b) suffixum pron. pers. plur. مان vel تان vel شان, quod accentum duabus syllabis recedentem reddit;

---

*) Quatremère grammaticam pers. viri docti Chodzko diiudicans, quid sentiat de illius doctrina de accentu persico, hoc modo exprimit (Journ. des Sav. an. 1853 p. 641) : „Un chapitre, consacré a l'accent des mots persans, offre des renseignements utiles, surtout pour ceux qui se destinent à suivre la carrière diplomatique; et ces details ne pouvaient être bien connus et bien exposés, que par un homme fort instruit et judicieux, à qui une longue résidence dans la Perse a permis de saisir ces traits délicats, mais essentiels, que l'usage seul peut enseigner et que l'on n'apprendrait pas dans les meilleures grammaires."

c) genitivi nota et Kesra descriptionis (§ 198 et 216);

d) suffixum را in casibus obliquis;

e) suffixum ی — *ê* articuli indefiniti.

Cum accentu autem pronuntianda est particula prohibitiva مَ vel نَ imperativi vel futuri.

117. Ultima syllaba cum accentu pronuntiatur:

a) in radice verbi sive ad praeteritum sive ad imperativum referenda est e. g. بردار bardā̆r, برداشت bardā̆scht;

b) in verbi temporibus, quae ab imperativo descendunt et accentum in personarum terminationibus habent e. g. aor. verbi رفتن *ire*: روم ravám, روی raví, رود ravád, رویم ravī̆m, روید ravī̆d, روند ravánd;

c) in sing. et plur. nominum declinabilium, ad quae etiam, praeter participia, gerundiva et adiectiva verbalia, referendi sunt infinitivi instar nominum usitati e. g. مادر madár *mater*, pl. مادران madarā̆n; نامه namá *liber*, pl. نامها namahā̆; آشامیدن âschâmîdán *potatio*. Accedente casus obliqui signo را et genitivi nota vel Kesra descriptionis, quae accentu carent (§ 116, c et d), accentus loco suo manet e. g. پسر مادر pusári madár *filius matris*, خانهٔ بلند khanái baländ *domus alta*;

d) in nominibus compositis e. g. بادزن bâdzán *flabellum*; کدخدا kadchodā̆ *pater familias, herus*, pl. کدخدایان kadchodâyā̆n;

e) in comparativis et superlativis suff. تر et ترین formatis e. g. خوبتر khûbtár *pulcrior*, خوبترین khûbtarī̆n *pulcerrimus*;

f) in nominibus suffixo relativo ی — *î* formatis e. g. شاهی schâhī̆ *regius*; دوستی dôstī̆ *amicitia*;

g) in omnibus indeclinabilibus, exceptis امّا ámmâ s. لیکن lĕ̆kin s. ولی válî *sed, vero*; یعنی y'ánî s. اعنی 'ánî *id est*; بلی bálî s. آری ā̆rî *sane*; اینک ī̆nak *ecce*; برای barā̆y

propter; بلکه bálki *immo, quin potius* et لبّی lábbay, quae docente Chodzko est vox Schirazensibus propria significans *quomodo, quid?*

118. Penultima syllaba cum accentu pronuntiatur:

a) in verbi temporibus, quae a praeterito descendunt et accentum in personarum terminationibus non habent, excepta 3 ps. sg., quae cum verbi radice consentit e. g. praet. absol. verbi شدن fieri: شدم schúdam, شدی schúdî, شدیم schúdîm, شدید schúdid, شدند schúdand;

b) in infinitivo verbali e. g. کردن kárdan *facere*, گُفتن góftan *loqui*;

c) in nominibus, quae articulo indefinito ی— ê terminantur, quum hoc suffixum accentu careat (§ 116, e) e. g. مردی márdê *vir quidam.*

119. Accentus etiam in syllabam antepenultimam recedere potest:

a) si affigitur pron. suff. plur. مان vel تان vel شان accentu carens (116, b), quod cum voce coniunctum accentum duabus syllabis recedentem reddit e. g. آدمِمان adámimân *homo noster*; دهنِتان dahánitân *os vestrum*; ولایتِشان valayátischân *regio illorum*; denique

b) si praefigitur imperativo vel futuro particula prohibitiva مَ vel نَ, quae accentum habet (§ 116) e. g. مینداز máyandâz *ne iacias*; نروند náravand *ne abiant.*

DE VERBIS.

120. In verbis persicis inprimis considerandae sunt stirps et forma.

Quod attinet ad stirpem verba dividuntur 1) in verba primitiva simplicia vel composita, 2) in derivativa verbalia et 3) in denominativa.

VERBUM SIMPLEX.

121. Radix verbi simplicis aut in infinitivo aut in imperativo terminatione destituto magis apparet, e. g. كردن *facere*, r. z., ap. et s. kar; ترسيدن *timere*, r. z. tareç, ap. tarç, s. त्रस्; داشتن *tenere*, imp. دار, r. z. et ap. dar, s. धर्; تاختن *festinare*, imp. تاز, r. z. tac, s. तञ्च्; بستن *ligare*, imp. بند, r. z. et ap. bañd, s. बन्ध्, aut in utroque modo, e. g. جهيدن = جَستن *salire*, imp. جس et جه, r. z. jaṅh (jah), s. जस्. — In quibusdam autem verbis duae radices quasi confluxerunt, e. g. in v. آمدن *venire*, imp. آى s. آ, pr. آيم, r. z., ap. et s. gam et r. z., ap. et s. *i* et in ديدن *videre*, imp. بين, pr. بينم, r. z. dî (did), ap. di, s. धी et r. z. vaên, s. वेण् (वेन्). Cf. etiam suppl. lexici nostri s. v. آزيدن, آزيريدن, آغاريدن s. آغاردن, آزميدن, توختن, نَميدن, نويدن al.

VERBUM COMPOSITUM.

122. Verba composita oriuntur:

a) praefixa praepositione, quae non nisi cum verbis coniuncta reperitur et cum verbo simplici quasi coaluit, cuius tamen significatio in verbi significatione non semper agnosci potest. Tales praepositiones ex dialectis antiquioribus persicis

in linguam persicam desumtae earumque formae magis minusve immutatae sunt. Verba autem cum his praepositionibus coniuncta ut simplicia usurpantur et instar verborum simplicium etiam cum praepositionibus in lingua persica usitatis coniungi possunt, e. g. بازآمدن, فرو گذاشتن, بر نشستن al. Nulla praepositione praefixa pauca tantum huius generis verba in usu sunt, e. g. زدن in آزدن; ستردن in گستردن; سودن in آسودن, فرسودن; شکنجیدن in نشکنجیدن; هنجیدن in آهنجیدن; in plurimis autem verbi simplicis forma primitiva aut prorsus immutata est e. g. زندن pro زدن in آزندن; باردن s. باریدن s. باشتن pro بُردن in انباردن, انباریدن, انباشتن; داختن pro تاختن in پرداختن, گداختن, aut omnino non usitata, e. g. راستن in آراستن; شستن in نشستن; مادن s. مودن in آمادن, آمودن, فرمودن, نمودن; هادن in نهادن; کردن s. کردیدن s. کریدن in شکردن s. شکردیدن s. شکریدن.

b) duabus praepositionibus verbo praefixis, quod tamen in paucis tantum verbis usitatum est, ut ز et آ in v. آزمودن; ن et پ in v. پنداشتن et پنگاشتن; پ et ب in v. بپسودن F. s. بَپسودن B. et بپساویدن F. s. بَپساویدن B. et پ et پ in v. پَپریشیدن B.

c) accedente praepositione, quae in lingua persica etiam seorsim usitata est et primitivam verbi significationem plerumque immutat, ut

باز *retro, rursus*, e. g. cum داشتن *tenere*, i. q. *retinere*; cum کردن *facere*, i. q. *removere, aperire*; cum گردیدن *se vertere*, i. q. *redire*; cum گفتن *loqui*, i. q. *respondere*;

بَر *super, supra*, e. g. cum داشتن *tenere*, i. q. *efferre, auferre*; cum زدن *ferire* (ar. ضرب), i. q. *efferre*, *extollere*; cum شدن *ire*, i. q. *ascendere*;

بیرون s. برون *extra, foras*, e. g. cum آمدن, رفتن et شدن *ire*, i. q. *exire*; cum کردن *facere*, i. q. *eiicere*.

پیش *ante, coram*, e. g. cum آمدن *venire*, i. q. *coram venire, accedere*; cum آوردن *ferre, afferre*, i. q. *afferre, adducere*; cum خواندن *vocare*, i. q. *advocare, arcessere*; cum گرفتن *capere*, i. q. *suscipere, aggredi*;

دَر s. اَندَر *in*, e. g. cum آمدن et شدن *ire*, i. q. *intrare*; cum زدن *ferire*, i. q. *infigere, illidere*; cum یافتن *assequi*, i. q. *intelligere*;

فرو ante cons. et فرود ante voc. *infra, sub*, e. g. cum آمدن et رفتن *ire*, i. q. *descendere*; cum شدن *ire*, i. q. *submergi*; cum گذاشتن *transire facere, traducere*, i. q. *missum facere, omittere*, germ. *unterlassen*.

Aliae praepositiones sunt فراز, فرا et وا de quarum significatione et cum verbis coniunctione v. lex. nostrum. Non semper tamen verbi significatio primitiva accedente praepositione immutatur. Maxime hoc valet de praepositione بـر saepissime in tali compositione usitata et de praepositionibus فرا et وا.

DE PRAEPOSITIONIBUS VERBO PRAEFIXIS.

123. Praepositiones praefixae, quae cum verbo simplici quasi coaluerunt et non nisi cum verbo coniunctae reperiuntur, sunt:

a) آ (یا, ا) = z. 𐬁 *â*, ap. *â*, phl. א (איא), pars. *â*, s. आ *ad*, e. g. in آراستن, آرامیدن, آسودن, آشامیدن, آشفتن, آوردن al.

α) Ut in dialecto zendica vocalis praepositionis *â* saepe corripitur, ita in lingua persica utraque scribendi ratio آ et اَ in multis verbis cum hac praepositione coniunctis invaluit, e. g. in آبشتن B. s. اَبشتن B. Bh.; آختن s. اَختن B.; آرستن

s. اِرستن B.; آزدن s. اَزدن B.; آوارِیدن s. اَوارِیدن B. In quibusdam verbis etiam sola scribendi ratio اَ pro آ usitata est, ut in اَبیستن; اَسغدیدن coll. آسغده et اَسغده; الفاختن s. الفخختن a r. s. लभ् + आ; اَنوئیدن coll. نوئیدن.

β) Pro آ etiam alia forma یا usitata est, quae a phl. איא, pars. ایا, abiecta lit. א originem duxisse videtur. Utraque forma apparet in phl. איאפחנן et יאפחנן coll. pars. ayâfta, quarum antiquior איאפחנן etiam cum z. âyapta cohaerere videtur. Alia exempla sunt phl. איאבארש (*Hülfe*, *Schutz* Spieg.) coll. p. یاور, unde یار, quod a v. آوردن s. آوریدن derivandum est; یاختن *extrahere* = آختن; یارستن *posse* = آرستن. Cf. etiam یاره = ایاره et یاسه = ایاسه.

γ) A praepositione praefixa آ s. اَ prorsus alienum est Elif prostheticum اِ s. اِی s. اُ, quod pronuntiationis allevandae causa praefigitur, si verbum a sibilo incipit, quem sequitur alia consona, e. g. اِستادن s. ایستادن, اِستهیدن, اِشپوختن s. اِشپیختن, اِشتافتن, اِشکستن, اِشکوخیدن, اُستردن, اُشنودن s. اِشنیدن, اُزدودن al.

δ) Ut آ vel اَ initialis saepe per aphaeresin abiicitur e. g. سمان = آسمان, لانه = آلانه, زاد = آزاد, z. âzâta, برجن = ابرجن, بیون = ابیون, s. अफेन, یاره = ایاره coll. میر = امیر, ita quoque praep. آ vel اَ et Elif prostheticum per aphaeresin aut syncopen abiici possunt, e. g. واریدن et آواریدن; اسغدیدن (coll. آسغده s. اسغده) et بسغدیدن; الفختن et بلفختن, ستادن et استادن; ستهیدن et استهیدن; شتافتن et اشتافتن; شنودن s. شنیدن et اشنودن s. اشنیدن. Cf. § 69, 1, a et 78.

b) اَف s. اف s. اَو s. اُو s. اَ et فَ s. فِ s. فُ abiecta lit. ا = z. aiwi s. aibi, ut in parte secunda Yaçnae

legitur, *dazu, herzu* Justi, ap. abiy et abis, phl. אף s. פּ (או), pars. awa, ô (𐭠𐭥𐭠, 𐭠), s. अभि. Exempla sunt فَتردن s. فِتردن s. فَتاريدن s. فَتليدن s. فِتاليدن s. اِفتاليدن B.; أَفديدن B.; فُروختن s. أوروختن s. أَفروختن B. coll. phl. אַפרוחתנן s. פְרוכחתנן et pars. awarôzeț; فَشاردن s. أَفشاردن s. فِشاردن B.; أفشاندن B. s. أَوشاندن F. s. فِشاندن Bh.; أُوفتادن s. أُفتادن B. et abiecta praepositione فِتادن F. s. فُتادن C. coll. phl. אופתאחתנן et פְחיתנן, pars. أُوفتادن (𐭠𐭥𐭯𐭲𐭠𐭣𐭭).

c) أَن s. آن s. اِين (primit. هَم s. هَن) = z. 𐬵𐬄𐬨 hãm (ham et ante dentales hañ) *vereint, mit, zusammen* Justi, ap. ham, phl. אן (הם, הן), pars. an (ان), s. सम्.

Praepositionis forma هَن in solo v. هَنجاريدن C. usitata est coll. هَنجار B. Bh. s. هِنجار B. Alia exempla sunt أَنبازيدن F.; أَنباردن s. أَنباشتن B.; آنگندن = آگندن B. F. coll. أنگندن F.; اينجيدن F. Cf. etiam هَمباز s. هَنباز s. أَنباز et أَنجمن = z. hañjamana et phl. הנגרחיניתנן *vollenden, vollständig machen* Spieg.

d) پَذى s. پَذ s. پِذ s. پَژ s. پِژ s. forma magis usitata پَى B. (پِى F.) = z. 𐬞𐬀𐬌𐬙𐬌 paiti, *hinzu* Justi, ap. patiy, phl. פתי et פת, pars. padhî s. pat s. pad s. paê (𐭯𐭲𐭩, 𐭯𐭲, 𐭯𐭣, 𐭯𐭠), s. प्रति.

Exempla sunt: پَذيرفتن B. s. پَذرفتن F. s. پِذرفتن B. coll. پَذيره et phl. פחירפתנן, pars. padhîraftan; پَژمردن s. پَژمريدن F. coll. پَژمرده F. s. پِژمرده B. s. پَژمريده HK.; پَيگندن B. (پيگندن F.); پَيمودن B.; پَيوستن B., phl. פתוסתנן, pars. paêvastan coll. پَيوندن C. et پَيوند, phl. פתונד, pars. پَدوند.

e) پَر (بَر) s. فَر s. فِر s. فَرا s. فَرو s. فُرو s. فَرِی = z. 𐬟𐬭𐬀 fra *vor, hervor, vorwärts, fort* Justi, ap. fra, phl. פר, pars. fra (𐬟𐬭𐬀), s. प्र.

Exempla sunt : پَرداختن B.; پَرستیدن B. coll. phl. פרסתכש; پَرمودن Gl. in Des. s. فَرمودن B., phl. פרמותנן, pars. framûdan coll. پَرمان Gl. in Des. s. فَرمان B.; پَروردن B. coll. فَرورد pro پَرورد B., phl. פרורתנן; پَروندیدن F.; فِرستادن B.; فَرغاریدن B.; فَرکندن s. فَرکندیدن F.; فَرهنجیدن B. coll. phl. פרהאנג s. פרהנג et فَرهیختن s. پَرهیختن B. s. بَرهیختن B. s. فَراهیختن B. s. فُرهیختن F.; فَراموشیدن B. coll. فَرامش s. فَرامشت = pars. frâmôst, z. framarsta; فُرهیدن F. coll. فَرهیده B.; فَریوردن B. s. فَریوریدن F. coll. z. fraoreṭ et fraoreti, phl. פרורת.

f) پیرا (پَیرا HK.) s. پَرا s. پَرّ vocali *â* correpta = z. 𐬞𐬀𐬌𐬭𐬌 pairi *herum* Justi, ap. pariy, phl. פירא, pars. pérâ (𐬞𐬉𐬭𐬁), s. परि.

In paucis tantum verbis haec praepositio usitata est, ut in پیراسیدن B.; پیراکندن B. s. پَراکندن B. s. پَراکندیدن F. s. پَرَکندن B. vocali *â* correpta coll. پیرامون B. s. پَیرامون HK. (pro پیرا آمون) = phl. פיראמון, pars. pérâmûn.

g) زِ s. زَ s. زُ s. اُز praef. ا et شِ s. اِش praef. ا = z. 𐬎𐬯 uç s. 𐬎𐬰 uz *heraus* Justi, ap. ud, uç, phl. °אוז, °אוּז, ז, s. उद्.

Paucis tantum verbis haec praepositio praefixa est, ut in زِدودن s. زِدائیدن B. s. اُزدودن F. coll. بَزدودن B. s. بِزدودن F. s. بَزدائیدن B. praef. ب; زَغاریدن F.; زَمودن B. F.; آزمودن B. praefixa praepositione آ = phl. אזמותנן; زِنودن s. زُنودن s.

زَنویدن F. s. زَنوئیدن B. s. زِنوئیدن s. زُنوئیدن F.; شِتافتن s. اِشتافتن F. et in شِکردن s. شِکردیدن s. شِکریدن B.

h) ڤُ (ڤو) s. ڤَ s. ڤِ (كُ [كو], كَ, كِ) s. پِی (پُ) s. پُ s. پَ s. پ (بُ), s. فِ, zend-paz. وِ = z. vi (vî) *auseinander, fort, gegen* Justi, phl. גו s. ו s. וי, pars. va s. gu s. ku (ووى, ڪو, ور), s. वि.

Forma usitatior est ڤُ. Exempla sunt ڤُداختن s. ڤُدازیدن F. = phl. ותאחתנן; ڤُذاشتن s. ڤُذاردن B. s. ڤُذاریدن Bh. = phl. ותארתנן; ڤُریختن B. s. ڤُریختن F. s. ڤُریفتن s. كُریفتن B. F.; ڤَزیدن B. coll. ڤَزند = phl. ווזנד, pars. vazanṭ; ڤُزیدن B. coll. ڤُزین = pars. vajîn; ڤُستردن B. = phl. וסתרתנן; ڤُسستن s. ڤُسیختن Bh.; ڤُشادن s. كُشادن B. coll. zend-paz. وِشادن, pars. كُشادن; ڤُماشتن s. ڤُماریدن B. = phl. גומאשתנן coll. pars. gomârṭ; كُمیزیدن s. ڤُمیزیدن C. coll. phl. גומיחתנן, pars. gômézeṭ et pers. كُمیز s. كِمیز s. ڤِمیز B.; ڤُوازیدن F.; ڤُواشتن F. s. ڤُواریدن B. F.; ڤُوالیدن s. ڤَوالیدن s. كُوالیدن s. كَوالیدن B. Fortasse etiam alia forma est ڤو s. كو ad analogiam phl. גו, e. g. in v. ڤُویستن s. كُویستن, d. q. v. Suppl. lex. nostri s. v. Porro پیراستن B. s. پیرائیدن F. = phl. ויראסתנן; پیسودن B.; بیوازیدن F.; پِراختن s. پِراختن B. coll. بُراختن et بُزاریدن B. i. q. ڤُداختن; پِژولیدن s. پَژولیدن s. فِژولیدن B.; پِژوهیدن B. s. پَژوهیدن s. پَژهیدن F.; پُزیدن F.; پِسندن et پِسندیدن F. s. پَسندیدن B.

i) نِ s. نَ s. نُ = z. ni *nieder* Justi, ap. ni, phl. נִ, pars. ni (نِ), s. नि.

Exempla sunt : نشستن B., pars. nisaçtan; نشکنجیدن B.; نکندن B.; نُمودن Bh. s. نَمودن B. = phl. נמוחנן, pars. namûdan; نَواختن B. s. نُواختن F. s. نَوازیدن B.; نَواریدن B.; نَوَردن B. F. s. نَوَردیدن B. s. نَوَشتن B. s. نَوِشتن Bh. Gl. Sch.; نُوِشتن s. نِوِشتن B. s. نُبِشتن B. F. = phl. נפשתנן; نِهادن B., pars. nihâdan; نِهُفتن B. s. نُهُفتن F. = phl. נהופתנן et نِهَنبیدن B. s. نُهُنبیدن F. coll. phl. נהומבית et pars. nahuñbeṭ.

Not. Praepositionem نِ ad z. et s. ni et praep. نَ vel نُ ad z. et s. anu referendam esse perperam docet Fr. Müller (die Conj. des neup. Verb. p. 9 [226]), quem etiam alii secuti sunt, ut نَمودن s. نُمودن sit compositum cum praep. نَ s. نُ = z. et s. anu, quum tamen exempla modo allata satis probent, praepositioni z. et s. ni in persica lingua et نَ et نُ et نِ respondere.

DE PRAEFIXO ب s. پ.

124. Particula بِه s. بِ, quae, praeter Aoristum, plurimis quoque verbi persici temporibus et modis praeponi vel ut ب praefigi potest, d. q. plura v. § 133, saepe etiam cum verbis quasi coaluit, qualium verborum lexicographi persici magnum numerum offerunt. In tali compositione praef. ب vocali quidem *i* pronuntiatur, sed saepe etiam بَ vel بُ legitur et in aliquot verbis duae vel tres pronuntiandi rationes in usu sunt. Pro بِ etiam پ vel پَ legitur et nonnunquam utraque forma in uno eodemque verbo usitata est, ut in بسودن et پسودن; et ب s. پ praefigitur etiam verbo, cui iam پ praefixum est, ut in بپساویدن et بپسودن et پپریشیدن coll. § 124, c. Raro

praef. ب cum و permutatum est, ut in وشكوليدن = بشكوليدن coll. syn. وشكرديدن et وشكريدن.

a) Si verbum a lit. ا incipit, haec litera accedente praef. ب aut eiicitur, ut in بَسغديدن coll. اَسغديدن et in بَلفخْتن coll. اَلفخْتن, aut in ى mutatur, ut in بيَفكْندن coll. اَفكْندن et in بيَوسيدن B. (پيَوسيدن s. پيُوسيدن s. پيُوشيدن F.) ab اَوس = آس *spes*, quae mutatio etiam in verbis a lit آ incipientibus usitata est, remanente tamen altera lit. ا (§ 80), et e primitiva huius praefixi forma inusitata ـى, pars. رِ bé, explicanda videtur, ut in بِياغاريدن s. بِياغشتن s. بِياغاشتن coll. آغاريدن s. آغاشتن s. آغشتن et in بِياغاليدن coll. آغاليدن et in بِياوردن C. (پِياوردن F.) coll. آوردن.

b) Verbi forma simplex, cui ب praefigitur, aut usitata est, ut رسيدن in بُرسيدن; ستردن in بِستردن; سودن in بُسودن; شُستن in بِشُستن al., aut non usitata, ut تائيدن in بِتائيدن; رازيدن in بَرازيدن; ريشيدن in پَريشيدن; شليدن in بَشليدن; شودن in بُشودن et هاشتن in بَهاشتن = هازيدن, et verbi simplicis significatio cum significatione verbi compositi aut consentit, ut بِشكستن = شكستن; بِنشاستن = نشاستن; بيفكْندن = افكْندن al., aut ab illa aliquantum differt, ut in بَسياجيدن coll. سياجيدن; بِشخائيدن s. بِشخودن coll. شخائيدن s. شخودن; بِشوريدن coll. شوريدن; بِشُوليدن coll. شوليدن; بِياوردن C. s. پياوردن F. coll. آوردن.

c) Sequuntur verba cum praef. ب s. پ ordine alphabetico disposita, addita simul varia huius praefixi pronuntiatione e lexicis persicis desumta :

بِتائيدن B. s. بَتائيدن F.; بَرازيدن B. F. s. بُرازيدن F.; بَراشيدن s. پَراشيدن s. پَرشيدن s. پَريشيدن et پپَريشيدن B.;

بُرسیدن , بُرسانیدن F.; بِزدائیدن s. بَزدودن B. s. بِزدودن F.; پَساویدن B. et بِپساویدن F. s. بَپساویدن B.; بِستردن B.; بَسغدیدن s. بِسغدیدن B.; بِسودن s. پَسودن Gl. Sch. coll. پَسوده B. s. بُسودن F. et بِپسودن F. s. بَپسودن B.; بَسیاچیدن B. s. بَسیاچیدن Gl. Sch. F.; بِشاخائیدن s. بِشاخودن B.; بِشِستن B.; بِشُستن B.; بِشْکستن F.; بِشکلیدن s. پِشکلیدن B.; بَشلیدن B. s. بِشلیدن F.; بُشودن F.; بِشوریدن B.; بِشولیدن s. بَشولیدن B. s. بُشولیدن F.; بُگذاشتن B.; بُکسُستن F.; بِگسلانیدن F. coll. بِسلانیدن B. F.; بُگَشتن F.; بَکُشتن F.; بَلفاختن B.; بَمنکیدن F. s. بَمنگیدن C.; پِنداشتن s. پِنداریدن B.; بِنشاختن ,بِنشاستن B. بِنشاندن F.; بِنِشَستن F.; بَهاشتن B.; بیاغاریدن s. بیاغاشتن s. بیاغشتن B.; بیاغالیدن B.; بیاوردن C. s. پیاوردن F.; بِیَفکندن s. بِیَوکندن B.; بیوباریدن B.; بَیوبردن B.; بَیوسیدن B. s. پَیوسیدن F. et پُیوشیدن F.

DE PRAEFIXA PARTICULA NEGATIVA نِ.

125. Praeter part. neg. نا verbis praepositam, ut in نا نمشیدن F. et نا گوالیدن C.; نا گواریدن J.; گرویدن B. F. SHL., etiam part. neg. نِ verbis praefixa legitur, ut in نَیوباریدن et (نِیازیدن F.) نَیازیدن B.; نَغنویدن B.; نَشناختن B. In dialecto parsica haec particula aut [illegible] né aut [illegible] na aut نَه scribitur, quarum tamen prior né forma primitiva videtur, ut pars. [illegible] bé pro به s. ب (Sp. Pg. § 63). Inde sequitur antiquiorem etiam esse pronuntiationem نِ (نِی cognatum cum نَی), quae tamen, si نِیازیدن F. = نَیازیدن B. et نِفریدن B., نِفرین Bh. = نَفریدن, نَفرین F. excipis, in solo verbo negativo نیست *non est* = pars. [illegible] néçt usitata est.

VERBUM CAUSALE.

126. Derivativum verbale unum tantum est, quod causale dicitur et verba intransitiva facit transitiva, ipsis transitivis autem significationem dupliciter transitivam tribuit. Causale desinit in infinitivi terminationem ـاندن s. ـانیدن, quae respondet phl. ינידנן, pars. infdan, cuius loco etiam ânîdan et ânûdan legitur. Plerumque haec terminatio verbi radici adiungitur, ut in جَهاندن B. s. جَهانیدن Bh. a. v. جَستن = r. z. jañh (jah); خواهانیدن F. a. v. خواستن = r. s. श्वस् (pro स्वस्), z. qâd? ; خیزانیدن B. a v. خاستن = r. z. khiz; رَهاندن s. رَهانیدن B. a v. رَستن = r. z. raz, s. रह्; ریزاندن s. ریزانیدن B. a v. ریختن = r. z. et s. ric; گیراندن B. s. گیرانیدن C. a v. گرفتن = r. z. garew, ved. ग्रभ्; میراندن s. میرانیدن F. a v. مُردن = r. z. et s. mar. In quibusdam verbis terminatio ـاندن s. ـانیدن infinitivo apocopato, qui in lit. د vel ت desinit, adiuncta videtur, si lectio vera est, ut in آزردانیدن C. pro آزارانیدن B. a v. آزاردن s. آزردن; آغشتانیدن C. pro آغارانیدن B. a v. آغشتن; جَستانیدن C. pro جَهانیدن Bh., a v. جَستن; رُستانیدن C., pro رویانیدن F., a v. رُستن; زدانیدن F. a v. زدن; سُفتانیدن C. coll. al. forma سُنبانیدن C., a v. سُفتن; شِکُفتانیدن C. coll. al. forma شِکُفانیدن B., a v. شِکُفتن; کَردانیدن C. coll. al. forma minus usitata کُنانیدن ab imp. کُن verbi کردن derivata, qua usus est scholiasta ad Sec. Nam. p. 128 fin., ubi legitur: خرد نامهارا زلفظ دری ✿ بیونان زبان کرد کسوت گری ✿ از اینجا معلوم می گردد که اولا حکمت در زبان فارسی بود که بحکم سکندر آنرا بیونانی نقل نمودند وبعضی می گویند که سکندر بعد از نقل جمیع کتب این زبان‌را سوخت وحاصلش آنکه کتابهای حکمت‌را که بزبان فارسی بود بزبان یونانی ترجمه کنانید.

a) In paucis tantum verbis signum vel character causalis est vocalis *â* radicis producta, ut in گُاشتن (Bh. گُايستن) caus. verbi گُشتن; گُذاشتن caus. verbi گُذشتن coll. s. तर् (तृ) caus. तारयति; نِشاستن caus. verbi نِشستن coll. s. सद् caus. सादयति et fortasse etiam in داميدن coll. دَميدن.

b) Ut in dialecto phl. ita etiam in lingua persica significatio terminationis causalis usu ita attrita est, ut in multis verbis vim suam prorsus amiserit. Talia sunt آزارانيدن B. i. q. آزاردن; آغارانيدن B. i. q. آغاردن; برغلانيدن B. F. i. q. برغاليدن; پاشانيدن B. i. q. پاشيدن; دوانيدن i. q. دويدن *currere, incurrere, invadere* H. Mong. t. I p. 346, not. 146, al. Idem valet de verbo گُذاشتن, quod quidem est caus. verbi گُذشتن, sed saepe etiam significatione huius verbi legitur.

VERBA DENOMINATIVA.

127. Verba denominativa non solum e nominibus sive persicis sive arabicis formari possunt, sed etiam e nominibus cum praepositione coniunctis, ut براهيدن F. ex راه et ب; گُراهيدن = گُرائيدن s. گُرايستن B. ex راه et گُ = z. vi; بيوسيدن B. ex اوس et ب; بردارِيدن F. ex دار *patibulum* et بر coll. انبازيدن F. ex انباز = هماز; هنجاريدن C. ex هنجار = همجار et ex ipsis praepositionibus, ut زبريدن s. زوريدن F. ex زبر s. زور *super, supra*; زيريدن F., caus. زيرانيدن C. ex زير *infra*.

a) Verba den. adiecta infinitivi terminatione دن oriri solent, ut آرزودن F. ex آرزو; انجيردن B. ex انجير; پارودن F. ex پارو; شاديدن B. ex شادى; گُزردن B. ex گُزر. Si ipsum nomen iam in lit. د desinit, haec lit. aut ante دن abiicitur aut immutata manet et ope vocalis copulativae ـِى cum infinitivi terminatione دن coniungitur, ut بيهودن F. a بيهود; پرهودن F. a پرهود; شمغنديدن C. a شمغند; كلنديدن B. a كلند; گُندن s. گُنديدن F. a گُند; نُميدن B. a نُميد; ويدن s. وَيدن s.

وَیدیدن B. a وید s. وَید. In plurimis tamen verbis den. infinitivi terminatio دن ope vocalis ی cum nomine connexa est, in paucis tantum pro ی legitur etiam و, ut پخچودن s. پخشودن B. coll. پخچیدن s. پخشیدن B. a پخچ s. پخش; برخیدن F. a برخ; شغودن C. coll. شغیدن C. a شغه; هواسیدن B. F. a هوا inserta lit. س d. q. v. §. 128, a, γ.

b) Alia infinitivi terminatio تن rarioris usus est in verbis den. et quidem adhibetur α) si nomen in ش desinit, ut بنگشتن coll. بنگشیدن B. a بنگش; نوشتن coll. نوشیدن B. a نوش; β) si ipsum nomen iam in lit. ت desinit, quae tamen, ut lit. د ante دن, aut abiici potest aut immutata manet, si infinitivi terminatio تن ope vocalis ی cum nomine connectitur, ut سفتن F. a سفت; شکفتن coll. شکفتیدن B. a شکفت; وغستن B. a وغست; et غارتیدن B. a غارت.

c) Praeterea lit. fin. ه occulta una cum vocali praecedenti semper abiicitur (§ 96), ut in اندیشیدن F. ab اندیشه; بساردن F. a بسارده; شغودن s. شغیدن C. a شغه; مراغیدن F. a مراغه; مزیدن B. a مزه; ویژیدن C. a ویژه et یوبیدن C. a یوبه.

d) Praecedente vocali longa ا lit. ه et ن finalis semper remanent, ut in ارمانیدن B. ab ارمان; افسانیدن B. ab افسان; آسانیدن F. ab آسان; آگاهیدن et نگاهیدن F. ab آگاه et نگاه.

e) Verba den. ab arabicis nominibus derivata in lexicis persicis haec leguntur: بلعیدن B.; ترمیدن F.; تلاشیدن F.; رقصیدن Bh.; ستمیدن F.; سرفیدن F.; شمیدن B.; طرازیدن F.; طرازیدن B.; طلبیدن Bh.; طلوعیدن Bh.; طنیدن F.; عفیدن B.; غارتیدن B.; غنجیدن F.; فضولیدن B.; فهمیدن F.; میراثیدن s. میراثدن M.; نثاریدن F.; نوحیدن C.; نومیدن F. et وهمیدن Bh., quibus addit Blochmann (contributions to Persian Lexicography p. 52 et 53): ابابکریدن (pro ابوبکریدن) *adire sepulcrum Abu Bakri*; بسم اللهیدن *recitare precum formulam a Bismillah incipientem*; ریقیدن i. q. ریدن *alvum deiicere*; سیفیدن i. q. سیف زدن *gladio ferire*; طوفیدن i. q.

طواف کردن *circumire* rem; عمریدن *adire sepulcrum 'Omari;* فوتیدن (dial. Turaniensi) *mori;* مدینیدن *frequentare Medinam;* مکریدن i. q. مکر کردن *fallere, decipere;* مکّیدن *frequentare Meccam* et a persicis nominibus formata verba denominativa: آفتابیدن *instar solis rubescere;* چـراغیدن i. q. چـراغ افروختن *lucernam accendere;* دیریدن i. q. درنگ کردن *cunctari, morari;* مهیدن i. q. ماه شدن *lunae similem fieri* allato hoc vs. poetae خسرو, metr. هزج:

زسوزش آفتابیدم مهیدم ۞ چو او سیفید من بسم اللهیدم

i. e. „*calore illius factus sum sicut sol et luna; dum ille gladio ferit, ego precum formulam Bismillah recitabam.*"

DE INFINITIVI TERMINATIONIBUS.

128. Duae sunt infinitivi persici terminationes تَن et دَن in parsica quoque dialecto usitatae, quarum posterior دن orta est e تن, phl. תנן, ap. tana (Loc. tanaiy) et post vocales, liquidas et nasales adhiberi solet, raro post خ, غ et ق, ut in hisce exemplis: الفخدن F., الفغدن B., الفقدن F. = الفختن coll. آرغدهٔ B. et آسَغدهٔ s. اَسَغدهٔ B. et post ش ut in آغاشدن F. = آغاشتن.

a) Quae infinitivi terminationi praecedit lit. س aut ad radicem pertinet, ut in ابیستن a r. z. piç et کاستن coll. z. kaçu, phl. כס, aut orta est α) assimilatione ex dentali radicis aspirata, e. g. آراستن (pro âradhtan) a r. z. râd, s. राध्; جُستن a r. z. et ap. jad (pro jadh), s. गद्; رُستن pro rud-tan s. rudhtan a r. z. rud (rudh), s. रुह्, al., d. q. plura v. supra § 54, f., aut β) ex asp. h (ṅh) e. g. جَستن a r. z. jaṅh (jah), s. जस्; رستن a r. z. raz, s. रह् coll. z. yâçta a r. yâoṅh (yâh) et vaçtê a r. vaṅh, d. q. plura v. supra § 54, f, aut denique γ) inprimis in verbis den., a v. subst. هست, quae

tamen origo, quum postea ignota fuerit, lit. س huius verbi saepe instar literae coniunctionis inter radicem et infinitivi terminationes تن et دن interiecta est, ut oriatur ستن s. يستن s. سيدن, e. g. توانستن = توانيدن (r. tu); دانستن = دانيدن (r. z. dâ cl. IX); زيستن s. زستن (r. z. ji); سهستن (r. s. शह्क्); شايستن = شائيدن s. شاهيدن (r. z. khshi, s. क्षि); مانستن = مانيدن (r. mâ); نگريستن s. نگرستن = نگريدن (r. kar); هواسيدن (a هوا). Idem probat etiam dial. phl., in qua lit. ס eodem modo ante infinitivi terminationem תנן inseritur, e. g. כאמסתנן = p. کاميدن; תובאנסתנן = p. توانستن; דאנסתנן = p. دانستن; ויוסתנן = p. زيستن; שאיסתנן = p. شايستن. Cf. etiam Spieg. Hg. § 130 et F. Müller, die Conj. der neup. Verb. p. 7 et 18 [234 et 235].

b) Infinitivi terminatio دن etiam ope vocalis ـُو vel ـِى, cuius origo cum अय cl. X cohaerere videtur, cum radice in consonam desinenti coniungi solet e. g. تنودن s. تنيدن (r. tan); بخسودن s. بخسيدن (r. z. pakhsh); بخشودن s. بخشيدن (r. z. bakhsh); دُرودن s. دُريدن (r. dar); رُبودن s. رُبيدن = رُفتن (r. z. rup, s. लुप); raro autem cum ـَائى ad analogiam verborum, quorum rad. in *u* vel *û* desinit (§ 128, e) e. g. ربائيدن = ربودن (r. z. rup, s. लुप); سزائيدن = سزيدن (r. z. çac) et cum يى, e. g. خارئيدن = خاريدن (r. kar).

c) Si verbi radix in *â* desinit, infinitivi terminatio دن aut sola additur e. g. استادن (r. z. çtâ, s. स्था); آمادن (r. mâ); دادن (r. dâ); گادن (r. gâ), aut cum ئى s. ه s. وى coniuncta e. g. گائيدن s. گاهيدن = گادن (r. gâ); سائيدن s. ساويدن coll. پساويدن = سودن (r. çâ); آلائيدن = آلودن (r. z. râ, s. ला); شخائيدن = شخودن s. شخيدن (r. z. skâ); آمائيدن = آمادن coll. آمودن et نمائيدن = نمودن (r. mâ); اندائيدن s. انداويدن = اندادن s. اندودن (r. z. dâ), aut denique

vocali *â* radicis cum ـُو vel ـَى permutata, e. g. استیدن = استادن (r. z. çtâ, s. स्था); آلودن = آلائیدن (r. z. râ, s. रा); سودن = سائیدن (r. çâ); شخودن et شخیدن = شخائیدن (r. z. skâ); آمودن et نمودن = آمائیدن et نمائیدن (r. mâ).

d) Si verbi radix in *i* vel *î* desinit, infinitivi terminatio دن sola et integra addi solet, e. g. آفریدن (r. z. frî); چیدن (r. ci); خریدن (r. s. क्री); دیدن (r. dî); ریدن (r. z. iri, ri) coll. syn. ریستن s. ریسیدن (r. z. irith); خشیدن (r. z. khshi). Raro pro یدن legitur ئیدن vel ـَائیدن vel ـَاهیدن e. g. آئیدن = آمدن (r. i); شائیدن s. شاهیدن = شایستن (r. z. khshi); فتیدن (r. z. bî, s. भी).

e) Denique si verbi radix in *u* vel *û* desinit, vocalis ـُو ante infinitivi terminationem دن ad radicem pertinet, sed saepe permutatur cum voc. ـَا, cuius loco etiam ـَائی et ـَاوی s. ـَابی, l. ب pro و posita (§ 61, c), legitur, aut cum voc. ـَى e. g. بودن et انبودن (r. z. bû, s. भू); شودن s. شدن coll. کُشودن s. کُشادن (r. z. shu); افزودن s. افزائیدن (r. z. çu); زدودن s. زدائیدن (r. z. du, s. द्रु); ستودن s. ستائیدن (r. z. çtu, s. स्तु); شنودن s. شنیدن et سرودن s. سریدن s. سرائیدن (r. çru); تراویدن s. ترابیدن s. ترائیدن (r. z. thru); چاویدن s. جاوبدن s. ژاویدن coll. syn. خائیدن s. خبائیدن (r. z. khshu); شناویدن (r. z. çnu, s. स्नु).

VERBI FORMAE.

129. Verbi formae duae sunt, Activum et Passivum.

Activam formam habent verba transitiva seu activa, quae proprie dicuntur, verba intransitiva seu neutra et verba causativa ut کَردن *facere*; گُفتن *loqui*; آمدن *venire*; رَسانیدن seu رَساندن *pervenire facere, adducere.* In multis verbis passiva

quoque significatio activa forma exprimitur e. g. گشادن *aperire* et *aperiri*; خستن *vulnerare* et *vulnerari*; آموختن *docere* et *discere*; آمودن *adornare* et *adornari*; آمیختن *miscere* et *misceri*, al.

Passivum efficitur participio praeteriti cum verbo auxiliari شدن *fieri* coniuncto e. g. کشتن *interficere* Pass. کشته شدن *interfici.* Interdum etiam synonyma verbi شدن Passivo formando inserviunt, ut آمدن, گشتن, گردیدن (§ 156, II, not. 1).

NUMERI ET PERSONAE.

130. Numeri ut in nominibus duo sunt, Singularis et Pluralis, Personae tres in utroque numero. Genus in verbis non distinguitur.

MODI.

131. Tres sunt modi: Indicativus, Imperativus, cuius etiam est forma optativa, et Conditionalis, qui simul est Optativus. — Infinitivus et Participia proprie quidem ad nomina referenda sunt, sed quum temporibus quibusdam formandis inserviant, eorum formandi ratio in coniugatione exponetur.

TEMPORA.

132. Tria omnino sunt tempora, in quae actio cadat necesse est, praesens, perfectum et futurum. Quum autem actio aut imperfecta aut perfecta esse possit, e mutua actionis cum temporibus relatione octo oriuntur tempora, quorum quatuor, Aoristus, qui et praesentis et futuri significationem obtinet, Praesens, Praeteritum continuum sive Imperfectum, Futurum simplex ad actionem imperfectam et quatuor reliqua, Praeteritum absolutum, Perfectum,

Plusquamperfectum, **Futurum exactum** ad actionem perfectam referuntur. Haec octo tempora pertinent ad modum **Indicativum**. **Conditionalis** vel **Optativus** unius tantum est temporis.

DE PARTICULARUM IN TEMPORIBUS ET MODIS USU ET SIGNIFICATIONE.

I. DE PARTICULA بِه SEP. SIVE بِ INSEP.

133. Particula بِه sep. sive بِ insep., quae proprie ad aoristum est referenda eique futuri notionem impertiri videtur, plurimis quoque verbi persici temporibus et modis aut euphoniae aut metri aut pleonasmi causa praeponi potest (در ذکر حروف وکلماتی که بجهت حسن وزینت کلام می آورند ودر معنی دخلی ندارد مانند بای ابجد عموما همچو بگفت وبنگفت وبه نشنید یعنی گفت ونگفت ونشنید Borh. qât. p. 10. وگاهی بای ابجد زائده نیز می باشد برای تحسین لفظ چون بخور وبزن وبکن gr. pers. ed. Splieth p. 7). Saepe etiam haec particula cum verbis, quibus praefigitur, quasi coaluit et lexicographi persici talium verborum magnum numerum offerunt, d. q. plura v. § 124. Vocali tantum haec particula verbo semper praeposita a praepositione بَه sep. sive بَ insep. differt, quum praepositio semper vocali *a* efferatur, illa autem semper vocali *i* sit insignita, aut, ut alii Persarum grammatici docent, ante vocales *a* et *i* vocali *i* pronuntietur, sequente autem vocali *u* vel litt. ب, ف, و et م vocalem *u* accipiat; vid. Seven Seas t. VII p. 12, l. 17 sqq. Nos **Lumsdenium** (l. l. t. II p. 396) secuti sumus, qui priorem pronuntiandi rationem praeferens semper بِه s. بِ legit, qua in re etiam cum lexici B. auctore consentit, quum de hac particula dicat: وشکی نیست که همیشه مکسور می باشد.

134. In verbis compositis (§ 273) particula به sive ب inter verbum et vocem, quacum compositum est, semper locum obtinet. Vid. etiam infra § 161.

De modo particulam praefixam ب cum verbo, quod a lit. ا supervacanea incipit, coniungendi vid. supra § 80 et 124, a.

Not. 1. In dialecto pars. primitiva huius praefixi forma رِ bé videtur, sed legitur etiam رَه ba in codice novo Hauniensi et به in cod. Par. XII suppl. Anq. (Sp. Pg. § 63). Eadem part. به etiam usitata est in dialecto Pushtu, in qua non solum futuro additur, sed etiam imperfecti et aoristi formae, quam Trumppius *habituelle* nominat. Praeterea idem vir doct. hanc part. in praefixo imperativi, subiunctivi praesentis et aoristi agnoscit, quod وُ s. وُه (in occidente وَ) et va ante a pronuntiatur, sed unum ab altero diversum esse contendit, quum praefixum وُ ad imp. भव radicis भू referat et praefixum به imperfecti et aoristi ad praet. z. bavaṭ = s. अभवत्, praefixum autem futuri e verbo بايد *oportet* detruncatum dicat. V. Zeitschr. der D. M. G. 1869 p. 19 p. 43 et p. 50 sqq. Sane perdifficile est, de vera particulae به origine certi quid statuere, sed quum rad. z. bu, s. भू etiam in linguis cognatis temporibus formandis inserviat et persicum بودن verbi auxiliaris vices gerat, probabiliter confici potest, illam ad radicem z. bu, s. भू esse referendam.

Not. 2. Chodzko (l. l. § 60) animadvertit, particulam به fere semper abesse ante imp. باش s. باش et saepe etiam omitti in sermone poetico et pedestri, si verbum cum praepositione aut nomine quodam ar. vel pers. compositum sit, ut dicant e. g. بردار *tolle*, برخيز *surge*, وامان *remane*, دست زن *manu tange* pro بربدار, بربخيز, وابمان et دست بزن.

Not. 3. Quum Persae in scribenda hac particula forma separabili به et inseparabili ب ut lubet utantur, brevitatis studio in exemplis sequentibus separabilem tantum formam به scribere placuit, pro qua alteram inseparabilem ب semper substituere licet. In dialecto pars. forma separabilis به et inseparabilis ب aeque usitata est, sed رِ bé vel رَه ba semper separatur (Sp. Pg. p. 77).

II. DE PARTICULA هَمی ET مِی.

135. Particulae هَمی et مِی idem significant et in scribendo aut cum verbo coniungi aut ab illo separari possunt. Eo tantum forma همی ab altera decurtata می differt, quod می verbo semper praeponitur, همی autem verbo ut lubet praeponi vel postponi potest (می بیای مجهول علم استمرار است بر فعل می آید چون می آمد ومیرفت ومی آید ومیرود وهمی بجهت استمرار وامتداد در فعل آید پیش از فعل چنانچه همیرفت وهمیگفت وبعد از فعل چنانچه درین بیت که نظامی ۞ نشستم همی با جهاندیدگان زدم داستان پسندیدگان ۞ Bh. s. v. می et همی). In parsica dialecto part. می non in usu esse videtur et همی verbo semper praeponitur. Utrique particulae notio c o n t i n u i t a t i s vel p e r p e t u i t a t i s inhaeret, inde derivanda, quod in parsica dialecto part. همی etiam separatim significatione „*semper*“ usitata et cum هما s. همه cognata est. Aoristo particula همی s. می tribuit significationem praesentis indicativi, praeteritum facit imperfectum, imperativo autem si adiungitur, significationem vix immutat et plerumque expletiva esse videtur. — Interdum docente lex. Bh. auctore part. می etiam in medio compositi legitur, cuius posterius membrum est ipsa verbi radix significatione participii praesentis accipienda, quum dicat: گاهی در میان لفظ مرکب که افادهٔ معنی اسم فاعل کند نیز آید چنانچه درین شعر سید حسن اشرفی ۞ من غزلی می سرای سوی گلی می نگر ۞ او طربی میفزای شاخ گلی می شکن Bh. s. v. می.

136. Saepe eiusdem particulae همی s. مِی locum tenet terminatio ی ـ ê 1 pers. sing. et 3 pers. sing. et plur. affixa, quae haud dubie ex می reiecta lit. م est derivanda. Unde sequi videtur, ut particula همی s. می cum lex. Bh. auctore pronuntianda sit h a m ê s. m ê (بیای مجهول Bh.), ut in dial. parsica, quae etiam docente T r u m p p i o est pronuntiatio in

Khorâsân usitata (§ 32). Vid. etiam Seven Seas t. VII p. 33, l. 1. coll. l. 9—16.

137. In verbis compositis (§ 273) particula همی s. می plane ut part. بِه s. بِ inter verbum et vocem, quacum est compositum, collocari solet. Vid. etiam § 161.

TEMPORUM ET MODORUM FORMATIO.

138. Quum verbi persici tempora aut ab imperativo terminatione destituto tanquam a verbi radice aut ab infinitivo formentur, in disponendis temporibus et modis, derivationis maxime ratione habita, tempora modo, a quo unumquodque ducitur, semper subiuncta sunt, quo facilior totius verbi persici formationis conspectus exhibeatur.

Primum igitur locum occupat imperativus terminatione destitutus, a quo tanquam a verbi radice formantur imperativi forma optativa, aoristus, praesens et participium praesentis; deinde sequitur infinitivus, a quo, praeter participium praeteriti, originem trahunt praeteritum absolutum, praeteritum continuum sive imperfectum, praeteritum conditionale et optativum, perfectum, plusquamperfectum, futurum simplex et futurum exactum. Sequens igitur ordo est, quo tempora et modi disponuntur: 1) Imperativus et Imperativi forma optativa, 2) Aoristus, 3) Praesens, 4) Participium praes., 5) Infinitivus, 6) Participium praet., 7) Praeteritum absolutum, 8) Praeteritum continuum sive Imperfectum, 9) Praeteritum conditionale et optativum, 10) Perfectum, 11) Plusquamperfectum, 12) Futurum simplex, 13) Futurum exactum.

ACTIVUM.

I. Imperativus.

139. Imperativus terminatione destitutus est ipsa verbi radix, quae in verbo regulari abiecta infinitivi terminatione apparet e. g.:

پُرس, z. pareç, ap. parç, s. प्रछ् ab inf. پُرسیدن *interrogare*
کَن, z. kan, s. खन् ab inf. کَندن *fodere*
کُش, z. kush, s. कुष् ab inf. کُشتن *interficere.*

140. Imperativo plerumque praeponitur particula به ut expletiva aut orationis adornandae causa addita (§ 133) e. g. به کُش et nonnunquam particula همی s. می (§ 135) e. g. همی کُش s. می کُش.

141. Imperativi 1 et 3 personae sing. et plur. saepe etiam imperativus گُو *dic* verbi گُفتن praeponitur, quo ab iisdem aoristi personis distinguantur e. g. گو کُشَم *dic interficiam* i. e. interficiam; گو کشیم *dic interficiamus* i. e. interficiamus; گو کشَد *dic interficiat* i. e. interficiat; گو کشَند *dic interficiant* i. e. interficiant.

142. Interdum secundae quoque personae sing. et plur. idem vocabulum گو *dic* praeponitur, ut tertia persona oriatur e. g. گو کُش *dic* (illi) *interfice* i. e. interficiat. Sic in versu a lexici Seven Seas auctore (t. VII p. 48, l. 9 sqq.) allato, metr. رمل:

هر که خواهد گو بیاید   هر که خواهد گو برو

„*Quicunque vult* (venire), *dic venito; quicunque vult* (abire), *dic abi* i. e. abeat“; coll. Gul. 74, l. ult. 75, 2. et 100, 5, ubi legitur گو مباش *dic* (illi) *ne sis* i. e. ne existat et دوستان گو نصیحتم مکنید *o amici, dic* (illis) *me ne monetote* i. e. me ne moneant Gul. 117, 3.

143. Imperativi forma optativa unius tantum est personae, tertiae nimirum singularis, quae litera ا ante 3 pers. sing. imperativi characterem د inserenda formatur e. g.:

پُرساد *interroget*   کَناد *fodiat*   کُشاد *interficiat*

144. Carent autem hoc modo omnia verba, quae in ـادن exeunt, ne ille cum tertia persona singularis praeteriti absoluti

permutari possit, quae cum imperativi forma optativa plane congruit. Sic e. g. فُتاد est 3 pers. sing. praeteriti absoluti a verbo فتادن, non vero imperativi forma optat. et significat *cecidit*; vid. Seven Seas t. VII p. 6, l. 8 sqq.

Not. Imperativi forma optativa in dialecto pars. etiam in usu est e. g. 𐬭𐬀𐬯𐬁𐬝 raçâț *veniat* = p. رساد; 𐬀𐬎𐬎𐬀𐬰𐬁𐬌𐬌𐬁𐬝 awazâyâț *augeat* = p. افزایاد (Sp. Pg. § 78) et sine dubio referenda ad terminationem 3 sg. pot. z. yâț, s. यात्.

145. Ab imperativo terminatione destituto vel verbi radice adiectis personarum terminationibus deducuntur:

1) Aoristus, praeposita pro augmento particula به, quae tamen haud raro omittitur, e. g.

به پُرسَم	به کُنَم	به کُشَم	et
پرسم	کنم	کشم	

Interdum etiam particula همی aoristo postposita reperitur (§ 135) e. g. بنالد همی *modulate queritur* (luscinia) et بخندد همی *subridet* Jones poes. asiat. comm. p. 141 fin. et 142. Cf. etiam خُروشَد همی et بجوشد همی Chr. Sch. 15, 191 et 192.

2) Praesens, cui praeponitur particula همی s. می, e. g.

پُرسَم, کَنَم, کُشَم } همی sive پرسم, کنم, کشم } می

3) Participium praes., triplici quidem ratione formatum, addito nimirum imperativo terminatione destituto vel verbi radici suffixo ـنده, vel ـان, vel ـا, e. g.

پُرسَنده	کَنَنده	کُشَنده
پُرسان	کَنان	کُشان
پُرسا	کَنا	کُشا

Not. Quidam Persarum grammatici suffixum نده ope vocalis *i* cum imperativo coniungendum esse perhibent, falso, ut videtur, si respicis huius suffixi formam primitivam z. añṭ, s. अन्त्, quae a vocali *a* incipit. Idem probatur rhythmo finali, quum part. praes. in ـَنده saepe cum vocabulo بَنده similem versus exitum efficiat e. g. Chr. Sch. p. 28 et 29 vs. 31 et 32; p. 86 vs. 257 et 258; cf. Lumsden l. l. t. I p. 416 et 417 not. Seven Seas t. VII p. 48, l. 21 et 22. Plura de terminationibus ـَنده ـَان et ـَا v. infra § 272.

II. Infinitivus.

146. **Infinitivus** verbi regularis formatur addito radici suffixo تَن vel دَن. Usu tamen infinitivi terminationis formae تن et دن inter se differunt, quum imperativi, qui in consonantem vocali destitutam, praeter ر et ن, exeunt, تن assumant, altera autem forma دن aut imperativo consonantibus liquidis ر et ن terminato adiiciatur aut, vocali brevi vel longa semper interposita, cum imperativo coniungatur, d. q. plura v. supra § 128. Eodem modo participii praet. terminationes تَه et دَه sunt distinguendae.

147. Ab infinitivo formantur:

1) **Participium praet.**, infinitivi terminatione تن vel دن cum suffixo ته vel ده permutata (§ 146), d. q. plura v. infra § 272 sub suff. ته vel ده, e. g.

پُرسیدَه کَندَه کُشتَه

Participio praet. etiam particula بِه praefixa legitur ut Chr. Sch. 57 vs. 396; 85 vs. 236. Interdum participii terminatio ده in solam lit. د detruncatur, ita ut e. g. pro زاده *genitus*, دیده *visus*, آلوده *inquinatus* dicant زاد, دید, آلود, d. q. plura v. infra § 272 sub suff. ت vel د, ubi etiam de terminatione ته in ت mutata disputatur.

2) **Praeteritum absolutum**, abiecta infinitivi terminationis ultima lit. ن et praeposito vel omisso augmento بِه, e. g.

پُرسیدَم کَندَم کُشتَم et
بہ پرسیدم بہ کندم بہ کشتم

3) Praeteritum continuum sive Imperfectum, abiecta infinitivi terminationis lit. ن et addita omnibus personis sing. et plur. particula همی s. می, pro qua etiam diphthongus یـ (ê) primae pers. sing. et tertiae pers. sing. et plur. affigi potest (§ 136), e. g.

		1 sing.	3 sing.	3 plur.
پُرسیدَم	همی s. می et	پرسیدمی	پرسیدی	پرسیدندی
کَندَم		کندمی	کندی	کندندی
کُشتَم		کشتمی	کشتی	کشتندی

Eidem tempori etiam augmentum بہ praefigi licet, ut بدانستمی Gul. 141, 20; همی بستدند Chr. Sch. 22 vs. 284.

4) Praeteritum conditionale et optativum eodem modo ut proxime praecedens praet. continuum sive imperfectum.

5) Perfectum, participio praet. cum verbo substantivo اَم coniuncto, ut

پُرسیدَه اَم کَندَه اَم کُشتَه اَم

Perfecto etiam particula بہ praefigitur, e. g. بیافریده اند Frag. 1, l. ult.

6) Plusquamperfectum, participio praet. cum praeterito absoluto verbi auxiliaris بودن *esse* coniuncto, ut

پُرسیدَه بُودَم کَندَه بُودَم کُشتَه بُودَم

7) Futurum simplex, abiecta ultima infinitivi lit. ن eaque forma apocopata, pro qua tamen inprimis in antiquioribus Persarum libris, ut in Schahn., versione Tabari, al. integra quoque infinitivi forma scripta legitur, aoristo verbi خواستن *velle* postposita, e. g.

پُرسید (پُرسیدَن) کَند (کَندَن) کُشت (کُشتَن)	به خواهم sive خَواهَم

Interdum praeponitur etiam infinitivi forma apocopata aoristo verbi خواستن, quum dicat lex Bh. auctor: خواهد علامت صیغهٔ استقبال است وپیش از فعل وآخر فعل ہم می آید چنانچه درین بیت ۞ باغ رنگین چون کبکٔ وتدرو ۞ نه گُل در چمن ماند خواهد نه سرو Bh.

8) Futurum exactum, participio praet. cum aoristo باشم verbi auxiliaris بودن *esse* coniuncto, e. g.

کُشتَه باشَم   کَندَه باشَم   پُرسیدَه باشَم

PASSIVUM.

148. Passivum circumscribendo formatur, participio nimirum praeteriti omnibus temporibus et modis verbi auxiliaris شُدن *fieri* praeposito (§ 129).

DE VERBIS AUXILIARIBUS.

149. Quum igitur totum passivum coniugatione verbi auxiliaris شدن *fieri* nitatur et plurima activi tempora ope verbi auxiliaris بودن *esse* formentur, priusquam ad ipsam verbi regularis coniugationem accedamus, de verbis auxiliaribus dicendum est.

CONIUGATIO VERBI SUBSTANTIVI.

Sing.	Plur.
أَم *sum*	إیم *sumus*
إی *es*	إید *estis*
أَست *est*	أَند s. هَند [1]) *sunt.*

Not. 1. Pro اند etiam forma antiquior هند usitata est, lit. ا cum ه permutata (§ 49, III, a), ut in hoc vs. Schahn. : گشاده بر ایشان شود راز من ۞ بهر نیکی وبد هند هنباز من „*Manifestum fiat illis arcanum meum, in omni bono et malo socii mei sunt.*" Quae scribendi ratio in pars. dial. in omnibus verbi subst. personis usitata sine dubio primitiva est, quum lit. ه dent. respondeat z. ω *h*, s. स (§ 49, II, *a*), quae est lit. radicalis verbi substantivi.

Not. 2. Ad comparationem facilius instituendam sequitur verbum subst. persicum cum zendico, ap., pa. et sanscrito comparatum :

p.	z.	ap.	pa.	s.
ام	ahmi	amiy (pro ahmiy)	ham, hôm (هم, هوم)	अस्मि
ای	ahi	ahy	haê	असि
است	açti	açtiy	haçt (هست)	अस्ति
ایم	mahi	amahiy (pro ahmahiy)	—	स्मस्
اید	çtâ (Y. 32, 3. 34, 6)	—	hêṭ (هید)	स्थ
اند s. هند	heñti	hañtiy	heñṭ (هند)	सन्ति

150. Praecedenti verbi substantivi flexione omnium temporum et modorum verbi persici coniugatio nititur, quum personarum terminationes semper eaedem sint tam in verbis regularibus quam irregularibus. Nam omnes verbi substantivi personae, praeter 3 pers. sing., sunt etiam ipsae personarum terminationes, quae temporibus et modis ope vocalis *a* aut *i*, abiecta tamen lit. ا initiali (§ 82 sqq.), in fine affiguntur.

151. Sola 3 pers. sing. verbi persici in imperativo et quae ab illo ducuntur temporibus characterem د assumit, in ceteris autem temporibus, quae ab infinitivo formantur, plane non exprimitur, ea quidem, ut videtur, de causa, quia ipsa infinitivi forma apocopata iam lit. د vel ت terminatur.

152. Personarum terminationes adhibitis iisdem verbi substantivi vocalibus cum verbi persici temporibus et modis coniunguntur, ut schema sit :

Sing.			Plur.		
1. ـَم [1]	2. ـِی	3. ـَد	1. ـِیم	2. ـِید [2]	3. ـَند

Not. 1. In poetico sermone terminatio 1 ps. sing. ـَم etiam abiici potest, quod auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 16) hoc versu probat, metr. هزج : سعدی ✿ گفتم که گلی بچینم از باغ ✿ گل دیدم ومست شد ببوئی i. e. „*Dixi : rosam avellam ex horto; rosam adspexi eiusque odore ebrius factus sum*“, in quo شد pro شدم positum est et alio, metr. مضارع : انوری ✿ القصه باز گشتم وآمد بخانه زود ✿ در باز کرد وباز به بست از پس استوار i. e. „*Paucis verbis, reversus sum et celeriter domum veni; portam clausi et postea firmiter obstruxi*“, in quo وآمد pro وآمدم et کرد pro کردم et بست pro بستم positum est.

Not. 2. Pro ید docente lex. B. auctore reperitur etiam یت, lit. د cum ت permutata (§ 57, b), quod terminationi parsicae [illegible] respondet, e. g. in کُنیت pro کُنید *facitis*; گُردیت = گُردید; گفتیت = گفتید coll. gr. pers. ed. Splieth p. 24. Praeterea cum terminationibus persicis maximam partem etiam conveniunt parsicae :

Sing.			Plur.		
1. [illegible], [illegible]	2. [illegible]	3. [illegible]	1. —	2. [illegible]	3. [illegible]

153. Verbum substantivum aliis quoque vocabulis affigi supra (§ 82—90) pluribus verbis iam expositum est. Cum pronn. pers. hunc in modum coniungitur :

مَنَم *ego sum*	مائیم *nos sumus*
تُوئی *tu es*	شُمائید *vos estis*
اُوست s. وَیست *is est*	ایشانَند *ii sunt.*

154. Synonymum verbi substantivi ام est هَستَم, quod praeteriti quidem habet formam, sed praesentis significationem et sic flectitur :

هَستَم هَستی هَست — هَستیم هَستید هَستَند

Praeteriti conditionalis sane forma et significatione etiam legitur آنستی pro آن هستی (§ 69, 2, i) Gul. 125, 4 : لایق قدر من آنستی که با زاغ بر دیوار خرامان همی رفتمی „*num dignitati meae hoc conveniens esset, ut cum corvo aliquo super vineae pariete exultans incederem?*“ et verbi forma negativa نیستی (§ 164) in versu Bostâni 175, 1 ed. Graf:

چو حاتم که گر نیستی فرّ وی ✿ نبردی کسی در جهان نام طی

„*Hâtemi instar, cuius gloria si non existeret, nullus in mundo Taji nomen ferret.*“

155. Differt autem هستم a verbo subst. ام et usu et significatione, quum proprie habeat notionem *existere* et seorsim usurpari possit, nec, ut verbum subst. ام, semper aut cum nomine aut cum participio coniunctum sit. Interdum tamen هستم etiam *esse* significat et verbi auxiliaris ام locum obtinet, ut شنیدستی (contract. ex شنیده هستی) pro شنیده ای *audivisti* Gul. 95, 4. Vid. infra § 156, III not. 3.

Not. 1. Non dubito, quin هستم, هستی etc. ortum sit coniungendo verbo subst. ام, ای etc. cum هست *existentia* et i. q. *existens*, quum non solum dicant هست کردن *existere facere*, *producere*, *creare*, sed etiam هست بودن *existere* et هست شدن *fieri*, *nasci*, *oriri* coll. Fl. Ali's Spr. p. 7 fin. et not. ad h. l. p. 117. Quae sententia eo etiam confirmatur, quod هَی, synonym. voc. هست et docente lex. Bh. auctore in dialecto derica et hindostanica aeque usitatum (هی بلغت دری ولغت هندی بمعنی هست باشد Bh.), eodem modo cum verbo subst. coniunctum legitur et dicitur هَیَم pro هستم, هَیی pro هستی, هَی pro هست et هَیَند pro هستند, ut exempla in lex. nostro s. v. allata satis probant. هست autem, cum هَی cognatum, est forma fortior verbi است, lit. ه pro ا posita, ut in هَند pro أند, هیچ pro ایچ, al. (§ 49, III, a) et derivanda a verbo subst. z. ah, s. अस्, cuius 3 sg. z. açti, s. अस्ति re-

spondet parsicae 𐭧𐭠𐭮𐭲 haçt, هست et pers. است. Praeterea lit ه voc. هست in compositione plane ut lit. ا abiicitur, aut cum lit. ی permutatur, quum dicant شنیدستی Gul. 95, 4 pro شنیده هستی *audivisti*; آنستی Gul. 125, 4 pro آن هستی *hoc esset*; نیستم Sp. Ch. 10, 2 pro نهستم *non sum*; نیستی Bost. 175, 1 pro نهستی *non existeret* ad analogiam 3 sing. verbi neg. نیست pro نه است. V. infra § 156, III not. 3 et § 164.

Not. 2. In parsica dialecto praeter verbum subst., quod cum persico congruit, etiam verb. 𐭠𐭮𐭲𐭠𐭣𐭭 éstâdan = p. ایستادن *stare*, verbi auxiliaris *esse* vices gerit et hac quoque significatione separatim usurpatur (Sp. Pg. § 70).

156. Sequuntur paradigmata verborum auxiliarium بودن *esse* et شدن *fieri*, quibus se adiungent paradigmata verborum regularium پرسیدن *interrogare*, کندن *fodere* et کشتن *interficere*, quae ob varias infinitivi terminationes uno in conspectu exhibentur :

I. PARADIGMA VERBI بُودَن *esse*, z. bu, s. भू.

Imperativus.

Sing.	Plur.	
بُوَم s. باشَم	بُوِیم s. باشِیم	cum vel sine به et همی s. می et praeposito vel omisso گو (§ 139—142).
بُو [1]) s. باش	بُوِید s. باشِید	
بُوَد s. باشَد	بُوَند s. باشَند	

Not. 1. Pro imperativi forma بو, radice verbi بودن, quam vix unquam usurpatam invenies, quum contra aoristus بُوَم ab imp. بو formatus saepissime in veterum inprimis Persarum libris legatur (Lumsden l. l. t. I p. 58), magis in usu est alia forma باش, unde aor. باشم, cuius tamen infinitivus باشیدن non exstat (ومصدر باشد بنظر نیامده وبعضی برانند که باشد مضارع بودن است از یک مصدر دو مضارع بحصول انجامید Seven Seas t. VII p. 47, l. 22

et 23). Equidem non dubito, quin imp. باش una cum aoristo باشم referendus sit ad futurum **भविष्यामि** radicis s. **भू**, quum imp. باش ex بُواش ortus videatur ad analogiam voc. باد pro بُواد coll. شواد opt. verbi شدن, et aoristus باشم ex بُواشَم ad analogiam verbi تانم pro تُوانَم *possum* (§ 69, 2, h). — Pro بُو Chodzko legit بو bev eademque vocali Zabar pronuntiat etiam literam ب in omnibus formis ab imperativo derivatis.

Imperativi forma optativa.

باد sive بادا [2])

Not. 2. Imperativi forma opt. باد e primit. بُوَاد contracta est, unde dicitur etiam بُوَا pro بودا, i. q. بادا (بوا مخفف بودا یعنی بادا B.). In forma بادا lit. ا per licentiam poet. est affixa, quod in 3 quoque ps. sing. praet. absol. et in 2 et 3 ps. sing. aoristi fieri infra (§ 156, III not. 1 et 2) docebitur. Practer باد etiam 2 sing. بادی et 3 plur. بادند in usu sunt, et باد significat etiam i. q. باشد et بادی i. q. باشی et بادند i. q. باشند. En verba lex. Bh. auctoris : باد کلمه ایست که در محل دعا استعمال کنند وبدینمعنی مخفف بواد است از عالم شواد وبادا مزید علیه آن ونیز بمعنی باشد وبرین قیاس بادی بیای خطاب وبادند بصیغهٔ جمع بمعنی باشی وباشند ✿ نظامی ✿ متاع گرانمایه کاسد مباد ✿ وگر باد جز عیب حاسد مباد ✿ تو سر سبز بادی درین گلستان ✿ اگر شد سهی سرو شاه اخستان ✿ جز این نیز بینم ترا شش خصال ✿ که بادی برومند ازو ماه وسال ✿ خواجه جمال الدین سلمان ✿ همیشه تا که جهان وجهانیان باشد ✿ پناه وپشت جهان وجهانیان بادی ✿ لیکن این لفظرا نازك خیالان حال ودقت منشان این عصر از تشاؤم انگارند وحق بجانب ایشان است Bh.

Aoristus.

باشَم s. بُوَم [3])	cum vel sine به	باشِیم s. بُوِیم	cum vel sine به
[4]) باشِی s. بُوِی		[4]) باشِید s. بُوِید (بِید)	
باشَد s. بُوَد [3])		باشَند s. بُوَند	

Not. 3. Pro بُوَم et بُوَد etiam usitata est forma decurtata بو (بو مخفف بود وباشد وبوم وباشم B.).

Not. 4. Pro باشی lex. F. auctor ex opere مشکلات inscripto aliam formam باوی affert sine exemplo, quae tamen sine dubio falsa lectio est pro بادی d. q. v. not. 2. — Sed pro بوید s. باشید dicitur etiam بید, ut docent lex. B. et Gl. Sch. auctores, coll. Chr. Sch. 12, 153, quae est forma antiquior consentiens cum pa. 𐬠𐬉𐬙 béṭ, 2 pl. praes. verbi pa. 𐬠𐬎𐬛𐬀𐬥 s. 𐬠𐬎𐬛𐬀𐬥 = بودن, cuius praesens cum persico haud consentiens (Sp. Pg. p. 84) hoc modo flectitur:

Sing. 1.	𐬠𐬋𐬨	bôm	Plur. 1.	—	
2.	𐬠𐬀𐬉	baê	2.	𐬠𐬉𐬙	béṭ
3.	𐬠𐬀𐬵𐬋𐬙	bahôṭ, بهود	3.	𐬠𐬉𐬧𐬙	beñṭ.

Praesens.

بُوَم s. باشَم etc. ut aoristus, cum همی s. می

Participium praesentis.

بُوَنْدَه vel باشَنْدَه et باشا

Infinitivus.

بُودَن (بُدَن) [5])

Not. 5. Primam verbi بودن vocalem *û* in poetico, ut videtur, sermone metro exigente etiam corripere licet, quum saepius legatur بُد pro بود, نَبُد pro نبود, بُدَندی pro بودندی, بُدَن pro بودن al. Vid. Chr. Sch. 12, 148; 48, 263; 73, 35; Frag. 18, 9 et 23.

Participium praeteriti.

بُودَه

Praeteritum absolutum.

بُودَم	بودِیم	cum vel sine به
بودِی	بودِید	
بود	بودَند	

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

بُودَم	می s. همی	بودَمِی s.	بودِیم	می s. همی	
بودِی			بودِید		
بود		بودِی s.	بودَند		بودَندِی s.

Praeteritum conditionale et optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum.

بُودَه اَم	اِیم	بوده
بوده اِی s. بودَهٔ [6]	اِید	
بوده اَست	اَند	

Not. 6. De forma بودهٔ vid. supra § 95 et not.

Plusquamperfectum.

بُودَم	بوده	بودِیم	بوده
بودِی		بودِید	
بود		بودَند	

Futurum simplex.

بود vel بودَن	خواهَم	cum vel sine بِه	بود vel بودَن	خواهِیم	cum vel sine بِه
	خواهِی			خواهِید	
	خواهَد			خواهَند	

Futurum exactum.

باشَم	بوده	باشِیم	بوده
باشِی		باشِید	
باشَد		باشَند	

II. PARADIGMA VERBI شُدن *fieri*, z. shu, s. च्यु, ap. siyu [1]).

Imperativus.

شَوَم	شَوِيم	cum vel sine بِه et هَمی s. مِی et praeposito vel omisso گُو (§ 139—142).
شَو [2])	شَوِيد	
شَوَد	شَوَند	

Not. 1. Verb. شدن in dialecto parsica pro verbo auxiliari non adhibetur sed significatione *eundi* usitatum est, ut respondeat r. z. shu, quacum Justi comparat s. च्यु (च्यवते), ap. siyu. — Inter synonyma verbi auxiliaris شدن verbum آمدن saepe usurpatur (§ 129) e. g. نهاده آمد pro نهاده شد Fl. Ali's Spr. 63, 14.

Not. 2. Chodzko (l. l. § 89) solam 2 ps. sing. imperativi شو pronuntiat chôou, radicem aoristi autem, cui personarum terminationes affiguntur, chev.

Imperativi forma optativa.

شَوَاد

Aoristus.

شَوَم [3])	cum vel sine بِه	شَوِيم	cum vel sine بِه
شَوِی		شَوِيد [3])	
شَوَد		شَوَند	

Not. 3. Pro شَوَم per licentiam poet. legitur etiam شَم in hoc vs. a lex Bh. auctore allato : حکیم الملک محمد حسین شهرت ✿ از حسرت منصب جگرم خون شده باشد ✿ در خاطر اگر داشته باشم امرا شم ✿ ای امرا شوم Bh. et pro شَوِيد legitur شاوید a. v. شاویدن, quod in versibus in lex. nostro s. v. شاویدن allatis pariter ac v. شدن et *fieri* et *ire* significat. V. infra § 156, II, not. 4.

Praesens.

شَوَم etc. ut aoristus, cum هَمی s. مِی.

Participium praesentis.

شَوَنْدَه et شَوَا

Infinitivus.

شُدَن (شُودَن) [4])

Not. 4. Praeter شُدَن lex. B. auctor aliam infinitivi formam شودن affert, unde 3 sing. praet. شُـــود pro شُـــد apud poetas usitata (Lumsden l. l. t. II p. 315) derivatur. — In lex. F. legitur etiam شاويدن et شَويدن, quae infinitivi formae ex imperativo شَو et forma aucta شاو addita terminatione يدن = formatae sunt, unde etiam شاويد = شَويد d. q. v. not. 3.

Participium praeteriti.

شُدَه

Praeteritum absolutum.

شُدَم	شُدِيم	cum vel sine بِه
شُدِی	شُدِيد	
شُد [5])	شُدَند	

Not. 5. De alia forma شُود v. not. 4 proxime praecedentem.

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

شُدَم		شُدَمِی s.	شُدِيم		
شُدِی	می s. همی		شُدِيد	می s. همی	
شُد		شُدِی s.	شُدَند		شُدَندِی s.

Praeteritum conditionale et optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum.

شُدَه أَم	اِيم	شده
شده اِی s. شُدَهٔ [6])	اِيد	
شده أَست	أَند	

Not. 6. De 2 ps. sing. perfecti forma شُدَهٔ vid. supra § 95 et not.

Plusquamperfectum.

شُدَه بُودَم شده بُودِی etc.

Futurum simplex.

شُد vel شُدَن } خَواهَم خواهِی خواهَد } cum vel sine به

شُد vel شُدن } خواهِیم خواهِید خواهَند } cum vel sine به

Futurum exactum.

شُدَه باشَم شده باشِی etc.

III. PARADIGMATA VERBORUM REGULARIUM.

پُرسِیدَن *interrogare* كَنَدَن *fodere* كُشتَن *interficere*

A. ACTIVUM.

Imperativus.

پُرسَم	كَنَم	كُشَم	cum vel sine به et می s. همی et praeposito vel omisso گو (§ 139—142).
پُرس	كَن	كُش	
پُرسَد	كَنَد	كُشَد	
پُرسِيم	كَنِيم	كُشِيم	
پُرسِيد	كَنِيد	كُشِيد	
پُرسَند	كَنَند	كُشَند	

Imperativi forma optativa.

پُرَساد	کَناد	کُشاد

Aoristus [1]).

پُرَسم	کَنَم	کُشَم	cum vel sine بِه
پُرسِی	کَنِی	کُشِی	
پُرَسد	کَنَد	کُشَد	
پُرسِیم	کَنِیم	کُشِیم	
پُرسِید	کَنِید	کُشِید	
پُرَسند	کَنَند	کُشَند	

Not. 1. Secundae pers. sing. aoristi per licentiam poeticam interdum literam ا affigi hoc versu probatur in grammatica lexico Sev. Seas (t. VII p. 10, l. 2) adiuncta : گوهر خنجر چو شد لعل بخون ✿ گوییا لعب هوا بر شراب گوهر آذر شکست. Idem de 3 pers. sing. aoristi valere docet Lumsden (l. l. t. II p. 389) allato hoc hem. : دو روز ودو شب روی نه نمایدا.

Praesens.

پُرَسم	کَنَم	کُشَم	می s. همی
etc.	etc.	etc.	

ut proxime praecedens aoristus

Participium praesentis.

پُرَسنده	کَنَنده	کُشَنده
پُرَسان	کَنَان	کُشَان
پُرَسا	کَنَا	کُشَا

Infinitivus.

پُرسِیدَن	کَندَن	کُشتَن

Participium praeteriti.

پُرسیدَه	کَندَه	کُشتَه

Praeteritum absolutum [2]).

پُرسیدَم	کَندَم	کُشتَم	cum vel sine بِه
پُرسیدِی	کَندِی	کُشتِی	
پُرسید	کَند	کُشت	
پُرسیدِیم	کَندِیم	کُشتِیم	
پُرسیدِید	کَندِید	کُشتِید	
پُرسیدَند	کَندَند	کُشتَند	

Not. 2. Tertiae personae sing. praeteriti absoluti verbi گُفتَن *dicere* per licentiam poeticam saepe lit. ا affigitur, rarius tamen in oratione pedestri, ut dicatur گُفتا pro گُفت vid. Gul. p. 4, l. 16 et Semelet ad h. l. — Idem in aliis quoque verbis fieri exemplis افتادا et دادا in grammatica lexico Sev. Seas adiuncta (t. VII p. 9 init.) probatur. Cf. Lumsden l. l. t. II p. 389.

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

می s. همی پُرسیدَم	می s. همی کَندَم	می s. همی کُشتَم
پُرسیدَمی s.	کَندَمی s.	کُشتَمی s.
می s. همی پُرسیدِی	می s. همی کَندِی	می s. همی کُشتِی
می s. همی پُرسید	می s. همی کَند	می s. همی کُشت
پُرسیدِی s.	کَندِی s.	کُشتِی s.
می s. همی پُرسیدِیم	می s. همی کَندِیم	می s. همی کُشتِیم
می s. همی پُرسیدِید	می s. همی کَندِید	می s. همی کُشتِید
می s. همی پُرسیدَند	می s. همی کَندَند	می s. همی کُشتَند
پُرسیدَندِی s.	کَندَندِی s.	کُشتَندِی s.

Praeteritum conditionale vel optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum [3]).

Sing.

پُرسِیدَه اَم	کَندَه اَم	کُشتَه اَم
پرسیده اِی	کنده اِی	کشته اِی
s. پُرسِیدَهٔ [4])	s. کَندَهٔ [4])	s. کُشتَهٔ [4])
پرسیده اَست	کنده اَست	کشته اَست

Plur.

پُرسِیدَه { اِیم, اِید, اَند }	کَندَه { اِیم, اِید, اَند }	کُشتَه { اِیم, اِید, اَند }

Not. 3. Interdum Persae pro verbo subst. اَم synonymo هَستَم utuntur (§ 155 et not. 1), quod cum praecedenti participio, abiectis utriusque verbi litt. ه, quae concurrunt, in unam vocem contrahitur, ut dicatur e. g. pro شَنِیدَه اَم etc., perfecto verbi شنیدن *audire* :

شَنِیدَستَم	شنیدَستِی	شنیدَست
شنیدَستِیم	شنیدَستِید	شنیدَستَند

Not. 4. De hac 2 pers. sing. perfecti forma vid. § 95 et not.

Plusquamperfectum.

پُرسِیدَه vel کَندَه vel کُشتَه { بُودَم, بُودِی, بُود, بُودِیم, بُودِید, بُودَند }

Futurum simplex.

Sing.

کُشت vel کَند vel پُرسید aut کُشتَن vel کَندَن vel پُرسیدَن	خَواهَم خواهِی خواهَد	cum vel sine به

Plur.

کُشت vel کَند vel پُرسید aut کُشتَن vel کَندَن vel پُرسیدَن	خواهِیم خواهِید خواهَند	cum vel sine به

Futurum exactum.

باشَم باشِی باشَد باشِیم باشِید باشَند	کُشتَه vel کَندَه vel پُرسِیدَه

B. PASSIVUM.

Praemissa coniugatione verbi شدن (p. 116—118), quod passivo formando inservit, passivi temporum primam tantum singularis personam in sequenti tabula exhibere sufficiat.

Imperativus.

کُشتَه شَوَم vel کَندَه شَوَم vel پُرسِیدَه شَوَم

Imperativi forma optativa.

کُشتَه شَوَاد vel کَندَه شَوَاد vel پُرسِیدَه شَوَاد

Aoristus.

شَوَم sive بِه شَوَم	}	کُشتَه vel کَندَه vel پُرسِیدَه

Praesens.

ﻫﻰ شَوَم sive مى شَوَم	}	کُشتَه vel کَندَه vel پُرسِیدَه

Participium praesentis.

شَوَندَه sive شَوَا	}	کُشتَه vel کَندَه vel پُرسِیدَه

Infinitivus.

کُشتَه شُدَن vel کَندَه شُدَن vel پُرسِیدَه شُدَن

Participium praeteriti.

کُشتَه شُدَه vel کَندَه شُدَه vel پُرسِیدَه شُدَه

Praeteritum absolutum.

شُدَم sive بِه شُدَم	}	کُشتَه vel کَندَه vel پُرسِیدَه

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

هَمی شُدَم sive می شُدَم sive شُدَمِی	}	پُرسِیدَه vel کَندَه vel کُشتَه

Praeteritum conditionale et optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum.

شُدَه اَم	{	پُرسِیدَه کَندَه کُشتَه

Plusquamperfectum.

شُدَه بُودَم	{	پُرسِیدَه کَندَه کُشتَه

Futurum simplex.

شُد vel شُدَن	{	خَواهَم s. بِه خَواهَم	}	پُرسِیدَه vel کَندَه vel کُشتَه

Futurum exactum.

شُدَه باشَم	{	پُرسِیدَه کَندَه کُشتَه

VERBUM NEGATIVUM.

157. Verbum negativum formatur praeposita omnibus temporibus et modis praeter imperativum particula negativa نَه sep. vel نَ insep. z. et s. na, e. g. نَه بُود s. نَبُود *non fuit;* نَپُرسيدَه أم *non interrogavi;* نَخواهَد ماند *non manebit* al. (§ 125). Imperativo autem et imperativi formae optativae part. prohibitiva مَه sep. vel مَ insep. = z. et s. mâ praeponenda est, ut مَه پُرس s. مَپُرس *ne interroga;* مَخَوريد *ne edite;* مَباد s. مَبادا *ne sit.* Quae particulam praefixam م sequitur litera vocalem suam retinet, si sequitur lit. quiescens vel vocali destituta e. g. مَباد *ne sit;* مَگير *ne prehendas;* مَشْنُوش *ne audias;* مَكُن *ne facias,* sed ad libitum vocalem suam amittere potest, si litera sequens vocali est insignita, e. g. مَسْتيز s. مَستيز *ne certa* a v. ستيزيدن Lumsd. l. l. t. II p. 410.

158. In sermone communi part. negativa نـه s. ن pro part. prohibitiva مه s. م secundae personae sing. et plur. imperativi praeponi potest (Chodzko l. l. p. 32 et 33), quae tamen dicendi ratio quamquam in ipsis recentioribus Persarum libris, ut زينت التواريخ al., haud raro adhibetur, nequaquam imitanda est *).

*) Postquam Quatremère hanc dicendi rationem exemplis quibusdam ex opere زينت التواريخ desumtis probavit, qualia sunt : اهمال نورز „*negligentiam ne exerce*"; امور ايشانرا بتاخير نيندازر „*ne differas eorum res in aliud tempus*"; آرام نگيريد . „*ne capiatis quietem*"; مزاحم او وولايتش نشويد „*ne vexetis eum eiusque regionem*" al., hoc modo pergit : „Ces passages, qui ont été écrits sous l'influence du language vulgaire, et dont les analogues ne se retrouveraient pas, je crois, chez des écrivains d'un âge plus ancien, font voir que, dans le language de la conversation,

159. Imperativus prohibitivus exprimitur etiam coniunctione تا *ut* sequente aoristo verbi negativi e. g. تا نَشنَوی *ne audias* coll. تا دل خویش نیازارد *ne cor suum affligat* Gul. 179, 17; تا درشتی هنر نپنداری *ne in corporis mole sitam putes virtutem* ibid. 17, l. ult.

160. Particula neg. نه sep. vel ن insep. particulae می cum verbo coniunctae praeponi solet, ut نَمِیپُرسَد *non interrogat* (§ 137). Interdum tamen etiam می antecedit, ut عجب که دود دل خلق جمع می نشود *mirum est, fumum cordis hominum non colligi* Gul. 89, 22.

Not. Quidam Persarum grammatici aliam priori aliam posteriori constructioni subiiciunt sententiam, quum dicant illa indicari negationem continuae actionis (نفی الاستمرار), hac continuationem negationis (استمرار النفی), ut e. g. نمی دیدم significet *non perrexi videre* et می ندیدم *perrexi non videre.* Sed recte iam Lumsdenius (l. l. t. II p. 411 et 412) animadvertit, tale discrimen a consuetudine sermonis abhorrere ob eamque causam minime esse probandum.

161. Si particula به sep. s. ب insep. cum verbo est coniuncta, particula neg. ن illi semper postponitur (§ 134), e. g. بِنَگُذارد *non transit;* بِنَماند *non manet* Anv. Sooh. f. 113 r. l. 22 (چون در کلمه با ونون مقارن شوند بارا بر نون مقدم باید)

---

le ن peut, comme le م, se placer devant la seconde personne de l'imperatif, tant au singulier qu'au pluriel, pour indiquer une prohibition. Ainsi quand M. Chodzko atteste que, dans le language vulgaire, il est permis de dire, a l'imperatif prohibitif : نساز *ne fais pas,* نمال *ne frotte pas,* نیار *n'apporte pas,* il a sans doute raison; mais tout homme qui voudrait écrire purement et élégamment la langue persane, devrait éviter avec soin ces locutions; car elles ne peuvent être tolérables que dans des lettres familières et autres écrits du même genre“ Journ. des Sav. a. 1852 p. 702 et 703.

خواند نه موخر چون بنماند وبنشکافد چراکه با زائده است وحرف زائده در میان کلمه معقول نیست Splieth l. l. p. 40); cf. Sev. Seas t. VII p. 37, l. 14 sqq. Sed legitur etiam نه بِدِه *ne des* Lumsden (l. l. t. II p. 548). — Secundum Chodzko (l. l. § 35, b) particula بِه accedente part. neg. ن omittitur, ut dicant e. g. نگوئیم pro بنگوئیم „*ne dicamus*“ et نگذشتند pro بنگذشتند „*non transierunt*“, quod tamen in sermone communi usitatum videtur.

162. Qua ratione particula negativa ن vel prohibitiva م verbo a lit. ا incipienti praefigenda sit supra (§ 80) monuimus.

163. Verbum substantivum ام *sum* etc. quomodo cum particula neg. ن coniungatur iam supra (§ 90) expositum est.

164. Ad analogiam 3 pers. sing. نِیست *non est* formantur etiam omnes personae verbi هستم *existo, sum*, cum part. neg. ن coniuncti, quum prima lit. ه plane ut lit. ا initialis, accedente syllaba, quae in vocalem exit, cum litera ی permutetur (§ 154. 155 et not. 1). Sunt igitur : نِیست نِیستِی نِیستَم نِیستَند نِیستِید نِیستِیم.

165. Negationi exprimendae inservit etiam : a) کَم *parum*, e. g. با بدان (Sem. ددان) آن به که کم گیری ستیز *praestat cum improbis non pugnare* Gul. 38, 20 et بجستند بسیار وکم یافتند *multum desiderabant, nihil obtinebant* Bost. 377, 8, ubi schol. interpretatur : یعنی نیافتند; cf. etiam Pend. 112, 1; b) اندك s. اندکی *paululum*, e. g. in hoc vs. poetae نظامی, metr. متقارب :

پس وپیش چون آفتابم یکیست ✿ فروغم فراوان فریب اندکیست

i. e. „*Quum a tergo et in fronte sol unus mihi sit, lux copiosa mihi est, fallacia nulla*“, ad quem vs. lex. Bh. auctor animadvertit : غرض آنست که من فی الجمله فریب هم دارم بلکه مدعا آنست که فریب اصلا نیست.

VERBA ANOMALA.

166. Anomalia verbi persici in imperativi tantum et, quae ab illo ducuntur, temporum formatione reperitur nec personarum flexionem ullo modo attingit. Complurium enim verborum imperativus non solum formatur abiicienda infinitivi terminatione تن vel دن una cum vocali coniunctiva, quae terminationi دن proxime antecedit (§ 128), sed etiam immutanda ea verbi parte, quae abiecta infinitivi terminatione remanet. Quae quidem mutationes diversi sunt generis, quum vocales et consonantes aut permutentur aut abiiciantur aut addantur aut alia denique verbi forma substituatur. Nituntur ipsa verbi radicis forma, quae in imperativo terminatione destituto saepissime integra apparet accedente autem infinitivi terminatione, euphoniae inprimis legum (§ 44—70) ratione habita, magis minusve immutatur, ut sequens anomalorum index docebit.

167. Quum ab imperativo anomalorum, addita plerumque vocali coniunctiva ـِى, etiam infinitivus in دن formari possit, multa anomala duas infinitivi formas exhibent, quarum una verbum facit r e g u l a r e, altera a n o m a l u m. Sic e. g. بستن *ligare* est verb. anomalum, quum imperativus sit بند, z. bañd, s. बन्ध्, assumta autem altera infinitivi forma بنديدن, quae ab imperativo deducitur, verbum est regulare.

168. Mirum denique in modum cum radicibus linguae zendicae, sanscritae aliusve dialecti antiquioris persicae consentiunt plurimi anomalorum imperativi, haud raro etiam eae verbi formae, quae abiecta infinitivi terminatione remanent. Quam ob causam in sequenti indice radices dialectorum cognatarum verbis persicis, ubi fieri potuit, uncis inclusae semper adscriptae sunt.

In conficiendo autem anomalorum indice verba in تن terminata illis, quae in دن exeunt, sunt postposita et uniuscuiusque classis verba secundum literarum ordinem digesta.

I. VERBA in دن.

169. Verba in دن, praemissa lit. ا quiescenti, hanc literam ا aut retinent aut abiiciunt.

a) Lit. ا retinetur et verba sunt regularia.

Inf.	Imp.
آمادن *parare* [1]) [r. z. et s. mâ + آ (§ 123, a)]	آما s. آمای [2]), unde آمائیدن
زادن *parere, nasci* [r. z. zan, s. जन्]	زا s. زای [2]), unde زائیدن
گادن *coire* [r. z. gâ, s. गा (जीगाति)]	گا s. گای [2])
گشادن (کُشادن) *aperire* [1]) [r. z. shu (§ 128, e) + گُ (§ 123, h)]	گشا s. کُشای [2])

Not. 1. Pro آمادن et گشادن (کُشادن), quae proprie ab imperativis آما et گشا (کُشا) sunt formata, eorundem verborum formae quoque anomalae آمودن et گشودن (کُشودن) in usu sunt, q. v. infra § 170, c s. h. v.

Not. 2. Ante personarum terminationes imperativo lit. ی affigitur, quae illarum vocalem recipiat. Sic e. g. dicitur زایم, زائی, زاید etc. Eadem lit. ی in fine quoque, ut lubet, addi potest (§ 26 et 170 not. 4).

b) Lit. ا remanente lit. ن additur.

Inf.	Imp.
ستادن s. ستدن *capere* [r. s. स्तेन्]	ستان, unde ستانیدن s. ستاندن

Not. Quum verb. ستادن ad radicem s. स्तेन् *furari* referendum sit, quae imperativo additur lit. ن radicalis est. V. etiam ستدن p. 136 not. 2.

c) Lit. ا abiicitur.

Inf.	Imp.
اِستادن s. اِيستادن s. سِتادن *stare* [r. z. çtâ, s. स्था]	ايست s. اِست [1])
اُفتادن s. اُوفتادن s. فُتادن *cadere* [r. z. et s. pat + اُو s. اُ (§ 123, b)]	اُفت [2])
فِرِستادن *mittere* [r. z. çtâ, s. स्था + فر (§ 123, a, δ et e)]	فِرِست
نِهادن *ponere* [r. z. dâ *ponere*, s. धा (§ 49, II, β) + ن (§ 123, i)]	نِه

Not. 1. Aliam imp. formam اِستای afferunt lex. B. et F. auctores ad analogiam verborum regularium in ـادن, d. q. v. § 169, a. Qui in gram. pers. Ibrahîmi (p. 81) legitur imp. اِيست ad verbi formam اِيستادن referendus est.

Not. 2. Praeter اُفت Chodzko (l. l. p. 42) affert imperativum فِت ad verbi formam فِتادن referendum, qui tamen in lexicis persice scriptis non reperitur.

d) Lit. ا abiecta additur lit. ه ex dentali aspirata radicis cognatae orta.

Inf.	Imp.
دادن *dare* [r. z. dâ *dare* et *ponere* = s. दा et धा coll. دِهَم *do* = z. dadhâmi, s. ददामि (§ 49, II, β)]	دِه [1])

Not. 1. Alia imp. forma videtur دی, quum lex. B. auctor afferat مَدی significatione : *ne da, noli dare.*

170. Verba in دن praemissa lit. و quiescenti aut regularia sunt, ut verba in یدن, quibuscum etiam permutantur, aut anomala. Quum lit. و ut lit. ی in regularibus sit mere coniunctiva et euphoniae tantum causa inserta (§ 128, b), haec vocalis ـُو una cum inf. terminatione دن prorsus abiicitur e. g. تنودن i. q. تنیدن *extendere,* imp. تن = r. z. et s. tan; بخسودن s. بخسیدن *liquefacere,* imp. بخس = r. z. pakhsh (§ 46, g); بالودن s. بالیدن *crescere,* imp. بال = r. z. vared, s. वर्ध् (§ 63); بخشودن i. q. بخشیدن *donare,* imp. بخش = r. z. bakhsh (§ 46, g). — Anomala autem hanc literam و aut retinent aut cum lit. ا permutant (§ 128, e).

a) Lit. و retinetur.

Inf.	Imp.
بُودن (بُدن) *esse* [r. z. bu, s. भू]	بُو, sed usitat. باش (§ 156, I, not. 1)

Not. Integram verbi بودن coniugationem v. supra § 156, I.

b) Lit. و retinetur, sed vocalis proxime praecedens pêsch cum zabar permutatur.

Inf.	Imp.
دُرُودن *metere* [r. z. dar, s. दर् (दॄ, दृणाति)]	دِرَو, unde دِرَویدن
زِنُودن *ululare, hinnire* [r. z. nud, s. नुद्, नुदति coll. नद्, नदति + ز (§ 123, g)]	زِنَو, unde زِنَویدن F. s. زِنُوئیدن B. F.
شُدن pro شُودن *fieri* [1]) [r. z. shu, s. च्यु (§ 58, d, γ)]	شَو
شُنُودن coll. اُشْنُودن et شَنیدن s. اِشنیدن et شُنُفتن (§ 61, c) *audire* [r. z. çru, s. श्रु, शृणोति (§ 62, b)]	شِنَو, unde شنَویدن

Inf.	Imp.
غنُودن *dormitare* [coll. z. qafna *somnus* et § 46, e. f. 60, a et 70]	غنَو, unde غنَويدن

Not. 1. Integram verbi شدن coniugationem v. supra § 156, II.

c) Lit. و cum lit. ا permutatur.

Inf.	Imp.
آزمُودن *experiri* [r. z. et s. mâ + آ + ز coll. § 122, b et 123, a et g]	آزمای s. آزما
آسُودن *quiescere* [r. z. çâ, s. शा (शो, श्यति) + آ (§ 123, a); v. infra سودن]	آسای s. آسا
اَفزُودن et فُزُودن *augere* [r. z. çu + اف s. ف (§ 123, b)]	فزای et افزای s. فِزا et اَفزا
آلُودن *polluere* [r. z. râ, s. रा s. ला + آ (§ 123, a)]	آلای s. آلا, unde آلائيدن
آمُودن coll. آمادن *parare* [1]) [r. z. et s. mâ + آ (§ 123, a)]	آمای s. آما [1])
اَندُودن coll. اندادن et اندائيدن *incrustare* [r. z. dâ coll. r. sec. du + ان (§ 123, c)]	اندای s. اَندا
پالُودن *colare* et i. q. proxime sequens	پالای s. پالا, unde پالادن et پالائيدن
بالُودن coll. باليدن *crescere* [2]) [r. z. vared, s. वर्ध् (वृध, वर्धते) coll. § 60, b et 63]	بالای s. بالا [2])

Inf.	Imp.
بخشودن coll. بخشیدن *donare* [3]) [r. z. bakhsh coll. § 46, g]	بخشای s. بخشا
پیمودن *metiri* [r. z. et s. mâ + پی (§ 123, d)]	پیمای s. پیما
ربودن coll. ربائیدن *rapere* [r. z. rup, s. लुप् (§ 128, b et c)]	ربای s. ربا
زدودن *purificare* [r. z. du + ز (§ 123, g)]	زدای s. زدا unde زدائیدن
ستودن *laudare* [r. z. çtu, s. स्तु]	ستای s. ستا
سودن *terere* [r. z. çâ, s. शा (शो, श्यति)]	سای s. سا, unde سائیدن Sev. Seas t. VII p. 43
شخودن *lacerare* [r. z. skâ, s. छा (छो, छ्यति) coll. § 58, f]	شخای s. شخا
فرمودن *iubere* [r. z. et s. mâ + فر (§ 123, e)]	فرمای s. فرما
گشودن (کشودن) coll. گشادن (کشادن) *aperire* [1]) [r. z. shu (§ 128, e) + گ (§ 123, h); v. supra p. 131 شدن]	گشای s. گشا (کشا)
نمودن *ostendere* [r. z. et s. mâ + ن (§ 123, i)]	نمای s. نما

Not. 1. De verborum formis آمادن et گشادن vid. supra § 169 not. 1. Pro آما s. آمای reperitur etiam imp. regularis آمو s. آموی B.

Not. 2. Verbi بالودن alia est forma regularis بالیدن, cuius imp. est بال coll. lex. B. s. v.

Not. 3. Pro خشودن usitatior est forma regularis خشيدن, cuius imp. est خش.

Not. 4. Imperativis horum verborum, qui omnes vocali ا َ terminantur, etiam lit. ى, ut lubet, addi potest, quae tamen ante personarum terminationes semper inserenda est (§ 169 not. 2).

171. Verba in دن praemissa lit. ى quiescenti aut regularia sunt aut anomala. In regularibus una cum infinitivi terminatione simul vocalis praecedens ى ِ abiicitur, si est mere coniunctiva et euphoniae tantum causa inserta, e. g. گرديدن *verti*, imp. گرد, r. z. vareṭ, s. वर्त्; پرسيدن *interrogare*, imp. پرس, r. z. pareç, s. प्रछ्; sed retinetur, si ad radicem pertinet e. g. ريدن *sordes facere*, imp. ری = r. z. iri s. ri, aut alia forma usitatior substituitur e. g. شنيدن *audire*, r. z. et s. çru, imp. شنو a شنودن s. شنفتن q. v. § 170, b et 179, c not.

Anomala autem addunt lit. ن post ى quiescens, quae non est lit. pleonastica, ut Persarum grammatici docent, sed aut e charactere z. et s. nu quintae classis orta videtur aut ad characterem z. na, s. ना s. नि nonae classis referenda.

Inf.	Imp.
آفريدن *creare*	آفرين
[r. z. frî, s. प्री, प्रीणाति + آ (§ 123, a)]	
آچيدن *comminuere*	آچين[1]
[r. z. jan, s. हन् + ان (§ 123, c)]	
چيدن *colligere*	چين
[r. z. ci, s. चि, चिनोति]	
گزيدن *eligere*	گزين
[r. z. et s. ci + وِش (§ 123, h)]	

Not. 1. In lex. B. legitur etiam أنج significatione „*extrahe*“ (بیرون بکش), ut sit imp. regularis verbi أنجیدن, quod etiam significat „*extrahere*“.

172. Verbum دیدن *videre* praeterea substituit verbum obsoletum بینیدن, cuius r. z. est vaên, s. वेण् s. वेन्, वेनाति, ap. vain. Radix autem verbi دیدن est z. dî (did), s. धी, ap. di, ita ut duae radices in v. دیدن quasi confluxerint (§ 121).

Inf.	Imp.
دیدن *videre*	بین

173. Verba in دن praemissa vocali brevi imperativum hoc modo formant:

a) Litera terminationi دن antecedens una cum vocali sua brevi abiicitur.

Inf.	Imp.
آمدن coll. آئیدن *venire*	آی s. آ

Not. Verb. آمدن compositum est e praep. آ (§ 123, a) et v. madan in dialecto parsica usitato = phl. מתנן e gmatan, ut videtur, decurtato. Alia autem verbi forma آئیدن (praes. آیم) respondet phl. איתנן et pertinet ad r. z., ap. et s. i *ire*. Duae igitur radices in v. آمدن (pr. آیم) quasi confluxerunt, ut in v. دیدن (pr. بینم), cuius tamen generis verba etiam linguae cognatae offerunt (§ 121). Pro آ dicitur etiam آی, unde آیم آئی آید etc.; vid. supra § 169, a, not. 2 et § 170, c, not. 4.

b) Litera ن ad radicem pertinens additur.

Inf.	Imp.
زدن *ferire* [r. z. jan, s. हन्]	زن

Not. 1. Lit. ن imperativo addita ante infinitivi terminationem excidisse videtur, ita ut primitiva infinitivi forma زندن fuerit, quae etiam in verbo comp. آزندن apparet. Quod confirmatur part. praet. زَدَه cum respondenti z. jata, s. हत, phl. ‎זת, pa. zaṭ comparato, in quo etiam lit. n eiecta est.

Not. 2. Huc pertinet etiam v. سِتَدن *capere*, sed quum ex ستادن correpta vocali *â* ortum sit, supra p. 129 s. v. سِتادن allatum est; v. § 169, b et not.

174. Verba in دن praemissa litera ر vocali destituta aut regularia sunt, ut آوَردن *portare*, imp. آوَر s. آر elisa lit. و = r. z. bar, s. भर + آ (§ 123, a); خوردن *edere*, imp. خور = r. z. qar al., aut anomala, in quibus abiecta terminatione دن

a) Primae verbi literae vocalis mutatur.

Inf.	Imp.
بُردن *ferre* [r. z. bar, s. भर्]	بَر
مُردن *mori* [r. z. mar (mîr), s. मर्]	مِر s. مِير

Not. In verbo comp. پژمُردن s. پژمُريدن alia imperativi forma مُر usitata videtur, quum illius causale pronuntietur پژمُرانيدن.

b) Una cum primae literae vocali etiam litera ر ante terminationem دن mutatur.

Inf.	Imp.
كَردن *facere* [r. z. et s. kar]	كُن

Not. Imperativi كُن lit. ن a charactere nu quintae classis deducenda est, ad quam etiam idem verbum in zendica dialecto refertur, cuius

imp. est kerenûidhi *fac* (praes. kerenaomi *facio*), quocum etiam convenit ved. कृणुहि *fac* (praes. कृणोमि *facio*). Verbi vocalem *a* Persarum grammatici in imp. ea de causa in *u* mutatam dicunt, ut کُن distingui possit a کَن, imp. verbi کَندن *fodere* (Sev. Seas t. VII p. 47, l. 15); sed quum alia quoque verba in imp. aliam vocalem accipiant, ut modo proposita بُردن imp بَر، مُردن imp. مِیر al., haec vocalis *u* potius ad characterem nu quintae vel characterem u octavae classis referenda esse videtur.

175. Verba in دن praemissa litera ن vocali destituta imperativum regulariter formant abiecta terminatione دن e. g. آكَندن *implere* imp. آكَن, r. z. kan, s. खन् + آ (§ 123, a); خَواندن *legere* imp. خَوان, r. z. qan, s. स्वन्; كَندن *fodere* imp. كَن, r. z. kan, s. खन्; ماندن *manere* imp. مان, r. z. et ap. man al.

Not. Alia verbi آكندن imperativi forma est آكَين, quasi verbum esset آكَيندن. Legitur in vs. a Lumsd. (l. l. t. I, p. 450) allato, metr. هزج:

دواتترا زمشك عنبر آكين ✿ جهانرا كن زخطّت عنبر آكين

i. e. „*Atramentarium tuum imple moscho et ambra; mundum fac scriptura tua ambra repletum*", cuius prius آكَين est imperativus, posterius autem compositum format cum عنبر et significat *repletus, plenus*.

II. VERBA in تن.

176. Verba in تن praemissa lit. خ e radicibus, quae in palatinam exeunt, originem trahere satis probatur zendicis et sanscritis radicibus comparandi causa appositis. Conf. etiam پيچختن *contorquere* imp. پيچ, coll. z. pikha *nodus*, unde alia forma پيچيدن. Literae autem palatinae, quum quasi emolliendo ortae sint e gutturalibus, ad harum quoque literarum ordinem ante fortes inprimis consonantes saepe redeunt

(Bopp Vg.[2] § 14). Inde explicanda huius classis lit. gutt. خ ante lit. ت infinitivi terminationis تن (§ 46, d). — Deinde quum ad classem palatinarum referendae sint lit. pers. ز et س (§ 52, c et 54, a. b) et lit. ش etiam palatinae respondeat (§ 58, a) et saepe cum palatinis persicis permutetur (§ 58, c), imperativum huius classis in literas ز vel س vel ش exire videmus.

a) Lit. خ permutatur cum ز.

Inf.	Imp.
آفراختن *extollere* [1]) [r. z. rag, s. लंघ् + اف (§ 123, b)]	آفراز
اَفروختن s. فروختن *incendere* [r. z. et s. ruc + اف (§ 123, b)]	فروز s. اَفروز
آموختن *discere* [r. z. muc, s. मुच्, मुञ्चति + آ (§ 123, a)]	آموز
آميختن *miscere* [r. z. miz, s. मिह् + آ (§ 123, a)]	آميز
اَنداختن *iacere* [r. z. tac v. تاختن + ان (§ 123, c)]	اَنداز
اَندوختن *lucrari* [r. z. dug, s. दुह् v. دوختن + ان (§ 123, c)]	اَندوز
اَنگيختن *excitare* [r. z. vij, s. विज् cl. 3 s. विच् cl. 7 et et 3 + ان (§ 123, c)]	اَنگيز
آويختن *pendere* [r. z. vij, s. विज् s. विच् + آ (§ 123, a); cf. انگيختن]	آويز
باختن *ludere* [r. z. baz, s. भज्]	باز

Inf.	Imp.
پُختن *coquere* [2]) [r. z. et s. pac]	پَز
پَرداختن *vacuum esse* [r. z. tac v. تاختن + پر (§ 123, e)]	پَرداز
پَرهیختن coll. برهیختن s. فرهیختن et فرهختن s. برهختن s. پرهختن *instruere* [r. z. hac (hakhsh) + پر (§ 123, e)]	پَرهیز
بِیختن *cribrare* [r. z. vij, s. विज् s. विच्; cf. انگیختن et آویختن]	بِیز
تاختن *currere* [r. z. tac, s. तञ्च्, त्वञ्च्]	تاز
تُوختن *velle, petere* [fort. al. forma verbi تاختن]	تُوز
دُوختن *figere, consuere*; cf. دوختن *mulgere* infra § 176, c [r. z. dug, s. दुह्, दोग्धि]	دُوز
رِیختن *fundere* [3]) [r. z. et s. ric]	رِیز
ساختن *facere* [r. z. çac, s. शक्]	ساز
سِپُوختن *infigere* [r. z. çpaç, s. स्पश्]	سِپوز
سُوختن *comburere* [r. z. et s. çuc]	سُوز s. سوج (§ 54, i)
گُداختن *liquefacere* [r. z. tac v. تاختن + گ (§ 123, h)]	گُداز

Inf.	Imp.
گُرِيختن coll. گُرِيفتن (§ 46, f) *fugere* [r. z. et s. ric + گُ (§ 123, h)]	گُرِيز, unde گريزيدن
ميختن *mingere* [r. z. miz, s. मिह्]	مِيز, unde ميزيدن
نَواختن *blandiri* [r. z. et s. vac + ن (§ 123, i)]	نَواز

Not. 1. Alia verbi افراختن forma est أفراشتن, cuius imperativus etiam est أفراز; vid. infra § 178, b.

Not. 2. In imperativo پَز verbi پُختن eiusque causativo پَزانيدن ab imp. derivato vocalis *a* radicis z. et s. pac rursus apparet.

Not. 3. Ab imp. ريز verbi ريختن oritur ريزيدن F., cuius alia forma est ريشيدن B., lit. ز cum ش permutata (§ 54, k, ε).

Not. 4. Auctor lexici Raschîdî (l. l. p. 42) addit آختن *extrahere* cum imp. آز, quem tamen alia lexica ignorant. V. suppl lex. nostri s. h. v.

b) Lit. خ permutatur cum س.

Inf.	Imp.
شَناختن *scire* [r. ap. khsnâç = z. khshnâ, forma aucta radicis z. zan (zâ) = s. ज्ञा]	شَناس

c) Lit. خ permutatur cum ش.

Inf.	Imp.
دُوختن *mulgere* (cf. دوختن *figere, consuere* supra § 176, a) [r. z. dug, s. दुह्, दोग्धि]	دُوش, unde دوشيدن
فُروختن *vendere* (cf. supra § 176, a فُروختن = افروختن *incendere*) [r. z. et s. vac + فر (§ 123, e)]	فُروش

d) Alia forma substituitur.

Inf.	Imp.
پیاختن *torquere* = پیاچیدن [coll. z. pikha *nodus*, vd. 9, 41, phl. פיחך]	پیچ
ساختن *librare* = سناجیدن [1]) [r. z. çac, s. शक्]	سنج
گسیاختن *rumpere* [2]) [r. z. çar, s. शर् (शॄ) cl. 9]	گسل

Not. 1. Imp. سنج verbi ساختن a synonymo سنجیدن mutuatus est, e quo ساختن litera gutt. خ cum cognata pal. ج permutata (§ 46, d) et inserta lit. ن ortum esse videtur (§ 65, b).

Not. 2. Imp. گسل a verbo inusitato گسلیدن mutuatus est, unde causat. گسلانیدن, quod ad verbi formam گسستن referendum est (گسیختن در اصل گسستن بوده Splieth l. l. p. 43), lit. *r* radicis z. çar cum *l* permutata (§ 62, d, 1) coll. § 177, e, not. 2.

Not. 3. Auctor grammaticae persicae lex. Raschîdî praefixae (l. l. p. 42) verbis in ختن terminatis addit آهیاختن et نشاختن, quorum imperativos irregulariter formari dicit, quum ex primitiva forma آختن et نشاندن orta sint. Plure v. in suppl. lex. nostri s. v. آهنجیدن et نشستن.

177. Verba in تن praemissa lit. س hanc literam, si ante *t* assimilatione e dentali aspirata (§ 54, f) orta aut ad v. subst. هست referenda (§ 128, a, *γ*) est, plane abiiciunt aut alio modo compensant. — Si autem lit. س ad ipsam verbi radicem pertinet, aut cum alia palatali commutatur (§ 54, i) aut cum lit. aspirata ه, quam etiam e dentali aspirata oriri posse supra (§ 49, II, *β*) pluribus expositum est.

a) Lit. س ante ت assimilatione e dentali aspirata orta (§ 54, f) aut ad v. subst. هست referenda (§ 128, α, γ) abiicitur.

Inf.	Imp.
آجِستن *figere, plantare*	آج
[r. z. jan, s. हन् + آ (§ 123, a)]	
آراستن s. آرَستن *ornare* [1])	آرای s. آرا
آرَستن *posse*; cf. infra یارستن [1])	آر
[utriusque verbi r. z. râd, s. राध् + آ (§ 123, a)]	
بایِستن *oportere*	بای
پایِستن *exspectare*	پای
[utriusque verbi r. z. et s. pad (§ 60, a)]	
پیراستن *exornare*	پیرای s. پیرا
[r. z. râd + پی (§ 123, h); cf. آراستن]	
تُوَانِستن *posse*	تُوَان, unde توانیدن
[r. z. et s. tu coll. § 128, a, γ]	
جُستن *quaerere* [2])	جُو s. جوی
[r. z. jad, s. गद् coll. § 54, f et 67, b, δ]	unde جوئیدن
خایِستن s. خائیدن *mandere*	خای
[r. z. khshu coll. § 46, g et 128, a, γ]	
دانِستن (دانیدن) *scire*	دان
[r. z. et ap. dâ (ΔΑΩ) coll. § 128, a, γ]	
رُستن s. روئیدن, *crescere* [2])	رُو
[r. z. rud, s. रुह् coll. § 54, f et 67, b, δ]	

Inf.	Imp.
ریستن s. ریسیدن (§ 128, a, α) i. q. ریدن *sordes facere* [r. z. irith (§ 54, f)]	ری
زیستن s. زِستن *vivere* [2]) [r. z. ji, jîv, s. जीव् coll. § 128, a, γ]	زی
شایستن *decere* [r. z. khshi, s. क्षि coll. § 58, d, α et 128, a, γ]	شای
شُستن s. شوئیدن *lavare* [2]) [r. z. çud, s. शुध् coll. § 54, f. 58, a et 67, b, δ]	شو
گریستن s. گِرستن s. گرئیدن *flere* [2]) [r. z. gared forma auct. radicis z. gar, s. गर् (गॄ) cl. 9 coll. § 54, f et 67, b, δ]	گری
مانستن *similem esse* [r. z. et s. mâ; coll. s. उपमान et § 128, a, γ]	مان
نگریستن s. نگرستن s. نگریدن *respicere* [r. z. kar, s. कर्, चकर्ति (§ 128, a, γ) + ن (§ 123, i)]	نگر
یارَستن *posse*; cf. supra آرَستن [1])	یار

Not. 1. Pro آرا imp. verbi آراستن et پیرا imp. verbi پیراستن etiam scribitur آرای et پیرای, unde آرایم, آرائی etc. et پیرایم, پیرائی etc.; vid. supra § 169, a, not. 2; § 170, c, not. 4 et § 173, a, not. Alia verbi آراستن forma est آرَستن *ornare* et *posse* correpta vocali secundae syllabae, qua posteriore significatione etiam alia forma یارستن in usu est, یا pro آ posito, de q. v. § 123, a, β.

Not. 2. Verborum جُستن، رُستن et شُستن primitiva forma جُوستن، رُوستن et شُوستن fuisse videtur, quum in imperativo haec lit. و rursus appareat. Conf. شُدن s. شودن imp. شَو. — Eadem de causa verborum زِستن et گِرِستن formae primitivae sine dubio sunt زیستن et گِریستن, quum in imp. vocalis *î* producta appareat.

b) Lit. س ante ت assimilatione e dentali aspirata orta (§ 54, f) compensatur lit. ن vel syllaba ین—

Inf.	Imp.
شِکَستن coll. اشکستن s. اشکندن *frangere*	شِکَن
[r. z. çkeñd s. çcid (çciñd), s. छिद् cl. 7 (§ 54, f et 58, f)]	
نِشاستن *sedere facere* [1])	نشان
نِشَستن *sedere* [2])	نِشین
[utriusque verbi r. z. had, s. सद् coll. निषद् (§ 54, f et 65, b) + ن (§ 123, i)]	

Not. 1. Verbum نِشاستن est causale producta voc. *a* ex نِشستن *sedere* ortum, ut گُذاشتن ex گُشتن، گُذاشتن ex گُذشتن (§ 126, a), cuius imp. نشان ad usitatiorem causativi formam نشانیدن referendus videtur.

Not. 2. Pro نشستن leguntur etiam in lex. persicis formae decurtatae نِشتن B. et شِستن F. et pro imp. نشین forma decurtata شین B.

c) Lit. س ad radicem pertinens permutatur cum ز (§ 54, i) et vocalis praecedens *â* transit in vocalem *î* radicis.

Inf.	Imp.
خاستن *surgere* = خیزیدن	خِیز
[r. z. khiz (§ 54, i)]	

d) Lit. س, ad radicem pertinens, permutatur cum aspirata ه (§ 49, II, *β*).

Inf.	Imp.
جَستن [1]) s. جِيستن *salire; liberari* [r. z. jaṅh (jah), s. जस् (§ 54, f)]	جَه, unde جَهيدن
خَواستن *cupere, velle* [r. s. श्वस् pro स्वस् (z. qâd?)]	خَواه, unde خَواهيدن
رَستن *liberari* [r. z. raz, s. रह् (§ 49, I, *α* et 54, f)]	رَه, unde رَهيدن
كاستن *diminuere* [coll. z. kaçu, phl. כס, p. كَم (§ 49, I, *α* et 54, *α*)]	كاه, unde كاهيدن

Not. 1. In lex. F. legitur etiam imp. regularis جَس verbi جستن sine exemplo.

e) Alia forma ad radicem pertinens substituitur.

Inf.	Imp.
بَستن *ligare* [1]) [r. z. bañd, s. बन्ध् coll. § 54, f et 65, a]	بَند, unde بنديدن
پَيوَستن *coniungere* [1]) [r. verbi بستن coll. § 66, c + پى (§ 123, d)]	پَيوَند
گُسستن *rumpere* [2]) [r. z. çar, s. शर् (शॄ) cl. 9 + وِ (§ 123, h)]	گُسل, unde گُسليدن

Not. 1. Lit. س verbi formae بستن assimilatione orta est ex dentali aspirata radicis (§ 54, f) lit. n radicis simul eiecta (§ 65, a). Eodem modo zend. ??? baçta, pers. بسته *ligatus*, adiecta participii terminatione ??? ta, pers. ته, a radice ??? bañd for-

matum est. — Idem valet de verbo پیوستن ex praef. پی (§ 123, d) et verbo وستن pro بستن, lit. ب cum و permutata (§ 66, c), composito.

Not. 2. De verbo گسستن vid. supra § 176, d not. 2 sub alia forma گسیختن.

178. Verba in تن praemissa lit. ش. In verbis regularibus haec lit. sibilans, quum ad ipsam radicem pertineat, in imperativo remanet; in anomalis autem verbis aut cum alia sibilanti permutatur aut in lit. ر transit. Quum lit. muta ش ante infinitivi terminationem تن literae sonorae ر, quae in radice est, locum obtinuerit, quia sequitur altera lit. muta ت (§ 62, a), abiecta infinitivi terminatione lit. primitiva ر rursus compareat necesse est. Pauca etiam verba in imperativo aliam formam substituunt.

a) Lit. ش, ad radicem pertinens, retinetur et verbum est regulare, e. g.

Inf.	Imp.
کُشتن *interficere* [r. z. kush, s. कुष् cl. 9]	کُش

Not. Huc referenda etiam videntur verba سرِشتن *subigere* r. z. carj? forma aucta radicis z. çar et آغشتن *madefacere*, d. q. v. suppl. lex. nostri s. v., quae tamen imperativo et temporibus ab illo derivatis carere dicit Lumsden (l. l. t. I, p. 68). Chodzko omittit v. سرشتن et imperativum verbi آغشتن ignotum esse dicit. V. infra آغاشتن § 178, d.

b) Lit. ش cum alia sibilanti ز (§ 58, c, δ) vel س (§ 58, c, ε) permutatur, producta simul ante literam س vocali *i*.

Inf.	Imp.
اَفراشتن *extollere* coll. al. forma افراختن p. 138 [r. z. rag, s. लंघ् + اف (§ 123, b)]	اَفراز

Inf.	Imp.
رِشتن *nere*	رِيس
[r. z. ric, s. रिच् cl. 7]	
نُوِشتن (نُبِشتن) *scribere*	نُوِيس
[r. z. pish, s. पिष् cl. 7 + ن (§ 123, i)]	

Not. Verb. افراشتن ab imp. افراز verbi افراختن derivandum est, lit. ز cum ش permutata (§ 54, k, ε). — Verb. رشتن ex رستن F., Bh. ortum videtur, lit. س cum ش permutata (§ 54, k, ε), unde imp. ريس producta voc. *i* et aliae verbi formae ريستن F. et ريسيدن B. derivantur. — Eodem modo imp. نويس ex نوشتن ortus est, lit. ش cum س permutata (§ 58, c, ε) et voc. *i* producta.

c) Lit. ش transit in literam ر radicis, quacum est commutata (§ 62, a).

Inf.	Imp.
أنباشتن *implere*	أنبار
[r. z. bar, s. भर् + ان (§ 123, c)]	
أنگاشتن *opinari*	أنگار, unde انگاردن
[r. z. et s. kar + ان (§ 123, c)]	s. انگاريدن
أوباشتن *deglutire*	أوبار
[r. z. bar, s. भर् + او (§ 123, b)]	
پَنداشتن *existimare*	پَندار
[r. z. dar, s. धर् + ن (§ 123, i) praef. پ (§ 124)]	
داشتن *tenere*	دار
[r. z. dar, s. धर्]	
كاشتن s. كِشتن *seminare*	كار
[r. z. karesh, s. कर्ष्]	
گُاشتن [1]) *vertere*	گار
[r. z. vareṭ, s. वर्त् (§ 47, c)]	

Inf.	Imp.
گُذاشتن *transire*	گُذار, unde گذاردن s. گذاریدن
گُذشتن idem [utriusque verbi r. z. tar, s. तर् (तॄ) cl. 1 + ڤ (§ 123, h)]	گُذر
گُماشتن *committere* [r. z. mar (pro hmar), s. स्मर् + ڤ (§ 123, h)]	گُمار, unde گماریدن
نِگاشتن *pingere* [r. z. et s. kar + ن (§ 123, i)]	نِگار, unde نگاریدن
نَوَشتن [2]) *plicare* [r. z. vareṭ, s. वर्त् + ن (§ 123, i)]	نَوَر, unde نوردن et نوردیدن

Not. 1. Verb. گاشتن proprie est caus. verbi گشتن ut گذاشتن caus. verbi گذشتن et نشاستن caus. verbi نشستن (§ 126, a).

Not. 2. De verbo نوشتن v. infra § 178, d, not. 2 ad v. گشتن pertinentem.

d) Alia verbi forma substituitur.

Inf.	Imp.
آغاشتن s. آغَشتن B. s. آغیشتن F. [1]) *madefacere*	آغار ab آغاردن
گَشتن [2]) *se vertere* [r. z. vareṭ, s. वर्त्]	گَرد a گردیدن
هِشتن [3]) *relinquere* [r. z. harez, s. सर्ज् (सृज्, सृजति)]	هِل a هلیدن

Not. 1. Alia verbi forma est آغاردن, unde imp. آغار. Plura de hoc verbo eiusque radice v. in suppl. lex. nostri s. v. V. etiam § 178, a, not.

Not. 2. Verb. گشتن est alia forma verbi گردیدن, cuius r. z. est

varet, lit. *r* radicis ante تن in ش mutata (§ 58, b et 62, a), abiecta simul lit. *t* radicis, ut in verbo cognato نَوَشتن = نوردن s. نورديدن.

Not. 3. Verb. هشتن est alia forma verbi هليدن (هيليدن) B. et ad r. z. harez referendum, cuius lit. *r* cum lit. *l* in هليدن permutata est, in هشتن prorsus evanuit, in cognato هراشيدن autem integra remansit (§ 62, b et d, 1).

179. Verba in تن praemissa lit. ف sunt regularia, si hanc literam in imperativo retinent. In anomalis lit. ف aut cum labial. ب et و permutatur (§ 61, c) aut plane abiicitur aut denique alia verbi forma substituitur.

a) Lit. ف retinetur et verbum est regulare.

Inf.	Imp.
شِكافتن [1]) *findere*	شِكاف
شِكُفتن [1]) *efflorescere*	شِكُوف a شكوفيدن

Not. 1. Utriusque verbi شكافتن et شكفتن r. z. est khshub, s. क्षुभ् et quum pro شكفتن etiam usitatum sit كُفتن s. كُفتن, fortasse etiam كافتن *findere, fodere* et كوفتن *tundere* aliae formae sunt verborum شكافتن et شكفتن et ad eandem r. z. khshub, s. क्षुभ् referendae, nam complexui z. khsh, s. क्ष् non solum respondet كش vel شك (شك), sed etiam lit. simplex ش et ك (ك) coll. § 45, e et 58, d, *α* et e, 2. — In lex. Men. legitur شكفتن et شكوفتن.

b) Lit. ف permutatur cum ب (§ 61, c).

Inf.	Imp.
آشُوفتن (آشُفتن) [1]) *conturbari* [r. z. khshub, s. क्षुभ् + آ (§ 123, a)]	آشوب
تافتن (تَفتن) *lucere, torquere* [r. z. et s. tap]	تاب, unde تابيدن

Inf.	Imp.
رُفتن s. روفتن [1]) *verrere* [r. z. rup, s. लुप्]	رُوب
شِتافتن *festinare* [r. z. et s. tap + ش (§ 123, g)]	شِتاب, unde شتابيدن
شِكيفتن *quietum, patientem esse* [r. z. khshub, s. क्षुभ् coll. suppl. lex. nostri s. v.]	شِكيب, unde شكيبيدن
فِرِيفتن *fallere* [r. z. dab s. dav s. div + فر (§ 123, e), quum فِرِيفتن ex فَرِدفتن ortum sit (§ 67, b, δ)]	فِرِيب
كُوفتن *tundere* [r. z. khshub, s. क्षुभ् coll. § 179, a, not. 1]	كوب, unde كوبيدن
يافتن [2]) *invenire* [r. z. ap (âf), s. आप् + يا = ايا phl. איא pro آ (§ 123, a, β)]	ياب

Not. 1. Imp. روب a verbo روفتن SHL. producta vocali *u* deducendus est, qua longa vocali ـُو alia quoque huius generis verba, ut كوفتن, آشوفتن, scripta sunt. Formas leviores esse رُفتن et آشفتن diserte dicit auctor grammaticae pers. ed. Splieth (p. 43): چون فارسيان طالب تخفيف اند واو روفتن وآشوفتن را گاهى حذف كنند وبضمه اكتفا نمايند.

Not. 2. Pro imperativo ياب etiam ياف dici posse affirmat lex. Seven Seas (t. VII, p. 47, l. 2) auctor. Antiquior verbi يافتن forma est ايافتن coll. phl. איאפתנן = יאפתנן et pa. ayâftan, quae cum z. âyapta cohaerere videtur.

c) Lit. ف permutatur cum lit. و (§ 61, c).

Inf.	Imp.
رفتن *ire* [r. z. harp s. hrap?, s. सर्प्]	رو
کافتن *findere, fodere* [r. z. khshub, s. क्षुभ् coll. § 179, a, not. 1]	کاو, unde کاویدن
گفتن *loqui* [r. ap. gub coll. agaubatâ Beh. I, 84, 90, al.]	گو

Not. Huc quoque referendum est verbum شنفتن (§ 61, c) *audire*, quae est alia forma verbi شنودن imp. شنو; vid. supra § 170, b.

d) Lit. ف abiicitur.

Inf.	Imp.
پذیرفتن *accipere* [r. z. harp s. hrap?, s. सर्प् + پذی (§ 123, d)]	پذیر

e) Lit. ف abiecta vocalis radicis simul producitur.

Inf.	Imp.
گرفتن *capere* [r. z. garew, ap. garb, ved. गभ्, s. ग्रह्]	گیر

f) Alia forma substituitur.

Inf.	Imp.
خفتن *dormire* [r. z. qap, s. स्वप् coll. § 46, e]	خفت
سفتن *perforare* [r. z. çif, s. क्षिप्]	سفت

Inf. Imp.

شکفتن *mirari* شکفت

[r. z. khshub, s. क्षुभ् coll. § 45, e et 58, d, *α* et e, 2]

نهفتن *abscondere* نهفت

[r. z. ghup? pro gup + ن (§ 123, i)]

Not. Haec quatuor verba contracta videntur ex aliis formis, quae in ـیدن exeunt, quia in imperativo lit. ت remanet. Lexica formas خفتیدن B., سفتیدن F., شکفتیدن B. re vera exhibent, quibus addenda videtur forma نهفتیدن, et quum in grammatica lexico Seven Seas adiuncta (t. VII, p. 47 init.) formae خفتد, سفتد et نهفتد ut aoristi verborum خفتن, سفتن et نهفتن afferantur, non dubito, quin imperativi modo propositi recte sint formati. Quod probatur etiam causativis horum verborum, quae ab his imperativorum formis addita terminatione ـانیدن sunt deducta, ut خفتانیدن, سفتانیدن etc. — Lumsden (l. l. t. I p. 70) verbo خفتن imperativum خسپ a خسپیدن (cf. Seven Seas t. VII p. 43, l. 6) et verbo سفتن imperativum سنب a سنبیدن attribuit; verbum شکفتن prorsus omisit, verbi autem نهفتن imperativum نهفت hoc versu e Sâdii Bost. depromto probare studet: جوابش نگر تا چه مردانه گفت ✿ که چندین ستایش چه گفتی نهفت, cuius tamen secundum hemist. falso vertit: *be silent; why do you praise me so much?* Accedit quod hic versus falso lectus est pro genuino, quem exhibet ed. Grafii (p. 399, l. 10): برآورد سر سال خورد از نهفت ✿ جوابش نگر تا چه پیرانه گفت, in quo نهفت est nom. subst., ut vertendum sit: *„caput extulit senex ex occulto; respice quod responsum dedit seni dignum."* Sed imp. نهفت legitur etiam in gr. pers. Ibrahîmi (l. l. p. 84), pro quo tamen Chodzko affert نهوف, qui praeterea animadvertit, verbum نهفتن hodie inusitatum esse. Imperativum a v. نهفتن et آلفتن = آشفتن (§ 63, a, 1) non formari dicit auctor lex. Raschîdî (l. l. p. 44). Magis usitatae videntur formae cognatae نهنبیدن et آشفتن d. q. v. suppl. lexici nostri s. v. — Aliorum verborum خفتن, سفتن et شکفتن imperativi sec. Chodzko sunt:

خفت et خسپ, سنب et شکفت et sec. Ibrahîm خسب, سنب et شکفت, qui tamen pro خفتن aliam verbi formam خسبیدن recepit. Imperativum سنب pro سفت attribuit etiam auctor lexici Raschîdî (l. l. p. 43) verbo سفتن. Cf. § 65, b. Denique in lex. Seven Seas (t. VII p. 47 init.) imperativus خفت hisce versibus probatur, metr. متقارب : شاعر ✿ شتر بچه با مادر خویش گفت ✿ پس از رفتن آخر زمانی بخفت i. e. „*Pullus cameli matri suae dixit : itinere facto aliquamdiu recumbe*" et سعدی ✿ نکته کرد شوریده از خواب گفت ✿ مرا فتنه خوانی وگوئی مخفت i. e. „*Oculos tollens turbatus e somno dixit : calamitatem me nominas, attamen dicis ne dormias*", quibus adde versum Bostâni (l. l. p. 399, l. 2) : که ای زنده چون هست امکان گفت ✿ لب از ذکر چون مرده برهم مخفت i. e. „*O homo vivens, si loquendi facultas tibi est, ne cubent labia tua, unum super alterum, ita ut talis mortui recordari non possis.*"

VERBA IMPERSONALIA.

180. Verba impersonalia sunt بایستن *oportere* et شایستن *decere,* quae in 3 tantum pers. sing. aoristi, praesentis et imperfecti sunt usitata. Itaque dicitur :

Aoristus.	Praesens	Imperfectum.
بایَد } cum vel sine به	بایَد } می s. همی	می s. همی بایست
		بایستی s.
شایَد } cum vel sine به	شایَد } می s. همی	می s. همی شایست
		شایستی s.

Legitur etiam praet. abs. بایست Fr. 28, 17 et نباید interdum significat i. q. مبادا „*ne sit; ne fiat*" e. g. metr. متقارب : نظامی ✿ نباید که مارا شود کار سست ✿ سبو ناید از آب دایم درست i. e. „*Ne languescat nobis opera; situla non semper recte exit ex aqua.*" Bh. s. v.

181. Synonymum verbi شایستن est سَزیدن B. s. سزائیدن F. et ut impersonale in 3 pers. sing. eorundem temporum usurpatur, ut سزاید Fr. 28, 17; سزد Chr. Sch. 83, 202; Sp. Chr. 81, 12; می سزید Chr. Sch. 57, 398. — Utrumque verbum etiam significat *dignum esse,* qua tamen significatione, ut alia verba, per omnes personas flecti solet.

182. Ut in dialecto phl. et pa. ita in lingua persica impersonaliter usurpatur تُوان *potestas,* cui supplemus verbum subst. *est,* quasi dicimus *potestas est* pro *possibile est, licet,* gall. *on peut;* unde توان داشتن i. q. *posse* e. g. in hoc. hem., metr. متقارب : بچاره گری چون ندارم توان i. e. *si opem ferre non possum* Sec. Nam. 312 fin. Idem significat می توان praeposita part. می (§ 135) ad tempus praesens magis indicandum. Nam توان, quocum consentit phl. תובאן (Sp. Hg. § 133, Justi Bund. p. 111 s. v.) et pa. tuãn (Sp. Pg. § 90), proprie est nom. act. suff. ان e rad. تو = z. et s. tu *posse* formatum et significat *potestas, potentia* (توان بمعنی تاب وطاقت است Bh. s. v. ناتوان), unde comp. poss. ناتوان (non habens potestatem) i. q. *impotens* coll. ناتوان بین *qui videre non potest* et ناتوان گیر *qui prehendere non potest.* Inde dicitur توان کرد s. می توان کرد *facere licet;* توان گفت *dicere licet;* توان خورد *edere licet;* توان رفت *ire licet,* sim.; sed توان referri etiam potest ad 1 et 2 pers., quum dicant توان بر خیزم pro توانم بر خاستن *surgere possum* et میتوان رفتن pro توانی رفتن *ire potes* et توان per se positum etiam significat i. q. توان کرد *licet facere* et i. q. توانی کرد *facere potes* et i. q. توانم *possum,* ut lex. Bh. auctor hisce verbis docet:
توان بالضم لفظیست موضوع برای معنی طاقت وتواند وتوانست ماخوذ است ازین واکثر با لفظ کرد وغیره مستعمل چون توان کرد وتوان خورد وتوان رفت وتوان گفت ومانند آن وگاهی تنها بمعنی توان کرد وتوانم کرد وتوانم نیز آید ✿ سنجر کاشی ✿ به شعر خاص تو سنجر نمی رسم چه توان ✿ لغت غریب ومرا احتیاج فرهنگ است ✿ وازین قبیل است توان بر خیزم بمعنی توانم بر خاستن ✿ کمال

اسمعیل ۞ آنقدر بار بدل نه که توان بر خیزم ۞ ظهوری ۞ با مرگ
یا وصال سخن ختم می کنم ۞ زین پیش با فراق مدارا نمی توان ۞
وابو طالب کلیم ۞ کز اقبال ثانی صاحب قران ۞ شکار چنین صید
وحشی توان ۞ ای توان کرد یا آنکه ممکن است ۞ هاتفی ۞ کنم
چون خودیرا اگر پیروی ۞ دگر کی توان دعوی خسروی ۞
نخست از سرم باید افسر نهاد ۞ که تا در کلاهش توان سر نهاد ۞
ای توانم سر نهادن وتوانم دعوی خسروی کردن وتوان رفتن بمعنی
توانی رفتن ۞ زخود رفتی کلیم اما گران مژگان بر گشتنه ۞ مرا تکلیف
بر گشتن کند کی میتوان رفتن Bh. Alia exempla leguntur Gul. 96, 23; 152, l. ult. Sp. Chr. 16, 9; 18 med. 25, 2. 3. Pend. 57 fin. Fl. Ali's Spr. 19, 6; 37, med.; 51, 4.

183. Verba impersonalia eodem modo ac verbum auxiliare خواستن futuro simplici formando inserviens construuntur, sequente nimirum infinitivo apocopato, ut باید کرد *oportet facere,* توان گفت *dicere licet.* In poetico autem sermone infinitivus etiam praecedere potest e. g. مرا خواند باید جهان آفرین „*me nominare oportet mundi creatorem*“ Fr. 19, 12; دید نتواند „*videre non potest*“ Fl. Ali's Spr. 35, l. antep. Haud raro tamen vulgaris quoque infinitivi forma in تن vel دن post verba impersonalia legitur e. g. سخن باندیشه باید گفتن وحرکت پسندیده باید کردن i. e. „*loquendum est considerate et agendum laudabiliter*“ Gul. 146, 18. 19 et in hoc versu, metr. مجتث :

بجای دون صفتانی که مردم آزارند ۞ بهیچ وجه نکوئی نمی توان
کردن i. e. „*Ignobilibus, qui homines affligunt, ullo modo benefacere non licet*“ ex Anv. Sooh. f. 93, r. l. 21 desumto.

Praeterea verba impersonalia باید et شاید construuntur cum coniunctione که *ut,* quae tamen etiam omitti potest, ut dicant e. g. شاید ببارد *pluere potest* et شاید مرا شاه بخوهد *fieri potest, ut rex me advocet,* d. q. plura v. in Synt.

DE NOMINIBUS.

GENUS.

184. Persae ut in aliis orationis partibus ita in nominibus genera non distinguunt ulla terminatione. Genus rerum inanimatarum in lingua persica nullum est, ut روز *dies*, شب *nox*, خانه *domus*, خواب *somnus*, جان *anima*, تیر *sagitta*, خرد *mens*; sexus autem hominum ceterorumque animantium aut propriis nominibus exprimitur, ut پدر *pater*; مادر *mater*; برادر *frater*; خواهر *soror*; مرد *vir*; زن *femina*; پُسر s. فرزند *filius*; دُختر *filia*; کنیز s. کنیزك *puella* et *ancilla* opp. غلام *servus*; خُروس *gallus*; ماکیان s. مُرغ خانگی (s. مرغ Chodzko) *gallina*; غوچ, t. قوچ, *aries*; میش *ovis* (Chodzko addit اسپ s. نریان *equus admissarius*; مادیان *equa*; ورزو *bos*; گاو *vacca* [etiam *bos*]; ریش سفید *senex*; گیس سفید *ănus*; شوهر *maritus* et زن s. کوچ s. خانه *uxor*) aut, ubi commune est utriusque sexus nomen neque ex orationis contextu genus nominis cognosci potest, appositis vocibus quibusdam, quae sexum designant, ut مرد *vir*; زن *femina*; پسر *filius*; کنیز *puella* de hominibus, et نر s. نره *mas*; ماده *femina* de animalibus. — Tales voces nominibus aut praeponuntur, ut oriantur composita determinativa, aut instar adiectivorum ope vocalis *i* (§ 216) postponuntur; e. g. پیرِ مرد *senex*, پیرِ زن *vetula*, مردگدا *mendicus*, زنگدا *mulier mendicans*, نرگاو *bos*, ماده‌گاو *vacca*, شیرِ نر *leo*, شیرانِ نر *leones*, شیرِ ماده *leaena*, شیرانِ ماده *leaenae* al.

Not. Excepta dialecto zend. et antiquiore persica, quae una cum lingua sanscrita tria genera distinguunt, ceterae dialecti persicae, phl. et pars. in exprimendo genere cum lingua persica consentiunt, sed desunt exempla, quibus probari possit parsicam dialectum ad genus

masc. et fem. accuratius definiendum vocabula apponere, qualia sunt پسر, کنیز, نر et ماده (Sp. Pg. p. 49). — Voc. نر = phl. nar est zend. nar s. nara, s. नार् s. नर, vocabuli autem ماده = phl. ماتک origo a zend. mâtar, nom. mâta = s. मातृ, nom. माता, *mater* deducenda videtur.

185. Saepe diversum genus arabicis quoque nominibus, quibus Persae utuntur, distingui solet, ut محبوب *dilectus, amicus* et محبوبه *dilecta, amica;* مرحوم *mortuus* et مرحومه *mortua.* Adiectiva autem arabica semper genere masculino adhibentur, ut پسرِ مقبول *filius gratus* et دخترِ مقبول *filia grata,* مادیانِ ضعیف *equa invalida.*

Nominibus feminini generis Chodzko (l. l. § 111) adnumerat duas voces persicas in ـُو terminatas یارو *amica* et بانو *matrona* et voc. خانَم *domina* (proprie *regis uxor*) et کمینه *minima.*

NUMERUS.

186. Numeri nominum substantivorum et, quae substantivorum vice funguntur, adiectivorum duo sunt: Singularis et Pluralis.

Forma Dualis propria prorsus caret lingua persica. In arabicis vocabulis dualis arabicus adhiberi solet e. g. نعلَین *par calceorum, calcei* Gul. 110, 6 et Bost. 335, 89, ubi schol. interpretatur : دو نعل وآن یکنوع کفش است; rarius arabici dualis terminationem ـَین etiam persicis vocabulis adiectam legimus, ut in زُلفَین Spieg. Chr. 118, 4 infra et in ذو الخورشیدَین vocabulo ad normam ذو القرنین formato Bh., quo usus est استاد درویش واله هروی in hoc vs., metr. هزج : تا مهر تو گشت نور افشان ✿ ذو الخورشیدین شد خراسان i. e. „*Ex quo sol tuus radios emisit, Khorâsân duos soles possedit.*"

Pluralis duae sunt terminationes ـَان et ها, quarum priorem ان hominum ceterorumque animantium nominibus

affigere lex est universalis e. g. مرد s. مردم *homo*, pl. مردان s. مردمان; زن *mulier*, pl. زنان; گاو *bos*, pl. گاوان; خر *asinus*, pl. خران; شیر *leo*, pl. شیران. Attamen nomina animalium ratione carentium etiam terminationem ها assumere possunt, ut dicant e. g. شتر *camelus*, pl. شتران et شترها; اسپ *equus*, pl. اسپان et اسپها; مرغ *avis*, pl. مرغان et مرغها al.

Posterior ها, in sermone vulgari auctoribus Ibrahîm (l. l. p. 26) et Chodzko (l. l. § 125) maxime usitata, rerum quidem inanimatarum nominibus propria est, ut سنگ *lapis*, pl. سنگها; باغ *hortus*, pl. باغها; بار *onus*, pl. بارها; گنج *thesaurus*, pl. گنجها al.; sed saepius cum altera ان commutatur, neque in adhibenda una alterave terminatione alia lex statuenda est, quam usus loquendi. Sic usitata est terminatio ان in اختر *stella;* آفتاب *sol;* چشم *oculus;* رگ *vena;* ناخن *unguis;* رز *vitis;* گیاه *herba* al.; in aliis autem nominibus utraque terminatio ان et ها promiscue usurpatur, qualia sunt روز *dies;* شب *nox;* سخن *verbum;* لب *labium;* دست *manus;* پای *pes;* ابرو *supercilium;* گوهر *gemma* (جمع کردن گوهر بالف ونون شاذ است schol. in Sec. Nam. p. 8, l. 8); درخت *arbor;* میوه *fructus;* گل *rosa* al.; denique in nonnullis nominibus unius alteriusve terminationis usus simul vocabuli significationem immutat, ut e. g. گردنها significet *colla* et گردنان *optimates, proceres;* سرها *capita* et سران *praefecti, duces.*

Not. De usu terminationis plur. ان haec leguntur in lex. Bh. I p. 52 init.: باید دانست که کلمه ان علامت مطلق جمع است خواه ذو العقول باشد چون حکیمان وندیمان وپادشاهان وگدایان ودانایان ومنصوریان ومرهمیان ✿ صائب ✿ خوش آن ملال که از آستین مرهمیان ✿ نسیم سوده الماس بر جگر می خورد ✿ رضی ارتیمانی ✿ سرِّ انا الحق ازین پیش بنازم هفت ✿ زهره منصوریان هین سر وهین پای دار ✿ گفته اند که کاووسیان اگرچه من حیث القیاس صحیحست اما زبان زد نیست شدادیان وکیانیان

شهرت دارد واین محل تأمّل وخواه غیر ذوی العقول چون گاوان وخران ومرغان وکرمان وچشمان وستارگان اختران ونهالان وگیاهان وگُلان وآفتابان وماهان ولبان وابروان ومژگان ودستان وپایان وبازوان ودرختان اینقدر هست که در ذوی حیات قیاسی است ودر غیر ذی حیات سماعی اعم ازانکه عضو باشد مثلا چشم ولب یا نبات مثل گیا ودرخت که میگویند دهنان وزبانان بر قیاس چشمان ولبان وهمچنین نمیگویند سنبلان ونرگسان وخاران بر قیاس گُلان.

187. Pluralis terminationes ـَان et ها nominibus, quae in alias consonantes quam ا, و et ه occultum exeunt, sine ulla mutatione affiguntur, ut exempla modo allata docent.

188. Nomina autem, quorum ultima lit. est ا vel و in vocali sui generis quiescens ante pluralis terminationem ـَان vel ها literam ی euphonicam (§ 26) assumunt, ut دانا *sapiens*, pl. دانایان; پا *pes*, pl. پایها et پایان; بدگو *calumniator*, pl. بدگویان; گو *pila*, pl. گویها.

Post lit. و interdum etiam omissa est lit. euph. ی, e. g. بازو *brachium*, pl. بازُوَان Gul. 26 fin.; نیکو *pulcer*, pl. نیکوان Jos. et Sul. 21 fin.; ابرو *supercilium*, pl. ابروها et ابروان Bh. s. v., et pluralis vocabuli نیا *avus* est نیاگان Chr. Sch. 32, 79 lit. گ pro ی euph. posita, d. q. v. infra § 190 not.

189. Eadem lit. ی reperitur in perpaucis nominibus, quae aliis consonantibus terminantur, ut سال *annus*, pl. سالِیان, praeter سالها et سالان Fr. 20, 1; Chr. Sch. 26, 6, unde سالیانه; ماه *mensis*, pl. ماهِیان, praeter ماهها et ماهان Bh., unde ماهیانه.

190. Nominibus, quae in ه occultum exeunt, pluralis terminatio ـَان ope گ euphonici affigitur, lit. ه interdum expressa plerumque tamen omissa (§ 94, b), e. g. بنده *servus*, pl. بندگان; مُرده *mortuus*, pl. مردهگان Pend. 45, 1. — Eadem nomina ante pluralis terminationem ها lit. ه occultam amittere solent (§ 94, d), e. g. جامه *vestis*, pl. جامها; نامه *liber*, pl. نامها.

Not. Persarum grammatici pluralis terminationes گان et یان statuunt; sed separandae sunt literae گ et ی a terminatione ان, quum l. ی sit mere euphonica, l. گ autem a primitiva ك descendat in nominibus phl. adhuc usitata, quae tamen prorsus abiecta est a) in nominibus pa. et pers. vocalibus *â*, *î* et *û* terminatis, e. g. دانا *sapiens*, pa. dânâ, phl. داناك, pl. دانایان, pa. dânâgân s. dânâyân, phl. داناکان; روستا *rusticus*, pa. rûçtâ, phl. روستاك, pl. روستایان, pa. rûçtâgân s. روستایان, phl. روستاکان; نیا *avus*, pl. نیاگان coll. phl. نیاك, z. nyâka; ماهی *piscis*, pa. mâhî, phl. ماهیك, pl. ماهیان, pa. mâhigân, phl. ماهیکان. Cf. آهو *peccatum*, pa. âhô = phl. אהוך; ترازو *libra* = phl. תראזוך; زانو *genu* = phl. זאנוך s. שְׁנָך, z. zhnu; نیرو *robur*, pa. nîrô = phl. נירוך, et b) in persicis, quae in ه occultum exeunt, quibus respondent nomina pars. vocali *a* terminata (§ 92), e. g. خواسته *opes*, pa. qâsta = phl. خواستك; بنده *servus*, pa. bañda = phl. بندك, pl. بندگان, pa. bañdagân, phl. بندکان. Lit. گ igitur in terminatione pl. گان, pa. ﻍ e primitiva ك emollita est (§ 47, a). V. Sp. Pg. § 32.

191. In quibusdam nominibus persicis pluralis in ان etiam ut singularis usurpatur, e. g. مژدگان i. q. مژده *nuntius*; مژگان i. q. مژه *cilium*; دندان i. q. دند *dens*; بازارگان s. بازرگان *mercator*, qui proprie est pl. voc. بازاره a بازار *forum*, ope suffixi relat. ه formati significatione: *is qui in foro* (بازار) *sedet et mercaturam exercet* Bh.; ساران i. q. سار s. سر *caput* B. Huc pertinet etiam voc. یزدان i. q. ایزد *Deus* B., qua significatione in parsica quoque dial. usitatum est coll. Sp. Pg. 190, 18.

192. Alia pluralis terminatio cum arabica femininorum consentiens est ـات vel جات (raro کات Chodzko), si sing. exit in ه occultum, ut نوازش *blanditiae*, pl. نوازشات; قلعه *arx*, pl. قلعجات; نامه s. نوشته s. مراسله *epistola*, pl. نامجات Jones, نوشتجات Lumsden et مراسلجات Chodzko; حواله *commissio*, pl. حوالجات Chodzko; شوره *terra salsugine abundans*, pl. شورکات Chodzko. Sed reperitur tantum in nonnullis libris persicis recentiore tempore in India editis, ut in *vita*

Nâdir Schâhi, in libro *Tûtî-Nâmah*, *Hâtim-Taï* al. et ab incorrupta persici sermonis integritate plane abhorret. — Praeterea usitata est term. ar. ات in voc. persicis سردسیرات *loca frigida* et گرمسیرات *loca calida* coll. H. Mong. t. I, 214; Not. et Extr. t. XIV, 1, 208 et in یانات pl. vocis یان ex ar. هذیان *deliratio* decurtatae et in voc. cagataico ایل *tribus*, cuius plur. est ایلیات secundum Chodzko (l. l. § 130) al.

193. Denique Persae in haud paucis vocabulis persicis pluralis fracti arabici unam alteramve formam imitati sunt, quam praeter usitatum pluralem persicum adhibent e. g. رخت pl. رُخوت H. Selj. 195, 10; رند pl. رُنود ibid. 246, 8; ترکمان pl. تراکمه; هیتال pl. هیاتله; افغان pl. افاغنه; کُون pl. اَکوان; کُس pl. اَکواس; خاتون pl. خواتین; خاقان pl. خواقین; دهقان pl. دهاقین; فرمان pl. فرامین Bh., d. q. plura v. in lex. nostro.

194. In arabicis nominibus praeter pluralem sanum et fractum etiam persica pluralis terminatio ان vel ها usitata est, e. g. عاقل *sapiens*, pl. عاقلان; غم pro ar. غمّ *maeror*, pl. غمان ad analogiam syn. pers. اندوهان s. اندهان; وقت *tempus*, pl. وقتها; علوفه *stipendium*, pl. علوفها. Quum autem Persae multos plurales fractos arabicos ut singulares usurpent (§ 107, a), hisce nominibus etiam persicam pluralis terminationem ان vel ها affigunt e. g. امرا ab امیر *princeps*, pl. امرایان; سفلَه *ignobilis*, *vilis* pro سَفَلَه a sg. سافل, pl. سفلگان; ارباب a رَبّ *dominus*, *princeps*, pl. اربابان; حور ab احور f. حوراء i. q. *virgo*, pl. حوران; اجزا a جُزء *pars*, pl. اجزاها; آداب ab ادب *boni mores*, pl. آدابها; آمال ab امل *spes*, pl. آمالها; اطراف a طرف *latus*, pl. اطرافها; عجائب ab عجب *res mira*, pl. عجائبها. — Huc pertinent etiam exempla بنادرات *portus maritimi*, عجائبات *res mirae* et عیوبات *vitia* a Chodzko (l. l. p. 73) allata, ex quibus patet recentiore

21

tempore pluralibus fractis, quales sunt بنادر, عجائب et عيوب, pro persica terminatione ان vel ها etiam arabicam ات affigi posse.

195. **Pluralis duplicis** exemplum est ناكسانان, quod legitur in hoc versu poetae سوزنی ab auctore lex. Bh. I, 135 allato, metr. رمل : اندر ايام تو بر خوان غرور روزگار ✿ ناكسانان كس شده خوردند لوزينه سير i. e. „*Diebus tuis in mensa fallaciae mundi ignobiles, homines facti, dulciariis amygdalinis se satiaverunt.*"

Eiusdem generis sunt formae rariores pluralium trium pronominum : مايان s. ماها pro ما; شمايان s. شماها pro شما, vel تايان pro شما; ايشانان s. ايشانها pro ايشان, quae tamen in bonis Persarum scriptis vix unquam reperiuntur. V. Seven Seas t. VII p. 34, l. 19 et Lumsden l. l. t. II p. 75 et 76. Sed ماها et شماها in sermone vulgari usitata esse contendit Chodzko l. l. p. 108 n. 1. — V. etiam نعلينها in lex. nostro.

Not. In dialecto parsica exstant etiam plur. terminationes ان et ها (هيا, 𐬵𐬌𐬌𐬁 hyâ), quarum tamen posterior ها maxime usitata est. In pehlevica autem dialecto sola est plur. terminatio ân = p. ان, cuius origo a terminatione genitivi plur. zend. vel sanscr. âm (z. 𐬃𐬨 ãm, s. आम्) ducenda est, quod probant etiam themata pluralia pron. 1 et 2 ps. ما et شما coll. osset. *max* et *smax*, quae ad gen. plur. z. ahmâkem et yûshmâkem, s. अस्माकम् et युष्माकम् tantummodo referenda sunt. Auctore Boppio (Vg.[2] I, § 240) hoc suff. ان e terminatione acc. pl. s. आन् ortum est. Attamen in recentioribus praesertim libris phl., ut in Bundehesh, alia quoque terminatio phl. يها, quae etiam in dialecto parsica usitata est et proprie adverbiis formandis inservit (Sp. Hg. § 45 et 150; Sp. Pg. § 31 sqq.), ad pluralem formandum usurpatur, e. g. كوفيها = p. كوهها a sing. كوف, p. كوه *mons* B. 24, 10; آپويها et آپان = p. آبها a sing. آپ, p. آب *aqua* B. 25, ult.; رونيها = p. رودها

a sing. روت, p. رود *fluvius* B. 50, 14 et چشمکیها = p. چشمها a sing. چشمک, p. چشمه *fons* B. 55, 2. Interdum یها alii pluralis terminationi ان affixa legitur, e. g. اپانیك کوفانیها *ceteri montes* B. 18, 14, pro quo al. l. B. 21, 15 legitur اپانیك کوفان sine terminatione یها. — Talis formationis adverbialis reliquiae quum adhuc supersint in adv. persicis تنها *solum*, بارها *per vices*, دیرها *longo tempore, diu*, quae simillima sunt adverbiis persicis altera pluralis terminatione ان formatis, ut بامدادان = بامداد *diluculo, mane*; صبحدمان s. صبحگاهان = صبحدم s. صبحگاه *tempore matutino, mane*; بهاران *tempore verno* = در وقت بهار Bost. 400, 3 et 14; ناگهان = ناگاه *subito* al., haud ineptum videtur plur. terminationem ها in hac terminatione adverbiali یها agnoscere. — Quum suff. ها proprie plurali rerum inanimatarum formando inserviat, Boppius (Vg.[2] t. I § 241) ad nomina gen. neutr., quae zend. in ανh aṅh = sanscr. अस् exeunt, recurrens hoc suff. a primitiva horum nominum terminatione nom., acc. et voc. aṅha (âoṅha) pro usitata âo derivat, cui responderet ap. âhâ s. ahâ, si huius terminationis in dial. ap. ullum superesset exemplum. — Sed veram terminationis plur. phl. یها, pa. hâ, hyâ, p. ها originem invenisse mihi videtur vir doct. Lerch in commentatione „über das Pluralsuffix im Ossetischen“ inscripta (Bulletin de l'Ac. imp. de St. Petersb. t. VIII p. 43—50), quum dicat illi respondere terminationem osset. t'a s. t'ä = kurd. te (in edit. Erzerum. = di, -d) eamque aut solam aut pluralis terminationi usitatiori affixam plurali formando inservire, ut sit e. g. kurd. (kurmāndi) plur. comp. keleşânete̱ *praedones* = plurali simplici keleşete̱, plane ut supra allatus plur. phl. کوفانیها est i. q. plur. کوفان *montes*. Terminatio autem osset. t'a, t'ä, kurd. te primitive est articulus = notae Izâfet vel Kesrae descriptionis et ad relativum ap. tya referenda (§ 198 not. 1). Praeterea articulus adhibitus est ad flexionem, quae evanuit, quasi compensandam. Sic in dial. osset. nominativo et accusativo definito affigebatur demonstr. je (sec. Schiefner jä), quod postea, quum suff. t'a ad plur. distinguendum usurparetur, pro terminatione habita est eamque ob causam cum suffixo plur. quasi coaluit. Eodem modo explicanda videtur lit. ی coniunctiva in plur. phl. کوفانیها = کوفان *montes*.

DE CASUUM FORMATIONE.

196. Persica declinatio a sanscrita et zendica prorsus discrepans duas tantum casuum terminationes, utriusque numeri communes, distinguit, quarum una genitivum exprimit, altera dativum et accusativum.

NOMINATIVUS.

197. Nominativus proprio charactere prorsus carens in singulari nuda nominis forma exprimitur, in plurali autem huius numeri terminationibus ـان et ها, § 186—195 accutius descriptis.

GENITIVUS.

198. Genitivi character est vocalis *i* nomini regenti affixa et *Kesra relativa* (كسرهٔ اضافی) appellata, quum Persae hanc nominis regentis (مُضاف) cum nomine recto (مضاف اليه) coniunctionem, quam Izâfet (اضافت) i. e. *relationem* dicunt, plane ut Hebraei, non in nomine recto sed in regenti exprimant, e. g. نامِ پدر *nomen patris*, پسرانِ مادر *filii matris*. Sed usurpatur etiam hoc Izâfet in appositione (اضافت بيانيه) e. g. درختِ اراك *arbor Arâk;* رودِ جيحون *fluvius Jaihûn* i. e. *Oxus fluvius;* شهرِ طوس *urbs Tûs;* ملكِ ايران *regnum Persiae* et in comparatione (اضافت تشبيهى s. اضافت وصفى) e. g. نایِ گلو *arundo gutturis* i. q. *arteria aspera* (λάρυγξ), quia instar arundinis est; طبلِ شكم *tympanum ventris*, quia venter tympano similis est; دايهٔ ابر *nutrix nubis*, quia nubes nutricis instar irrigat; فرّاشِ باد *cubicularius venti* i. e. ventus, qui instar cubicularii res expandit. Plura de usu genitivi v. in Syntaxi.

Not. 1. Genitivi notam Izâfet, quacum etiam vocalis *i* descriptionis consentit substantivis cum adiectivis coniungendis inserviens (§ 216

et 217 not. 2), proprie esse relativum dialectorum antiquiorum persicarum, quod articuli vices gerit, communis est virorum doctorum opinio. In dialecto phl. et parsica exprimitur etiam lit. ڑ i. De origine autem huius Izâfet viri docti in diversas sententias abeunt, quum alii illam notam derivent a relativo zend. 𐬫𐬀 ya (Zeitschrift f. d. K. des M. t. 4 p. 436; Sp. Hg. § 50 p. 65 et Pg. § 37 p. 52), alii a relativo ap. tya (Bopp Vg.[2] t. I p. 471—476). Sane relativum z. ya aut per casus flexum aut forma neutrali nominativi et accusativi 𐬫𐬀𐬝 yaṭ (𐬵𐬫𐬀𐬝 hyaṭ s. 𐬫𐬫𐬀𐬝 yyaṭ) positum etiam articuli postpositi vices gerere potest, d. q. v. Sp. Zg. § 293 sqq. coll. ahvâo açtvataçcâ hyaṭcâ manaṅhô i. e. *duorum mundorum, corporei et spiritualis* Y. 28, 2; aidyûnãm hyaṭ urunô *animae equitum* Y. 39, 4 coll. Yt. 13, 154, ubi yaṭ pro hyaṭ. Quum vero dialectus ap. cognatione proxima sit pehlevicae, parsicae et persicae eiusque relativum tya, nom. hya, instar articuli accipiendum sit sive ante substantiva, ut gaumâta hya magus i. e. *Gaumâta ὁ Magus* Beh. I, 46 et in acc. gaumâtam tyam magum i. e. *Gaumâtam τὸν Magum* Beh. I, 49 et 50, sive ante adiectivum ad praecedens substantivum relatum, ut kâra hya hamitřiya i. e. *populus ὁ inimicus* Beh. I, 79 et 80 coll. II, 30 et 31, sive interdum etiam ante genitivum, quem sequitur nomen regens, ut hya kuraus putřa i. e. *ὁ Κύρου υἱός* Beh. I, 39. 53, sive denique, quod saepissime invenitur, instar articuli postpositum nominativo vel accusativo singularis nominis substantivi, quod sequitur genitivus vel pro genitivo locativus ab illo dependens, ut kâram tyam nadʿitabirahyâ i. e. *illum exercitum τὸν* Nadʿitabiri Beh. I, 88 et 89 et avam kâram tyam bâbirauv (loc.) i. e. *illum populum τὸν Babylone* Beh. III, 84 et 85, sine dubio praeferenda est sententia illorum, qui notae Izâfet originem a relativo ap. tya, nom. hya, repetunt, quod probatur etiam comparatione cum dialecto persica, quae kurmãndi nomen habet, a viro doct. Lerch in comment. „über das Pluralsuffix im Ossetischen" (Bull. de l'acad. imp. des sc. de St. Petersbourg t. VIII p. 43 sqq.) instituta. Nam articulo *i* dialectorum pehlevicae, parsicae, zazae et persicae respondet articulus in dial. kurmãndi usitatus, qui in sing. praeter *i* etiam sonat *a*, *e̱* et *e*, in plur. autem *di* et *d* eaque articuli forma ob lit. *d* minime referri potest ad rel. z. ya, sed facile explicantur et sing. et plur. formae, si ad rel. ap. tya, nom. hya, referuntur, quum lit. *d* articuli plur. respondeat lit. *t* formae tya et vocales

i, *a*, *_e* et *e* ex nominativo hya ortae sint, cuius lit. initialis *h* facilius evanescere potuit quam litera *t* formae tya.

199. Si nomen regens terminatur lit. ه occulta, genitivi nota *i* ope signi ء apponitur (§ 41 et 94), ut بندهٔ سلطان *servus Sultani.*

200. Si nomen regens exit in litt. ا vel و in vocali sui generis quiescentes, lit. ى euphonica (§ 26) : *Ja relationis* (یای اضافت) dicta in fine adiicitur, quae genitivi signum *i* accipiat. Quam quidem literam, quum grammatici ut *Hamzam lenem* (همزهٔ ملینه) efferendam esse dicant, Hamza quoque signo saepe insignitam invenies aut cum illo permutatam, e. g. پایِ قلعه *pes arcis* H. Mong. t. I p. 206, l. 12 coll. پایِ خود *pes suus* Pend. p. 12, l. 8; روئِ زمین *superficies terrae* coll. رویِ اوراق *frons foliorum* H. Mong. t. I p. 64, l. 4; p. 194, l. 1 et در رویِ تو *in vultu tuo* Pend. 66, 7; زورقهای ملّاحان *naviculae nautarum* H. Mong. t. I p. 152, l. 1; cf. p. 266, l. 15. Sec. nam. p. 137, l. 13. 15; p. 139, l. 14. 16; p. 141, l. 15. 18. — Contra autem dicitur پرتوِ آفتاب *radius solis;* گاوِ زمین *bos terrae,* quum lit. و consonantis vim habeat.

201. In nominibus ipsa lit. ى terminatis haec lit., ut solet, genitivi nota *i* insignitur et instar Hamzae lenis, modo superscriptae modo omissae pronuntiatur, e. g. معنئِ آن *sensus eius* H. Mong. t. I p. 32, l. 7; بندگیِ پادشاه *servitium regis* ibid. p. 276, l. 2; تلخئِ مرگ *amaritudo mortis* Pend. p. 40, l. 14. 15; cf. etiam Sec. nam. p. 141, l. 14; میِ صاف *vinum purum* Pend. 82 med.

Metro exigente hanc literam ى duplicare licet, ut in versu poetae جامی a Lumsdenio (l. l. t. II, p. 247) allato, metr. رمل:

بیخودیّ من زعشقت گرچه از حد درگذشت i. e. „*Licet amentia mea propter amorem tuum finem et modum transierit.*"

202. In quibusdam vocabulis genitivi nota *i* ex usu loquendi omitti solet. Talis omissio, quam Persarum grammatici قطع اضافه s. فکّ اضافه vocant, locum habet:

1) in vocabulis, quae significant *possessor, dominus* sim., ut صاحب, میر pro امیر, نائب, ولی et *amator* عاشق, et *inimicus* دشمن, de quibus lex. Bh. auctor dicit: صاحب بدون اضافه م مستعمل بلکه مقیّس علیه سایر کلماتست واز خصایص لفظ میر است که بقطع کسرهٔ اضافه آید مثل لفظ صاحب ونائب بقطع اضافه م آید مثل صاحب وولی مقابل عدو وبمعنی صاحب وخداوند چون ولی عهد وولی نعمت بقطع اضافه وعاشق بدون کسرهٔ اضافه از عالم صاحبدل ومیر آب ومانند آن ودشمن مقطوع الاضافه م آید Bh. Exempla sunt: صاحب دل *homo cordatus* et *vir religiosus, sanctus*; صاحب افسر s. صاحب تاج وتخت i. q. *rex, imperator*; صاحب کمال i. q. *vir perfectus, excellens*; صاحب مال i. q. *dives*; صاحب هنر *virtute praeditus*; میر آب s. میر بحر *praefectus maris*; میر آتش *praefectus rei tormentariae*; میر بار *admissionum magister*; نائب کرم *vicarius benignitatis Dei*; نائب تنگری *vicarius Dei* met. *Chalifa, rex*; ولی عهد *successor*; ولی نعمت *benefactor*; عاشق باده *amator vini*; عاشق شکار *venandi studiosus*; عاشق قمار *lusui aleatorio deditus*; دشمن حیا *a verecundia aversus*; دشمن خانمان *a re domestica alienatus*; دشمن وعده, *qui a promissione vel voto abhorret*;

2) in praepositione زی *versus, ad* in Schahn. saepius usitata, de qua lex. Bh. auctor dicit: واز جهت اشباع کسره عند التلفظ مقطوع الاضافه معلوم میشود Bh. e. g. زی من Fr. 20, 12; 23, 9; زی تهمتن ibid. 29, 24; زی زابلستان ibid. 31, 8;

3) in voc. نیم *dimidium* e. g. نیم نان *dimidium panis* Sp. Chr. 14, fin., ubi vocalis metrica addenda est coll. نیم نانی cum art. indef. Gul. 18, 17; نیم روز *meridies*; نیم شب *media nox*

(چنانچه نیم شب وجز آن که مقطوع الاضافه است ابدًا Bh. s. v. اول شب) ;

4) in voc. اوّل, پس, ته, دامن, سر, شاه et میان, in quibus tamen omissio notae genitivi *i* non semper observatur, sed maxime ex usu loquendi pendet :

a) اوّل *initium* in compositione اوّل روز *initium diei* et اوّل شب *initium noctis* (اوّل شب در اصل ترکیب اضافیست لیکن بکثرت استعمال کسرهٔ اضافه محذوف شده چنانچه نیم شب وجز آن که مقطوع الاضافه است ابدًا Bh.), sed metro exigente dicitur اوّلِ شب ut in hoc vs., metr. رمل : قدسی ✿ چون سرِ زلفش بدستم افتد از خود میروم ✿ همچو طفلان اوّلِ شب خواب می آید مرا i. e. „*Si extremitas cincinnorum illius in manum meam cadit, exanimor, instar infantum prima nocte somnus me complectitur;*“

b) پس *postica pars* in compositione پس دیوار *quod post murum est*; پس کوچه *quod post vicum est*; پس فردا *dies perendinus.* Sed ut adv. loci significatione *pone, post* aut seorsim vel praecedente praepositione ope Izâfet cum sequenti nomine coniungitur, aut seorsim sequente از construitur, d. q. v. lex.;

c) ته *pars inferior, imum rei*, e. g. ته بساط i. e. *res viliores, exigui pretii, quae post venditionem remanent* (بقطع اضافه Bh.); ته سبو s. ته شیشه s. ته مینا s. ته پیاله s. ته جام s. ته پیمانه s. ته جرعه i. e. met. *parvum, quod superest ex vino in fundo poculi*, sim., qua tamen significatione sec. lex. Bh. auctorem etiam تهِ dicere licet (کنایه از شراب اندك که در ته سبو وشیشه وغیر آن بماند واینهمه مقطوع الاضافه اند وباضافه نیز آمده Bh.); ته بازار s. تهِ بازار i. q. *forum* (باضافه وقطع الاضافه همان ته بازار Bh.); sed dicitur تهِ دل, تهِ میدانی, تهِ حسن, تهِ پا (باضافه Bh.);

d) دامن in compositione دامن کوه s. دامنِ کوه *pes s. radices montis* (بفکّ اضافه نیز آمده Bh.);

e) سر in quibusdam compositionibus, e. g. سرِ انجام *exitus rei, finis;* سر خواب *primus somnus;* سر زمین *finis, limes;* سر مایه *summa capitalis* coll. سرِ مایهٔ کوهران از نخست Schahn. ed. Mohl t. I, 8; سر منزل *locus, quo quis divertit;* سر وقت *tempus, quo quis a curis vel negotiis liber sibi soli vacat;* سر لشکر s. سر گروه s. سر خیل *praefectus agminis, dux exercitus;* سر چشمه *fons;* سر حد *finis, confinia, limites;* سرِ انگشت *extremitas digiti;* سر کار *praefectus, praepositus;* sed dicitur etiam سرِ چشمه et سرِ حد (باضافه وبدون اضافه Bh.) et سرِ انگشت (باضافه نیز می آید) سرِ کار et (بدون اضافه هم آمده Bh.), et سرِ رشته met. *quantitas exigua* (باضافه Bh.) diversum est a سر رشته, quod significat met. *ordinatio* vel *dispositio negotii* Bh. et *propositum, cogitatum, optatum* B. Plures alias eiusmodi compositiones v. in lex. — Contra autem dicitur سرِ بالین propre *extremum lecti* i. q. *cervical* (باضافه Bh.);

f) شاه in compositione شاه جهان *rex mundi* et شاه بندر *praefectus, in cuius manu sunt reditus ex vectigalibus viariis* (بفکّ اضافه Bh.);

g) میان in quibusdam compositionibus, ut میان پا s. میان ران s. پاچه i. q. شلوار *femoralia* et i. q. فرج *pudenda;*

5) in compositionibus saepius usitatis, quales sunt: آبدست pro آبِ دست *lotio sacra* (باضافه غساله وبمجاز بمعنی وضو واستنجا کردن اشتهار یافته وبکثرت استعمال اضافهٔ آن ساقط شده Bh.); آبرو vulg. آب رو i. q. *honos* (در اصل باضافه ودر عرف بفکّ اضافه Bh.) coll. از وی آب روی بیزاری کند Pend. 66, 3; آسیاب *mola aquaria* pro آسِ آب; سیلاب *fluxus aquae, torrens;* سگ آب s. سگابی pro سگِ آب *castor;* شبخون s. شبِ خون s.

شبیخون *invasio nocturna* (باضافه وبدون اضافه Bh.) opp. روز خون (بسکون ثالث B.); گلنار pro گُلِ نار, unde ar. جلنار *flos mali punicae*; نَیشکر et نَیِ شکر *arundo saccharifera* (باضافه وقطع اضافه Bh.), quum contra dicant نَیِ قند *idem* (باضافه Bh.); روز بازار pro روزِ بازار *nundinae*; کافر نعمت pro کافرِ نعمت *ingratus* (این لفظ همیشه مقطوع الاضافه آید Bh.); نمد زین pro نمدِ زین *id, quod substernunt sellae equestri* (در اصل باضافه بوده که بکثرت استعمال حذف شده Bh.); جانماز pro جایِ نماز *locus precibus faciendis*; پا علم *pes vexilli*, pro quo tamen etiam پایِ علم dicitur (باضافه وبدون اضافه Bh.), sim.

Huc pertinet etiam omissio notae genitivi *i* in nom. propriis, ut غلام حسین pro غلامِ حسین.

203. Praeterea genitivi notam *i* etiam supprimere licet, si metrum exigit, e. g. بکشور مه pro بکشورِ مه Chr. Sch. 87, 8; بصورت آدمی pro بصورتِ آدمی Gul. 152, 18; اوّل pro اوّلِ in hoc vers., metr. متقارب: سعدی ✿ چه معنیست در صورتِ این صنم ✿ که اوّل پرستندگانش منم i. e. „*quinam sensus latet in figura huius idoli, quod primus adoro*", et si nom. regens in ه lene exit, e. g. که شایسته تاجی pro که شایستهٔ تاجی Chr. Sch. 31, 58; قطره آب pro قطرهٔ آب Sec. Nam. p. 3 l. atp. coll. Sp. Chr. 56, 15 sqq., ubi schol.: قطره آب بفک اضافت اکثر می آید چه قاعده است که در الفاظیکه آخرش های ملفوظه باشد قطع اضافت جائز بود; contra legitur قطرهٔ آب Schahn. ed. Mohl t. II p. 340 vs. 1560; cf. etiam جامه خواب s. جامهٔ خواب *lodix* (باضافه وقطع اضافه Bh.) et کوچه باغ, کوچه بازار, کوچه راه. — Eadem de causa omittitur etiam nota genitivi *i* et Kesra descriptionis in voc. پسر *filius* (از شان اوست

كه مقطوع الاضافه ? آيد Bh.), cuius lex. auctor affert versus, in quibus leguntur exempla : پسرْ بيرحم, پسرْ رز, پسرْ تاك, پسرْ غم et پسرْ ?شيره, et in vocabulo, quod praecedit nomini recto ايزد *Deus* e. g. بنامْ ايزد *in nomine Dei*; سپاسْ ايزد *gratiae Deo* (agantur).

204. Genitivus possessivus etiam circumscribi potest aut praepositione از *ab, ex* ante nomen rectum posita aut pronomine dem. آن vel ازان genitivi instar cum sequenti nomine vel pronomine coniuncto, ut dici possit e. g. خانه از پدر است s. خانه ازان پدر است *domus patris est* et خانه آن اوست s. خانه ازان اوست *domus illius est.* Exempla sunt اين قلعه از سلطانست *haec arx Sultani est* Not. et Extr. t. IX p. 207; زدختر بكام *ad voluntatem filiae* Chr. Sch. p. 103, vs. 273; سپاس از تو دارم پس از كردگار *gratias ago tibi, dein omnipotenti* ibid. 54, 359; سپاس از خداوند چرخ بلند *gratias* (ago) *domino coeli excelsi* Soohr. p. 180, 5; نشنود از دوست ابله پندرا *non audit insipiens admonitionem amici* pro پند دوسترا Pend. 50, 12; نام خود وازان پدر *nomen suum patrisque*; دوستى ازان كليله *amicus quidam Calilae* Anv. Sooh. fol. 82 v., l. 3; coll. f. 163 v., l. 19; f. 77 v., l. 15; پسرى ازان اين ملك *filius quidam huius regis* H. Mong. t. I, 301 not. 101; امروز مشهدست ازان على بن موسى الرضا *hodie monumentum Alii-ben-Musa Alridâ est* ibid., ubi plura alia exempla editor attulit; يكى تنگ صندوق ازان بهر ماست *cista angusta sors nostra est* Schahn. ed. Mohl t. I, 132; اين خانه اوّل ازان كه بوده است گفت ازان جدّم *quis primus possedit hoc palatium? respondit : avi mei erat* Pend. 226. Alia exempla v. infra § 252, c.

205. Alia denique genitivum possessivum circumscribendi ratio in recentioribus libris et in sermone vulgari usitata

oritur adhibita voce arab. مال *opes, possessio,* eodem modo, quo in lingua ar. vulgari genitivus synonymo متاع circumscribi solet, e. g. كتاب مالِ پدر *liber patris*, quem pater possidet; vid. Dombay Gramm. ling. pers. p. 8. Attamen in multis exemplis, quae grammatici afferunt, voc. مال etiam sensu proprio *opes*, *possessio* verti potest, e. g. این تازی مالِ کیست *cuius est hic canis venaticus?* مالِ من است *meus est,* vel مالِ شما است *vester est*, vel مالِ ایشانست *eorum est*, coll. hoc vs. carminis cuiusdam pastoricii Gilanensis a Chodzko (l. l. p. 114) allato: شب تاره که گرگان میبرند میش ۞ سیاه زلفت حمائل کن بیا پیش ۞ اگر مادر از تو احوال بگیرد ۞ بگو مالِ خدا بود دادم بدرویش i. e. „*Nocte obscura, quum lupi rapiunt oves, cincinnos tuos nigros religa instar monilis et veni ad me. Si mater tua nova quaerit ex te, dic* (illi) : *quod Dei erat pauperibus dedi.*"

DATIVUS ET ACCUSATIVUS.

206. Dativi et accusativi nota est particula را nomini in utroque numero postposita, ut پدررا *patri* et *patrem*, پدرانرا *patribus* et *patres.* Saepe in poetico inprimis sermone uterque casus particula مر nomini praeposita exprimitur altera را sequente, et accusativus etiam sola particula مر altera را omissa, e. g. یکیرا دوستی بود *cuidam amicus erat* Gul. 70, 11; عابدیرا پرسید *monachum quendam interrogabat* ibid. 72, 10; مر اورا صد دینار بخشیده بود *illi centum denarios donaverat* ibid. 129, 16; مر حسدرا طلاق باید داد *invidiae repudium remittas necesse est* Fl. Ali's Spr. p. 15, 10; مر آن نامهرا بر گشاد *has literas aperuit* Fr. 26, 16; مر آن خانه گشتاسبی نام کرد *domum illam Guschtâsbi nomine nuncupavit* ibid 28, 22; cf. Chr. Sch. 264, 11, ubi pro 62. v. 461 leg. 61. v. 446.

207. Si dativus et accusativus cum alio nomine sive genitivo sive copula و sive per appositionem sunt coniuncti

sive denique adiectivum post se habent, particula را non voci, ad quam proxime pertinet, sed illi, quae ultimum locum occupat, adiungitur, e. g. در میر ووزیر وسلطانرا *portam Emîri et Vezîri et Sultâni* Gul. 35, 5; رایت وپردهرا خلاف افتاد *vexillo et aulaeo certamen incidit* ibid. 78, 21; توانگری بخیلرا پسری رنجور بود *diviti cuidam avaro unus filius aegrotabat* ibid. 143, 17.

208. Eadem de causa signum را in fine integrae propositionis, quae pro dativo vel accusativo accipienda est, locum obtinet, e. g. ستانندهٔ اسب ازویرا بمن رسان *eum, qui equum ab illo erepturus est, ad me perduc* H. Selj. 208 fin. Inprimis hoc valet de sententiis arabicis, quas Persae orationi intexere solent, d. q. plura v. in Syntaxi.

209. Dativi signum را nunquam omittitur. Accusativi autem signum را poni solet, si obiectum est definitum, sed omittitur, si est indefinitum vel vagi quid exprimit, e. g. کاغذ نوشتم significat *scripsi epistolam quamcunque*, sed کاغذرا نوشتم *scripsi epistolam, de qua sermo est*, et in compositis verbalibus, si nomen cum verbo quodam auxiliari, ut کردن, فرمودن, نمودن, داشتن al. coniungitur e. g. مراجعت کردن *redire;* قتل فرمودن *interficere;* اقامت نمودن *morari;* انتظار داشتن *exspectare*, al., d. q. v. § 273. In ambiguo autem sermone, quum duorum nominum unum vel alterum pro obiecto haberi possit, accusativi signum را nomini, quod verum est obiectum, perspicuitatis causa addi solet e. g. یزید غلامی زد significare potest: *Yazîd servum quendam percussit* et *servus quidam Yazîdum percussit,* quae tamen ambiguitas, signo را cum obiecto coniuncto prorsus tollitur, ita ut dicendum sit یزید غلامیرا زد aut یزیدرا غلامی زد. Inde sequitur, particulam را quasi vices gerere articuli definiti, quo lingua pers. caret. Qua de causa etiam را saepe omittitur, si obiectum pronominibus این, آن, خود al. quodam modo est definitum, e. g. یاد دار این نکته از من *memoria*

retine hanc praeceptionem Pend. 58 fin.; ببیند آن چار دگری اختیار *sentiet quatuor illas alias* (res adversas) *invito animo* ibid. 60, 7; زحمت خودرا ز مردم دور دار ✿ بار خود بر کس میفگن زینهار *molestiam tuam ab aliis amove, onus tuum nulli iniunge* ibid. 79, 1. Sed in definita quoque oratione scriptores in addenda particula را non semper inter se consentiunt, e. g. تو ندانی این سخن‌را از گزاف *ne vanum putes hunc sermonem* Pend. 46, 6. Plura v. in syntaxi. — Interdum signum را etiam abundare dicit auctor gram. pers. lexico Raschîdî praefixae (p. 29 ed. Splieth), quod hoc hem. poetae Anvarî probat, metr. مجتث : زمانه طی نکند جز برای حیّ‌را i. e. *tempus complicat non nisi propter salutem.*

Not. 1. Particula را in dial. phl. et pars. significatione *causa*, *propter* usitata est et a Neriosengh respondenti s. अर्थम् vel casu ablativo verti solet. Nec desunt exempla, ex quibus patet particulae را in ipsa persica lingua eandem significationem *propter* tribuendam esse. Quin ipse lex. Bh. auctor hoc pro certo affirmat, quum interpretetur : ورا بمعنی برای huiusque rei testandae causa hunc versum poetae زلالی afferat, metr. رمل : زلالی در حکایت دیوانه ورفتن او ببازار حلب ✿ مصلحت‌را آتش اندر خانه زد ✿ تند گشت وبانگ بر دیوانه زد i. e. „*Propter salutem coniecit ignem in domum; ira incensus increpuit insanum.*“ Aliud exemplum exhibet Quatremère ex opere زینت التواریخ desumtum in Journ. d. Sav. 1853 p. 379 : میرزا الغ بیگ مقابلهء ایشانرا بر جواد عزم عنان داد *Mîrzâ Ulug Baig, ut eis se opponeret, equo cursori propositi sui habenas remisit*, ubi را significat *propter*, *eo consilio, ut.* Eodem modo interpretandus est accusativus in exclamatione usitatus e. g. خدارا i. q. برای خدا *propter* s. *per Deum!* (را کلمه ایست که بمعنی برای نیز آمد شاعر گوید ✿ خدارا یکنظر ای سرو آزاد Splieth l. l. p. 29) coll. hoc hem. poetae جامی, metr. هزج : خدارا بر من بیدل ببخشای i. e. „*Per Deum! propitius esto mihi cordis experti*“ Sev. Seas t. VII, 34 et alio poetae حافظ, metr. مضارع : دل میرود ز دستم صاحبدلان خدارا i. e. „*Cor meum amitto, o cordati, per Deum!* Chodzko l. l. p. 70, et قضارا *o sortem!* Gul.

70, 13; 86, 18, et راستیرا *profecto!*, ut in hoc hem., metr. رمل: راستیرا هرکه جان دارد بدیشان مائل است i. e. „*Profecto! quicunque animam possidet, amore rapitur ad illas*“ Lumsden l. l. t. II, p. 516 et 517. Antiquior autem particulae را forma est رای *consilium* in praepositione pers. برای *causa, propter* e praep. ب et رای composita adhuc servata, cuius origo repetenda est a voc. ap. râd'iy (§ 67, δ), qui est loc. sg. vocis ap. râd *cogitatio, consilium* et significatione *causa*, *propter* usitatus in avahya râd'iy *ea de causa, ideo* Bh. I, 6. 51; IV, 47. 54. 62. a, 19, d. q. v. Sp. Keilinschr. s. v. et Sp. Hg. p. 67 et 141 et Sp. Pg. p. 55. V. etiam Journ. As. 1839 Avr. p. 313 sqq., ubi J. Müller vocum را et رای originem ad phl. ראס = p. راه *via* (§ 49, II, β) referendam esse pluribus demonstrare conatus est.

Not. 2. Altera particula مر, quae in sola lingua persica dativo et accusativo praefigitur, secundum Persarum grammaticos est expletiva, orationi adornandae inserviens, passim etiam ad restringendum et ad vim vocis magis augendam usitata (ومر از جملهٔ کلمات زائده هم هست که از برای حسن کلام آورند وگاهی افادهٔ معنی حصر هم میکنند ومر آن بمعنی آنست ومر جان بمعنی جان است B.), qua significatione non solum dativo vel accusativo praeposita legitur, e. g. metr. متقارب: سعدی ✿ مر اورا رسد کبریا ومنی ✿ که ملکش قدیمست وذاتش غنی i. e. „*Ad illum* (non ad alium یعنی دیگریرا نمیرسد B.) *pervenit superbia et amor sui, cuius regnum antiquum est et persona dives*“ coll. hoc hem. Schahn.: مر آن زخم گرزش که یارد چشید i. e. „*Ictum clavae illius quis audet gustare?*“, sed etiam nominativo, e. g. in hoc vs. Schahn.: پسر کو نزدیک تو بود خوار ✿ مر او هست پروردهٔ کردگار i. e. „*Filius, qui coram te contemptu dignus est, idem ille a Deo nutritus est*“ et in al. hem. مر آن روی وموبش پسند آیدم i. e. ut *vultus et coma illius mihi placeant* coll. multis aliis versibus Schahn. in ZDMG. t. X p. 168 et 171 allatis. — Particulum مر Rückert ad s. मात्र refert; sed magis placet illius originem e r. z. 𐬨𐬀𐬭 mar, *meminisse* = s. स्मर् (स्मृ) repetere, a qua etiam derivatur pars. 𐬨𐬀𐬭𐬀 mara, *numerus* = phl. מרך, ut particula مر idem sit vocabulum ac persicum nomen مر, quod significatione *numerus* in libro Schahn. saepe usitatum est.

210. Saepe etiam dativus praepositione بَه seu بَ et با denotatur, ut كنيزكرا بسياه بخش *filiam nigro* (Aethiopi) *dona* Gul. 52, 1; بدو گفت *illi dixit* Chr. Sch. 9, 111; با او گفتند *illi dixerunt* H. Sam. 50, 6 coll. Chr. Sch. 10, 126. Quod quidem dicendi genus recentiore aetate usitatissimum esse docent Ibrahîm (l. l. p. 20) et Chodzko (l. l. p. 68).

VOCATIVUS.

211. Vocativus nominativo exprimi solet praemissa particula vocativa arabica أَي, vel persica اى *o* (أَي حـــرف ندااست در عربى بالفتح ودر فارسى وهندى عوام إِى بياى مجهول واين از توافق لسانين بود اما در هندى كنايى ع بهاى هوز است Bh.), e. g. اى يـل *o heros!* Fr. 29, 11; اى پـدر *o pater!* Gul. 87, 6; اى بار خداى *o domine Deus!* ibid. 83, 10. Pro أَي aliae quoque particulae syn. arabicae يا, ايا et ايها usurpantur. Interdum etiam omitti potest particula vocativa, ut in hoc hem. poetae حافظ, metr. مضارع : دل ميرود زدستم صاحبدلان خدارا i. e. *cor meum omitto, o cordati, per Deum!* Chodzko l. l. p. 70.

212. Sed propria etiam est vocativi terminatio vocalis longa ا ـَ *â,* nominibus in fine adiecta, in poetico tamen sermone et in sublimiore orationis genere inprimis usitata, e. g. ساقيا *o pocillator!* Spec. poes. pers. p. 100; خدايا *o Deus!* Gul. 27, 15; بار خدايا *o domine Deus!* Fl. Ali's Spr. 61, 9.

Vocativo terminatione ا ـَ insignito etiam praemitti potest particula vocativa اى *o*, e. g. اى بسا كس *o quam multi!* Fl. Ali's Spr. 37, 10; اى بسا مرد سـود جـويـنـده *o quam multi questus cupidi!* ibid. 47, 8.

213. Eadem vocativi terminatio adiectivis affigitur, ut خوشا *o pulcrum,* بدا *o turpe,* اندكا *o parum,* بسا *o multum.* Si adiectivum cum substantivo est coniunctum haec terminatio aut alterutri aut utrique adiici potest, e. g. بـسـا اميـد seu

بس امیدا *o multa spes!* Fl. Ali's Spr. 47, 3 et 11; بسا قفلا *o multae serae* Jos. et Zul. 143, 1 coll. بدا سلطانیا et خوشا درویشیا in hoc versu poetae خاقانی, metr.: هزج : بدا سلطانیا

کورا بود رنج دل آشوبی ✿ خوشا درویشیا کورا بود کُنج تن آسانی

i. e. „*O quam improbus est rex, quem affligit id quod cordi gratum est; o quam probus est Dervish, qui possidet thesaurum tranquillitatis.*" Cf. infra § 272 sub suff. ـا, b.

214. Reliqui casus, **Ablativus**, **Instrumentalis** et **Locativus** praepositionibus exprimuntur.

Sequuntur casuum terminationes brevi in conspectu positae, qua in tabula genitivi nota ad nomen regens referenda est.

	Sing.	Plur.	
Nom.	—	—ان	—ها
Gen.	— (ٔ, ی s. یٔ)	—ان	—هایٔ s. —هایِ —هاهٔ s.
Dat.	—را s. مر—را	—انرا s. مر—انرا	—هارا s. مر—هارا
Acc.	—را s. مر—را s. مر—	—انرا s. مر—انرا s. مر—ان	—هارا s. مر—هارا s. مر—ها
Voc.	ای — —ا cum et sine ای	ای —ان	ای —ها

DE NOMINE ADIECTIVO.

215. Adiectiva pro substantivis posita substantivorum etiam sequuntur declinationem et numeri mutationi sunt obnoxia.

216. Cum substantivo autem coniunguntur adiectiva ope vocalis *i* substantivo affixae, quam grammatici *Kesra descriptionis* (کسرهٔ توصیفی) appellant, nec vel generis vel numeri

subeunt mutationes, e. g. دوستِ قدیم *amicus antiquus*, pl. دوستانِ قدیم.

Not. De origine huius vocalis *i*, quae cum nota Izâfet (§ 198) consentit, supra § 198, not. 1 pluribus disputatum est.

217. De ratione huius vocalis scribendae et pronuntiandae eaedem valent regulae, quas supra (§ 198 sqq.) de genitivi nota Izâfet exposuimus. Itaque dicitur: جامهٔ زرنگار *vestis auro picta* Chr. Sch. 2, 22; جنکهای سخت *proelia atrocia* H. Mong. I p. 372, l. 15; پیشکشهاء لایق *munera digna* ibid. p. 150, l. 13; صوفیٔ صافی *Sufius purus* Pend. 182, 14; میِ خوشگوار *vinum suave* Chr. Sch. 7, 87; آهویِ خوشنظر *dorcas pulcris oculis praedita* ibid. 94, 119; خویِ نیك *indoles bona* Gul. 190, 20 al.

Not. 1. Si substantivum exit in ا vel و quiescens lit. ی euphonica vocali Kesra descriptionis insignita etiam omitti potest, ut e. g. dicere liceat هلاکو ملعون pro هلاکویِ ملعون et امینا هروی pro امینایِ هروی. Quod dicendi genus inprimis ad sermonem poeticum spectat, ut in هوا معتدل pro هوایِ معتدل Sec. nam. 137, 12 et 15.

Not. 2. Nullum igitur est discrimen inter Izâfet et vocalem i Kesram descriptionis dictam, qua substantiva cum adiectivis coniunguntur. At veteres Persarum scriptores utramque notam in scribendo ita distinxisse contendit lexici Sev. Seas auctor (t. VII p. 38, l. 4 sqq.), ut Kesram descriptionis litera ی apposita a genitivi nota Izâfet distinguerent et dicerent e. g. غلامِ عاقل *servus prudentis*, sed غلامی عاقل *servus prudens*. Quae quidem distinctio si ambiguitatis tantum tollendae causa est introducta, mirum sane videtur, cur tam raro haec lit. ی in persicis libris apposita reperiatur, eaque de causa Lumsdenio (l. l. t. II p. 265) facile assentiar, qui articulum indefinitum (§ 272 sub ی — II) hac lit. ی expressum dicit.

DE GRADIBUS COMPARATIONIS.

218. Comparativus et Superlativus a Positivo formantur, prior adiecta terminatione تَر, posterior terminatione تَرِين, e. g. نيك *bonus*, نيكتر *melior*, نيكترين *optimus*; بد *malus*, بدتر s. بتّر *peior*, بدترين s. بتّرين *pessimus*; دانا *sapiens*, داناتر *sapientior*, داناترين *sapientissimus*; زود s. زو *celer*, زودتر s. زوتر *celerior*. — Praeter ترين alia etiam superlativi terminatio ـين s. ـينه usitata est, e. g. بالا et بر *super*, *supra*, بالائين et برين *supremus* (برين بمعنى بالائين يعنى بلندترين وبالاترين B.); بزرگ *magnus*, بزرگين *maximus* coll. schol. in Bost. 390, 15; پس *pone*, *post*, پسين *ultimus*, *extremus* coll. Sp. Chr. 96 l. plt., ubi opponitur نخستين; بِه *bonus*, بهين s. بهينه *optimus* (i. q. بهترين B.); فرود s. فرو *infra*, فرودين *inferior*, *infimus* (i. q. زيرين B.); كم *paucus*, *vilis*, كمين s. كمينه *minor*, *minimus*, *vilior* (بمعنى كمتر وكمترين وفرومايه B.); كِه *parvus*, كهين s. كهينه *minimus* (i. q. كوچكترين B.); مِه *magnus*, مهين s. مهينه *maior*, *maximus* (i. q. بزرگتر وبزرگترين B. i. q. بزرگين schol. in Bost. 390, 3 et 15).

219. Ut in dialectis persicis cognatis et in lingua sanscrita, ita etiam in persica lingua gradus comparationis e praepositionibus et adverbiis formantur, e. g. باز *retro*, بازتر *magis apertus* coll. hoc. vs. poetae ظهورى a lex. Bh. auctore s. v. كُلوكير allato, metr. متقارب : دهان بازتر در طمع چون شقاق i. e. *os magis apertum est in aviditate instar fissurae*; بِـر *super*, *supra*, برتر *superior*, برترين s. برين *supremus*; پس s. سپس *pone*, *post*, پستر B. s. سپستر F. *posterior*; بيش *plus*, بيشتر *multo magis* coll. Sp. Chr. 14, fin.; پيش *ante*, پيشتر *anterior*; زانسو s. زانطرف *ultra*, زانسوتر s. زانسُتر s. زاستر et زانطرفتر *ulterior*, *remotior* B.; زير *infra*, زيرتر *inferior* C.; فرا *super*, *supra* et *retro*, *post*, فراتر *altior* et *magis retro* F.; فرو

infra, فروتر *inferior* Pend. 72, 5, فروترین *infimus* J.; وا part. removendi, واتر *longinquior, magis dissitus* (i. q. دورتر B.).

220. Eaedem comparativi et superlativi terminationes non solum adiectivis arabicis aut substantivis pro adiectivis in lingua persica usitatis, sed etiam ipsi arabici comparativi formae أَفْعَل affiguntur e. g. صعب *difficilis*, صعبتر *difficilior*, صعبترین *difficillimus*; أَمْن proprie *securitas*, sed apud Persas i. q. امین *securus*, comp. امن‌تر = امین‌تر *securior* Bh. allato hoc vs. poetae صائب, metr. رمل: دردِ سر تا نکشی صائب ازین بیخبران ۞ گوشهٔ امن‌تر از خلوت خاموشی نیست i. e. „*Ne dolore capitis afficiaris hisce hominibus ignaris, o Sâjib, nullus angulus securior est quam solitudo tranquilla*;“ اعظمتر a comp. arab. أَعْظَم *maior*; اولیتر a comp. arab. أَوْلَى *melior* Gul. 88, 1. 179, 4; اَوّلتر i. q. بهتر *melior*, a comp. ar. اوّل, quod lex. Bh. auctor sic interpretatur: اولتر یعنی بهتر ودرین ترکیب کلمهٔ اول تجرید مستعمل میشود ومعنی تفصیلی دران ملحوظ نمیباشد allato hoc vs. poetae نجیب الدین جربادقانی, metr. رمل: طُرّه در زیرِ کُلوته که نهان اَوّلتر ۞ که سرِ زلفِ تو بر باد تو لا نکنند „*Antias sub calantica habere melius profecto est, quam ut extremi cincinni tui se complicent contra ventum tuum.*“

Not. Comparativi suff. تر plane consentit cum z. 𐬙𐬀𐬭𐬀 tara, s. तर, qua etiam ceterae dialecti, antiquior persica tara, pehlevica תר et parsica 𐬙𐬀𐬭, تر utuntur. Superlativo autem formando sola lingua persica adhibet suff. ـین s. ـینه, diversum ab usitato z. 𐬙𐬆𐬨𐬀 tema, s. तम, ap. tama et phl. תום, pars. 𐬙𐬀𐬨 s. تُم, quod aut comparativo aut positivo affigitur, ut oriatur e. g. a بزرگ *magnus* superlativus بزرگترین s. بزرگین. Quum ex interpretatione lexicographorum persicorum supra § 218 allata pateat suffixum ـین s. ـینه etiam comparativo exprimendo adhiberi, ut e. g. voc. کمین s. کمینه significari possit i. q. کمتر *minor* et کمترین *minimus* et مهین s. مهینه i. q. بزرگتر *maior* et بزرگترین *maximus*, facile eo adduci possis, ut cum Boppio Vg.[2] § 289[a] p. 33 et 34) illius suffixi

originem ab altero comparativi suffixo z. 𐬫𐬀𐬢𐬵 yaṅh, s. ईयस् s. यस्, nom. ईयान् s. यान् repetas, quod una cum respondenti superlativi suffixo z. 𐬌𐬱𐬙𐬀 ista, s. इष्ठ in ceteris quoque antiquioribus dialectis persicis praeter parsicam in usu est, cuiusque suffixi ista fortasse vestigium etiam in p. مِهِست *gravis*, *ponderosus* (سنگین وگران B. Gl. Sch.) = phl. מַהִיסת s. מַהִסת, z. mazista, ap. mathista adhuc agnoscendum est. Sed verisimilior est sententia, hoc suffixum non aliud esse, quam suff. relativum ین - s. ینه - , quo adiectiva possessiva et quae materiam rei plerumque significant formantur et quod saepe etiam mere expletivum est, ut in اوّلین i. q. اوّل *primus*, آخرین i. q. آخِر *ultimus*, al. Qua in re consentit etiam lex. Bh. auctor, quum dicat, superlativum کهین aut مهین de eo intelligendum esse, cui propria sit parvitas aut magnitudo (بهتر وبهترین معروف وپسین مزید علیه نخستین چه ین کلمهٔ نسبت است که گاهی بمعنی مذکور آید چنانچه در کهین ومهین یعنی شخصی منسوب بمائیّتی که آنرا کِه یا مِه توان گفت وگاهی زایده می آید چنانچه در مثالین واوّلین), ut کهین significet eum, qui re vera parvus i. q. minimus et مهین, qui re revera magnus i. q. maximus est.

221. Ad designandam rerum comparatarum inferiorem Persae utuntur praepositione از et coniunctione که *quam*, e. g. دوست نزدیکتر از من بمنست *amicus* (Deus) *mihi propinquior est, quam ego* Gul. 59, 17; پیشت مردن خوشتر که پس از تو زندگانی کردن *ante te mori dulcius est, quam post te vivere* ibid. 122, 14 coll. ibid. 56, 22. 81, 15. — Nonnulla adiectiva, ut به *bonus*, کم *parvus*, *paucus* positivo quoque gradu ut comparativi construuntur, licet ipsa forma comparativi بهتر, کمتر etiam usitata sit, e. g. زبان بریده بکنجی نشسته صم وبکم ✿ به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم i. e. *Surdi, muti, taciturni in angulo sedentes praestant ei, cuius lingua est intemperans* Gul. 7, 16. 17; دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه انگیز *mendacium salubre praestat veritati, quae mala contrahit* Gul. 15, 16;

چو در آید به از توئی بسخن *si te praestantior orationem orsus fuerit* ib. 176, 13; صبر درویش به که بذل غنی *pauperis patientia praestat liberalitati divitis* ib. 70, 8; پای در زنجیر پیش دوستان به که با بیگانگان در بوستان *pedem catenis vinctum habere coram amicis melius est, quam cum peregrinis in horto degere* Gul. 71, 15; اگر فرمائی طبیبی‌را بخوانیم تا معالجه کنند که به شوی *si iusseris, medicum arcessamus, qui te curet, ut melius valeas* ib. 139, 8 coll. سرکه از دست رنج خویش وتره ✿ بهتر از نان ده خدا وبره *acetum et nasturtium, quod quis labore suo sibi comparat, praestat pani et agno domini pagi* ib. 185, 20; cf. etiam Pend. 105, 8, et نیل کم از زندرود ومصر کم از جی *Nilus minor est quam Sendrûd et Aegyptus minor est quam Jai* Spieg. Chr. 99, 5 coll. خویشتن‌را کمتر از نادان شمر *te ipsum viliorem existima, quam ignarum* Pend. 69, l. ult.; نه گویندگان بر درش کمترند *neque oratores in aula illius minores sunt* Chr. Sch. 6, 71; cf. etiam Pend. 124, 6 Chr. Sch. 12, 158 Gul. 93, 5. Ros. narr. 57, 5.

222. Superlativus, quem dicunt intransitivum vel absolutum, efficitur praepositis vocabulis gradationem significantibus, qualia sunt بس s. بسی s. بسیار *multum, valde*; نیك *bene, valde;* بِه idem et sec. Chodzko et Geitlin خیلی *multum*, al. e. g. بسی بِهتر *multo melius* Chr. Sch. 87, 10; نیك سهلست *facillimum est* Gul. 179, 7; سخت سست *valde debilis* Pend. 99 not. 1; نیك زشت *valde turpis, pessimus* Pend. 48, l. ult.; بِه مُیَسَّر *facillimum* (gall. *bien facile*) Gul. 158, 10; خیلی خوب *admodum bonus, optimus* Geitlin et لیلی از زهرا خیلی مقبولتر است *Lailâ multo venustior s. pulcrior est quam Zohrâ* Chodzko.

223. Superlativus exprimitur etiam comparativo absolute posito aut ipso positivo repetito, ut غالب اشعار او درین زمین بزبان پارسیست اگر بگوئی بفهم نزدیکتر باشد *pleraque ipsius carmina in hac regione lingua persica circumferuntur, qua si illa*

recitaveris, facilius intelligentur Gul. 128, 14; هنر بچشم عداوت بزرگتر عیبست *virtus in inimicitiarum oculis maximum est vitium* ib. 109, 5; حکیمان دیر دیر خورند *sapientes tardissime edunt* ib. 178, 15. Cf. etiam ib. 27, 22 et Pend. 35, 4 infra. — Denique in sermone vulgari adverbio باز *rursus, iterum* ante positivum posito superlativum etiam exprimi docet Chodzko (l. l. p. 81) allato hoc ex. دوست شیرین عمر شیرینتر واما وطن باز شیرین است *amicus dulcis est, vita dulcior, sed patria dulcissima.*

DE NUMERALIBUS.

224. Numeralia Persarum e zendicis vel sanscritis maximam partem sunt decurtata, ut e formis comparandi causa hic allatis facile apparebit.

CARDINALIA.

	pers.	zend.	sanscr.
1	يَك	𐬀𐬉𐬎𐬀 aêva	एक
2	دُو	𐬛𐬎𐬀 dva, in comp. 𐬠𐬌 bi	द्व in comp. द्वि
3	سه	𐬚𐬭𐬌 thri	त्रि
4	چهار s. چار	𐬗𐬀𐬚𐬡𐬀𐬭𐬆 cathware, in comp. 𐬗𐬀𐬚𐬭𐬎 cathru	चतुर् nom. चत्वारः
5	پنج	𐬞𐬀𐬧𐬗𐬀𐬥 pañcan	पञ्चन्
6	شش	𐬑𐬱𐬎𐬀𐬯 khshvas	षष्
7	هفت	𐬵𐬀𐬞𐬙𐬀𐬥 haptan	सप्तन्
8	هشت	𐬀𐬯𐬙𐬀𐬥 astan	अष्टन्
9	نُه s. نوه	𐬥𐬀𐬎𐬀𐬥 navan	नवन्
10	دَه s. داه	𐬛𐬀𐬯𐬀𐬥 daçan	दशन्

Not. Aliae formae numeri يَك sunt يَكَه s. يَكّه et يَكى s. يَكّى suffixo ه otioso et suff. ى unitatis *ê* auctae et يو (yô) s. يوده (yôdah), ut in ده يوده = ده يكى *decima pars* (ده يك از ده است كه عشر بمعنى حصه يك حصه باشد B.), quod una cum phl. ... i. e. ayok, ايوك (Haug an old zend. pahl. gloss. p. 1, de var. lect. advak vel اينك v. J. Müller Abh. d. B. Ak. III, 3 p. 619 et Justi Bund. s. v. ايوك), ex quo ortum est, et synonymo pars. ... éu s. ... é in compositione maxime usitato derivandum est a z. ... aêva, ap. aiva, *unus.* A phl. ayok repetenda etiam est origo numeri pars. ... yak s. ... îk = p. يكى *unus.* Aliud syn. اى numeri يكى affert Chodzko (l. l. p. 98), quod tamen inusitatum dicit et a quo يان in يانزده *undecim* derivat, d. q. v. § 225 not. Cum hisce formis arcte cohaeret articulus indefinitus ى ê Jâ unitatis dictus (§ 272 sub ى II), qui etiam in dial. phl. et pars. forma ... , ... i. e. é usitatus est. Plura v. in Sp. Pg. § 46 et Sp. Hg. § 48. 62 et 67 not. 1. — Pro دو *duo* = pa. ... dicitur etiam sec. Gl. Sch. دوان cum term. pl. ان, quod cum هر coniunctum legitur (دوان بمعنى دو وبا لفظ هر مستعمل ميشود چون هر دوان Gl. Sch.). Inde ortum videtur دوانزده pro دوازده *duodecim*, quod affert lex. F. auctor sine ex. et Chodzko l. l. p. 99. — Num. سه *tres* = pars. ... çé, ... çi et ... çe in multis compositis literam fin. ه amittit, quum ea ad formam primitivam non pertineat, ut in سپنج pro سه پنج, ستا pro سه تا, ستو pro سه تو, سديكر pro سه ديكر, سرش pro سه رش, سصد pro سه صد, d. q. v. lex. nostr. — Num. چار *quatuor* e چهار = pa. ... s. ... decurtatum in comp. plerumque usitatum est. — Denique pro نه *novem* et ده *decem* etiam in usu sunt formae auctae نوه = pa. ... et داه = pa. ... et lit. fin. ه numeri ده s. داه *decem* e pal. ç vocis z. et s. daçan orta est (§ 49, I, *a*).

225. Numeri ab 11 usque ad 19 oriuntur numero minore ut in zend. et sanscrita lingua cum numero denario ده coniungendo, praepositione از s. ز aut interposita aut plane omissa, ut in num. 14, 17 et 18. Qua in compositione haec praepositio از arabicae praepositionis عن *removendi* vel *separandi* notione est accipienda, ut e. g. دوازده *duodecim* proprie signi-

ficet *duo a decem separati*, i. e. duo *praeter* seu *ultra* decem. Sequuntur cum parsicis comparati :

	pers.	pars.
11	يازَدَه (يانزده)	[illegible]
12	دُوازَدَه (دوانزده)	[illegible]
13	سِيزَدَه (سينزده)	[illegible]
14	چَهارَدَه s. چاردَه	[illegible]
15	پانزَدَه	[illegible]
16	شانزَدَه	[illegible]
17	هَفتَدَه (هَفدَه)	[illegible]
18	هَشتَدَه (هَشدَه s. هَژدَه s. هَجدَه)	[illegible]
19	نُوازَدَه s. نُوزَدَه (نوانزده)	[illegible]

Not. Formae يازده 11 s. يانزده sec. lex. F. sine ex. et Chodzko, پانزده 15 et شانزده 16 ortae videntur e يكزده, پنجزده et ششزده elisis euphoniae causa ultimis numeri minoris litt. ك, ج et ش, quae compensantur producta primae syllabae vocali *a* et in formis يانزده, پانزده et شانزده inserta insuper lit. nasali. — دوانزده 12 ortum videtur ex دوان pro دو, d. q. v. § 224, not. Alia forma ده ودو (proprie *decem et duo*) ad significandum numerum *duodecim* usitata est in Schahn. e. g. t. I p. 328, l. plt. ed. Mohl. — Pro سيزده 13 autem solus Chodzko (l. l. p. 99) offert formam سينزده inserta nasali, recentiore aetate, ut videtur, usitatam. — هفده 17, quod legitur in lex. F. sine ex., ex هفتده elisa lit. ت ortum est, ut هشده 18 ex هشتده, quod tamen solus Iones offert et ex quo etiam aliae formae هژده et هجده lit. ش cum ژ et ج permutata (§ 58, c) ortae sunt, quas M. ex Ll. in lex. suum recepit. — Denique in نوزده 19, quod legitur in lex. F. sine ex. pro نوازده, vocalis *â* correpta est, in alia autem forma نوانزده, quam offerunt Cast. ex G. et Chodzko, insuper inserta est nasalis.

226. Numeri **denarii** cum zendicis et sanscritis collati sunt :

	pers.	zend.	sanscr.
20	بیست	𐬬𐬍𐬯𐬀𐬌𐬙𐬌 vîçaiti	विंशति
30	سی	𐬚𐬭𐬌𐬯𐬀𐬙𐬀 thriçata	त्रिंशत्
40	چهل	𐬗𐬀𐬚𐬡𐬀𐬭𐬆𐬯𐬀𐬙𐬀 cathvareçata	चत्वारिंशत्
50	پنجاه	𐬞𐬀𐬧𐬗𐬁𐬯𐬀𐬙𐬀 pañcâçata	पञ्चाशत्
60	شصت s. شست	𐬑𐬱𐬬𐬀𐬯𐬙𐬌 khshvaçti	षष्टि
70	هفتاد	𐬵𐬀𐬞𐬙𐬁𐬌𐬙𐬌 haptâiti	सप्तति
80	هشتاد	𐬀𐬯𐬙𐬁𐬌𐬙𐬌 astâiti	अशीति
90	نود	𐬥𐬀𐬎𐬀𐬌𐬙𐬌 navaiti	नवति
100	صد s. سد	𐬯𐬀𐬙𐬀 çata	शत
		nom. 𐬯𐬀𐬙𐬆𐬨 çatem	nom. शतम्

Not. Vario igitur modo numeri denarii a simplicibus sunt formati. بیست 20 = pa. [illegible] consentit cum z. 𐬬𐬍𐬯𐬀𐬌𐬙𐬌 vîçaiti, s. विंशति (§ 60, b); سی 30 = pa. [illegible] derivatum est a سه 3, producta vocali *i* et abiecta lit. fin. ه, quae ad formam primitivam non pertinet; چهل 40 = pa. [illegible] a چهار 4 liquidis inter se permutatis (§ 62, d) et vocalibus mutatis (pro چهل in comp. etiam forma contracta چل usitata est respondens parsicae [illegible]); پنجاه 50 = pa. [illegible] a پنج 5 adiecta terminatione اه, quae ex z. 𐬁𐬯𐬀𐬙𐬀 âçata, s. आशत्, posteriore nimirum eiusdem num. z. 𐬞𐬀𐬧𐬗𐬁𐬯𐬀𐬙𐬀 pañçâçata et s. पञ्चाशत् parte, abiecto z. [illegible] *ta*, s. त् et sibilo pal. z. 𐬯 *ç*, s. श cum aspiratione ه permutato (§ 49, I, *a*), ortum videtur; شصت s. شست 60 = pa. [illegible] a شش 6, addita lit. ت = z. et s. ti in z. khshvaçti, s. षष्टि et sibilo ش cum ص vel س permutato (§ 4. 16 et 58, c); denique هفتاد 70 = pa. [illegible], هشتاد 80 = pa. [illegible] et نود 90 = pa. [illegible] a هفت 7, هشت 8 et نُه pro نُه 9, adiecta terminatione اد s. د, quae pariter ac litera ت numeralium بیست 20 et شصت s. شست 60 respondet zendicae et sanscr. terminationi ti, quam Boppius una cum termin. z. çaiti, çata, s. शति, शत् et num. z. çata, s. शत 100 recte a z. et s. daçan 10, pers. ده (§ 49, I, *a*), ope suff. z. ti, ta, s. ति, त् et त derivat, quum hae terminationes sine dubio e daçati, daçat et daçata sint decurtatae. Vid. Bopp Vg.[2]

§ 320. — Denique zendico et sanscr. ç a t a respondet p. صد ***centum*** **= pa. [Pahlavi] pro primitivo سد coll. سدپایه** ***centipes*** **et سده, d. q. v. lex., lit. س cum ص permutata, ut in شصت 60 pro primitivo شست, ne confundantur cum ar. سد** ***septum, murus*** **et p. شست** ***pollex*** **coll. صد معرب سد وشصت معرب شست چه در کلام فرس قدیم صاد نیامده است ودر رسم خط بصاد نویسند B. Bh. et اما صد وشصت در قدیم بسین مهمله مینوشتند ومتاخرین بواسطهٔ رفع اشتباه بکلمهٔ دیگر بصد نویسند gr. pers. ed. Splieth p. 13.**

227. Numeri denarii a **viginti** usque ad **nonaginta** si cum numeris simplicibus copula و coniunguntur, primum semper locum occupant. Dicunt igitur بیست ویك 21, بیست ودو 22, بیست وسه 23 et sic porro.

228. Numero centenario صد numeri simplices دو 2, چهار s. چار 4, شش 6, هفت 7, هشت 8 et نه 9 sine ulla mutatione praeponuntur, ut dicant دوصد 200, چهارصد s. چارصد 400, ششصد 600, هفتصد 700, هشتصد 800 et نهصد 900. Sed pro سهصد et پنجصد dicitur سیصد 300 et پانصد 500 (§ 225 not.). Denique pro دوصد 200 alia forma دُویست usu est recepta, quae sine dubio e دوی = دُو 2 et e ست pro سد s. صد 100 composita est, ut s. द्वे शते coll. al. formis द्विशतं et द्विशती = z. d u y ê ç a i t ê.

229. Cetera numeralia sunt هَزار 1000 = pa. [Pahlavi], z. 𐬵𐬀𐬰𐬀𐬢𐬭𐬀 h a z a ñ r a, s. सहस्र; دههزار sive بیوَر 10,000 = pa. [Pahlavi] s. [Pahlavi], z. 𐬠𐬀𐬉𐬎𐬎𐬀𐬭𐬆 baêvare (ling. Kharizmiae et mongol. تومان) et صدهزار sive لك, s. लक्ष 100,000, quibus Chodzko (l. l. p. 100) addit کرور s. یك کرور 500,000, unde دو کرور 1,000,000; سه کرور 1,500,000; چهار کرور 2,000,000 etc.

230. Plures numeri ope copulae و ita inter se coniunguntur, ut maiores minoribus semper praecedant, e. g. سال عرب چو ششصد وپنجاه وچار شد *quum esset annus aerae arabicae DCLIV* H. Mong. t. I p. 212, l. 1; ومدت ملك اسماعیلیّه

صد وهفتاد وهفت سال بود *tempus regni Ismaelitici CLXXVII anni erant*, ibid. p. 218, l. 9.

231. Cardinalia numeri et casuum mutationibus non sunt obnoxia; attamen in usu est pluralis هزاران *millia*, e. g. ترا صد هزاران سوارست بیش *tibi centum millia equitum sunt et plus.* Fr. 21, 6; صد هزاران مرد *centum millia hominum* Pend. 176, 9 coll. صد هزار اسرار *centum millia arcanorum* ib. 176, 7.

ORDINALIA.

232. Ordinalia formantur e cardinalibus adiecta terminatione ـُم = phl. ום et pars. [illegible] ـُم s. [illegible] ـَم a suff. zend. et sanscr. ma derivanda, cui etiam suffixum relat. ـین affigi posse diserte dicit Chodzko (l. l. p. 103), ut probant exempla دویمین C. *secundus*, سیومین C. *tertius*, چارمین F. *quartus*, پنجمین C. F. *quintus*, ششمین C. *sextus*, هفتمین F. *septimus*, دهمین *decimus* e lex. C. et F. desumta. Idem suff. ינן in dial. phl. terminationi ום affigitur, e. g. חסומינן i. q. חסום *quartus*, saepius autem solum suff. ינן ordinalibus formandis inservit e. g. פנ̄וינן *quintus*, הפתוינן *septimus*, אשתוינן *octavus* (Sp. Hg. § 66 et 66[b]). Adiectivorum more cum substantivis coniunguntur (§ 216). Numerus primus autem, ut in plurimis linguis, ita in persico quoque sermone alio vocabulo e numero cardinali یك *unus* non derivato exprimi solet, nam pro یَکُم *primus* magis usitata sunt voc. نُخُست s. نُخُستین et أَوَّل s. أَوَّلین H. Mong. t. I p. 98, 5; Gul. 107, 6. Sunt igitur:

یَکُم et نُخُست s. نُخُستین et	پَنجُم *quintus*
أَوَّل s. اوّلین *primus*	شَشُم *sextus*
دُوُم s. دُویُم *secundus*	هَفتُم *septimus*
سِوُم s. سِیُوم *tertius*	هَشتُم *octavus*
چهارُم s. چارُم *quartus*	نُهُم *nonus*

دَهُمْ *decimus*	صَدُمْ *centesimus*
يازَدَهُمْ *undecimus* etc.	دُويستُمْ *ducentesimus*
بيستُمْ *vigesimus*	سهصَدُمْ *tricentesimus* etc.
سيُمْ s. سي‌اُمْ *trigesimus*	هَزارُمْ *millesimus*
چهلُمْ *quadragesimus* etc.	دُوهَزارُمْ *bis millesimus* etc.

Not. Praeter اوّل et نخست aliis quoque ordinalibus suff. relativum ـين affigi posse supra (§ 232) vidimus, qui tamen usus recentioris aetatis videtur, ad quam etiam formae signo Teshdid notatae دوّم, دويوّم, دويّم, سيّوم, سيّم et نهّم a Chodzko (l. l. p. 102) allatae referendae sunt. — Ordinale نخست s. نخستين *primus* cum suff. relativo ـين ut in syn. اوّلين, cuius aliae formae نَخُز et نخزين minus usitatae videntur, consentit cum phl. نخوست, quod in suff. superlativi ست exit, cuius tamen origo nondum explorata est. Plura v. in Sp. Hg. § 66 et Justi Bund. s. v. نخوست. In pars. dialecto pro [pazend] = p. نخست, quod in versione parsica libri Bundehesh docente Spiegelio reperitur, usu receptum est [pazend] (فردوم, فردم) *primus* opp. [pazend] awadum *ultimus* et sine dubio a z. fratema, s. प्रथम derivandum, quocum consentit ap. fratama et phl. פרתום coll. h. פרתמים. — Pro سوم *tertius* antiquioris aetatis scriptores etiam سهديگر s. سديگر usurpant, quod ex سه *tres* et ديگر compositum est et consentit cum phl. סתיגר et pa. [pazend]. Primitiva autem vocis ديگر forma est pehlevicum דתיגר = pa. [pazend] dadîgar, quod *secundus* significat, unde etiam aliae illius vocis significationes *alter, alius, iterum* derivandae sunt. Plura v. in Sp. Hg. § 66 et Sp. Pg. p. 63 et 118 et in lex. nostro s. v. ديگر et سهديگر s. سديگر. — Pro نهم *nonus* in dial. pars. pronuntiatio [pazend] nâhum usitata est.

233. In numeris compositis ultimum tantum numerale terminationem ordinalium accipit, ut بيست ويكُم *vigesimus primus*; صد ودُوم *centesimus secundus* cet. In dial. parsica copula و omittitur (Sp. Pg. § 48).

NUMERALIA DISTRIBUTIVA.

234. Distributiva exprimuntur 1) plurali cardinalium repetito, ut چهاران چهاران *quaterni*; 2) singulari cardinalium repetito, ut in dial. phl., e. g. یك یك *singuli*, دو دو *bini*; 3) interposita inter cardinale repetitum lit. ا vel praepositione با, ut یکایك , دو با دو; denique 4) addito cardinalibus suffixo گان, quod auget repetitionem, e. g. یگان (pro یکگان § 68, b), چهار چهار , دو دو , یك یك i. q. صدگان , چهارگان , دوگان لفظ گان در اعداد زیادت تکرار میکند چنانچه یگان) صد صد ودوگان وسهگان وچهارگان ونهگان وصدگان بمعنی یك یك ودو دو وسه سه وچهار چهار ونه نه وده ده وصد صد علی هذا القیاس Sev. Seas t. VII 31, 5) et incerto modo etiam numerum definit, e. g. از جوز دهگان *circiter decem nuces*; از بادام بیستگان *circiter viginti amygdala* coll. گان تمیز مبهم اعداد است چنانکه گویند از جوز دهگان واز بادام بیستگان Bh.

NUMERALIA MULTIPLICATIVA.

235. Multiplicativa formantur apposito cardinalibus suffixo تا, e. g. یکتا *simplex*, دوتا *duplex*, سهتا *triplex* rel. cf. Lumsden l. l. t. II p. 489; aut voc. لا s. لای, quod proprie *plica* significat, e. g. دولا s. دولای *duplex* coll. لا بر لا *multiplex*; aut suff. گانه (گانه لفظی است از الفاظ زایده که در آخر هریك از اعداد در آورند ومعنی همان عدد بی کم وزیاد مفهوم گردد B.), e. g. یگانه (pro یک گانه § 68, b) *singulus*, *unus*; دوگانه *duplex*, *duplum* coll. Gul. 57, 14, ubi دوگانه dicitur de precatione, quae binis prostrationibus constat (ایکی رقعت نماز schol. turc.) et al. cod. etiam legit دو رقعت pro دو گانه, et دریای هفتگانه *mare septenarium* Gul. 145, 9; aut denique suff. وی, e. g. دهوی *decuplex*, صدوی *centuplex*, quod suffixum hisce verbis interpretatur lex. B. auctor : وی بمعنی مقدار نیز گفته اند چنانکه اگر زراعتی ده

برابر آنچه کاشته باشند حاصل شده باشد گویند دهوی شده است واگر صد برابر صدوی واگر سوداگری متاعیرا که بدو برابر آنچه خریده است فروخته باشد گویند دووی کرده است یعنی ده بیست B. — Ad significandam partem numeri ipsi numero, ut in dial. phl., postponitur یکی s. یکی *unus*, ut e. g. سه یکی *tertia pars* sit i. q. phl. سه ایوك et چهار یکی s. چهار یکی *quarta pars* i. q. phl. چهار ایوك et ده یك s. ده یوده B. *decima pars* i. q. phl. ده ایوك coll. § 224 not. Pro نیم *dimidia pars*, quod sine nota genitivi construitur (§ 202, 3) in dial. phl. dicitur etiam دو ایوك = دو یکی, quod tamen in lingua persica significatione met. *spiritus extremus* usitatum videtur, quum lex. B. auctor interpretetur : دو یکی کنایه از دم آخر مردن باشد. — Alia numeri fracti significandi ratio docente Geitlin (l. l. p. 165) est یکی از سه pro سه یکی *tertia pars;* یکی از چهار pro چهار یکی *quarta pars* et proinde دو از سه = $^2/_3$, دو از چهار = $^2/_4$. Denique tabulae Pythagoricae exprimendae haec exempla a Chodzko (l. l. p. 104) allata sufficiant : دو بسر سه شش است *bis trina sunt sex;* پنج بر هشت چهل است *quinquies octona sunt quadraginta.*

Not. Suff. گان s. گانه forma et usu consentit cum phl. کان et کانك coll. phl. دوکانك *duplex* et *bini*, *gemini* et phl. سیکانك *trini*, *trigemini* Justi Bund. s. v.; suffixi تا autem forma primitiva est تاه s. ته = voc. phl. تاك *res singula, singulus*, quod etiam suffixi instar usurpatum numeris multiplicativis formandis inservit. Plura v. in Sp. Hg. § 67. 68[a] et 68[b] et Justi Bund. s. v. کانك et تاك.

NUMERALIA PROPORTIONALIA.

236. Proportionalia exprimuntur cardinalibus cum adverbio چندان *tantum* coniunctis, e. g. دو چندان *duplum*, سه چندان *triplum*, چهار چندان *quadruplum*, صد چندان *centuplum* coll. دو صد چندان *ducentuplo plus* Gul. 173, 11.

ADVERBIA NUMERALIA.

237. Adverbia numeralia formantur e cardinalibus vocabulo بار *vicis* aut synonymis ar. نوبت, مرتبت, دفعه post-positis, e. g. يكبار s. ييكبار *(una vice) semel;* دوبار *bis* i. q. دونوبت H. Buj. 39, 13; سهبار *ter*; بارها *compluries.* Pro يكبار interdum dicitur يكى cf. Chr. Sch. 4, 46.

DE PRONOMINIBUS.

238. Pronomina instar nominum declinantur, genus non distinguitur. Variis autem thematis nituntur singularis et pluralis pronominum personalium, quae e zendica vel sanscrita lingua sunt derivanda. Praeterea persica lingua ea in re a cognatis linguis discrepat, quod pronominum personalium casus obliquos etiam pronominibus suffixis exprimere potest, quae e separatis sunt decurtata nec inveniuntur, nisi cum aliis orationis partibus coniuncta.

PRONOMINA PERSONALIA SEPARATA ET SUFFIXA.

		Pron. separata.		Pron. suffixa.	
		Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
I.	Nom.	مَن	ما	م	مان
	Dat. Acc.	مَرا (منرا) .	مارا		
II.	Nom.	تُو	شُما	ت	تان
	Dat. Acc.	تُرا	شُمارا		
III.	Nom.	وَى s. اُوى s. اُو	ايشان (اُوشان)	ش	شان
	Dat. Acc.	وَيرا s. وَرا s. اُورا	ايشانرا		

PRONOMEN PRIMAE PERSONAE.

239. Pronominis **primae personae** character est م, qui in toto singulari et plurali apparet, quemque etiam exhibent linguae cognatae in singulari praeter primam personam z. **azem**, s. अहम्, ap. **adam**, gr. ἐγώ, lat. **ego**, goth. **ik**, al., in qua prorsus evanuit. من, pa. [illegible], [illegible] (مم), coniungitur vocali *i* cum sequenti voc., quod interpretandi causa additur, e. g. من بنده s. من رهی *ego servus* s. *famulus*; من بینوا *ego miser*; من بیحاصل *ego homo nihili* Bh., sed in poetico sermone haec vocalis etiam abesse potest. Per licentiam poeticam construitur من cum 3 ps. sing. verbi in enuntiatis conditionalibus, ut exempla in lex. nostro s. v. من allata probant, in quibus بودی pro بودمی, شدی pro شدمی et آسودی pro آسودمی positum est. Pro مرا legitur etiam forma primitiva منرا (منرا مخفف مرا Bh.) in hisce versibus e lex. Bh. allatis, metr. رمل: صفی قلنجان خلف ذو الفقار خان حاکم قندهار ✿ در حقیقت دشمنی منرا چو رنگ آل نیست ✿ زردی روئی مرا از دوست میدارد نهان i. e. „*Quum inimicitiae meae re vera careant colore rubro, flavedo faciei me abscondit ab amico*"; سامعانی همدانی ✿ بسکه عادت دل منرا بمروت باشد ✿ نگزم گر همه انگشت ندامت باشد i. e. „*Quamvis addictus sit animus meus humanitati, tamen non mordeam, etsi omnes sint digiti poenitentiae*", i. e. poenitentiam non agam. — Plur. ما, pa. [illegible], e genitivo plur. pronominis z. **ahmâkem**, ap. **amâkham** = s. अस्माकम्, a them. pron. poss. ved. अस्माक, truncatus est, et suff. pl. مان ortum est addita lit. ن ut in من. — De formis rarioribus مایان et ماها v. supra § 195.

PRONOMEN SECUNDAE PERSONAE.

240. Pronominis **secundae personae** character ت in forma separata تو, pa. [illegible] = z. **tû**, **tûm**, s. त्वम्, in cas. obl. ترا et in suff. ت, pl. تان, facile agnoscitur, sed prorsus evanuit in plur.

pronominis sep. شما, pa. [illegible], cas. obl. شمارا, qui e genitivo plur. pronominis z. yushmâkem = s. युष्माकम्, a them. pronominis poss. युष्माक, truncatus est, ut ما e z. ahmâkem. — Pro primitivo تورا usitatum est تُرا abiecta lit. و (تُرا مخفف تورا Bh.), ut in تُست pro توست = تو است. De formis rarioribus شمايان et شماها et تايان pro شما v. supra § 195.

PRONOMEN TERTIAE PERSONAE.

241. Variis thematis hoc pronomen efficitur. Singularis pron. separati اُو s. اُوی s. وَی, pa. [illegible], e z. et ap. pronomine demonstrativo [illegible] ava *ille* ortus esse videtur, quod sanscrita lingua ignorat. (Cf. Burnouf comm. sur le Yaçna t. I p. iij. sqq.; Bopp Vg.[2] § 341.) Sed in persica lingua re-vera est pronomen tertiae personae, quod tamen de hominibus dicitur nec confundendum est cum pron. dem. آن, quum docente lex. Bh. auctore pro آن مرد *ille homo* minime dici possit او مرد s. وی مرد. Attamen in poetico sermone hoc pronomen etiam ad res inanimatas referri potest, si cum praep. بر aut در coniunctum est (فائده ۞ چون اشارت بانسان كنند او ووی گويند وچون بغير انسان كنند آن وچون كلمه در يا بر به لفظ او ووی در آرند بغير انسان نيز راجع سازند ليكن جز در نظم نيامده gr. pers. ed. Splieth p. 38 et 39), e. g. in hoc vs. in lex. Sev. Seas allato, metr. رباعی : شهری كه درو عزت پيران نشود ۞ آن شهر محال است كه ويران نشود i. e. „*Urbs, in qua senes non honorantur, ea urbs vastetur necesse est*“, in quo suff. او in درو ad شهری referendum est et Gul. 37, 5, ubi suff. او in برو ad بنياد ظلم refertur; sed deesse etiam potest praepositio بر aut در, ut in hoc versu Gulistâni : ..... كين رنجيست كه از مشقت او جز بمرگ نتوان رست [male Sem. آن] i. e. „*hic enim morbus est, cuius molestia non nisi morte liberari potes* Gul. 22, 21 et 22, ubi او ad رنجی refertur.

242. Pluralis ایشان s. اوشان et suffixi ش, pl. شان, character est ش etiam in suff. ش et شان apparens, cuius origo in z. s h ê facile agnoscitur. Nam s h ê est alia forma genitivi s. dativi pronominis dem. z. h ê *eius*, *ei*, praecedenti vocali *i* orta, ut in p a i r i - s h ê (Bopp Vg.[2] § 55. Sp. Zg. § 68) et ad thema h a s. h i referenda, cuius tamen non supersunt nisi formae encliticae acc. sg. h î m, gen. et dat. h ê s. h ô i et acc. pl. h i s s. h î s, quibus respondent ap. s i m, s a i y et s i s lit. *s* pro *h* posita, quum z. *h* conveniat sibilo *s* linguarum cognatarum coll. Sp. Zg. § 51. — Porro ایشان est pa. ... é s h â n eamque ob rem sec. B. pronuntiandum ê s h â n (ایشان بر وزن خویشان B.). Eadem vocalis ... é in pars. dialecto etiam plurali pronominis 1 pers. ... é m â = p. ما praefixa est. De formis rarioribus ایشانان et ایشانها v. supra § 195. Altera autem huius pronominis forma اوشان minus usitata, quam tamen L u m s d e n (l. l. t. II p. 76 not.) in sermone vulgari saepius adhiberi contendit, orta est e synonyma pa. ... v a s h â n, syllaba v a in أو contracta. — Aliam denique pronominis tertiae pers. sing. formam اُل afferunt Persarum lexicographi, ad quam dialectum pertineat, ignari (ال بالضم بمعنی او باشد که بعربی هو گویند B. ال بالضم بمعنی او نوشته اند لیکن معلوم نیست که فارسی کجاست Bh.). Sed nihil dubito, quin ال sit phl. o l, quod aut separatim, ut Vend. 7, 4. Bund. 58, 2, aut cum terminatione m a n in libris pehlevicis maxime usitata coniunctum significat *is, ea, id* et est pronomen 3 pers. sing. Quod in Inscriptione A regis Saporis primi l. 8 et 16 in W e s t e r g a a r d i Bund. p. 83 exaratum est voc. ... docente Haug (an old Zend Pahl. Gl. p. XXI) respondet pronomini phl. ... et legi potest v a r m a n, v a l m a n et o l m a n. Cf. etiam Sp. Hg. p. 81. — De literae ا initialis pronominum 3 pers. variis mutationibus v. § 74—77 et de aliis formis pars. ... s. اوم *ego*, ... s. اوت *tu* et ... s. اوش *is* v. Sp. Pg. § 53.

PRONOMINA SUFFIXA.

243. Pronomina suffixa linguae persicae م, ت et ش sunt formae decurtatae pronominum personalium, quibus ad pluralem formandum addita est terminatio plur. ان, unde oritur مان, تان et شان. Casus obliquos pronominum exprimunt et verbo, nomini aliisque orationis partibus affiguntur exceptis particulis از *ab*, با *cum*, بە *in*, بی *sine*, در *in*, و *et* et یا *aut*, quum contra in dialecto pehlevica et parsica pronomina suffixa non affigi soleant verbo et nomini sed aliis pronominibus et coniunctionibus et praepositionibus, d. q. v. Sp. Hg. § 74 et Pg. § 54. Attamen praepositionis cum suffixo coniungendae ratio in persica quoque lingua haud inusitata fuisse videtur, quum lex. B. auctor afferat exemplum ازیش = phl. אזיש et pars. ازش pro ازو *ab eo* (ازیش بر وزن کشیش بمعنی ازو واز وی باشد چنانکه گویند ازیش بستان یعنی ازو بگیر واز وی بستان B.). Teste Cast. legitur etiam ازش in versione pers. N. T. (Matt. 13, 28; Luc. 5, 2 et 12, 15) et lex. HK. auctor affert exemplum باش pro با او *cum eo* (باش بمعنی با او وبا اورا HK.).

244. In sermone poetico suff. plur. مان, تان et شان usitata sunt et pron. suffixum ش nominativi quoque pron. separati او locum tenere multis probatur versibus Schahnamianis, e. g. Fr. 22, 12. 24, 10. Chr. Sch. 42, 196 al. Idem valet de suffixo plur. شان, quod pro ایشان positum est in versu poetae خسرو a Lumsdenio (l. l. t. II p. 74) allato, metr. هزج: شان در ره وعاشقان بدنبال ✿ خونابه زدیدگان گشاده i. e. „*Illae* (puellae) *in via et amatores eas sequentes lacrimas sanguineas fundebant.*"

245. Pronomina suffixa sing. م, ت et ش cum consona praecedenti vocali destituta intermedia vocali *a* coniunguntur, e. g. گُلَم *rosa mea*, دیدمَت *vidi te*, گُفتَش *ait illi*. Sed dicitur زوت pro اَزو تُرا et کُوت pro کِه اُو تُرا, ut in hoc vs. poetae نظامی, metr. هزج: نباشد پادشاهی زوت بهتر ✿ ورا کن بندگی کوت بهتر

i. e. „*Melior illo tibi non erit rex; certe melius tibi est illi servire*“ ab auctore lex. Raschîdi (l. l. p. 26) allato.

Not. Attamen haec vocalis *a* praesertim in poetico sermone metro vel rhythmo exigente etiam abesse potest, ut in كَرْت, تنْش, جنْش Fl. Ali's Spr. p. 9, l. 15; p. 33, l. 10. Eodem modo docente lex. B. auctore dicitur آنْت et آنت et اينْت et اينت pro آن ترا et اين ترا. — Si autem vocabulum in lit. nasalem م vel ن exit, vocalis coniunctiva *a* ante primae pers. suffixum م pronuntiationis levandae causa semper retinenda est. Scribendum igitur e. g. چشمَم *oculus meus* et چشمِ مى‌گونَم *oculus meus vini colorem referens*, non vero چشمْم et گونْم. V. etiam infra § 249.

246. Ante ه occultum, cui praecedit voc. *a*, loco ـَم, ـَت et ـَش scribitur اَم, اَت et اَش, quia haec lit. lenior esse videtur, quam ut vocalem sustinere possit (§ 25 et 94, c), e. g. جامهاَم, جامهاَت, جامهاَش *vestis mea, tua, eius*. Eadem scribendi ratio locum habere potest, si praecedit alia consonans vocali destituta e. g. نيست اش pro نيست اورا Pend. 84, 12 aut lit. quiescens و, e. g. تو اش pro تو اورا Gul. 112, 7.

247. Pronomina كه et چه abiecta lit. ه cum pronn. suff. م, ت, ش ope ى euphonici coniunguntur, quod vocalem coniunctivam *a* recipit, e. g. كيَم, كيَت, كيَش et چيَم, چيَت, چيَش. Attamen ante suff. ش lit. ى euphonica saepius abest, e. g. كِش pro كِيَش Chr. Sch. 37, 1; آنچش pro آنچيَش ibid. 104, 291 et ante suff. ت e. g. كت i. q. كه ترا Splieth l. l. p. 8.

248. Eodem modo voces, quae in ا vel و quiescentem exeunt, ope ى euphonici cum pron. suff. connectuntur (§ 26), e. g. عصايَم *baculus meus*, گيسويَت *cirrus tuus*, خويَش *indoles*

eius; sed dicitur تات pro تا ترا et تاش pro تا اورا Chr. Sch. 39, 163 et اوت pro او ترا (اوت مخفف او وترو باشد B. in app.).

249. In poetico tamen sermone lit. ی euphonica una cum vocali sua *a* metro exigente abiicitur, ut dicant e. g. سراپاش pro سراپایَش Chr. Sch. 93, 108; گیسوش pro گیسویَش. ibid. 98, 198, et nomina lit. ی quiescenti terminata intermediam vocalem *a* amittunt, e. g. خرسندیم *laetitia mea* pro خرسندیَم. V. etiam § 245 not.

250. Pronomina suffixa plur. مان, تان et شان ut pronomina possessiva aut intermedia vocali *i* aut sine ullo copulandi signo cum voce praecedenti coniunguntur, e. g. رازِ شان et آغازِ شان Sec. nam. p. 5 fin.; عمرِ تان Spec. poes. 40, 9; زمین تان et کفن تان Fr. 23, 24; زن وکودکانشان ibid. vs. 27; نیامان Chr. Sch. 29, 36.

Si autem pro casibus obliquis مارا, شمارا et ایشانرا sunt posita, plane ut pronomina separata non coniunguntur, e. g. کنم شان همه سر زگردن جدا „*illis omnibus caput a cervice detruncabo*“ Fr. 23, 26; cf. ibid. vs. 27 et که بخت نکو گشت مان رهنمون „*nam bona fortuna contigit nobis* (ut) *viae dux*“ Chr. Sch. 87, 12.

PRONOMINA POSSESSIVA.

251. Possessiva in lingua persica, ut in antiquioribus dialectis persicis, exprimuntur pronominibns personalibus et reflexivis casu genitivo cum substantivis coniunctis. Quae quidem antiquissima dicendi ratio esse videtur, quum non solum in semiticis dialectis sit sola recepta, sed etiam in zendica et sanscrita lingua pro possessivis, quorum propriae sunt formae, saepissime genitivi pronominum personalium ponantur (Sp. Zg. § 291; Lassen inst. ling. pracr. § 113).

252. Pronomina igitur possessiva exprimuntur :

a) pronn. personalibus separatis casu genitivo postpositis, i. e. cum nomine praecedenti genitivi signo notato coniunctis (§ 198), e. g. دلِ من *cor meum*, نامهٔ شما *liber vester*, دلهايِ ما *corda nostra*;

b) pronn. personalibus suffixis, quae nomini secundum leges § 245—250 praescriptas affiguntur et casu genitivo sunt accipienda; e. g. دلَش *cor eius*, نامهاَت *liber tuus*, مويَم *crinis meus*, نيامان *avus noster*, گيسويَش s. گيسُوش *cirrus eius* coll. در ميانِ شان *in illorum medio* Gul. 125, 20;

c) pronn. personalibus separatis cum praecedenti pronomine dem. simplici آن vel composito ازان intermedia vocali *i*, genitivi nota, coniunctis (آن افادهٔ معنی اضافه م كند تخصيص چنانكه گويند آنِ من وآنِ تو وااين گويا مخفف ازانِ من وازانِ تو است Bh.), ut dicant آنِ من s. ازانِ من *meus*; آنِ تو s. ازانِ تو *tuus*; آنِ او s. ازانِ او *eius*; آنِ ما s. ازانِ ما *noster*; آنِ شما s. ازانِ شما *vester*; آنِ ايشان s. ازانِ ايشان *eorum*, e. g. فلان جا ازانِ من وكليله دفينهٔ است *in quodam loco thesaurus meus et Calilae iacet* Anv. Sooh. fol. 83 r. l. 19; چه ملك بغداذ ازانِ ماست *nam Bagdad in nostra potestate est* H. Mong. t. I p. 302, l. 10; اگر خواهي وگر نه آنِ مائى *velis nolis, tu noster est* Anv. Sooh. coll. hoc vs. Schahn. : سر ارجمند وجان آنِ توست ✿ نه سلطان كه آن بوم وبر زانِ اوست i. e. „*Capita et animae heroum tui sunt, non Sultani, cuius sunt terrae et regiones.*“ Alia exempla v. supra § 204. — Eadem dicendi ratio in dialecto parsica usitata est, d. q. v. Sp. Pg. § 57 not.;

d) denique pronomine reflexivo, ut infra (§ 253) docebitur.

PRONOMEN REFLEXIVUM.

253. Pronominis reflexivi tres sunt formae syn. خَود, pa. [illegible], خِویش s. خَوش (بفتح اول وثانی معدوله B.), pa. [illegible] et خِویشتَن, quarum tamen خود usitatior est et saepissime reperitur, ultima autem tum inprimis adhibetur, quum quis actionem in se ipsum dirigit, e. g. خویشتنرا کشت *se ipsum interfecit* coll. نیست مردی خویشتن آراستن i. e. *viro indignum est se ipsum ornare* Pend. 38, 3. Referuntur ad omnes utriusque numeri personas, ita ut *meus, tuus, suus, noster, vester, eorum* significare possint et possessivorum locum obtineant (§ 252, d). Quare etiam saepe interpretandi vel significationis augendae causa aut pronominibus separatis postponuntur, e. g. من خود *ego ipse*, تو خود *tu ipse*, او خود *ille ipse*, ما خود *nos ipsi*, شما خود *vos ipsi* et ایشان خود *illi ipsi*, aut cum pronominibus suffixis coniunguntur, e. g. در خانهٔ خودم, در خانهٔ خودَت, در خانهٔ خودَش *in mea, tua, ipsius domo.* — Auctore Chodzko (l. l. § 245, b) in sermone, qualis nunc est Persarum, pronomen reflex. semper praeponitur pronomini pers. sep., ut dicant خود من pro من خود, خود تو pro تو خود etc. Quamquam autem haec dicendi ratio in ipsis quibusdam libris recentioribus reperitur, minime tamen probanda est et ab ipsis scriptoribus classicis Persarum repudiatur. Lex. Bh. auctor dicit : کلمه خود زایده وبرای تکیه کلام هم آید چنانکه گوئی او خود لایق این کار نیست یا گوئی من خود چه کسم یا چه چیزم Bh.

254. Casus obliqui ut in nominibus exprimuntur. Pluralis terminatio nonnunquam pronomini reflexivo addita invenitur apud posterioris aetatis scriptores in India natos; iure autem illam omittunt scriptores classici, quum pron. reflexivum ad utrumque numerum pertineat.

Not. Non dubito, quin pronominis refl. formae خود, خويش s. خَوش et خويشتن ex uno eodemque themate خو ortae sint, quod respondet z. 𐬓𐬀 qa et s. स्व, unde formae auctae z. 𐬓𐬀𐬉 qaê, s. स्वे = ap. uvâi in uvâipasiya = z. qaêpaithya. Quum enim multa vocabula persica, quae lit. د = phl. 𐬙 t et pars. 𐬝 ṭ terminantur, orta sint e zendicis vel sanscritis, quae exeunt aut in suff. ta, z. 𐬙𐬀, s. त, ut باد = z. vâta, s. वात, phl. vât, pa. vâṭ; خوشنود = z. khshnûta, phl. khushnût, pa. khashnuṭ; داد = z. et ap. dâta, phl. dât, pa. dâṭ; درد = z. drîta, phl. dart; شيد = z. khshaêta, phl. shét, aut in suff. ti, z. 𐬙𐬌, s. ति, ut شاد = z. shâiti, ap. shiyâti, phl. shâtish, pa. sâṭ; هفتاد = z. haptâiti, s. सप्तति, phl. haftât, pa. haftâṭ; زود = phl. zût, coll. s. जूति a r. जु = z. zu *festinare*, aut in suff. tu, z. 𐬙𐬎, s. तु, ut خِرد = z. khratu, s. क्रतु, phl. khart, pa. khard; رد = z. ratu, s. ऋतु, phl. rat, pa. rad, sine dubio prior forma خود referenda est aut ad z. qaêta *angehörig* (Justi) aut ad z. qaêti *das Selbst* (Justi) aut ad z. qaêtu *Verwandtschaft*, *Angehörigkeit* et *Verwandter*, *Angehöriger* (Spieg. Justi), *selbständig, unabhängig; Eigenthümer, Herr* (Haug), quae vocabula a themate z. qaê = s. स्वे ope suff. ta, ti et tu derivata sunt. In altera autem forma خـويـش s. خَـوش, d. q. v. lex. nostrum, thema خو servatum est, cui significationis augendae causa adhuc additum videtur pronomen suff. tertiae pers. ش vel يش cum ى euphonico, ut in ازيش *ab eo* § 243 coll. ايش in ايشان, ita ut proprie significet i. q. او خود *ille ipse.* — Tertia denique forma خويشتن annexum habet substantivum تَن *corpus*, *persona*, quasi diceres *suum ipsius corpus*, *ipsissima persona*, nam voc. تن etiam per se positum, plane ut arab. نفس *anima*, pronominis reciproci locum tenere potest. Cf. Fl. Ali's Spr. p. 29, l. 19. Quin in dialecto pars. 𐬙𐬀𐬥 𐬓𐬉𐬱 = p. خويشتن significatione *corpus suum* usitatum est. Sp. Pg. § 56 not. Inde etiam explicandae sunt dicendi formulae cum تن compositae, ut تن در دادن s. تن دادن cum بَه et در r. *corpus dare* rei i. e. *semet tradere* rei, *suscipere* rem Gul. 30, 15; 171, 7 et i. q. *assentiri, concedere* Wilk. hist. Sam. 144, 17.

PRONOMINA DEMONSTRATIVA.

255. Demonstrativa duo sunt, unum propinqui اِین *hic, haec, hoc*, alterum remoti آن *ille, illa, illud*, quae tamen saepe inter se permutantur. Regulis conveniens est in enuntiatis pronomen ایـــن ad rem posteriorem referre, de qua agitur et آن ad priorem. Ad rem priorem, de qua sermo est refertur این, ad posteriorem autem آن in hoc exemplo a lexici Sev. Seas auctore allato, metr. خفیف : آدمی زاده طرفه معجون است ۞ کز فرشته سرشته وز حیوان ۞ گر کند میل این شود به از این ۞ ور کند میل آن شود په از آن i. e. „*Homo mirum in modum conformatus est, nam ex angelo commixtus est et ex animale. Si ad hunc* (angelum) *inclinat, melior erit hoc ipso; sin ad illud* (animal) *inclinat, peior illo erit*“, in quo etiam voc. په, quod in lexicis deest, significatione *malus* usitatum est, oppositum praecedenti به *bonus* et fortasse ad analogiam voc. مه *magnus*, z. maz (maç), phl. מס et که *parvus*, z. kaçu, phl. כס ad phl. פס *post, pone* = p. پس, z. paçkât, paçca, ap. pasâ referendum. Similiter اینجا *hic locus* significat locum, ubi quis est et آنجا *ille locus* eum, a quo quis abest; اینجانب de fluvio *ripa citerior* et آنجانب *ripa ulterior*; این جهان *hic mundus*, quo sumus et آن جهان *ille mundus* i. e. futurus. Generis quoque discrimine carent demonstrativa et cum nomine coniuncta neque per casus neque per numeros mutantur, sola autem posita in utroque numero per casus flectuntur. Declinantur igitur hoc modo:

Sing.		Plur.	
Nom.	Dat. et Acc.	Nom.	Dat. et Acc.
اِین	اِینرا	اِینها vel اِینان	اینهارا vel اینانرا
آن	آنرا	آنها vel آنان	آنهارا vel آنانرا

256. Pronomina dem. si cum praepositionibus aliisque praefixis componuntur, primam literam ا saepe amittunt, quae mutationes supra (§ 74—77) pluribus verbis sunt expositae.

257. Aliae formae pronominis dem. این, quod in compositione etiam اِن scribitur, ut in اِنبار = این بار B., sunt :

1) هین sec. B. Gl. Sch. et F. sine ex., lit. ا cum ه permutata, ut in هیچ = ایچ (§ 49, III, a);

2) اِیمه B. s. اَیمه Bh., ut in hoc versu, metr. رجز : خاقانی ✿ ایمه مگو که آسمان اهل برون نمیدهد ✿ اهل چو نامدار عدم چیست گناه آسمان „*Hoc ne dicas, coelum non amovere plebem; si gens nobilior non existit, num coelum in culpa est?*" et in alio, metr. منسرح : سیف الدین اسفرنگی ✿ گوهر عمرم شکسته شد زفراقت ✿ ایمه بصد پاره شد کدام شکسته „*Margarita vitae meae fracta est ob separationem; quaenam tali modo in centum frusta fracta est*"? in quo ایمه sec. Bh. i. q. اینچنین *hunc in modum* significat;

3) اِم, quae tamen in compositione tantum cum nominibus quibusdam adverbialiter positis adhibetur, ut امروز *hoc die*; امسال *hoc anno*; امشب *hac nocte* et ex ایمه decurtata videtur;

4) اِی = phl. אֵי *hic*, pa. ... é, in particulis tantum compositis usitata, ut ایدر *hoc loco, hic;* ایدون = phl. אֵיתוּנ *hoc modo, hic, nunc* (اینچنین واینجا واینگاه B.), opp. آدون = آندون; ایرا = pa. ... érâ, vel زیرا s. ازیرا, cum praep. از s. ز *ideo* (از برای این ازین جهت B.);

5) denique آ e pron. dem. آن decurtata et in adverbio composito آدون = آندون *illo modo, ibi, illo tempore* (آنچنان وآنجا وآنگاه B.), opp. ایدون usitata.

258. Quum neque in particulis cum pronomine dem. compositis, ut ایدر, ایدون, ایرا, lit. ن pronominis dem. این adiecta

sit, neque in pronomine dem. phl. אֵי compareat, primitiva pronominis این, pa. ,, forma sine dubio est ای = phl. אֵי et pa. é, (Sp. Gl. 362) e z. pron. dem. aêm = s. अयम् orta. Alia autem forma ایمه, in compositis امروز, امشب, امسال in ام decurtata, referenda est ad ap. ima, quod etiam in hac dialecto ut pronomen dem. propinqui usurpatur. — Pronomen dem. remoti آن consentit quidem cum phl. אאן et pa. , sed quum in composito persico آنُون = آنکدون etiam lit. ن abiecta sit, ut in voc. opposito ایکدون pro اینکدون, hoc pronomen e pronominis z. ava themate a ortum videtur, et in ipsa dialecto ap. pronomen dem. remoti est ava, oppositum ima, quod exprimit pronomen dem. propinqui (Sp. d. altp. Keilinschr. 162).

PRONOMINA RELATIVA ET INTERROGATIVA.

259. Pronomina relativa sunt كه et چه, quorum prius de personis, posterius de rebus usurpari solet, quae tamen distinctio non semper observatur, e. g. هرچه درویشانند مر ایشان وامی بده ۞ وهرچه توانگرانند از ایشان چیزی بخواه „*Quicunque pauperes sunt, his mutuum da; quicunque autem divites sunt, ab eis aliquid pete*“ Gul. 76, 14. Praeterea rel. كه cum quavis voce rem animatam significanti coniungi potest, sed rel. چه non legitur nisi cum pron. dem. آن aut هر aut alia voce, qua illius significatio magis definitur, coniunctum, e. g. آنچه اندوخت *id quod collegit* Sp. Chr. 4, 1; هرچه داری بده *quodcunque possides, da* Sp. Chr. 17, 6; از خوان ایشان چه توقع توان داشت *quid exspectandum est de illorum mensa?* ibid. 18, 14. — Utrumque neque generis neque numeri patitur mutationem, e. g. آنان كه غنی تر اند *illi, qui divitiis abundant* Gul. 26, 18; گر آنها كه من گفتمی كردمی *si illa, quae dico facerem* ibid. 66, 23 coll. ibid. 100, 22; 131, 10.

260. Apposito pronomine rel. که vel چه alia quoque pronomina et adverbia relativam vim accipiunt et oriuntur relativa composita ut هرکه s. هر آنکه s. هر کس که s. هر آنکس که s. کسی که *quicunque, quaecunque*; هرچه s. هر آنچه *quodcunque, quidquid*; آنجا که *ubi*; هر کجا که *ubicunque*, al. Haud raro tamen ellipsis relativi locum habet, d. q. pl. v. in Synt. § 561.

261. Declinatio relativi duplici modo efficitur:

a) pronomine personali more Hebraeorum אשר et Arabum الذی post relativum posito hunc in modum:

Genitivus.

Sg. من که پسرِ من s. من که پسرم *ego, cuius filius*

تو که پسرِ تو s. تو که پسرت *tu, cuius filius*

او که پسرِ او s. او که پسرش *is, cuius filius*

Pl. ما که پسرانِ ما s. ما که پسران مان *nos, quorum filii*

شما که پسرانِ شما s. شما که پسران تان *vos, quorum filii*

ایشان که پسرانِ ایشان s. ایشان که پسران شان *ii, quorum filii.*

Dativus et Accusativus.

Sg. من که مرا s. من که —م *ego, cui mihi* s. *quem, quam me*

تو که ترا s. تو که —ت *tu, cui tibi* s. *quem, quam te*

او که اورا s. او که —ش *is, cui ei* s. *quem eum, quam eam*

Pl. ما که مارا s. ما که — مان *nos, quibus nobis* s. *quos, quas nos*

شما که شمارا s. شما که — تان *vos, quibus vobis* s. *quos, quas vos*

ایشان که ایشانرا s. ایشان که — شان *ii, quibus iis* s. *quos eos, quas eas.*

Quae sequuntur exempla hanc dicendi rationem magis illustrent: آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من *ille ego non*

sum, cuius dorsum vides die proelii Gul. 17, 15; من آن مورم که در پایم بمالند *ego illa sum formica, quam me pedibus conculcant* ibid. 81, 14; ای که شخص منت حقیر نمود *heus* (tu), *cui tibi corpus meum miserabile est visum* ibid. 17, 21; هنرور که بختش نباشد بکام *vir probus, cui fortuna non favet* ibid. 101, 21; هرکه در خردیش ادب نکنند *quemcunque in pueritia non instruunt* ibid. 147, 4; آنکس که توانگرت نمیگرداند *ille, qui te divitem non facit* ibid. 92, 1; کسی که زبانش نباشد اندر حکم *ille, cuius lingua est intemperans* ibid. 7, 17 coll. 16, 12; 20, 5; 25, 7; تا بدانستم آنچه خصلت اوست *ex quo cognovi, quae sit illius natura* ibid. 104, l. ult. — Exempla ablativi, instrumentalis et locativi, qui ope praepositionum exprimuntur, haec sunt: آنکس که بقران وخبر زو نرهی *ille, a quo te expedire non potes ope Corani et traditionis* Gul. 110, 16 coll. 8, 21; خر که کمتر نهند بر وی بار *asinus, cui onus levius imponunt* ibid. 157, 1 coll. 9, 22; 125, 10; نه مردست آن که در وی مردمی نیست *vir non est ille, in quo non est humanitas* ibid. 79, l. ult.; آنکه بی او بسر نشاید برد *ille sine quo vitam degere non licet* ibid. 121, 13;

b) solo relativo aut immutato manente aut casus obliqui signo را notato, ut oriatur کەرا s. کرا et چەرا s. چرا (§ 266), aut ad exprimendos alios casus ablativum, instrumentalem et locativum cum praepositione coniuncto. Exempla sunt:

α) nominativi که s. او که s. کو : عالم آن کس بود که بد نکند *sapiens ille est, qui malum non facit* Gul. 76, l. ult; هرکه او در بند آرایش بود *quicunque in vinculis ornamenti est* Pend. 38, 7; پادشاهی کو روا دارد ستم بر زیردست *rex, qui iniustitiam in subditos licitam habet* Gul. 24, 12;

β) genitivi که — : از دست وزبان که بر آید کز عهدهٔ شکرش بدر آید *cuius manu et lingua fieri potest, ut officiis suis gratiarum actionis satisfaciat?* Gul. 1 fin.;

γ) dativi كرا : كرا پادشاهي سزايد بداد ٭ كرا پايه بايست پايه نهاد *cui regnum decet, dedit, cui dignitas debetur,* (hunc) *muneri praeposuit* Fr. 28, 27 coll. Gul. 84, 7; 93, 6; vel كه, si praecedit vel sequitur nomen vel pronomen dativum indicans : خانهءرا كه چون تو همسايه است ٭ ده درم سيم كم عيار ارزد *domus, cui instar tui vicinus est, pretium decem dirhemorum argenteorum minoris bonitatis habet* pro خانهء كرا ibid. 112, 8; ترا كه دست بلرزد *tu* (o senex), *cui manus tremula est* pro تو كرا ibid. 144 fin.;

δ) accusativi كرا s. كه : وآن كرا پادشاهي بيندازد *et ille, quem rex depellit* Gul. 115, 8; هر عيب كه پسندد هنر است *omne vitium, quod approbat, virtus est* ibid. 4, 11 coll. 15, 2; 38, 14; هر چه دارد *quodcunque possidet* Pend. 13, 13; آنچه فرمودی *id quod iussisti* Gul. 29, 8; et بكه cum praep. به : بكه رفت آهو زبيم گزند (altus collis), *ad quem ibat dorcas metu damni* Chr. Sch. 95, 136;

ε) ablativi, instrumentalis et locativi كه aut كه praecedente praepositione : خبری كه دانی دلی بيازارد ad verb. *nuntius, de quo scis, animum affligit* i. e. nuntius, quem nosti animum affligere Gul. 172, 21; چه كنم با كه توان گفت *quid faciam* (illi), *de quo dici potest,* pro با آن كه ibid. 59, 19; با همه تندی وصلابت كه اوست *non obstante omni ferocitate et robore, quo praeditus ille* (elephas) *est,* ubi كه pro با كه, quia praecedit با, ibid. 104, 5; از آن بوستان كه تو بودی *ex illo horto, in quo eras* ibid. 3, 7; حالی كه من اين سخن بگفتم *tempore, quo haec dicebam* ibid. 10, 15 coll. 161, 11; آنجا كه رود *illo loco, quo incedit* ibid. 99, 21 coll. 99, 9; از كه بريدی وبا كه پيوستی (vide) *a quo tu te separasti et quocum te coniunxisti* ibid. 174, 19.

262. Antiquiores inprimis poetae, ut فردوسی, مير معزی al. usurpant etiam كجا (fortasse pro كو جا coll. كو *ubi?* et

stirpe interrogativa z. كو ku, s. कु e. g. in z. kuthra, kutha et s. कुत्र, कुतस्), quod proprie significat *quo loco, ubi* Sp. Chr. 8, 16 et *quomodo, qua ratione* Sp. Chr. 89, 17; Gul. 84, 16; Chr. Sch. 6, 74; 63, 486, pro relativo كه et چه B., Bh. et Gl. Sch. coll. Chr. Sch. 40, 176; 72, 12; Fr. 19, 17; Sp. Chr. 41 fin.; 44, 4 et dicunt etiam آنكجا pro آنچه et چنان كجا pro چنان كه et كجا ازان pro ازانكه Bh.

263. Interrogativa sunt eadem relativa كه *quis* et چه *quid* in casibus obl. كرا et چرا; sed چرا (proprie *ad quid*) significatione *quare, cur?* usitatum est, qua apud poetas haud raro etiam چه et از چه legitur, e. g. بآمرزش تو كه راه يافتى *quis viam invenisset ad condonationem tuam?* Sp. Chr. 70, 2, ubi sec. schol. كه i. q. كدام *quis* significat; تو چه كسى واين جفت مرغ چيست *quisnam tu es* et *quid est illud par avium?* Wilk. Chr. 151, 10; كرا رهبرى كند *cui viam monstrabit?* Gul. 77, 3; چرا بپيشم پس از ديرها نامدى *quare post tam longum tempus ad me non venisti?* Sp. Chr. 7, 13; چه دارى ﻫﻰ جام زرين بكش *quare poculum aureum sub axilla retines?* Chr. Sch. 8, 96; كه جام نبيذ از چه دارى نگاه *quare retines poculum vini?* ibid. 8, 94. — In poetico sermone plurales كيان et چها in usu sunt et Cast. ex G. affert etiam pluralem چيان, e. g. تو دانى مو بمو كايشان كيانند *tu scis accuratissime, quinam illi sunt* Jos. et Sul. 69, 8 infra coll. hoc hem. poetae صائب, metr. هزج: اگر گويم كه از نا ديدن رويت چها ديدم *si dico, quum non contigerit mihi, ut vultum tuum aspicerem, quales res vidi?* Plura v. in lex. nostr. s. v.

264. Pro interrogativo چه afferunt lex. B. et F. auctores aliam formam زش, cui etiam sec. F. suff. ى additur, ut oriatur زشى s. زشّى (زشّى شين معجمهٔ مشدده ايله زش بر كلمه در كه مقابلهٔ سؤالده جواب استعمال اولنور مثلا بسؤال فلان‌را زشى ديرلر يعنى فلانك سؤالنه نه جواب ويريلور ديمك اولور وتخفيف شينلده

جائز اولورمش F.), quae tamen non nisi apud antiquiores poetas in usu fuisse videtur. Nam docente lex. B. auctore dicitur زش بگویم pro چه بگویم *quid dicam?* et زش این pro چه این *quid hoc?* et زش آن pro چه آن *quid illud?* et زش vel زشی leguntur in hisce versibus poetae رودکی a lex. F. auctore allatis, metr. رمل : زش ازو پاسخ دهم اندر نهان ✿ زش بیندازی میان مردمان i. e. „*Quid respondeam de illo in occulto? quid paras inter homines?*" et گر کند دلبر زحال دل سوال ✿ پیش او ای عاشق شیدا زشی i. e. „*Si statum animi cordatus inquirit, quid rei est coram illo, o amator vecors?*"

Not. Sine dubio زش = phl. נש et pa. چش ortum est e pronomine interrog. z. 𐬗𐬌𐬱 cis *quis*, qui est nominativus stirpis interrog. 𐬗𐬌 ci = p. چه, quum lit. ز etiam respondeat z. 𐬗, s. च, d. q. v. § 52, c. (Per errorem suffixum ـی in زشی ad 2 ps. sg. praes. verbi substantivi in lex. nostro refertur, sed re vera est suffixum ـی *ê*, quo articulus indefinitus exprimitur, ita ut زشی ex ap. cisciy *aliquid* mutatum videatur). Vocabulum زش nil aliud esse quam z. 𐬗𐬌𐬱 cis probat etiam syn. pars. 𐬗𐬌𐬱 s. چش, in quo lit. primitiva 𐬗 s. چ servata est quodque Neriosengh vertit किंचित् *aliquid*. Inde etiam sequitur, ut voc. چیز *res*, *aliquid*, cuius forma decurtata est چی Gul. 29, 17, eiusdem originis sit ac pa. چش et p. زش. Quod denique attinet ad pa. تش s. 𐬐𐬌𐬱, quum significatione cum چش conveniat, nullus dubito, quin alia forma sit vocabuli چش et literae چ s. 𐬗 permutatio cum ت s. 𐬐 dialecti varietate nitatur. Plura v. in Sp. Pg. p. 29. 73 et 74.

265. Interrogando peculiariter quoque inservit pronomen کدام *quis, quae, quid? qualis, quale?*, quod de personis et rebus adhibetur sed immutatum manet et a generis numerique discrimine alienum est. Alia significatio est *aliquis, aliquid,* quum هیچ کدام significet *nullus, nemo* et هر کدام *quicunque.* Compositum est ut کجا e stirpe interrogativa کَ pro کو (§ 262) et

syllaba دام e terminatione superlativi tama orta, quum respondeat phl. כדאם, pa. kadâm = s. कतम *quis* de pluribus, qui est superlativus pronominis interrogativi क, cuius comparativus कतर *quis* de duobus etiam in zendica lingua in usu est sed duplici forma katara et katâra, d. q. v. Sp. Zg. § 174. Formae recentiores sunt كدامی et كدامين.

266. Relativa et interrogativa كه et چه abiecta lit. ه aliis vocibus saepissime praefiguntur, qua in compositione vocalis *i* pronominum کِ et چِ ante consonantes semper retinetur, e. g. كِرا pro كهرا; چِرا pro چهرا; چِگونه pro چه گونه *quomodo* coll. چِگويم pro چه گويم *quid dicam?* Sec. nam. 44, 15; ترا با اين سخن چِكارست *quid tibi cum illa re?* pro چه كارست Hist. pr. reg. p. 2, l. 15 et چِگونه بود در ميان آشتی *quomodo pax constare potest?* Frag. 25, 6.

267. Eadem quoque vocalis pronominum کِ et چِ pro كه et چه immutata manet, si vox, quacum componuntur, a vocali اِی vel اِ incipit, vocalis autem literae ا initialis eliditur et ipsa quoque lit ا, si supervacanea est, eiicitur (§ 77), e. g. كِين pro كه اِين Chr. Sch. 9, 111, sed legitur كِامتلا pro كه اِمتلا, ut in hoc hem. poetae طالب آملی, metr. هزج: زتيغ فقر چندان زخم خوردم كامتلا كرد „*Gladio paupertatis tam valde percussus sum, ut vomitum facerem*“ Bh. s. v. امتلا.

268. Si a vocali اَ vel آ vel اُو incipit vocabulum, pron. praefixa کِ et چِ hanc vocalem recipiunt, litera initiali ا supervacanea aut abiecta aut cum ی permutata (§§ 77. 81. 90), lit. autem ا necessaria immutata manente, e. g. كَز pro كه اَز B. s. v. coll. Chr. Sch. 1, 6; كَان pro كه آن; كَيَم pro كه اَم; كُو pro كه اُو; كَاندر pro كه اَندر Chr. Sch. 10, 125; كَاقْبال pro كه اَقبال Sec. nam. 153, 5.

269. Interdum, metro inprimis exigente, pronomina كه et چه fini vocis affiguntur, qua in compositione sola lit. ك et چ remanet e. g. زانك pro زانكه Gul. 26, 4 coll. ازانك بعد Schahn. ed. Mohl t. I, 164, 1; آنچ pro آنچه ibid. 80, 18; 92, 2; 250, 17; 266, 3; هرچ pro هرچه Fl. Ali's Spr. p. 37, l. 21.

270. Inde sequitur, ut pronominis rel. et interrog. كه forma primitiva sit كِ (كِی Schahn. ed. Mohl t. I, 74, 81), sanscritum thema interrog. कि = z. ap. et pa. ka, litera ه autem sit formativa eaque tantum de causa addita, quia voces persicae in consonantem vel literam quiescentem exire debent (§ 113). Eodem modo pronomen relat. et interrog. چه explicandum, cuius forma primitiva est چ (چِی), respondens zend. et sanscr. stirpi pronominali ci, coll. pa. ci et ap. cis in cisciy, quae e कि, litera gutturali cum respondenti palatina permutata, emollita videtur et in sanscrito चित् et zendico cis in pron. naêcis *non aliquis, nullus,* coll. ap. ciy in kasciy, cisciy al., est conspicua. Recte igitur Persarum grammatici pronomina كه et چه primis tantum literis كاف et جيم appellant. Cf. Bopp Vg.[2] §§ 14. 390. 399 eiusdem Krit. Gramm. § 260 et Sp. Zg. § 170.

PRONOMINA INDEFINITA.

271. Pronomina indefinita sunt aut adiectiva pronominalia aut substantiva sive simplicia sive composita, sed pauciora quam in linguis cognatis zendica et sanscrita et dialectis antiquioribus persicis. Saepe etiam articulus indefinitus ی — *ê* affigitur. Quum genus non distinguatur in interpretatione horum pronominum semper masculinum adhibui.

1) كس s. كسی, p. kas, *aliquis, quidam* et sequente negatione *nemo.*

2) هیچ s. ایچ s. هیش, phl. הֵיג, pa. hêc s. héci s. hé ci, *ullus* et sequente negatione *nullus, nihil,* qua tamen significatione negativa inprimis in sermone vulgari etiam per se usurpatur, quum saepissime cum negatione coniungi soleat, unde dicunt هیچ دان i. q. هیچ مدان *qui nihil scit, ignarus;* هیچکاره *qui nihil agit, iners, nequam;* هیچ مرد *homo vilis, ignobilis;* هیچ کس i. q. هیچ et i. q. هیچکاره Bh. Praeterea هیچ est particula interrogativa, e. g. هیچ شنیدی *audivistine?* Gul. 49, 19; این همه هیچست چون می بگذرد *haec omnia num vere existunt, quum praetereant?* ib. 52, 16.

3) یکی *aliquis,* compositum e یک *unus* et art. indefinito.

Synonyma ar. sunt شخص s. شخصی *quidam* et فلان s. فلانی *talis, quidam.*

4) هر, z. haurva, ap. har'uva, s. सव, *quivis, omnis.* Semper immutatum praecedit nomini singularis numeri, ad quod refertur. Inde comp. هر کس s. هر یک s. هر یکی s. هر شخص *quisque;* هر کدام *quicunque;* هر که s. هر آنکه *quisquis;* هر چه s. هر آنچه *quidquid;* هر دو *ambo, uterque.*

5) همه, z. hama, phl. המא s. המאך, ap. et pa. hama, s. सम, *omnis, omnes* et *totus.* Praeponi vel postponi potest nomini singularis vel pluralis numeri, qua in constructione etiam immutatum manet. Interdum in poetico inprimis sermone cum sequenti nomine ope genitivi notae *i* coniungitur. — Inde همگی s. همگین suff. ی et ین i. q. همه et plur. همگان, irreg. همگنان, *omnes, universi,* quo utuntur, si absolute positus est.

Synonyma ar. sunt جمله, کل et تمام.

6) دیگر s. دگر *alius* et ut syn. phl. דתיגר, pa. dadîgar i. q. z. bitya, ap. duvitiya, s. द्वितीय *alter, alius, secundus* s. *posterior,* opp. پیشین *anterior,* unde

سه دیگر s. سدیگر i. q. pa. ‎ (Sp. Pg. p. 63 et 118) *tertius* (§ 232 not.). — Inde یکی دیگر *alter quidam, quilibet alius* et comp. یکدیگر *unus alterum, alteri, invicem.*

Synonymum ar. est غیر sequente genitivo.

7) أند i. q. چند B. et Gl. Sch. *aliquot* significans numerum incertum inter unum et decem aut inter tres et novem vel decem, unde demin. أندَك *paucus, parvus* (opp. بسیار et بیش et فراوان Bh.) coll. harum vocum interpretatione, a lex. Bh. auctore allata : اند بوزن ومعنی چند وآن در رشیدی میان یک وده است ودر آدات الفضلا وفرهنگ قوسی میان سه وده ودر برهان ترجمه بضع ونیف وآن از سه تا نه وبهر تقدیر معنی تخمین وگمان در بر دارد واندك مصغر آنست وبزعم فقیر کاف نسبت است نه تصغیر. Idem est phl. אנד a z. avañṭ derivandum et pa. ‎ in libris pars. saepe usitatum, quum contra p. اند non nisi apud antiquiores Persarum scriptores in usu fuisse videatur, e. g. in hoc vs. poetae انوری, qui legitur in lex. Bh., metr. خفیف : عدد سالهای دولت تو ﴿ هچو تاریخ پانصد وچل واند i. e. „*Anni regni tui numero aequant aeram quingentorum quadraginta et paucorum annorum.*“ Cf. etiam Pend. 16, 7 et LV not. b. Sp. Pg. p. 73 et 118 not.

8) چند, z. ‎ cvañṭ, phl. נַנד, pa. ‎ cañṭ, *aliquot.* Praeponitur nomini simplici vel cum art. indef. ی ـ *ê* coniuncto ad normam compositi, ut چند روز s. چند روزی *aliquot dies*, aut postponitur nomini, cui etiam art. indefinitus affigitur, ut شبی چند *aliquot noctes*; تنی چند *nonnulli.*

DE NOMINUM FORMATIONE.

272. Nomina persica aut sunt primitiva aut derivativa. Ad primitiva pertinent ipsae verborum radices, quae nominum vice funguntur non solum in compositione, in qua participii praesentis et praeteriti significationem obtinere possunt, ut ریز in اشکریز *lacrimas fundens*; دار in نامدار i. q. *celeber*; زن in راهزن *viam infestans, latro*; سوز in دلسوز *animum affligens*; شکن in صفشکن *aciem perrumpens*; گذر in راهگذر i. q. *viator*; نما in راهنما *viam monstrans, dux*; گیر in دستگیر *manum prehendens* i. q. *adiutor* et *manu captus* i. q. *captivus*; آویز in دلآویز *qui cordi adhaeret* i. q. *animum devinciens, animo gratus*; ساز in چارهساز *remedium adhibens* coll. کار خدا ساز *opus a Deo factum*; سپر in کوهسپر *montes peragrans* coll. پی سپر *pede tritus, calcatus*; تراش in سرتراش *tonsor capitis* coll. ایزد تراش *a Deo scalptus* (چیزی که تراشیده ایزد باشد Bh.); پذیر in دلپذیر proprie *a corde acceptus* i. q. *animo gratus*; خواه in دلخواه proprie *a corde desideratus* i. q. *expetitus, amatus*; دوز in زردوز *acu aurea pictor, phrygio* (دوزنده زر) et *acu aurea pictus* (دوخته بزر) Bh., sed etiam solae et per se positae, e. g. بند *vinculum*; چین *plica, ruga*; ریز *res quaevis minuta; sorbitio*, al.; سوز *ardor, aestus*; فریب *fallacia, fraus*; گداز *liquatio*; گذار s. گذر *transitus*. -- Iisdem adnumeranda etiam sunt ea nomina persica, quae ita immutata et detruncata sunt, ut nisi accurata cum dialectis cognatis comparatione primitiva eorum forma erui et agnosci non possit, e. g. بوی *odor* = z. baodha; می *vinum*, phl. מאי, pa. maê = z. et s. madhu; دل *cor* = z. zaredhaya, s. हृदय, gr. *καρδία*, lat. cord-; گل *rosa*, phl. גול, arm. ward coll. gr. *ῥόδον* (pro *Ϝρόδον*), lat. rosa; سولی *vomer* = z. çufra; سال *annus* = z. çaredha, s. शरद्; خشم *ira* = z. aêshma; هیزم *lignum* = z. aêçma, phl.

אימס; زن *mulier* = z. ghena, s. ग्ना; مهر *amor* = z. mithra, s. मित्र; شهر *urbs* = z. khshathra, s. क्षत्र; كه *parvus* = z. kaçu, phl. כס; برف *nix* = z. vafra; رستاخيز *resurrectio* q. v. infra § 279, a, *α* pluraque alia, quorum permulta iam supra § 44 sqq., ubi de consonantium mutandarum legibus agitur, attulimus.

Derivativa nomina suffixis sunt formata, ut in dialectis antiquioribus persicis et in lingua sanscrita, quibus etiam adnumerandi sunt infinitivi sive integri sive apocopati, instar nominum actionis usitati, d. q. v. § 272, 17. 21. — Quum Spiegelius (Pg. § 92—95) dialectum parsicam eo praestare dicat persicae, quod parsica vocabula etiam praefixis formentur, nos eum sequentes easdem voces praefixas in persica quoque lingua inveniri docebimus, etiamsi talia esse vere composita non nescimus, ideoque, ubi de compositis agetur, denuo referemus. Primo igitur loco praefixa posuimus, quae fere eadem sunt atque pehlevica et parsiça, sed minus usitata in lingua persica; dein sequuntur suffixa ordine alphabetico digesta et cum suffixis dialectorum cognatarum et linguae sanscritae comparata.

A. PRAEFIXA.

a) اَ et ante vocales اَن i. e. alpha privativum respondens zendico et sanscrito a et an. Hoc praefixum in dialectis antiquioribus persicis et in lingua sanscrita usitatissimum in persica lingua fere prorsus evanuit; attamen supersunt illius vestigia in aliquot vocibus, quas lexici B. et glossarii in Desatir auctores afferunt: اپرخيده *clarus, lucidus, non obscurus sermo* B. Gl. in Des.; اجفت *simplex* Gl. in Des.; اجنبان *immobilis*; اخواستى *involuntarius* B. Gl. in Des.; اكرانى i. q. ناكرانى *imperfecta, non permanens* compositio, ut nubes, ventus, nix, pluvia Gl. in Des.; اويژه *impurus* id.; اَهمه *partitus, imperfectus* B. Gl. in Des., quibus adde انير *natura* s. *indoles prava* e z. an-airya,

s. अनार्य *non aricus, illegitimus* et انیران *nom. genii* e z. anaghra *initio carens* ortum.

b) پد, phl. פת, pa. پد = z. paiti, *hinzu* Justi, ap. patiy, s. प्रति, e. g. پدرام *ornatus, pulcer, laetus* coll. رام; پدرخته *moestus, sollicitus* coll. رخته; پدید *manifestus, palam* contr. ex پددید coll. z. paiti-dîti et paiti-dîta. Pro پد reperitur etiam پذ s. پژ et پذی, phl. פתי, pa. padhî, ut in پذرفتن s. پذیرفتن et پژمردن, al.; sed usitatior est praefixi forma پی, pa. paê, e. g. پیوند *coniunctio, vinculum* = phl. פתונד, pa. پدوند; پیکار *certamen, bellum* = phl. et pa. patkâr; پیمان *pactum* = phl. פתמאן a. v. پیمودن = pa. پدمودن; پیدا s. ویدا *manifestus, palam* = z. paitidaya. V. etiam supra § 123, d.

c) جُد s. جُدا, quod usitatius est, *separatus* (t. ایرو F.) et adv. *seorsim, separatim* = phl. גויח (گویت et جویت Justi Bund. p. 226 coll. Sp. Hg. § 139), pa. jaṭ s. جد (oppos. praefixo ? Sp. Pg. § 95) et respondens zendico viṭ, vi, e. g. جدکاره coll. al. formis جلکاره et جکاره *consilia contraria, diversae agendi rationes et viae* B.; جدومند (suff. ومند) *separatus a materia, per se existens* B. Adde جداگانه (suff. گانه) *seorsim, separatim* F. Bh.

d) دَژ, دِژ, دُژ s. دُش coll. دوش et دُشت, *foedus, pravus, vilis*, respondens zendico dush s. dus s. duzh, phl. דוש, pa. dus, s. दुस्, gr. *δυς*, quod ut pars. dus (Sp. Pg. § 94) non solum in compositione, sed etiam separatim usurpatur, ut in hoc hem. poetae شمش فخری, metr. مجتث: بکین وبطش نکردی وی ثباتی دژ i. e. „*Neque vindicta neque violentia neque inconstantia pravos reddidisti* homines.“ Compositionis exempla sunt دژآهنج s. دژآهنگ *malae indolis, pravus*; دژبرو *prava supercilia habens* i. q. *supercilia contrahens, iratus, iracundus*; دژپسند i. q. *abstinens, continens*; دژخیم *malae, pravae indolis, vilis*; دشخوار *difficilis, molestus*; دشمن *hostis*; دشنام *convitium, opprobrium*.

e) هو s. ہُ s. خ, ap. u, uv, phl. הו, pa. hû et khu respondens zendico hu, s. सु, gr. εὖ *bonus*, e. g. هورخش *bonum splendorem* s. *lumen habens* i. q. *sol*; هوخت *Hierosolyma* (coll. دزهوخت et دزهوخت كنگ Schahn. ed. Mohl t. I, 99, 342; Journ. As. 1841 Mars 284 et Höfer Zeitschr. I, 73) = z. hûkhta ex hu et ukhta, phl. הווחת, p. hûkht, s. सूक्त; هجير s. خجير *bonus, pulcer, praestans* ex ہُ s. خ, z. hu et جير = z. çrîra coll. z. paitiçrîra; هويدا *clarus, manifestus, conspicuus* ex ہُ pro هو, z. hu et ويدا = پيدا, z. paitidaya; خُرّم s. خرم *amoenus, laetus* pro pars. هورم s. hûrãm, خ pro هو s. ہُ posito, ut in خجير = هجير et in خسرو nom. regis = z. huçravaṅh, s. सुश्रवस् coll. phl. חוסרו (חוסרוי) Sp. Gl. 383, خوسرو Justi Bund. 81, 15 et pa. = s. वर्णनीय.

B. SUFFIXA.

1) ا a) radici in imperativo apparenti suffixum format participia praes. (§ 145, 3), quae etiam significatione part. praet. usurpari possunt, a quibusdam verbis transitivis et intransitivis, quae e loquendi usu sunt cognoscenda, e. g. پذيرا *accipiens* et *acceptus, gratus* (قبول كننده وقبول كرده Bh.); پوشا *tegens* (i. q. پوشنده B.); تخشا *allaborans, operam dans* (سعى كننده وكوشنده B) *) coll. phl. תוחשאך, unde תוחשאכש *labor, industria*; دوشا *quod mulgetur* animal; فريبا *qui decipit* et *deceptus* (فريبنده وفريفته B.); نيوشا *audiens* (i. q. نيوشنده B.) coll. hoc hem. Sch.: بدانش نيوشا ببايد شدن „*in eruditione auscultandum est*" F. Plurima tamen sunt adiectiva verbalia et significant eum, qui rem quandam possidet, vel qui aliquid ex consuetudine facere solet, e. g. دارا *possidens*, unde met.

*) In versu poetae زر آتشت بهرام, quem in lex. nostro s. v. تخشا e lex. F. attulimus, legendum est مكو pro بكو et كرفه پيوست pro mendoso گر فريوست.

Deus, *rex*; توانا *potens*; گويا *qui loqui solet* i. q. *orator*; دانا *intelligens*, *sapiens*, *doctus*; بينا *videns*, *perspicax*; گندا *foetens*, *mali odoris*, *foetidus*. In quibusdam verbis utraque participii praes. forma ـا et ـان in usu est, e. g. روا et روان *iens*, *usitatus*, *aptus*, *licitus*; گوارا et گواران *facilis ad concoquendum*; بويا et بويان *olens* sive bene sive male; زيبا et زيبان *ornans*; کوشا et کوشان *laborans* (کوشا کوشنده وسعی کننده در جنگ وجدال B. مخفف کوشان که بمعنی کوشنده باشد Gl. Sch.) coll. hoc hem. Schahn.: بهر کار کوشا ببايد شدن „*in omni opere laborandum est*" F.;

b) nominibus suffixum vocativum significat et adhibetur et in invocando et in exclamando, e. g. خُنُک s. خوشا *o felicem*, *euge!*; بدا *o miserum*, *vae!* coll. vs. poetae خاقانی in lex. nostro s. v. بدا allato; دردا s. دريغا *proh dolor*, *eheu!*; plura v. supra § 212 et 213;

c) adiectivis quibusdam suffixum format substantiva abstracta, e. g. گرما *calor*, opp. سرما *frigus*; پهنا *latitudo*, quod tamen alii ex پهن نا contractum dicunt; v. infra suff. نا; فراخا *amplitudo*; ژرفا *profunditas*; درازا *longitudo*, ut consentiat cum suff. نا s. نای et ـی, d. q. v. § 272, B. sub his suffixis.

d) synonymum est suffixi ـه, e. g. گندا i. q. گنده *foetens*, *foetidus*; يارا i. q. ياره *vis*, *robur*; کالا i. q. کاله *supellex* et haud raro abundat ut suff. ـه, e. g. شلکا i. q. شلک *sanguisuga*; شلکا i. q. شلک *lutum nigrum*; کوکا i. q. کوک *clamor*; گونا s. گونه i. q. گون *color*; راستا i. q. راست *dexter* opp. چپا i. q. چپ *sinister* coll. آهرمنا et پيرامنا Fr. 21, 15 et اهرمنا et اندريما ib. 27, 20 et پيراهنا in hoc hem., metr. متقارب: زمين پوشد از نور پيراهنا i. e. „*terra ex lumine induit vestem*" Lumsden (l. l. t. II p. 390).

Not. Suff. ـا participia praes. et adi. verbalia formans etiam usitatum est in dial. pars., e. g. سوزا *ardens* (i. q. سوزنده B.) = pa. çôzhâ;

روا *iens* = pa. r a v â, sed in dial. phl. illi respondet suff. אך, e. g. بينا *videns* = phl. ווינאך; دانا *sapiens* = phl. דאנאך. — Suff. ا ـ abstracta formans et consentiens cum suff. pa. *â* respondet pehlevico ىد s. د i. e. *âi* s. *a* coll. خدای = خدا, e. g. گرما *calor* = phl. گرمىد et p. g a r m â; سرما *frigus* = pa. ç a r m â et ortum est e suff. zend. *a*, quo terminantur abstracta feminina (Sp. Hg. § 141, 1 et Pg. p. 102). — In aliis voc. persicis terminatio ا ـ decurtando orta est, ut in اژدها coll. اژدهاك = z. a z h i d a h â k a et in voc. lit. ه terminatis, e. g. دیبا = دیباه al., d. q. v. § 69, 3, l.

2) ـار v. §. 272, B. 8 sub suff. ـاوَر.

3) آسا s. سا s. سان proprie *modus, ratio* nominibus postpositum s i m i l i t u d i n e m, s p e c i e m exprimit eiusque origo a verbo سودن, unde آسودن praefixa praepositione آ, repetenda videtur, e. g. شیرآسا *leoni similis*; پیلسا *elephanto similis*; ببرسان *feli tigridi similis*; پلنگسان *pardo similis*; یکسان *uniusmodi, aequalis.* — Synonyma sunt : a) دیس s. دِس, cui respondet phl. דסך a r. z. d a r e ç, s. दृश् (दृश) *videre*, e. g. خوردیس s. خوردس *solis instar*; خایهدیس (*ovo similis*) i. q. *fungus*; cf. etiam طاقدیس in lex. nostro; b) پَش s. فش s. وش, e. g. سروپش *cyparisso similis*; شاهفش *regi similis*; فلكوش *orbi coelesti similis* Sp. Chr. 106, 12; ماهوش *lunae similis* (Splieth l. l. p. 32); cf. etiam كبودوش et مارفش in lex. nostro; denique c) مان s. مانا, quorum prius est radix et posterius part. praes. verbi مانستن *similem esse*, e. g. شیرمان *leoni similis* F.

4) ـاك, quod etiam ـك correpta vocali *â* scribi potest, perpauca format s u b s t a n t i v a et a d i e c t i v a r e l a t i v a (از جملهء كلمات نسبت اك است Splieth l. l. p. 33 med.) : 1) a radice verbi, e. g. آژیراك *clamor* coll. آژیریدن *clamorem, strepitum edere*; تپاك *agitatio, perturbatio* coll. تپیدن *agitari*; جوشاك *bullitus, agitatio* coll. جوشیدن *bullire*; خوراك *alimentum* coll. خوردن *edere*; سوزاك (proprie *inflammatio*) *strangu-*

ria morbus coll. سوختن *urere*; كاواك s. كاوك s. كاك *cavus*, *cassa nux* coll. كاويدن = كافتن *fodere*; 2) a substantivis et adiectivis, e. g. پچواك *interpres* a پچوه *interpretatio* abiecto ه; فژاك *sordidus* a فژ *sordes*; فغاك *stultus* a فغ *idolum* (يعنى ابله ونادان مانند فغ باشد زيراكه لفظ اك براى نسبت است SHL.); مغاك *fovea* a مغ = z. m a g h a *profundus* (منسوب بمغ يعنى عميق Splieth l. l. p. 33 med.). Huc pertinet etiam پاك *purus*, phl. פאך, quod e پاواك contractum videtur, ut كاك e كاواك, ut respondeat s. पावक *purgator* i. q. *ignis* a पू *purgare* suff. अक.

Not. Suff. ـاك sine dubio respondet suffixo phl. אך, e quo suff. pers. ـا, quo participia praes. et adi. verbalia formantur, decurtatum est. Utrumque affigitur etiam verbi radici, e. g. بينا *videns* = phl. ויגאך; دانا *sapiens* = phl. דאנאך; سوزا *ardens* = phl. סוזאך coll. سوزاك i. q. *inflammatio*.

5) ـال suffixo r e l a t i o quaedam indicatur (كلمه ال براى نسبت بود Bh.), e. g. چنگال *unguis* ferae, *pugnus* hominis a چنگ *inflexus, incurvus*; دُنبال s. دُمبال *extremum cuiusvis rei* a دُنب s. دُمب = دُم *cauda*. Interdum ال e suff. ار ortum est liquidis permutatis (§ 62, d), e. g. ديوال = ديوار *murus*, d. q. v. infra sub 8.

6) ـان s. ـن multa format a d i e c t i v a et s u b s t a n t i v a d i v e r s a e s i g n i f i c a t i o n i s et quidem : 1) p a r t i c i p i a p r a e s., a p p e l l a t i v a et s u b s t a n t i v a a b s t r a c t a a radice verborum inprimis intransitivorum (§ 145, 3), e. g. دَوان *currens*; گُريزان *fugiens*; گِريان *lacrimans*; گُويان coll. pa. [Pahlavi] *loquens*; نِهان *latens*, *absconditus*; رَوان *iens* et *anima* = pa [Pahlavi] coll. z. u r v a n (suff. a n); باران *pluens* et *pluvia* coll. z. v â r a; ريزان *spargens* et *sparsio* (ريختن Bh.) coll. گل ريزان, برگ ريزان, اشك ريزان, آبريزان; گردان *se convertens* et *species assaturae* a vertendo; دمان *citus* et *properantia*, *impetus*; فرمان *mandatum* = pa. [Pahlavi], s. प्रमाण a فرمودن *iubere*;

پیمان (proprie *mensuratio*) *pactum*, *foedus* = pa. پدمان s. a v. پیمودن; کوبن *malleus fabri ferrarii*, ut videtur, pro کوبان *tundens*; 2) quaedam adiectiva possessiva et substantiva, quae relationem quandam inter nomen primitivum et derivatum indicant, a substantivis, e. g. جانان *amatus* a جان *anima*; کوهان *sella equestris*, *dorsum* animalis, *gibbus* cameli a کوه *collis*, *mons* Sec. nam. p. 167, l. 6; بیابان *desertum* ex بی *sine* et آب *aqua*; پیشان *initium* a پیش *anterior pars*; ساران *caput* a سار pro سر *caput*; پایان *terminus*, *finis* a پای *pes*; گرمابان *thermae* a گرم *calidus* et آب *aqua*; آونگان *res in fune* (آونگ) *suspensa* (چیز آویخته شده باونگ ای بریسمانیکه رخت پوشیدنی بران اندازند وگاهی خوشهای انگور هم بدان آویزند Bh.); نوراهان s. نورهان *donum* proprie eius, qui modo ex itinere rediit a نوراه nom. comp. *via nova*, *iter novum* Sec. nam. p. 108, l. 1 sqq.; غرمان *iracundus* a غرم *iracundia*; لفجان *is*, *qui ira incensus labia demittit* a لفج *labium*. — Huc pertinent etiam nom. loci vel regionis et patronymica, ut ایران *Irania* = z. airyana (suff. na), phl. אירא̈ן; توران *Turania* coll. تور = z. tûra, phl. תור; سپاهان *Ispâhân* a سپاه *exercitus* = z. çpâdha, ap. çpâda (Takhmaçpâda), phl. ספאה; v. etiam خاوران et خراسان in lex. nostro; اردشیر بابکان *Ardschîr filius Bâbaki* coll. phl. ווננהאן (وینگهان Spieg., ویونگان Justi) i. e. *filius Vivanhanae* (ap. *Vivânae?* Beh. III, 54); cf. etiam phl. כיואתאן *filius Cobâdi* et phl. אספיאן = z. âthwya, p. آتبین d. q. v. lex. — Denique ان- in quibusdam vocibus abundat, e. g. آبادان = آباد *habitatus*, *cultus*; دوستان = دوست *amicus*; مستان i. q. مست *ebrius*; بامدادان i. q. بامداد *diluculum*, *mane*; سحرگاهان i. q. سحرگاه *tempus matutinum*; شبان = شب *nox* coll. z. khshapan et p. شبانگاه *tempus nocturnum*; ناگاهان = ناگاه *subito*, quibus addit lex. Bh. auctor خامان i. q. خام *crudus* et شادان

i. q. شاد *laetus*. Raro ـن pro ـِن = ـین positum est, d. q. v. infra sub suff. ـین.

Not. Idem suff. ـان s. ـن etiam usitatum est in dialecto pehlevica et parsica eique respondet non solum z. an et ân, sed etiam z. ana et âna, s. आन et interdum z. ni, e. g. میان *medium* = z. maidhyâna (suff. âna); روزن *fenestra* = z. raocana (suff. ana); هاون *mortarium* = z. hâvana (suff. ana), phl. האונן; انجمن *conventus* = z. hañjamana (suff. ana); زیان *damnum* = z. zyâna (suff. na); روشان s. روشن *lucidus* = z. raokhshna (suff. na), phl. ראשנן; گشن *mas*, phl. גושנן = z. varshni, s. वृष्णि (suff. ni).

7) ـانه est suff. relativum, e. g. in پرهیزانه proprie *ad abstinentiam pertinens*, unde *victus tenuis aegroti* (طعامی که بیمار دهند وبعربی مزوّره خوانند Bh.); کاشانه *specularibus instructum aedificium*, unde gen. *aedificium*, *domus* (مرکب از کاش بمعنی شیشه وانه که کلمه نسبت است Bh.). In plurimis autem vocibus recte dubitari potest, utrum ـانه re vera sit suffixum, an ه relativum terminationi plur. ان additum, quum hoc suff. ه et singulari et plurali in ان terminato affigi soleat, d. q. plura v. infra sub suff. ه. Tales voces sunt بزرگانه *magnificus*; دیوانه *furiosus*, *insanus*; شاگردانه *discipulo dignus*, unde *munusculum discipulo stipendium praeceptoris afferenti oblatum*; شاهانه *regius*; عاشقانه *amatorius*, *amantis instar*; مردانه *ad virum pertinens*, *virilis* (منسوب بمرد یا بمردان Bh.); مژدگانه i. q. مژدگانی *laetus nuntius* et *donum laetum nuntium afferenti exhibitum*; مغانه *ad igniscultores pertinens mos et ritus*; عروسانه *ad sponsam et sponsum pertinens*, al. Accedit, quod ipse auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae in terminatione انه etiam suff. ه agnoscit, quum dicat (l. l. p. 32): آنه چون مردانه وشاهانه وبزرگانه لیکن تحقیق آنست که درینجا

برای نسبت است که بکلمهٔ مردان وشاهان ملحق شود et al. loco (p. 22) وازینقسم مغانه است یعنی چیزی که بمغان نسبت دارد وعروسانه وشبانه .ودیوانه یعنی آنکه بدیوان نسبت دارد. Praeterea pro ـانه legitur ـانی, e. g. in مژدگانه et مژدگانی; نودارانه et نودارانی i. q. شاکردانه, unde etiam sequitur, ut suffixum sit ه relativum, quod cum suff. ی permutatum est. — Interdum suff. ـانه alia forma est suffixi ـان, e. g. لنگانه i. q. لنگان *claudicans,* aut suffixi relativi ه, e. g. گوشانه i. q. گوشه *angulus* aut prorsus abundat, e. g. لوسانه i. q. لوس *blanditiae, adulatio.*

8) آور s. اوَر s. ـار nominibus suffixum format possessiva, e. g. جنگاور s. جنگار = جنگور B. Bh. *bellator, bellicosus;* تناور *corpulentus, robustus;* بختاور i. q. بختور *prosper, felix;* تکاور B. s. تکار M. *currens, velox animal* spec. *equus, mulus;* دلاور *cordatus, strenuus;* سیماور *argentum possidens, argenteus* et *argentum accipiens* i. q. *meretrix;* زوراور i. q. زورور *vim afferens, praevalens, robustus, potens;* زبان‌آور i. q. زبان‌ور *lingua promtus, facundus;* سخن‌آور i. q. سخن‌ور *egregie loquens, eloquens;* سودآور i. q. سوداگر *mercator, negotiator;* سالار *aetate provectus, antiquus,* unde *princeps.* Huc pertinere etiam videtur دیوار s. دیوال, liquidis permutatis (§ 62, d), quum docente lex. Bh. auctore ex داو, per اماله in دیو mutato, addito suff. ار ortum sit, d. q. v. lex. nostr. s. v. Interdum abundat suff. ار, ut in زنگار = زنگ *rubigo* (زنگار مزید علیه زنگ Bh.).

Not. Suff. آور s. اوَر s. ـار in dialecto phl. et pars. non usitatum proprie est radix verbi آوردن *afferre, ferre* in imp. apparens, et in comp. i. q. *possidens, praeditus* significans coll. هماور *conservus, condiscipulus,* quod lex. B. auctor sic interpretatur : هماور بمعنی خواجه تاش نیز هست که بمعنی هم صاحب وهم خداوند باشد یعنی دو کس یا بیشتر یک صاحب وخداوند داشته باشد چه آور بمعنی

صاحب وخداوند هم آمده است. Cum آور cognatum est suff. syn. ور pro بر radice verbi simplicis بردن, quod cum praep. آ compositum pronuntiatur آوردن, porro suff. وار, quocum etiam composita poss. formantur (اور کلمهٔ نسبت وور ظاهرا مخفف آور است Bh. وار بمعنی صاحب وخداوند نیز گفته اند B.), dein suff. یار, quae est alia forma suff. وار s. ور. Plura v. infra sub suff. وار et ور et یار.

9) اوند — v. infra sub suff. وان.

10) بار nominibus suffixum 1) indicat locum copiae et multitudinis rei (جای انبوهی وبسیاری چیزی B.), e. g. هندوبار i. q. هندوستان *India;* زنگبار *Zangebar* regio Africae a Nigritis habitata; جویبار s. رودبار *regio, quae fluviis alluitur;* دریابار *regio maritima,* qua significatione voc. بار cum s. वार *multitudo, caterva* cognatum videtur; alia syn. vid. s. suff. زار; 2) est radix verbi باریدن *pluere* in fine comp. participii praes. significatione accipienda, e. g. شکربار *saccharum spargens,* de labiis; مشکبار *moschum spargens,* de cincinnis; گوهربار *gemmas distribuens* (i. q. گوهرگستر Bh.); 3) est voc. pers. بار significans *permissio, aditus ad regem* in voc. comp. دربار *aula admissionis ad regem destinata, palatium regium;* 4) denique significatione *vicis,* ut syn. ar. نوبت, مرتبت, دفعه, numeris postpositum adverbiis numeralibus formandis inservit, d. q. v. § 237.

11) بان s. وان custodiam rei significat, e. g. باجبان s. بازبان s. باژوان *exactor vectigalium* (عبارت از صاحب باج است Bh.) coll. syn. talm. בזבינא pro בזבנא B. Batra p. 167 et בזבן nom. praefecti cuiusdam; باغبان *horti custos, hortulanus;* دشتبان *campi custos;* مرزبان *confiniorum custos;* رزبان s. رزوان *vineae custos;* دربان *ianitor;* رازبان *arcanorum possessor* s. *custos;* راهبان *viae custos;* سایبان pro سایه‌بان *genus umbraculi, umbella;* ساربان i. q. شتربان s. شتروان *camelorum custos;* فیلبان s. پیلبان s. فیلوان *rector* s. *custos elephanti;* سگبان *canum curator;* گله‌بان s. گله‌وان *pastor* (شبان Bh.); میزبان (proprie *custos*

mensae) *convivator;* گریبان *collare sinusve vestis* coll. گری = s. ग्रीवा *collum* (یعنی نگاه دارندهٔ گردن چه بان بمعنی نگاه دارنده است B.); مهربان = pa. [illegible] proprie amorem custodiens s. colens i. q. *propitius, benevolus, amans.*

Not. Primitiva huius suffixi forma sine dubio est وان, quum referenda sit ad r. z. et s. van *custodire, amare* et lit. ب et و saepe inter se permutentur (§ 66, b. 19, c). Cf. etiam nom. subst. بان (slav. bân, pân) *possessor, dominus, dux,* e. g. بان سواران *dux equitum* Chr. Sch. p. 10, vs. 131.

12) بَد s. بُد proprie est substantivum significans *dominus, possessor,* sed separatim inveniri non videtur. Perpauca format comp. determ. regiminis, ut اسپهبد s. سپهبد *dux exercitus;* باربُد *qui aditum ad regem* (بار) *habet omni tempore vel aditum ad regem aliis concedit* SHL.; کُهبُد *eremita, asceta* (خداوند کوه ودارندهٔ آن SHL.); موبد *Magorum praefectus, doctus, sapiens,* phl. מאנפת a z. nmânôpaiti *herus, paterfamilias;* هیربد *sacerdos* s. *doctor ignicolarum,* phl. אירפת, pa. [illegible] = z. aêthrapaiti (*dominus doctrinae*) *doctor.*

Not. بَد s. بُد respondet zendico paiti, s. पति, phl. פת *dominus* et parsico [illegible], وَد s. [illegible], بد, quod tamen, ut pers. بد, non nisi in compositione usitatum est.

13) بَر v. § 272, B., 72 sub suff. وَر.

14) پلم v. § 272, B., 42 sub suff. فام.

15) پَش v. § 272, B., 3 sub suff. آسا.

16) ت lit. supervacanea, perpaucis substantivis persicis affixa, e. g. بالشت pro بالش *pulvinar;* کوست = کوس *collisio, ahenotympanum* (کوست مزید علیه کوس Bh.); in aliis autem haec lit. ت e primitiva ن mutata videtur, ut in پاداشت

= پاداش *retributio* coll. al. forma پاداشن = phl. פאתדהשנן, pa. pâdaêschn et in رامشت = رامش *gaudium* coll. phl. ראמשנן, pa. râmeschn. Cf. § 272, B., 38 not.

17) ت vel د decurtatum est ex تن vel دن terminatione infinitivi, eaque infinitivi apocopati forma plane ut infinitivus vulgaris saepe nominis substantivi obtinet significationem, maxime autem in compositione usurpatur (§ 275, 4. 5), e. g. گفت *sermo;* شکست *fractio, clades;* شگفت s. شکفت *admiratio;* زاد *partus, ortus, origo;* دید *conspectus, spectatio,* unde اهلدید *viri usu periti, prudentes* Pend. 114, 5. — Interdum lit. د finalis decurtata est 1) ex ده terminatione participii praet. (§ 147, 1), ut consentiat cum respondenti terminatione pars. ﻭ d vel ܛ ṭ vel ܬ t (Sp. Pg. § 77), e. g. آمد, آلود, خنید, دید (pa. dîṭ), زاد, گشاد pro آمده *qui venit;* آلوده *inquinatus;* خنیده *celeber, gratus;* دیده *visus;* زاده *genitus;* گشاده *apertus, amplus,* eaque participii apoc. forma plerumque in compositione usitata est, ut in سال خورد = سال خورده *aetate provectus* Bost. p. 399, l. 10 ed. Graf.; سایه پرورد (proprie in umbra educatus) i. q. *molliter s. delicate educatus* Bh.; خون آلود *sanguine contaminatus, cruore conspersus* Bh.; پاك دید *qui purum, sanctum vidit* i. q. *purissimus, sanctissimus* Chr. Sch. 43, 206; 2) ex نده terminatione participii praes., ut consentiat cum respondenti terminatione pars. ܢܬ ãnṭ (Sp. Pg. § 75), e. g. پرند *volans, volucris* pro پرنده et چرند *pascens, animal* pro چرنده. Lit. autem ت finalis ex ته terminatione participii praet. decurtata non reperitur, nisi in quibusdam participiis e linguis cognatis desumtis, quae tamen in persica lingua adiectivi verb. aut nominis naturam acceperunt, e. g. فرامشت i. q. فرامش s. فراموش *oblivio* = z. framarsta, participio verbi z. fra + marez, s. मर्ज्, pa. frâmôst; نشت *perditus, laxus, debilis* = s. नष्ट participio v. नश् *perire;* بخت *fortuna* = z. bakhta participio v. baz *donare;* دوست *amicus* = z. zusta

participio v. zush *amare*; مست *ebrius* = s. मत्त participio v. मद् *ebrium esse*. Huc pertinet etiam سود *lucrum, commodum* pro سوت coll. phl. סוח et pa. çûṭ = z. çûta participio v. çu *utilem esse* et داد *donum, ius* pro دات coll. phl. דאח, pa. dâṭ = z. dâta participio verbi dâ, cui respondet etiam ap. dâta.

18) تا numeris multiplicativis formandis inservit, d. q. v. 235 not.

19) تار vel دار suffixo, quod infinitivi terminationis تن vel دن loco affigitur, formantur: 1) nomina agentis, ut فريفتار *deceptor* = phl. פריפחאר et pa. fréftar; دادار cognomen Dei = z. dâtâr, phl. דאחאר et pa. dâdâr; خريدار *emtor* pro خريددار sec. F. una lit. د euphoniae causa elisa; فروختار *venditor*; خواستار *qui poscit, petit* (i. q. طلبكار s. خواستكار B.) et *petitio, desiderium* (i. q. طلب Gl. Sch. اسم مصدر F.) al.; 2) adiectiva passivae praesertim significationis et substantiva abstracta, e. g. گرفتار *captus, captivus* = phl. גרפחאר et pa. gereftâr et *captivitas* (گرفتاری Bh.); رستار *liberatus, liber* (sec. B. ex رستگار decurt.); كشتار *mactatus*; رفتار *incessus*; ديدار *conspectus, visus, vis videndi, oculus*; گفتار *dictio, oratio* = phl. גופחאר, sed alia significatione *loquens, orator*; مردار *cadaver, caro morticina* (ar. جيفه); نمودار *quod in conspectum venit, conspicuum, manifestum est* et *specimen, exemplum, documentum* (دليل وبرهان B.); كِردار (pro كَردار?) *opus, actio* (ar. فعل opp. گفتار ar. قول).

Not. Persarum grammatici et qui grammaticam persicam scripserunt viri docti ad unum omnes loco suffixi تار vel دار aliud suffixum ـار receperunt, quod infinitivi formae apocopatae affigunt. Sed suffixum esse تار vel دار, cuius prior forma تار in usu est, si verbi infinitivus in تن terminatur, altera, si in دن exit (§ 146), satis probatur comparato eodem snffixo in linguis cognatis usitato, z. 𐬙𐬀𐬭 tar, s. तार्, ap. tar, phl. חאר et pa. 𐬙𐬁𐬭 s. 𐬛𐬁𐬭 coll. gr. τηρ, τορ (της), lat. tor, turus, d. q. v. Bopp Vg.² §§ 646. 647 et 810 sqq. Quod

huic explicationi opponit Geitlin (l. l. p. 118 not.), suff. تار s. دار solis nominibus agentis formandis inservire, nec adhiberi posse ad formanda adiectiva passivae significationis et nomina abstracta, nihil valet, quum primitiva suffixi significatio in linguis cognatis recentioribus haud raro immutetur et multa adiectiva persica significatione activa et passiva simul usitata sint et nominum abstractorum significationem etiam accipiant. Praeterea voc. خواستار, quod ipse Geitlin mihi assentiens suffixo تار formatum dicit, non solum significat *qui poscit, petit* (Geitlin *desiderator*), sed etiam *petitio, desiderium* et گفتار *dictio, oratio* in ipsa dial. phl. significat *qui loquitur, orator* et گرفتار *captus, captivus* plane consentit cum phl. גרפתאר (*ergriffen, gefangen* Spieg.) et pa. [Pazend] gereftâr, quod eodem suffixo phl. תאר, pa. [Pazend] = p. تار formatum est. Cf. de hoc suff. in dial. phl. et pars. pervulgato Sp. Hg. p. 127, 13 et Pg. p. 103.

20) تر, ترین gradus comparationis formant, d. q. v. supra § 218 sqq.

21) تن vel دن infinitivi terminatio, d. q. v. supra § 128 et 146.

22) ته vel ده participia praet. activae et passivae significationis format, quae etiam ut adiectiva aut substantiva usurpari possunt, e. g. زنده *vivens* et *vivus;* بنده *ligatus, vinctus* et *servus;* دیده *videns* et *visus, oculus.* Participium activae significationis in compositis maxime usitatum est, e. g. جهان دیده *qui mundum vidit* i. e. *homo expertus;* دل از کف داده *qui cor e manu dedit* i. e. *amore captus;* vid. supra § 147, 1. In nonnullis verbis neutris hoc participium etiam praesentis significationem obtinet, e. g. خفته *dormiens, somno deditus,* proprie *qui decubuit* Pend. 25, 9. 86, 2. Fl. Ali's Spr. p. 5, l. 13; استاده *stans,* proprie *qui constitit;* شایسته *decens, conveniens, dignus* al. Cf. etiam هسته *existens,* cui oppositum est نیسته *non existens.*

Not. Suff. ته vel ده (pro ت vel د § 25) respondet z., s. et ap. ta,

quod in dial. phl. et pars. sola lit. *t* (*d*) (phl. ᠊, pa. ᠊ vel ᠊ vel ᠊) exprimitur, cuius vestigia etiam in lingua pers. supersunt, d. q. v. § 272, B., 17 coll. § 147, 1. Alia suffixi phl. forma recentior ᠊ tak e primitiva ᠊ orta videtur, d. q. v. Sp. Hg. § 119, b et Pg. § 77.

23) چَرتَه s. چرده v. § 272, B., 42 sub suff. فام.

24) چَه v. § 272, B., 46 sub suff. ـك

25) د v. § 272, B., 17 sub ت vel د.

26) دار v. § 272, B., 19 sub suff. تار.

27) دان nominibus postpositum significat locum vel vas, in quo aliquid continetur, e. g. بويدان *vas olfactorium;* نمكدان *salinum;* مىدان *vas vinarium;* قلمدان *theca calamaria;* نرگسدان *testa narcissi;* جامهدان *arca vestiaria;* آبدستدان vel per contractionem آبدستان s. آبدسدان (§ 68, b) *malluvium.* Alia exempla sunt آبدان, آتشدان, سرمهدان, عطردان, قهوهدان, كيفدان, d. q. v. lex.

Not. Suff. دان est z. dâna i. e. *locus, quo aliquid deponitur,* s. धान a r. z. dâ = s. धा, sed ut respondens suff. phl. דאן, pa. dān non nisi in compositione usitatum. Significatione *granum* est alia forma vocabuli دانه.

28) دَس s. دیس v. § 272, B., 3 sub suff. آسا.

29) دَن v. § 272, B., 21 sub suff. تَن.

30) دَه v. § 272, B., 22 sub suff. تَه.

31) رَه v. § 272, B., 46 sub suff. ـك

32) زار nominibus postpositum locum et multitudinem rei significat, e. g. گلزار *rosetum;* علفزار *locus pabulo abundans, pascuum, pratum;* كارزار = phl. כארזאר, pa. ᠊, proprie *locus actorum,* unde *pugna, proelium;* آتشزار i. q. آتشكده *πυρεῖον* Bh.; نافهزار *locus vesicis moschi abundans* Bh.;

بازار pro ابازار *locus, ubi multa sunt victualia* (ابا), unde gen. *locus venditionis, forum* (بازار ظاهرا در اصل ابازار بوده زیراکه در چنین جاها اکثر اطعمه واباها میفروخته اند وبمرور ایام بمعنی مطلق جای فروختن استعمال یافته وهمین شهرت دارد Bh.); لالـزار coll. لعلستان *locus* s. *fodina rubini* (gr. pers. ed. Splieth p. 31); هندوزار i. q. هندوستان *Hindostania* Bh.

Not. Cum suff. زار consentit phl. גאר (چار) et pa. ... s. ... aliaque scribendi ratio videtur suffixum سار i. q. زار significans, quocum etiam permutatur, quum dicant e. g. خشکزار et خشکسار significatione *terra pluvia destituta, sterilis* Bh.; چشمهزار et چشمهسار *locus fontibus abundans* Bh. Synonyma sunt سان, ستان, لاخ et لان.

33) زه v. § 272, B., 46 sub suff. ـك.

34) سا v. § 272, B., 3 sub suff. آسا.

35) سار a) nominibus suffixum format: 1) nomina loci et multitudinis, qua significatione alia forma suffixi زار videtur q. v. et etiam سر scribitur, e. g. کوهسار *regio montuosa;* نمکسار *salina;* شاخسار *locus, in quo sunt multae arbores ramosae;* مشکسار *moschi odorem diffundens locus* i. q. *suave olens;* رخسار *gena* et *facies, vultus;* فرنودسار proprie *locus demonstrationis* (i. q. برهانستان s. دلیلستان B.) nom. libri; چاهسار s. چاهسر *fodina*; 2) adiectiva similitudinis, e. g. دیوسار *daemoni similis;* شاهسار *regi similis;* خاکسار *pulveri similis, humilis;* سگسار *cani similis,* unde *avidus;* مارسار *serpenti similis,* cognomen regis ضحاك; گرگسار *lupo similis*; 3) adiectiva possessiva ut شرمسار *verecundus, pudibundus*;

b) ut synonymum vocis سر *caput* interdum in fine compositorum legitur coll. z. çara s. çâra *caput,* unde sec. Spiegel (ad Vend. III, 27) derivandum est z. çairi, e. g. نگونسار *capite deorsum pendens* s. *vergens, inversus;* گاوسار *bovis caput habens,* epith. clavae Farêdûni, regis Persarum; سگسار B. s.

سگسر F. *canis caput habens*, quod est nom. incolarum regionis cuiusdam; سبکسار s. سبکسر *mente levis, stolidus, inconstans;* سیاهسار s. سیاهسر *caput nigrum habens* de crocodilo, calamo scriptorio al.; بادسار s. بادسر met. *homo levis;* خنگسار *canus* (سفید سر B.); سنگسار *lapidatio* proprie lapides, quibus caput hominis cooperiunt; فرسنگسار *cippus aliudve signum in via parasangas distinguens* et *lapides in via congesti, ut sint viae signum.*

36) سان nominibus postpositum a) similitudinem, speciem exprimit, d. q. plura v. sub suff. آسا; b) nominibus loci formandis inservit, qua significatione e suff. ستان decurtatum est, e. g. خارسان = خارستان *spinetum, desertum* Schahn. ed. Mohl I, 332, 1464; شارسان = شارستان *regio frequens urbibus* et i. q. شار *urbs* (یعنی شهر وشهرستان B. Gl. Sch.); کارسان = کارستان *locus, ubi homines laborant,* uti urbs, forum al. Gl. Sch.

37) ـستان proprie est nomen subst. z. 𐬯𐬙𐬁𐬥𐬀 çtâna, s. स्थान, ap. çtâna, phl. סתאן, a r. z. çtâ, s. स्था, unde v. p. استادن *stare,* significatione *locus* et nominibus loci formandis inservit, e. g. گلستان *locus rosarum, rosetum;* بهارستان *locus veris;* کوهستان *regio montuosa* et nomen provinciae; شهرستان *locus munitus* (castellum) urbis et nomen loci; ریگستان *solum arenosum* B. s. v. ورطوری; زمستان *hiems;* تابستان *aestas;* ادبستان, unde voc. decurt. دبستان *schola* (مکتب Bh.); خندستان i. q. خندگاه met *labia et os amatae* B.; بوستان s. بستان (locus odoris) *hortus;* میستان *taberna vinaria* Bh. — Alia suffixi ـستان forma videtur ـستە, quum dicatur خوالستە et خوالستان significatione „*atramentarium*“.

38) ـش s. ـشْن s. شْن imperativo terminatione destituto s. verbi radici affixum multa format nomina actionis et abstracta, e. g. نکوهش *vituperatio, vitium;* بینش *visus, visio;* پژوهش *investigatio;* پوشش *tegumentum, vestitus;* بخشش *largitio,*

donum; دانش *scientia;* نوازش *blanditio;* آرایش *ornatio;* آسایش *quies.* — Pro ـش interdum scribitur ـیش ut چالیش et چالش *itio* a چالیدن pro چلیدن, s. चल् *ire* coll. B. s. v. et Sec. nam. 166, 9. — Auctore Lumsdenio (l. l. t. I p. 412 et 413) pro ـش etiam scribere licet ـِش, si exitus versus eiusdem soni exigit.

Not. Suff. ـش ortum est e primitivo شن, abiecta lit. ن, quod est phl. שן, pa. 𐬈𐬱𐬥 eschn, quo tamen in hisce dialectis etiam adiectiva verbalia formantur (Sp. Hg. § 120 et 141, 28. Sp. Pg. § 85 et p. 103). Pro usitatiore ـش in aliquot vocibus persicis etiam reperitur forma primitiva شن, cuius alia lectio est شت, lit. ن cum ت permutata. Exempla sunt: تازش *cursus, impetus* = phl. תאנשנן; خورش *alimentum, cibus* = phl. חורשנן; بینش *visio, visus* = pa. 𐬬𐬍𐬥𐬌𐬱𐬥; افزایش *auctio* = pa. 𐬀𐬟𐬰𐬁𐬌𐬌𐬱𐬥; مَنش s. منشن *animus, indoles* (خوی وطبیعت B. Gl. Sch.) = pa. 𐬨𐬈𐬥𐬌𐬱𐬥 *cogitatio;* کُنش s. کنشن s. کنشت *actio, opus* = phl. כונשן, pa. 𐬬𐬀𐬭𐬆𐬰𐬌𐬱𐬥; گذارش s. گزارش et گذارشن Bh. s. v. منشن, s. گزارشن *missum facere, praestatio, solutio;* داشن *donatio, donum,* unde syr. ܕܫܢܐ, coll. پاداش s. پاداشن s. پاداشت *retributio,* cui respondet phl. פתדאשנן Spieg. Avesta I p. 279.

39) شْن et شْت v. § 272, B., 38 not. sub. suff. ـش

40) شَن nomina loci format ut ستان s. سان, e. g. گُلشن i. q. گلستان *rosarium* Bh.

41) شَه v. § 272, B. 46 sub ـك

42) فام s. وام s. پام, pro quo etiam بام legitur in lex. F., proprie est subst., quod in compositione colorem vel similitudinem et speciem indicat (فام بمعنی رنگ ومانند B. لفظ فام با رنگها مستعمل است که دلالت کند ومیل چیزی بدان رنگ اما تمام آن رنگ نباشد schol. in Bost. ed. Graf 274, 16); e. g. گلفام *roseus;* مشکفام *niger instar moschi;* سیاهفام *subater* (بسیاه مایل schol. in Bost. l. l.); سپیدفام s. سپید بام *coloris*

albi s. *in album vergentis* F. — Huc pertinet etiam syn. چَرتَه s. چرده, quod tamen non nisi cum سیاه coniunctum legitur, e. g. سیاه چرتَه s. سیاه چرده *nigri coloris* (این دو لغت غیر از ترکیب بکلمهٔ سیاه دیده نشود چون سیه چرته وسیاه چرده ودر فرهنگ گوید در بعضی از عبارات نظم ونثر تنها بمعنی سیاه آمده Splieth l. l. p. 35).

43) فَش v. § 272, B., 3 sub آسا.

44) ك est lit. supervacanea vocibus quibusdam suffixa, inprimis illis, quae in ـُو exeunt, e. g. زلوك = زلو s. زالو *hirudo;* رگوك i. q. رگو *vestis detrita;* پرستوك coll. پرستک i. q. پرستو *hirundo* (Splieth l. l. p. 15).

45) ـَك pro ـاك v. § 272, B., 4.

46) ـَك et چَه duo sunt usitatissima deminutionis suffixa, quibus tamen non solum deminutio propria (*μείωσις*) significatur, sed etiam blanda (*ὑποκορισμός*) et contemtim usurpata (*καταφρόνησις*), e. g. مردك *homulus* coll. syn. مردمک et *pupilla;* مرغک *avicula;* اسپک *equulus;* زنبورك *apicula;* نفسک *animula* coll. Pend. 23, 9 et p. 41 not. 6; بابک *paterculus;* مامک *matercula;* دخترك *filiola* et زنک coll. زنچه et زنچک *muliercula* de meretrice Spieg. Chr. 6, 10 et 13; سگک coll. سگچه *caniculus;* خشتک coll. al. formis خشتچه et خشتره *laterculus;* زنجیرك *catenula*; v. etiam پشتک et سنگک in lex. nostro; چیزك *recula;* اندك *paucus, parvus* et *parum.* Affigitur etiam hoc suff. adiectivis, e. g. سفیدك *subalbus;* زردك *subflavus;* سبزك *subviridis;* شیرینک *subdulcis;* گرمک *parum calidus;* et gradui comparativo, e. g. بهترك *paulo melior;* خوبترك *paulo pulcrior*; et pronomini dem., ut اینَک et آنَک coll. s. इमक, एतक ab इदम्, एतद् et असुक (अमुक) ab अदस् (Benf. gr. ampl. § 239, 1 et 560, c).

Si vocabulum exit in lit. ه occultam (§ 92 sqq.), haec lit. cum گ permutatur, e. g. جامگک *vestis parva* a جامه; خامگک

calamus parvus a خامه. Interdum Lumsdenio docente (l. l. t. I p. 436) haec lit. ه plane abiicitur ut in مزك a مزه *gustus* („But ه must be rejected if this permutation be unpleasant to the ear; that is to say, if the final ه of the primitive shall not follow a long vowel; as in the words فلان چیز مزکی دارد *such a thing has some little taste;* where the diminutive is formed from مزه *taste*") coll. مژك F. a مژه *cilium* et infra زنچک pro زنچهک, aut, ut Dombay (Gramm. ling. pers. p. 39) affirmat, cum ی permutatur, e. g. خواجیک a خواجه *magister.*

Posterius suff. چه s. جه s. زه s. ژه palatalibus permutatis (§ 54, i), quod plerumque nominibus, quae res inanimatas significant, affigitur, etiam ope vocalis ی cum voce coniungi potest, ut oriatur ـیچه s. ـیجه s. ـیزه s. ـیژه. Exempla sunt: باغچه *hortulus;* دیگچه *ollula;* دریچه *portula* s. *ostiolum;* دانچه s. دانژه s. دانیژه *granulum* in spec. *lens* a دان pro دانه; آتشیژه (آتشیزه B.) *cincindela* s. *lampyris nocturna* proprie *igniculus, scintillula;* سرخچه s. سرخجه s. سرخزه s. سرخژه s. سرخیچه s. سرخیجه s. سرخیژه s. سرخیزه coll. al. formis سرخک et سرخره et سرخو *rubentes pustulae, variolae;* بازیچه *res lusoriae, ludibrium, irrisio;* کفچه s. کباجه s. کبچه s. کپچه *rudicula;* گرهچه *nodulus;* خشتچه i. q. خشتک s. خشتره *laterculus;* زیلوچه *tapetum parvum;* چمچه *parvum cochlear;* سریچه *motacilla;* بزیچه = بزبچه *haedus.* De hominibus hoc suff. saepe *καταφρονητικῶς* usurpatur, e. g. پسریچه *filius pravus;* زنچه s. زنچک addito alio suffixo dem. ك *mulier impudica* coll. al forma زنک Spieg. Chr. 6, 13; دخترچه coll. دخترك *filiola.*

Pro چه sine dubio falsa est lectio شه, quam Lumsd. (l. l. t. I p. 437) voce نَیشه probat et male interpretatur „*a small reed, a shepherd's pipe*"; haec enim significatio tribuenda est voci نَیچه, quod sec. Bh. est deminut. a نی *calamus* forma-

tum et pro نَیشه legendum est نیشه, quod tamen sec. B. significat i. q. نیشو *genus pruni.*

Denique rarioris usus sunt suffixa deminut. ـُول s. ـوله s. ـُل vocali *û* correpta et ـَزه s. ـَله et ـُو, e. g. مشکول s. مشکوله coll. al. forma مشکیچه s. مشکیزه *uterculus;* چنگُل *unguis*, dem. vocis چنگ Bh.; خشتزه coll. al. forma خشتک s. خشتچه *laterculus;* خمبزه s. خنبزه s. خمزه coll. al. forma خمچه *seria parva;* چراغله i. q. چراغک *lampyris* Bh.; adde مردله *homulus;* عروسله dem. vocis عروس *sponsa;* خانهله *domuncula;* کتابله *libellus*, quae sunt deminutiva dialecti vulgaris persicae Tat*), in qua suff. dem. له usitatissimum est; سرخو i. q. سرخک s. سرخچه *variolae;* مشکو i. q. مشکول s. مشکوله *uterculus;* خفتو i. q. خفتک, unde ar. خفتق *ephialtes, suppressio nocturna.* Lumsden addit پسرو *filiolus;* دخترو *filiola* et دیزو *olla parva aenea*, nec in aliis vocibus hoc suff. ـُو se reperisse contendit (l. l. t. I p. 437). Priorem vocem پسرو auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 20) etiam hoc versu probat, metr. رباعی : شاعر ✿ با ما نظری نمیکند ای پسرو ✿ چشم خوش تو که آفرین باد برو „*Nos non intuetur, o filiole, oculus tuus pulcer, laudatus sit!*" — In appendice lexici B. legitur etiam بازاریا significatione „*qui tenuem mercaturam facit*" (بازاریک), sed lit. ا est nota vocativi (§ 212) et metri potissimum causa vocibus, quae in consonantem vocali destitutam exeunt, affigitur.

Not. Quod ad originem attinet, suff. ـَك una cum primigenio ka Indoeuropaeo ad stirpem pron. ka referendum est. Idem valet de alia suffixi dem. forma چه s. جه s. زه s. ژه, quae cum ـَك optime consentit, quum literae pal., quae saepe inter se permutantur (§ 54, i), semper gutturalium antiquiorum sint vicariae (§ 50) et ه occultum finale propterea additum sit, ne suffixum vocali *a* terminetur, id quod

---

*) Plura de hac dialecto v. in E. Berésine Recherches sur les dial. pers. Casan 1853, p. 4.

per persicae linguae leges non licet (§ 25 et 92). **Aliae suffixi dem. formae rariores** ـِوَل s. ـِوَلَه addito ه occulto et رِه s. لَه ad suff. s. र et ल referendae sunt, quas cognatas esse e satis nota permutatione liquidarum *l* et *r* facile intelligitur (§ 62, d et 63). Quod restat suff. ـِو fortasse ex ـِوَل decurtatum est. Cf. etiam Schwabei de deminutivis graecis et latinis liber.

47) کار, گار et گَر. Prius کار proprie quidem est nomen significans *actio, opus,* sed instar suffixi in multis compositis adhibetur ad denotandum opus aut opus facientem vel opificem, e. g. دستکار *opus manuum, ars, artificium;* پیالهکار *qui pocula conficit;* جفاکار *oppressor;* جادوکار *incantator;* توبهکار *poenitens,* al., d. q. v. lex. nostr. s. v. کار 4. Ex hac voce کار emollitum est suff. گار lit. ك cum گ permutata (§ 47, a) eiusque forma brevior est گَر vocali *â* correpta. Utrumque solum suffixum est et operantem et possessorem significat (گار لفظی است که افادهٔ فاعلیت کند وقتی که بلفظ دیگر داخل شود ولفظ گر مرادف این است وبمعنی خداوند ٭ بنظر آمده است B.). Attamen ne permutes کار cum گار, quod non nisi certis quibusdam vocibus affixum reperitur, quae ex usu loquendi sunt cognoscendae. Tales in lex. Bh. leguntur: آفریدگار *creator;* آموزگار *instructor, magister;* آمیزگار *qui hominum societatem amat* opp. خلوت نشین; پروردگار *nutritor* epith. Dei; پرهیزگار *abstinens;* ترسگار *Deum timens;* خداوندگار *dominus;* خدمتگار *servus;* روزگار *tempus, mundus, fortuna;* سازگار *conveniens, aptus;* ستمگار *iniustus, oppressor;* شادگار *laetus, hilaris;* کامگار *fortunatus;* کردگار epith. Dei i. q. *omnipotens;* گناهگار *qui delictum committit, peccator;* یادگار *donum in memoriam datum, monimentum* Bh. al. Suffixum گر plerumque *opificem* indicat, e. g. آهنگر *faber ferrarius;* انگشتگر *carbonarius;* رامشگر *musicus, cantor;* رفوگر *qui resarcit, reficit;* کفشگر *sutor;* کوزهگر *figulus;* توانگر *potens, dives;* دادگر *iustus;* ستمگر *iniustus, oppressor;* plura

alia v. in lex. nostro s. v. گَر. Nihilominus tria suffixa گار, کار, et گَر saepe a lexicographis persicis permutantur, aut unum aeque usitatum est quam alterum, e. g. پیشکار i. q. پیشگَر *vicarius, adiutor, servus;* دریاکار i. q. دریاگَر *qui opera navali fungitur;* گلکار i. q. گلیگَر *faber murarius;* ستمگار i. q. ستمگَر *iniustus, oppressor;* مسگار i. q. مسگَر *faber aerarius;* conf. etiam کارگَر *opifex* cum کرکر (کرگَر F.) s. گرگَر s. کروکر s. گروگَر epith. Dei.

Not. Cum گار s. گَر consentit etiam pa. [illegible] gâr s. [illegible] gar, e. g. افسوس گَر *irrisor* = pa. [illegible]; توانگَر *dives* = pa. [illegible]; زیانگار s. زیانگَر *qui detrimentum infert* = pa. [illegible], sed in dialecto phl. primitiva suffixi forma כאר s. כר usitata est, e. g. زیانگار = phl. זיאנכאר; توانگَر = phl. חובאנכר, cui respondet z. [illegible] kara *faciens* in fine comp., e. g. in arshôkara, darshikara, frashîkara al., d. q. v. Justi Handb. d. Zendspr. s. v. kara, et s. कार s. कर in fine comp. i. q. *factor, faciens,* e. g. अन्धकार, ओङ्कार, दुष्कर, दुःखकर al., d. q. v. lex. Primitivum autem کار, phl. כאר est z. [illegible] kâra, s. कार *actio, opus.*

48) گان secundum lex. B. auctorem proprie significat *dignus, conveniens* (لایق وسزاوار B.) et format: 1) nomina similitudinis et quae relationem quandam cum voce, a qua deducuntur, exprimunt (کلمه نسبت است Bh.), e. g. خُدایگان proprie *Deo similis* (مانند خدا بحکم وقدرت Sev. Seas t. VII p. 30, l. 26) epith. regis: *excellentissimus, potentissimus;* شایگان pro شاهگان *rege dignum* (شالایق B.), unde *praestantissimum quidque,* et *thesaurus copiosus, amplitudo, commoditas;* رایگان pro راهگان *res in via inventa* vel *gratis accepta,* inde *res exigua, levioris pretii;* گردگان *nux iuglans* (proprie *circuli speciem habens*); سُرخگان *exanthema infantum, morbilli,* a colore rubro sic dict. videtur; چَوکان s. جُویگان *lignum capite adunco,* unde *clava lusoria,* sec. Bh. ex چولگان decurt. coll. چول *incurvus,* quod probat etiam ar. صولجان, d. q. v. lex. nostr.;

گروگان *pignori data res;* دهگان *paganus, rusticus;* بازرگان s. بازرگان *mercator*, quam tamen vocem lex. Bh. auctor alio loco pluralem vocis بازاره *qui in foro sedet et mercaturam exercet*, esse contendit pro singulari usurpatum (§ 191); cf. etiam ققعگان in lex. nostro; 2) numeralibus distributivis formandis inservit, d. q. v. supra § 234, 3.

49) گانه suffixum e praecedenti گان addito ه ortum numeralibus multiplicativis formandis inservit, d. q. v. supra § 235 et interdum est expletivum, e. g. جداگانه *separatim, seorsim* coll. جدا.

50) گر vid. § 272, B., 47 sub suff. کار.

51) گین s. گِن vocali *í* correpta nominibus additum qualitatem exprimit et format adiectiva possessiva (بمعنی صفت باشد وافادهء معنی صاحب هم میکند B.), e. g. اندوهگین s. اندوهگن F. *moerore affectus, moestus;* خشمگین s. خشمگن Bh. *iratus;* سهمگین *terribilis;* شرمگین *pudibundus;* غمگین *moestus;* فرمگین s. فرمگن idem; فژگین *sordidus;* گرگین s. گرگن B. *scabiosus;* نمگین i. q. نمین F. *humidus.*

Not. Suff. گین s. گن Persarum lexicographi ex آگین decurtatum dicunt, quae est alia forma pro usitata آگن a verbo آگندن, d. q. v. § 175 not. et in comp. significat i. q. *plenus* (آگین بمعنی مالامال گین در اصل آگین بوده یعنی وپر وآغشته وآگنده باشد B. coll. پر Splieth l. l. p. 33), e. g. مشک آگین *moscho plenus;* عنبر آگین *ambra repletus.* Sed in dial. phl. et pars. etiam sola forma gîn, phl. כינן, pa. [illegible] usitata est, quae respondet persicae گین, e. g. pa. [illegible] = p. خشمگین *iratus;* pa. [illegible] = p. سهمگین *terribilis*, quocum conferendum est syn. phl. בימכינן; pa. [illegible] = p. شرمگین *pudibundus.*

52) لا numeralibus multiplicativis formandis inservit, d. q. v. § 235.

53) لاخ, cuius propria significatio est *locus*, nominibus suffixum copiam et multitudinem rei exprimit. Secundum lex. B. et F. auctores non nisi cum tribus voc. ديو *daemon*, رود *fluvius* et سنگ *lapis* compositum reperitur, ita ut significet ديولاخ *locus a daemonibus inhabitatus*, *desertum*, رودلاخ i. q. رودبار Bh. *locus*, *in quo multi fluvii concurrunt* et سنگلاخ i. q. سنگستان *locus lapidosus*. Sed dicitur etiam آتشلاخ i. q. آتشكده *πυρεῖον* et نشيبلاخ i. q. نشيبگده *locus declivis*, *depressus*, quod probant lex. Bh. et grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae auctores : آتشلاخ در كلام مير خسرو نشان ميدهند لاخ چون سنگلاخ .Bh. coll ونشيبلاخ علامى ابو الفضل نوشته وديولاخ ورودلاخ واستعمال اين كلمه بغير اين سه محل بنظر نه در آمده ودر كلمهء اول در شعر بسيار ديده شده اما رودلاخ غير از جاماسب نامه جائى نديده شده ليكن امير خسرو آتشلاخ نيز در شعر خود نظم كرده Splieth l. l. p. 31.

54) لان nominibus suffixum copiam et multitudinem rei significat ut suff. سار (لان بمعنى سار كه جا ومقام ومحل انبوهى وبسيارى چيز باشد B.), e. g. نمكلان i. q. نمكسار *salina*.

55) لكه v. 272, B. 46 sub suff. ـك.

56) ـم format numeralia ordinalia. Vid. § 232.

57) مان et مانا formant nomina similitudinis, ut supra s. v. آسا pluribus expositum est. — Alius autem originis est suffixum

58) مان s. مانه addito ه occulto, quo formantur substantiva et adiectiva, e. g. ريسمان *funis*; آسمان = z. et ap. açman, phl. אסמאן, pa. âçmān, s. अश्मन् *coelum*; كشتمان i. q. كشتمند *ager consitus*, *arvum*; شادمان *laetus*. Referendum est ad suff. zend. man, quod in persica lingua saepe etiam in م decurtatum reperitur, ut in چشم *oculus* = z. cashman; تخم

semen = z. taokhman; برسم *rami quidam, quos sacra facientes Magi manu tenere solent* = z. bareçman.

59) مَند s. ـُومند (ـُمند) nominibus substantivis affixo multa formantur possessiva, e. g. هنرمند *virtute praeditus, praestans;* دردمند *doloribus affectus, miser;* سودمند = phl. סותאומנד *quod quaestui est, lucrosus, utilis;* تنُومند = phl. תנאומנד, pa. 𐬙𐬀𐬥𐬎𐬋𐬨𐬀𐬧𐬝 (corpus habens) i. q. *robustus, sanus;* ارجمند coll. فرجمند = pa. 𐬵𐬀𐬭𐬆𐬨𐬀𐬧𐬝 *pretiosus, praeclarus, eminens;* آزمند *avidus, cupidus;* روزیمند opp. روزیخوار *qui victum quotidianum possidet;* کشتمند i. q. کشتمان *ager consitus, arvum;* فَرهَمَند s. فَرهُمَند B. s. فَرَهمَند F. *sapiens, prudens;* هیرمند *qui adorat, cultor;* بـرُومـنـد *fructifer, fertilis;* جدومند coll. جُد *separatus* a materia i. q. *per se existens* B.; خردمند et خردومند *intelligens, sapiens;* دانشمند et دانشومند *sapiens, doctus;* هشمند s. هوشمند et هشومند *intelligens, sapiens;* فرمند s. فرهومند coll. فرهمند *illuminatus, purus, castus.*

Not. Suff. مند, pa. 𐬨𐬀𐬧𐬝 mañt, respondet zendico 𐬨𐬀𐬧𐬝 mañt et s. मन्त्, pro quo tamen in dialecto phl. longior forma אומנד in usu est, quae etiam in paucis voc. pars. et pers. servata reperitur. Suff. autem phl. אומנד, pa. 𐬋𐬨𐬀𐬧𐬝 ômañt, p. ـُومند, cuius או, 𐬋, ـُو connectendi munere maxime fungi videtur, ab altero pa. 𐬨𐬀𐬧𐬝 mañt, p. مند diversum non esse satis probant exempla modo allata, in quibus hae suffixi formae promiscue usurpantur. Quare Spiegelio (Pg. p. 102 et 104) non assentior suff. pa. ômañt = p. ـُومند ab altero pa. mañt = p. مند separanti. — Fortasse etiam pro persico ـُومند alia forma ـُمند, vocali *ô* correpta, in usu erat, quum lex. Bh. auctor, pehlevicam suffixi formam אומנד ignorans, scribendi rationem ارجُمند pro ارجْمند ut falsam repudiet : وعجب از صاحب کشف اللغة که لفظ نازنین‌را بضم زا ضبط کرده واین ازان عالم است که جهلا لفظ ارجُمند ومهربان بضم جیم ورا خوانند واصلی ندارد فتذکر ولا تغلط Bh. s. v. نازنین.

60) ـن 1) pro suff. ـان, q. v.; 2) pro suff. ـن = ـین, q. v.; 3) est lit. finalis suff. شن = phl. שן, a quo suff. pers. ش originem ducit, d. q. plura v. §. 272, B., 37 sub suff. ـش; 4) est lit. finalis **supervacanea**, quae etiam abiici potest, ut in گوزن = گوز *cervus*; لفچن = لفچ *labium crassius*; نوژن = نوژ *pinus*; زلیفن = زلیف *metus*; سون = سو *latus, tractus*; لباشن s. لبیشن = لباش s. لبیش *anulus funicularis ligno infixus, quo labium superius equi vel asini refractarii contorquent*; لوشن = لوش *lutum*; جوشن = جوش *lorica*.

61) ـن est suff. ـین defective scriptum q. v. infra § 272, B., 84.

62) نا s. نای vocibus quibusdam suffixum **locum** et **spatium** indicat (بمعنی محل ومکان هم هست وقتی که با کلمهٔ ترکیب شود B.), qua significatione etiam cum suff. ـا et ـی consentit, e. g. تنگنای coll. تنگی *angustia, locus angustus*; فراخنا s. فراخنای coll. فراخا et فراخی *amplitudo, latitudo*; درازنا coll. درازی *longitudo*; ستبرنای *crassitudo, magnitudo*; تیزنا s. تیزنای coll. تیزی *locus aciei* gladii, sim.; پهنا *latitudo*, ut sit contractum ex پهن نا (§ 68, a) coll. وهمچنین پهنا که در اصل پهن نا بود چون درازنا وتیزنا وتنگنا Splieth l. l. p. 37. Fortasse huc pertinet etiam گندنا *porrum* et گردنا s. گردنای, d. q. v. lex. nostrum. — Cognatum videtur cum suff. z. et s. **na**.

63) ناك verbi radici et nominibus substantivis suffixum format **adiectiva qualitatis** (ناك لفظی است که بجهت بیان اتصاف موصوف بصفتی در آخر کلمات می آورند زیراکه دلالت می کند بر داشتن چیزی چون بلفظی ملحق شود B.), e. g. اندیشناك *cogitabundus, tristis*; پرهیزناك *abstinens*; آموزناك i. q. آموزنده *docens, praeceptor* Sec. nam. 2, 7 sqq.; خشمناك *iracundus, iratus*; غمناك *moerore affectus, tristis*; دردناك i. q. دردمند *doloribus affectus*; سهمناك i. q. سهمگین *terribilis, horrendus*; شرمناك i. q. شرمگین s. شرمنده *pudibundus*; طربناك *laetus* B. s. v. ناك; خطرناك *periculosus*; خالناك i. q. خالدار *naevis praeditus*; گلناك

limosus, luteus F.; سرمهناك i. q. سرمهآلود *collyrio illitus*; لوشناك *luto mista, turbida* aqua; ریمناك *sordidus, pollutus.* — Raro adiectivis suffixum legitur significatione haud mutata, e. g. صعبناك i. q. صعب *difficilis, asper* Pend. 169, 16; ترشناك i. q. ترش *acidus* F.

Not. Num forte suff. ناك ad suff. s. नज् referendum est, quod radici postpositum adiectiva format, ut तृष्णाज् (nom. m. f. n. तृष्णाक्) *sitiens* a r. तर्ष्, तृष् *sitire?*

64) ـَند vid. s. ـَنده, suffixo proxime sequenti.

65) ـَنده imperativo terminatione destituto s. verbi radici suffixum participia praes. act. et appellativa format, e. g. کشنده *interficiens*; رونده *iens*; کننده *faciens*, d. q. v. supra § 145, 3. Pro ـَنده etiam ـَند scribitur, e. g. پرنده et پرند *volans, volucris*; چرنده et چرند *pascens, animal.* Idem suffixum substantivis quoque affigitur ut غمنده et غمند *anxius, afflictus, tristis;* دژنند *iracundus, iratus;* شرمنده i. q. شرمگين *pudibundus;* گروند i. q. گرو *pignori data res;* ديرنده s. ديرند *longus, tempus longum.* Fortasse etiam huc pertinet کرامند, d. q. v. lex. nostr. et فرخنده i. q. فرخ *felix, fortunatus,* ut ـُنده sit alia forma suffixa ـَنده, vocali *a* cum *u* permutata, ut in lat. veh-u-nt coll. s. vah-a-nti.

Not. Suff. نده s. ند e primitivo z. [Avestan] añt, s. अन्त्, lit. dentali tenui ت ut in linguis cognatis in mediam د emollita (Bopp Vg.[2] § 809), ortum est. In dial. phl. suffixo نده respondet נדך coll. زیونده *vivens, vivus* = phl. זיונדך (Sp. Hg. § 119), sed in dial. parsica primitiva suffixi forma [Avestan] añt in usu est coll. رونده *iens* = pa. [Avestan] ravañt, quae tamen etiam in aliquot voc. persicis servata reperitur, ut in پرند = پرنده et چرند = چرنده modo allatis. Spiegel (Pg. p. 88) contendit, discrimen inter نده et ند in sola scriptura positum esse, quum utrumque suffixum ut anda pronuntiatum esse existimandum sit. Pro अन्त् in dial. pra-

crita et palica etiam usurpatur thema vocali finali अ auctum अन्त, ut in possessivis suff. मन्त् et वन्त् formatis (Lassen Inst. ling. pracrit. p. 294, 2 coll. p. 222 et 361). Quin in ipsa lingua sanscrita aliquot vocabula a participio praes. derivanda hoc themate aucto अन्त usitata sunt, ut भासन्त *sol* coll. भासन्त् *lucens;* रोहन्त *arbor quaedam* coll. रोहन्त् *crescens*, al. d. q. v. Bopp Vg.[2] § 809 not. *.

66) نَه respondens z. na, s. न f. ना pauca format substantiva et abstracta, e. g. تشنه = z. tarshna, s. तृष्णा *sitis;* دوشنه i. q. دوشه *mulctrarium;* چاشنه = چاشنی *gustus* et adiectiva relationis, e. g. گرسنه *famelicus* a گرس *fames*; دينه *hesternus* a دی *heri* (منسوب بدی Bh.).

67) ـو format deminutiva, d. q. plura v. § 272, B., 46 sub suff. ـك. — Lumsdenio docente (l. l. t. I p. 444 et t. II p. 419) suff. ـو etiam relativis formandis inservit, e. g. آبو *flos nymphaeae loti* coll. آب *aqua*; آلو *prunum* coll. آل *subruber*; انگشتو *panis calidus oleo et dulcedine perfricatus* B. (*a species of bread commonly crumbled to pieces by the fingers before it is eaten* Lumsden) coll. انگشت *digitus*; هندو *Indus.*

68) وار s. وارَه nominibus suffixum indicat : 1) possessionem (بمعنی صاحب وخداوند B.), e. g. اميدوار = phl. אומיתואר *spem habens;* سوگوار *lugens*; چراغواره coll. چراغ‌بره (بره a. v. بردن) i. q. چراغدان *candelabrum*; اندخسواره (*protectionem* s. *refugium praebens*) i. q. *arx, asylum, protector;* v. etiam فغواره in lex. nostro; 2) similitudinem et id quod rei accommodatum, idoneum est (بمعنی شبه ومانند وبمعنی لياقت B.), e. g. شاهوار *rege dignus, regius*; بزرگوار *magno dignus, excellens*; دستوار *baculus* senis, *pedum* pastoris et *adiutor* et i. q. دستواره *manui similis* et *quod manui accommodatum est, manu prehendi potest*; گريواره (quod collo [گری] accommodatum est) i. e. *collare* ex magaritis; گوشوار s. گوشواره = z. gaoshâvare *auri conveniens* (يعنی لائق گوش B.), *inauris*; ماهوار s. ماهواره *menstruum stipendium*; پشتواره *quantum dorso imponi potest, onus*;

مشتواره *quantum manu aut pugno comprehendi potest, manipulus*; 3) mensuram vel modum rei (ومعنی مقدار هم آمده است چو یک جامه‌وار ویک کلاه‌وار یعنی بقدر یک جامه ویک کلاه B.), e. g. جامه‌وار *vesti conficiendae aptus* vel *sufficiens*; 4) pro بار a) *onus*, e. g. خروار i. q. خربار *onus asininum*; شتروار i. q. شتربار *onus cameli* Chr. Sch. 74, 49 coll. 90, 59 et b) *vicis* (کرت ومرتبه B.), e. g. یکوار = یکبار *semel*; دووار = دوبار *bis*; وارها = بارها *vices* i. q. *saepe, iterum ac saepius* B.; 5) suff. supervacaneum videtur significationem non immutans, e. g. سزاوار i. q. سزا *decens, conveniens, aptus* B.; v. etiam فرومایه‌وار Frag. 26, 22.

Not. Suff. وار s. واره addito ه occulto cognatum est cum suffixo sequenti ور, quod interdum etiam ـُور pronuntiatur et respondet: 1) zendico suff. secundario vare (vara), ut in gaoshâvare *inauris* = p. گوشواره et gadhâvare *claviger*; 2) phl. ואר s. ור, ut in אומיתואר = p. امیدوار et כינור *vindictae cupidus* Bund. 67, 5 = p. کینه‌ور s. کینور eiusque primitivae formae בר, ut in דאתוּבר *iudex* = p. داور pro دادور et in דסתוּבר *adiutor* = p. دستور, ad quam etiam pertinet ap. takabara *coronam gestans, rex* = arm; thagâvor, p. تاجور; 3) pars. var, ut in dâwar, phl. dâtûbar = p. داور *iudex*, quod etiam ut pers. ور in ûr = p. ـُور contrahitur, ut in dastûr = p. دستُور *primarius principis minister*. Primitiva autem suffixi phl. vâr s. var forma sine dubio est z. bara = pers. بر i. q. *ferens* in fine comp., ut in z. zaothrôbara *sacrificus*, a rad. z. bar, s. भृ (भ) = p. بردن *ferre* derivanda, quae in suffixi formam abiit, postquam propria vocis significatio e memoria evanuit, lit. ب simul cum cognata و permutata (§ 60, b et 61, c). Quod probatur etiam non solum multis exemplis sub suff. وار et ور allatis, in quibus significatio *ferens* illi tribuenda est, sed etiam ipsius primitivae formae bara s. bar cum suff. vâr s. var permutatione, cuius exempla modo allata sunt: phl. דאתוּבר = pa. et pers. داور; phl. דסתוּבר = pa. et pers. دستور; ap. takabara = arm. thagâvor et pers. تاجور, quibus adiungendum est چراغواره = چراغبره.

69) وام v. § 272, B., 42 sub suff. فام.

70) وان i. q. بان q. v.

71) وان (وانه) et وَن, quod etiam ـُون (ـُونه) pronuntiatur et وَند s. ـاوند similitudinem aliamve relationem indicant (تحقيق آنست که این سه کلمه وان وون ووند برای نسبت است بلکه آوند بالف ممدوده نیز آمده است چون خویشاوند وشیخاوند وپژاوند ونهاوند ودنباوند که دماوند نیز گویند اما چون نسبت گاهی افادهٔ معنی شباهت ومانندی کند بعضی گمان بردند که بمعنی مانند است Splieth l. l. p. 31 et 32; وند بمعنی صاحب ومالدار B.), e. g. پلوان s. پلوَن (proprie *ponti similis*) *margines elati agri consiti*; استروَن s. سترون (proprie *mulae similis*) *sterilis mulier*; انگُشتوانه *digitale, chirotheca*; انگشتوانه *foculus*; دستوان s. دستوانه *armilla, brachiale*; گَردُون *orbis coelestis, currus*; آسیُون (pro آسیاون *molae similis*) i. q. آسیمه *insanus, obstupefactus*; سُرُون *cornu* animalis; واژُون s. واژونه *inversus, praeposterus, infaustus*; همایُون *felix, fortunatus*; v. etiam سقلاطون in lex. nostro t. II p. 304, a, ubi lin. ultima pro mendoso فسج legendum est نسیج; خردوند i. q. خردمند s. خردومند *intelligens, sapiens* Bh.; پژاوند *pessulus ligneus, tudes fullonum* fortasse a پژ *collis*; پساوند s. بساوند *homoioteleuton* (Reim.) a پس *pars posterior*; پولادوند *chalybeïus* Bh.; خویشاوند = phl. חוישאונד *consanguineus, propinquus* a خویش, quod eadem significatione legitur; خداوند, unde forma contracta خاوَند s. خَوند *dominus, possessor*, ut simplex خدا; شیخاوند, quod legitur in gram. pers. lexico Raschîdî praefixa (l. l. p. 32), sed in lexicis persicis desideratur et significare videtur aut *Scheicho similis* aut *ad Scheichum pertinens* aut i. q. شیخ *Scheichus, senior*, quibus accedunt nomina loci hoc suff. terminata, ut سگاوند (اشگاوند, اسگاوند, شگاوند), unde ar. سجاوند; دماوند (دنباوند, دیماوند, دیموند) et نهاوند.

Not. وان et وَن s. ـُون, cum lit. ه occulta وانه et ـُونه = pars. 𐬬𐬁𐬥 vān in 𐬀𐬯𐬀𐬬𐬁𐬥 et وَنـد = pars. 𐬬𐬀𐬧𐬙 vañt in 𐬵𐬎𐬎𐬀𐬭𐬆𐬥𐬵𐬀𐬬𐬀𐬧𐬙 = p. خـداونـد et ـَاوَنـد = phl. אונד in חוישאונד = p. خويشاوند sunt suffixa cognata, quorum primitiva forma est vant, z. 𐬬𐬀𐬧𐬙, s. वन्त्, e qua وان s. ون ortum est abiecta lit. fine t̰ coll. s. वन्त्-, nom. वान- et z. 𐬬𐬀𐬧𐬙-, nom. 𐬬𐬃- s. 𐬬𐬄- et وند eadem dentali tenui cum media permutata et اوند addita vocali ا ـَ coniunctiva, quae etiam corripi aut omnino abesse potest, quum dicant پژاوند et پژوَند et پژْوند B. Quod probat etiam nom. loci دماوند (دنباوند, دِبَاوند, دِبوند) cum respondenti s. हिमवन्त् comparatum, quum pers. د respondeat etiam s. ह (§ 56, b) coll. Justi Bund. s. v. et Quatrem. H. Mong. t. I p. 200 sqq. Quidam Persarum lexicographi suffixi originem ignorantes in suff. ـَاوند falso vocabulum آوند s. اَوند agnoscunt, quod *vas* significat, d. q. v. نهاوند in lex. nostro. Sed recte argumentatur lex. Bh. auctor, quum voc. خداوند interpretans dicat: معنی ترکیبی مانند خدا زیراکه ما بعد لفظ خدا کلمه نسبت است که معنی تشبیهی وزیادت نیز ازان مستفاد میشود, quocum conferendus est locus e gram. pers. ed. Splieth (p. 31 et 32) modo allatus.

72) وَر s. ـُور, de cuius origine plura v. sub suff. وار, possessivis formandis plerumque inservit, e. g. برور *frugifer*; تاجور = ap. takabara *coronam gestans, rex;* نامور *nomen habens, celeber;* دانشور *scientia praeditus, sapiens;* زورور i. q. زورمند *robustus, potens;* سخنور *verba faciens, eloquens, orator;* داور pro دادْور, elisa lit. د = phl. דאתובר, pars. 𐬛𐬁𐬙𐬀𐬠𐬀𐬭 *iudex;* سرور *princeps, dux;* كديور *paterfamilias;* هنرور *virtute praeditus, praestans;* غوطهور *urinator;* زخمهور *fidicen.* — Interdum, praesertim in nominibus monosyllabis, hoc suff. pronuntiatur ـُور, ad analogiam suffixi وَن, quod etiam in ـُون contrahitur, e. g. گنجُور *thesaurarius, dives;* رنجُور *aegrotus, afflictus;* دستُور = pa. 𐬛𐬀𐬯𐬙𐬀𐬠𐬀𐬭, phl. דסתובר *primarius prin-*

cipis minister; مزدور *mercede conductus, mercenarius;* آزور et آزور *avidus, concupiscens.*

73) وش v. § 272, B., 3 sub suff. آسا.

74) ـِ ومند v. § 272, B., 59 sub suff. مند.

75) ون et ـُ ون v. § 272, B., 71 sub suff. وان.

76) وند v. § 272, B., 71 sub suff. وان. — Interdum pro بند *vinculum* in fine compositorum legitur l. ب cum و permutata (§ 61, c), e. g. پاوند pro پابند *pedis vinculum;* دروند pro دربند *repagulum portae.*

77) وى numeralibus multiplicativis formandis inservit, d. q. v. § 235.

78) ـُ ويه arabice pronuntiatur وَيه et est terminatio in nominibus propriis usurpata, qua plerumque cognomina ridicula formantur. Talia sunt: راهويه, مسكويه, عمرويه, بابويه, نفتويه, شيرويه, شاهويه, ناموية, سيبويه, quae auctor grammaticae lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 34) hoc modo interpretatur: واز جملهء الفاظ نسبت لفظ ويه است چون راهويه پدر اسحق محدث مشهور زيراكه در راه زائيده بود ومسكويه زيراكه خوش خلق بود وعمرويه زيراكه پدرش يا جدش عمرو نام داشت وبابويه زيراكه پدرش باب نام داشت ونفتويه زيراكه هميشه پا چركين وبدبو بود چون نفت وشيرويه وشاهويه وناموية وسيبويه زيراكه رخسارش چون سيب سرخ بود چنانكه يافعى از ابراهيم حربى نقل كرده كه او گفت دو رخسارهء سيبويه در رنگ وصفا مانند سيب بود بنابرين باين اسم موسوم شد وصاحب قاموس گويد معناه رائحة التفاح بنابرين در اصل سيب بويه بود برين تقدير با آنكه بحذف با قائل بوده باشد مخالف كلمات ديگر كه درين باب آمده ميشود ومناسبت با تسميه سيبويه ندارد اما آل بويه ازين باب نيست بلكه بويه نام شخصى است ومشتمل بر نسبت نيست ودر جميع اين كلمات عرب وَيه بفتح واو وسكون يا وهاى ظاهر خوانند.

79) ـه format 1) substantiva, quae relationem quandam cum voce, a qua deducuntur, exprimunt, e. g. استره *novacula* a v. استردن *radere;* سنبه *terebra* a v. سفتن *perforare* (§ 179, f, not.); دوشه = دوشنه *mulctrarium* a v. دوشیدن *mulgere*; خنده *risus* a v. خندیدن *ridere*; گریه *fletus* a v. گریستن *flere*; مویه *planctus* a v. موئیدن *lamentari;* شکوفه *flos, vomitus* a v. شکوفتن = شکفتن *aperiri;* گرمابه *thermae* a گرمآب *aqua calida;* شبپره s. شپره *vespertilio* a شب *nox* et پریدن *volare*; 2) nomina abstracta, ut suff. ـش et ـی, quibuscum haud raro promiscue usurpatur, e. g. لرزه = لرزش *tremor*; ماله = مالش *frictio, contritio*; ناله = نالش *lamentatio, gemitus*; چاشنه = چاشنی *gustus*; نهاره = نهاری *ientaculum parvum*; دختره = دختری *virginitas*; سپیده = سپیدی *albedo*; 3) substantiva, quae simile quid rei nomine primitivo expressae significant, e. g. دندانه *dentes serrae, pectinis,* sim. a دندان *dens*; زبانه *lingua fibulae, staterae,* al. a زبان *lingua*; دمه *follis* a دم *halitus*; زنجیره *catenae simile quid* a زنجیر *catena*; خرده *mica, quisquiliae,* sim. a خرد *parvus*; چشمه *fons* a چشم *oculus*; دسته *quidquid ad manum referri potest* a دست *manus*; مشته *manubrium* a مشت *pugnus*; پنجه *manus cum quinque digitis, pugnus* a پنج *quinque*; راسته *qui dextra manu uti solet* opp. چپه, a راست *dexter* opp. چپ *sinister*; گاورسه *res valde exilis instar milii* (گاورس); نرگسه *narcissus* (نرگس) *facticius*; کاشه *glacies tenuis* a کاش *vitrum*; شوره *sal nitrum* coll. شور *salsus*; مهره *anulo signatorio vel sigillo* (مهر) *simile quid*; حوضه *receptaculo aquarum simile quid,* ut *pilentum elephanti* ab ar. حوض cf. lex. nostr. s. v.; مقراضه *genus cuspidis sagittae bidens* ab ar. مقراض *forfex*; کوهه *pars elatior dorsi* cuiuslibet animalis a کوه *mons* al. Sec. nam. 167, 5; 4) e nominibus temporis adiectiva s. substantiva, quae indicant rem ad certum aliquod tempus referendam. Talia nomina sunt روز *dies,* شب *nox,* ماه *mensis,* سال *annus,* quae etiam in plurali روزان, شبان, ماهان s. ماهیان et سالان s.

سالیان hoc suff. ـه assumunt, et ساعت *hora*, e. g. روزه *ad diem pertinens, stipendium diurnum, ieiunium*, unde یک روزه *unius diei;* هر روزه *quotidianus* coll. اکتفا بر روزیٔ هر روزه کن *contentus esto quovis die re ad vivendum necessaria* Pend. 31 fin.; روزانه *interdiu* et coll. روزیانه *stipendium quotidianum;* شبه *ad noctem pertinens*, unde یک شبه *unius noctis;* شبانه *quod per noctem mansit, nocturnus, potus nocturnus;* ماهه *ad mensem pertinens*, unde دو ماهه *duorum mensium;* ماهانه s. ماهیانه *stipendium menstruum;* ساله *ad annum pertinens* = pa. ,ددسد°اد unde هزار ساله *mille annorum;* هر ساله *annuus* coll. هر سال *quovis anno;* همه ساله *singulis annis, quotannis;* سالانه s. سالیانه *annuus, quotannis, stipendium annuum;* ساعته *ad horam pertinens* (منسوب بساعت Bh.), unde هر ساعته *singulis horis;* دو ساعته *duarum horarum.* V. etiam § 272, B., 7 sub suff. ـانه; 5) adiectiva numeralibus magis proprie definita, e. g. یک گونه *unius coloris;* دورویه *biformis;* دوشاخه *duos ramos habens* lignum, *numella, cuspis sagittae biceps;* دو تخمه i. q. *nothus* B. s. v. اکدش et ماخچی; دو روزه *ad duos dies pertinens* i. q. *tempus exiguum;* دومویه *semicanus;* پنج مرده *ad centum homines pertinens*, unde پنج مرده خورش *centum hominum cibus* Schahn. ed. Mohl t. I, 356, 1745; چند مرده *quantum aliquot hominibus satis vel conveniens et aptum est;* 6) vice suff. dem. ـك et چه fungitur, e. g. مردمك = مردمه *homulus, pupilla oculi*; كفچليزك = كفچليزه *cochlear parvum;* گرهچه = گرهه *nodulus*, quae tamen dicendi ratio in sermone vulgari usitatior videtur, in quo etiam ipsis deminutivis in ـك affigitur ad indicandam deminutionem blandam et contemtim usurpatam. Cuius rei probandae causa Chodzko (l. l. p. 86) affert مردکه „*petiot, homme méprisable, capon*"; زنکه „*pauvre femme, virago*"; دخترِه „*fille petite, charmante*" et Ibrahîm (l. l. p. 112) etiam پسره „*nichtsnutziger Junge*". Denique 7) est lit. ه occulta ad vocalem *a* aut *i* pronuntiandam in

fine addita, ut in terminatione part. praet. pass. تَه vel دَه al. ob eamque causam in multis vocibus supervacanea, e. g. لفچه pro لفچ; کینه pro کین; نیمه pro نیم; چاره pro چار; تخمه pro تخم; بهره pro بهر; بنه pro بن; آستانه pro آستان; انبانه pro انبان; جوانه pro جوان; سواره pro سوار; خانه pro خان; آوازه pro آواز; نبرده pro نبرد; بافه pro باف Sec. nam. 39 fin.; هنگامه pro هنگام ibid. 155, 11 sqq.; کِه et چِه (§ 96 et 270), al. V. etiam infra § 272, B., 85 sub suff. ینه.

Not. Suff. ه ـَ aut e phl. ‏ ‏ ortum est aut e vocali fin. *a* vel *â*, cui respondere solet hoc suff. in lingua zend. et sanscr. et in dialectis cognatis antiquiore persica et parsica, addita nimirum lit. ه occulta, qua vocalis fin. brevis *a* vel *i* quasi sustineatur, quoniam vox persica in consonantem vocali destitutam exeat necesse est, ut iam supra §§ 25. 92. 93. 96. 190 et not. 270 vidimus.

80) ی ـِ est suffixum usitatissimum variis significationibus. Vocabulis, quae in litt. ا vel و exeunt, ope literae ی coniunctivae signo Hamza insignitae affigitur, iis autem, quae lit. ه occulta terminantur, ope literae گ euphonicae adiungitur, litera ه vel scripta vel omissa et in quibusdam vocibus solo signo ء exprimitur, quod pronuntiatur اِی, ut supra §§ 26. 94 pluribus verbis expositum est.

Suffixum ی ـِ pro varia, quam obtinet, significatione aut I) *î* (یای معروف) aut II) *ê* (یای مجهول) pronuntiatur:

I. Suffixum ی ـِ *î* Ja relationis (یای نسبت) dictum format: 1) patronymica, gentilicia et relativa alia, e. g. ایرانی *Iraniensis;* سلجوقی *Seljukida;* هندی *Indus;* ایزدی *divinus;* شاهی *regius;* خانگی *domesticus;* طلائی *aureus;* فریبی *qui decipit, nebulo;* غوغائی *qui strepitum, tumultum movet;* حمایتی *tutor, custos;* خونی *sanguinarius, occisor;* کاری *opifex, bellator;* دامی *venator;* افسونی i. q. افسون زده *incanta-*

tus, fascinatus; اکسیری s. کیمیائی i. q. اکسیرگر s. کیمیاگر *alchemista, chemicus* Bh.; انتظاری *exspectans, exspectatione plenus* (بیای نسبت آنکه انتظار داشته باشد Bh.); کاغذی *qui chartam conficit aut vendit* (کاغذگر وکاغذ فروش Bh.); خراباتی *qui tabernas vinarias frequentat, vini potor* a pl. ar. خرابات; امروزی *hodiernus;* v. etiam supra § 94, b voc. پستهٔ, چهرهٔ, سرمهٔ, فاختهٔ et نقرهٔ; 2) abstracta varii generis, e. g. شکیبائی *patientia;* دوستی *amicitia;* بندهگی s. بندگی *servitus;* زندگی s. زندگانی *vita* a زنده *vivens, vivus* eiusque plur. زندگان; مشغولی *occupatio;* طرفگی *praestigiae, gesticulatio ludicra* ab ar. طرفه *res nova, admirabilis;* دلآزاری *afflictio animi;* چوپانی *custodia pecoris;* دُزدی *furatrina;* گریبانی *genus indusii* a گریبان *collare;* روزی *victus quotidianus* (ar. رزق Bh.); گردنی *ictus, qui manu infligitur in collum* (گردن) *malefici;* پدر فرزندی *ratio, quae est patris ad filium* H. Mong. t. I, 88, 2 et not.; چگونگی s. چونی *quidditas, qualitas;* 3) nomina, quae temporis spatium aut intervallum quoddam indicant, e. g. دو سه روزی *tempus duorum triumve dierum;* پانزده سالگی *quindecim annorum aetas* Gul. 152, 14; دو فرسخی *duorum parasangarum intervallum;* پنج منزلی *quinque stationum intervallum* seq. gen. loci coll. H. Selj. 10, 1. 227, 14. 235, 4; 4) infinitivo adiectum significat id quod aptum, conveniens est ob eamque causam Ja convenientiae (یای لیاقت) appellatur, e. g. خوردنی *quod edendum est;* کردنی *quod faciendum est;* گفتنی *quod dicere convenit;* گستردنی *stratum;* vid. Pend. p. 47. Semelet ad Gul. p. 67. Anv. Soh. f. 209. r. l. 7. Soohr. 248, 11. Sec. nam. 99, 12 et schol. ad h. l.; 5) interdum arabicis praesertim vocibus suff. ـی affigitur significatione tamen immutata manente (ضابطه فارسیان است که گاهی در آخر کلمه یای زایده لاحق میکنند Bh. s. v. فضولی), e. g. اعتقادی i. q. اعتقاد *firmiter credere* (وفارسیان گاهی یای

معروف نیز بدان ملحق کنند Bh.); زیادتی i. q. زیادت *augmentum, incrementum* Bh.; نقصانی i. q. نقصان *deminutio, detrimentum;* جریانی i. q. جریان *fluxus;* حضوری i. q. حضور *praesentia;* حالی i. q. حال *status;* حوری i. q. حور *virgo paradisi;* خلاصی i. q. خلاص *liberatio;* قربانی i. q. قربان *sacrificium, eleemosyna;* فلانی i. q. فلان *quidam* Bh. s. v. فضولی. Eiusdem generis sunt voces persicae انبازی i. q. انباز *socius* (مزید علیه انباز Bh.); ارمغانی i. q. ارمغان (وآنرا ارمغانی بر وزن لن ترانی هم گویند B.) vel نورهانی i. q. نورهان *congiarium;* رایگانی i. q. رایگان *res gratuita;* مهمانی i. q. مهمان *conviva, hospes;* زیانی i. q. زیان *damnum* Bh. s. v. فضولی.

Not. Ja relationis یـ *î* ad suff. z. ی *i*, s. ई referendum est, quo nomina abstracta aut substantiva et adiectiva relativa formantur (Sp. Zg. p. 87, 27; Bopp Vg.[2] § 922). In dialecto antiquiore persica respondet suff. *i*, quo nomina propria terminantur (Sp. altp. Keilinschr. p. 150, 4). Huc trahi etiam posset suff. phl. אי *ê*, si cum Müllero (Abh. d. ph. Cl. d. K. B. A. d. W. t. III, 3 p. 638) pronuntiandum esset אֵי i. e. יאּ, sed quum alia illius pronuntiatio ש' ipsa traditione sancita sit, Spiegelius (Hg. p. 129, 27) hoc suff. e suff. שן decurtatum agnoscere praefert et ad pers. suff. ش = شن referre. Quae praeterea in libro Bundehesch passim reperiuntur voces in ود s. کی exeuntes, ut افرچانکی *ignorantia* Bund. 4, 14 i. e. pers. فرزانگی cum alpha priv., recentioris originis esse videntur, quum talis formatio Spiegelio animadvertente a pars. dialecto aliena sit. Haec enim dialectus eodem quidem suff. ی = p. یـ *î* nominibus abstractis formandis utitur, sed immutatum illud cum vocibus coniungit, sive in consonas sive in vocales exeunt, ut oriatur e. g. תואנגרי = p. توانگری e tuvāngar; جادوئی = p. جادوئی e jâdu; زندگی = p. زندگی e ziñda = p. زنده (Sp. Pg. p. 104).

II. Suffixum یـ *ê* Ja unitatis (یای وحدت) dictum articuli indefiniti locum obtinet et format: 1) nomina unitatis, ut پادشاهی *rex quidam;* نگاهی *unus intuitus;* باری

vicis una (مرتبه) adv. *semel, aliquando* (گاه وایامی), unde یک باری *una vice* s. *semel*; دو سه باری *bis terve*; coll. : ده درویش در گلیمی ودو پادشاه در اقلیمی در نگنجند „*decem pauperes in uno strato dormiunt, duo autem reges in una regione terrae non continentur*“ Gul. 18, 15; cf. ibid. 36, 16. 17. 37, 14; 2) nominibus numero sequenti definitis affigitur, e. g. تنی چند *personae quaedam, nonnulli;* خشتی دو سه *duo tresve lateres cocti;* روزی دو سه *duo tresve dies* Gul. 133, 10 et haud raro idem suffixum unitatem indicans numerali یك *unus* et, quod sequitur, nomini pleonastice affigitur, ut یکی pro یك *unus*; یکی لشکری pro یك لشکر *unus exercitus*; et dicitur یك کس از مجلس s. یکی از مجلس i. e. *quidam ex consessu* Bh.; 3) interdum indicat rem novam, recentem, e. g. که هر دم هوائی پزد وهر لحظه رائی زند وهر شب بجائی خسبد وهر روز یاری گیرد „*qui quovis momento* (novum) *desiderium excoquit et quavis hora* (novum) *consilium capit et quavis nocte* (alio, novo) *loco cubat et quovis die* (novam, aliam) *amicam assumit*“ Gul. 140, 6 et 7; 4) emphatice ponitur et exprimit a) admirationem (یای تعظیم), e. g. کریمی *benignissimus* (Deus); خداوندی *Deus altissimus*; شاهی *rex magnus;* مردی *vir fortissimus* aut b) vituperationem (یای تحقیر), e. g. چیزی *res exigua*; مگسی *musca vilis*; plura v. in de Sacyi Pend. p. 13 sqq. et in gram. pers. Lumsdenii t. II p. 423; cf. etiam Fl. Ali's Spr. in indice pers. p. 136 sub lit. ی; 5) additur nominibus, quae per se sunt indefinita, mente autem scriptoris re vera sunt nota et definita ob eamque causam nominatur Ja speciale quid designans (یای تشخیص), e. g. کسی *quidam* i. e. ille, quem mente habeo coll. hoc hem. a lex. Sev. Seas auctore allato (t. VII p. 33, l. 6), metr. رمل : ساز آباد خدایا دل ویرانی را „*redde cultum, o deus, cor quoddam desertum*“, i. e. cor meum desertum; denique 6) suff. یِ *ê* appellatur Ja definitionis (یای تعریف) vel qualitatis

(یای صفت) vel monstrationis (یای اشارت), si id, quod addito articulo indefinito ی ـ ê tanquam unicum quid vel praecipuum propositum est, sequenti enuntiatione relativa (کاف بیان) accuratius definitur, e. g. شکاری که نازکتر آن بر گزید *praedam quamque delicatissimam elegit* Chr. Sch. 44, 217; دانایانی که پیش از ما بوده اند *viri docti, qui ante nos fuerunt;* شرح الفاظی که درین علم مستعمل است *expositio vocum, quae in hac scientia adhibentur;* عروسی که خواستاری میکنی کدام است *sponsa, quam deposcis, quaenam est?* Anv. Soh. f. 20. r. l. 21.

In nominibus compositis suff. ی ـ ê ultimo semper compositi membro affigitur, e. g. ماهروئی مشکبوئی دلکشی *persona lunae facie praedita, moschum redolens, animos attrahens;* دل از دست رفتهٔ *homo quidam cor perditum habens;* گفت وشنیدی *unum colloquium.* Idem fit in synonymis particula و coniunctis, e. g. اهتزاز ونشاطی هرچه تمامتر *una exsultatio et laetitia perfectissima* et in nominibus genitivo aut adiectivo accuratius definitis, e. g. صاحب دولتی *possessor quidam fortunae* (§ 202, 1); جسم فربهی *corpus quoddam pingue;* چنان وصال جان افروزی *talis coniunctio animum inflammans.*

Not. Ja unitatis ی ـ ê respondet parsico ې é hac pronuntiatione a Ja relationis ۍ = p. ی ـ î bene distincto, e. g. ویښتۀ = p. موئی *pilus;* ودیدې = p. کسی *quidam.* Idem suff. in dial. phl. signo ر exprimitur, quod proprie quidem *unus* significat, ut in ی فرسنگ *unus parasanga* Bund. 17, 2; ی باهر *una pars* ibid. 33, 7, saepe autem instar suffixi vocibus affigitur, si singulum quid significandum est, e. g. کنا اختری *quaevis stella* Bund. 6, 19; مرتی = p. مردی *vir unus* ibid. 31, 19; پارکی *fragmentum* ibid. 35, 17; تاکی *singulus* (canalis) ibid. 26, 6, al., d. q. plura v. in Sp. Hg. § 48 et 62 et Justi Bund. in glossario sub ی.

81) یار format possessiva, ut بختیار *fortunatus;* شهریار *magnus princeps, imperator;* هوشیار *intelligens, prudens;* آبیار *aquator, rigator;* رمیار *pastor gregis;* دامیار *venator.*

Not. Chodzko voces بختیار, هوشیار, شهریار sim. cum nom. subst. یار *amicus* compositas dicit et proprie significare „*amicus fortunae*", „*amicus intelligentiae*" et „*amicus urbis.*" Sed nihil dubito, quin یار sit alia forma suffixi وار s. ور, cum suff. آور s. اور s. ار cognati, quod etiam possessiva format et cum یار permutatur, ut dici possit بختور B. Bh. s. بختاور F. pro بختیار et هوشوار s. هوشور s. هشیوار Bh. pro هوشیار s. هشیار. Eadem de causa voc. شهریار proprie non significat *amicus urbis* sed *possessor* s. *dominus urbis*. Sententiam nostram confirmant etiam lexicorum persicorum auctores, qui بختیار i. q. بختمند Bh. et دولتمند F.; هوشیار i. q. صاحب هوش significare dicunt et voc. آبیار interpretantur : آنکه بباغات ومزروعات آب رساند Bh. آبیار بر وزن یادگار شخصیرا گویند که زراعترا آب میدهد B. Plura de origine v. § 272, B., 8 not. sub suff. آور s. اور s. ار et § 272, B., 68 not. sub suff. وار coll. suff. ور.

82) ـیر pauca format adiectiva possessiva, qua significatione contractum videtur e cognato suff. یار, quod ad suff. اور s. وار s. ور referendum esse modo demonstravimus, e. g. دلیر i. q. دلاور *cordatus, strenuus, audax.* — In vocibus e lingua zend. desumtis haec terminatio یر, pro qua etiam یوَر reperitur, decurtata est e z. vairi *lorica*, ut in n. pr. زریر = z. zairivairi, aut e z. vairya *desiderabilis*, ut in n. pr. شهریور s. شهریر = z. khshathra vairya.

83) ـیش v. § 272, B., 38 sub suff. ـش

84) ـین format adiectiva relativa et quae materiam rei plerumque significant, e. g. زرین *aureus*; سیمین *argenteus*; پشمین *laneus*; ابریشمین *sericus*; چوبین *ligneus*; سنگین *lapideus*; مومین *cereus*; کاغذین *chartaceus*; گلین *e luto vel terra*; نمکین *salitus*, *salsus*; چرکین *purulentus*; لولین s. لولئین (a لوله) *tubo instructa* res; نگارین *ad picturam pertinens, pictus, tinctus*; گندمین *triticeus*; شیرین *lacteus, dulcis*; نرگسین *ad narcissum pertinens, coloris narcissi*; دوشین coll. دوشینه

hesternae noctis; نوشین coll. نوشینه *grati saporis, dulcis, suavis* et ut substantiva usurpari possunt, ut in dial. phl., e. g. پوستین *vestis pellicea* coll. phl. פוסתינן, quod idem significat; پائین proprie *ad pedes pertinens,* unde *pars inferior, imum rei, finis, extremum*; et ut ـینه gradibus comparationis formandis inservit, ut پسین = phl. פסינן *posterior, ultimus* opp. پیشین *anterior;* زبرین *superior, altus* opp. زیرین s. فرودین *inferior, infimus* et ordinalibus affixum reperitur, d. q. plura v. § 218 sqq. et 232 et not. — Interdum suff. ـین redundat, e. g. اوّلین i. q. اول *primus;* مثالین i. q. مثال *similitudo* (گاهی کلمه ین زایده است چنانچه در مثالین واولین Bh. s. v. et بهترین (بهتر); cf. etiam راستین s. راستینه i. q. راست *rectus, verus* (مزید علیه راست Bh.). — Pro ـین reperitur etiam scriptura defectiva ـن, ut رشکن *invidiosus;* چرکن *sordidus*; خلن *is, cuius nares semper hument*; ریخن *laxo alvo laborans;* ریمن *purulentum* vulnus, quae tamen in suff. ـینه haud usitata videtur.

85) ـینه saepe quidem suffixi ـین vice fungitur, e quo etiam addito ه occulto ortum est, ut in terminatione ـین s. ـینه, qua gradus comparationis formantur et in aliis vocibus, ut نوشینه = نوشین *grati saporis, dulcis, suavis;* دوشینه = دوشین *hesternae noctis;* راستینه = راستین *rectus, verus;* شبینه i. q. شبانه *nocturnus;* پارینه = پارین *ad annum praeteritum pertinens, praeteritus, antiquus;* دیرینه *antiquus* coll. syn. دیرین J.; پیشینه = پیشین *anterior, antiquus, priscus* al., plerumque autem ex adiectivis, quae in ـین terminantur et materiam rei significant, addito ه occulto formantur nomina subst. ad indicandam rem ex illa materia confectam, e. g. پلنگینه *vestis e pelle pantherae confecta;* کُرکینه *vestis pellicea;* پشمینه *vestis lanea;* زرینه *vas aureum* (چیزی که در صنع آن پشم وزررا مدخلی بود Bh.); لوزینه *cibus* vel *dulciarium amygdalinum;* نمکینه *oxygala sale, cumino, coriandro conspersa;* موئینه *vestis pellicea;* گنجینه *id quod ex thesauris provenit*

(آنچه حاصل شده باشد از جمع گنجها Bh.). Alia nomina suffixo ینه— formata sunt : دستینه *armilla* s. *brachiale;* دخترینه *puella, quae modo puberes annos iniit.* Interdum hoc suffixum abundat ut suff. cognatum ین—, e. g. مغزینه i. q. مغز *cerebrum, medulla, nucleus;* راستینه s. راستین i. q. راست *rectus, verus;* گنجینه i. q. گنج *thesaurus* (غالب که گنجینه مزید علیه گنج باشد Bh.); v. etiam p. 256 fin. گنجینه. Pro ینه— forma decurtata نه— non usitata videtur, quum schol. ad vs. in Sèc. Nam., in quo موینه pro موئینه legitur, animadvertat : موینه مخفف موئینه با همزه ملینه لیکن این قسم در جای دیگر بنظر نیامده اما همین بیت سند است.

Not. Suff. ین— et ینه— addito ه occulto orta sunt e suff. z. ܢܢܐ aêna (s. इन्), quod etiam adiectiva materiae format, e. g. ayaṅhaêna *ferreus* ab ayaṅh, s. अयस्, phl. אסין, p. آهن *ferrum;* erezataêna *argenteus;* zaranaêna = pa. ܙܪܢܝܢ, p. زرین *aureus*, al. (Sp. Zg. p 87), cuique respondet suff. ap. aina, ut in âthañgaina = p. سنگین *lapideus* (Sp. altp. Keilinschr. p. 150) et phl. ינן (Sp. Hg. p. 130) et pars. ܝܢ (Sp. Pg. p. 105), e. g. phl. אסימינן = pa. ܣܝܡܝܢ, p. سیمین *argenteus;* phl. שירינן = pa. ܫܝܪܝܢ, p. شیرین *lacteus, dulcis;* phl. פוראפתינן *e chalybe* a פוראפת = p. پولاد *chalybs;* phl. פוסתינן = p. پوستین *vestis pellicea.*

DE COMPOSITIS.

COMPOSITA VERBALIA.

273. Verba persica aut cum praefixis composita esse aut cum praepositionibus componi posse iam supra § 122 sqq. pluribus verbis expositum est. Praeterea cum arabicis praesertim nominibus actionis et participiis aliisque vocibus persicis multa verba composita inveniuntur, quorum usitatissima sunt synonyma کردن et ساختن *facere* et, quae in compositione usu

et significatione cum illis conveniunt et permutantur, verba داشتن prop. *tenere, habere;* فرمودن prop. *iubere* et نمودن prop. *monstrare,* al. Talia composita quum in lexicis enumerata et exposita reperiantur, hoc loco pauca tantum exempla attulisse sufficiat. Sequuntur literarum ordine disposita:

آمدن *venire, fieri,* ut پدید آمدن *palam fieri, prodire;* خوش آمدن *placere;* سیر آمدن *satiari;* پر آمدن *impleri.* Cf. § 129.

آوردن *afferre, ferre,* ut پدید آوردن *in conspectum afferre, palam facere;* رزم آوردن *bellum inferre;* روی آوردن *contendere, vultum convertere* aliquo; بجا آوردن *praestare, exsequi.*

بردن *ferre,* ut حسد بردن *invidere;* رامش بردن *gaudere, laetari;* فرمان بردن *imperio parere, obedire.*

خَوردن *edere,* ut غم خوردن *molestiam perpeti, affligi, anxium esse;* سوگند خوردن *iurare;* تأسّف خوردن *moerore affici.*

دادن *dare,* ut ارشاد دادن *bene dirigere, ducere;* انصاف دادن *iuste agere;* تصحیح دادن *emendare, corrigere;* بر باد دادن *dissipare, dilapidare;* v. etiam سر دادن in lex. nostro.

داشتن *tenere, habere* et in compositione i. q. کردن *facere,* e. g. انتظار داشتن *exspectare;* احتیاج داشتن *indigere, opus habere;* طلب داشتن *quaerere, petere, arcessere;* مسلّم داشتن *tradere, concedere;* معذور داشتن *excusare.*

دیدن *videre, animadvertere,* ut رعایت دیدن *honorari.*

زدن *ferire* et in compositione *agitationem* quandam et *motum* indicat, ut بانگ زدن *clamare* = pa. [illegible]; رای زدن *deliberare;* داستان زدن *narrationem proferre, enarrare;* حرف زدن *verba facere, loqui.* Plura v. in lex. nostro s. v. زدن.

ساختن usu et significatione convenit cum syn. کردن.

شدن *fieri*, ut شرمسار شدن *pudore affici;* آگاه شدن *certiorem fieri;* انجمن شدن *congregari;* متحيّر شدن *obstupescere.* Cf. § 129.

فرمودن *iubere* et in compositione i. q. کردن *facere*, e. g. کرامت فرمودن *largiri;* استعلام فرمودن *sciscitari;* بيان فرمودن *explicare;* معالجه فرمودن *tractare, curare;* نذر فرمودن *vovere.*

گردانيدن i. q. کردن, e. g. آگاه گردانيدن *certiorem facere* = pa. ܐܓܐܗܝܢܝܕܢ.

کردن *facere*, ut پرستش کردن *adorare;* رجوع کردن s. مراجعت کردن *redire;* استقبال کردن *obviam ire;* انتظار کردن *expectare;* پيدا کردن *palam facere, manifestare* = pa. ܢܝܘܐܕܝܢܝܕܢ ; انديشه کردن *cogitare.*

گرديدن *fieri*, ut آگاه گرديدن *certiorem fieri;* پر گرديدن *impleri.* Cf. § 129.

گرفتن *prehendere, capere*, e. g. قرار گرفتن *confirmari, quietem capere;* پناه گرفتن *confugere, se recipere;* فال گرفتن *vaticinari;* عادت گرفتن *assuefieri;* وضو گرفتن *lotionem facere, lavare.*

گشتن *fieri*, ut نمودار گشتن *manifestum fieri;* روان گشتن *decurrere, defluere;* متوقّف گشتن *morari;* مستعد گشتن *paratum fieri.* Cf. § 129.

کشيدن *trahere* in compositione variis significationibus usurpatur a notione t r a h e n d i derivandis, e. g. بارگاه کشيدن *tabernaculum statuere* s. *collocare;* بچه کشيدن *pullum procreare;* تير کشيدن *sagittam emittere;* خوان کشيدن *mensam sternere;* خط کشيدن *scribere* et *obliterare* et vice fungitur verbi کردن, e. g. شرم کشيدن *erubescere;* نظر کشيدن *oculos coniicere, intueri*, al. d. q. v. lex. nostr.

نمودن *monstrare* et in compositione i. q. کردن, e. g. استعانت نمودن *auxilium petere;* اعلام نمودن *certiorem facere, indicare;* اقامت نمودن *morari;* انتزاع نمودن *eripere.*

يافتن *invenire, assequi,* ut اطلاع يافتن *animadvertere, certiorem fieri;* آگاهى يافتن idem; انهزام يافتن *fugae se dare, fugere.*

Not. Talis compositio verbalis in lingua persica usitatissima ad recentiorem linguae aetatem referenda est nec reperitur in dialectis antiquioribus, pehl. et pars., quae etiam verborum auxiliarium in lingua persica usum late patentem ignorant. Pro compositis verbalibus in dialecto phl. et pars. magis in usu sunt verba causalia et denominativa terminatione phl. יניתנן et pars. inîdan rar. ânîdan et ânûdan formata, cuius formationis exempla parsica modo allata sunt, quibus adde pehlevica: אכאסיניתנן *palam facere*, den. ab אכאס = p. آگاه; אנגאמיניתנן *finire*, den. ab אנגאם = p. انجام; ואריניתנן *pluere facere* et *pluere*, ut sit aut caus. verbi ואריתנן *pluere* aut den. a ואראן = p. باران *pluvia*. Plura v. in Sp. Hg. § 99 et 142 et Sp. Pg. § 62 et 98.

COMPOSITA NOMINALIA.

274. Compositorum nominalium et varietate et elegantia persica lingua aeque ac sanscrita inter omnes excellit. Quum autem varia compositorum genera in lingua sanscrita maxime exculta sint, in doctrina de compositione uberius tractanda Indorum inprimis grammaticorum praeceptis innitendum mihi videtur. Attamen sex classium compositorum, quas illi statuunt et terminis technicis द्वन्द्व copulativa, कर्मधारय determinativa, द्विगु collectiva, तत्पुरुष dependentiae, बहुव्रीहि possessiva s. attributiva et अव्ययीभाव adverbialia nuncupant, classem secundam, tertiam, quartam ad unam determinativorum redigere componendi rationi magis consentaneum est, quum in eo omnes tres consentiant, ut posterius compositi membrum priore magis definiatur ac describatur. Quae determinandi ratio quum aut priore membro instar praedicati apposito aut addito numero quodam aut regimine, quod inter utrumque membrum intercedit, effici possit, tres oriuntur compositorum determinativorum

partes, quas nominamus a) determinativa appositionalia, b) determinativa numeralia, c) determinativa regiminis. Quatuor igitur distinguendae sunt classes sequenti ordine tractandae: I composita copulativa, II comp. determinativa: a) appositionalia, b) numeralia, c) regiminis, III comp. attributiva s. possessiva et IV comp. adverbialia.

I. COMPOSITA COPULATIVA (DVANDVA).

275. Copulativa composita proprie dicuntur nomina sine copula s. *ἀσυνδέτως*, ut in sanscrita lingua, inter se coniuncta. Sed tale componendi genus in lingua zendica non satis excultum videtur, quum utrumque huius compositi membrum flecti soleat, et thema membri prioris cum posteriore in neutralem terminationem exeunti coniunctum non reperiatur (Sp. Zg. § 94 coll. Justi Hdbch. d. Zendspr. § 407, ubi comp. zend. Dvandva enumerata invenies). Neque in ceteris dialectis antiquioribus persicis usitatum esse docet Spiegelius (Hg. § 143 et Pg. § 99). In persica quoque lingua composita copulativa ad normam sanscritorum formata nulla exstant. Quum autem duae voces persicae aut *ἀσυνδέτως* aut inserta copula و, quae in eiusmodi maxime compositione *u* pronuntiari solet, aut ope alius copulandi vocalis vel particulae inter se coniunctae saepe unam notionem exprimant, haud ineptum videtur talia composita ut copulativa considerare. Quae si accuratius examinantur, sex inprimis distinguenda sunt copulativorum genera, quorum

1) primum constat duobus imperativis a) aut unius eiusdemque verbi repetiti, cuius tamen posterior est imperativus prohibitivus vel imp. cum praepositione coniunctus, e. g. دار ومدار Bh. s. دار مدار J. (tene, ne teneas) i. q. *pacificatio* etc. v. lex.; ریز مریز (sparge, ne spargas) met. i. q. *homo debilis, macer* et i. q. ar. ضغبوس *parvus cucumis*; کُن مکُن (fac, ne

facias) i. q. *iussum et vetitum*; كَش مكَش (trahe, ne trahas) s. كش ومكش s. كشمكشان addito suff. ان i. q. *attrahere et laxare s. remittere onus* et i. q. كش واكش s. كشاكش i. q. *turba, tumultus* etc. coll. sanscrito उन्मज्जावमज्जा e duobus imp. composito, quod significat *saepius sursum et deorsum permulcere*; b) aut verborum variae vel contrariae significationis, e. g. افت وانداز (cade et iace) met. i. q. *motus grati, iucundi* (عبارت از حرکات خوش آینده کردن Bh.); افت وخیز (cade et surge) met. i. q. *vehementer properare* et *tarde et lente incedere* et *deorsum et sursum* et *instabilem, mobilem, inconstantem esse* (عبارت از حالت هین هین شتافتن وآهسته رفتن ونیز کنایه از نشیب وفراز وبسر یک قرار نماندن Bh.); تک وپوی s. تک وتاز s. تکتاز s. تک ودو (curre et discurre) i. q. *cursus incitatus, diligens inquisitio*; خیز گیر s. خیز بگیر (surge, cape) *nom. lusus cuiusdam puerilis*; دار وبرد (imp. verb. داشتن et بردیدن) met. i. q. *pompa, magnificentia, incessus gravior et superbior* et *imperium, principatus*; دار وکوب (tene et tunde) i. q. دار وگیر (tene et cape) s. ده ودار (da et tene) s. ده وگیر (da et cape) idem; ریز بیز (sparge, cribra) met. i. q. *quantitas quaedam opum* Bh.; بگیر وبزن (cape et feri) s. بگیر وبکش (cape et interfice) met. i. q. *turba, tumultus* Chodzko; گیر وبدار Bh. s. گیر ودار s. گیر دار M. i. q. دار وگیر modo allatum;

2) secundi generis prius membrum est 3 ps. sg. praeteriti, posterius 3 ps. sg. aoristi, e. g. داد وستد (dedit et sumit) i. q. *commercium*; cf. etiam syn. داد وستان infra sub 4;

3) tertium genus constat duobus participiis sive praesentis sive praeteriti, e. g. خندان خندان (ridens, ridens) et decurtatum خندان خند s. خند خندان i. q. *valde ridens, cachinnans*; کشان کشان (trahens, trahens), pro quo etiam forma decurtata کشکشان in usu est, i. q. *tarde incedens, pedetentim* B.;

افتان وخیزان (cadens et surgens) idem; cf. supra sub **1**, b افت وخیز; Chodzko addit ریش کنان زلف کنان quod interpretatur „*voies de fait* (lit. en s'arrachant la barbe, en s'arrachant les boucles de cheveux)"; رفتهٔ رفتهٔ i. q. *sensim et pedetentim, gradatim* Bh.; شُستهٔ رُفتهٔ (lotus, versus) i. q. *munditie̋s, elegantia* Chodzko;

4) quartum constat a) radice verbi, quae in 2 ps. sg. imp. apparet, repetita, e. g. کاو کاو (fodere fodere) i. q. *stigma vel vulnus unguibus facere* et *diligens inquisitio* et *perturbatio, afflictio, dolor;* نوش نوش coll. نوشانوش *potus* s. *potatio continua*, b) infinitivo apocopato et radice eiusdem verbi vel alius, e. g. آمد ورو *ultro citroque ire, frequentatio* Bh.; جُست وجو s. جستجو *inquisitio, investigatio*; خرید وفروش (emere et vendere) coll. syn. خرید وفروخت, i. q. *commercium;* داد وستان (dare et sumere) coll. syn. داد وبستد supra sub 2, idem; رُفت وروب s. رُفت رو s. ورو Bh. abiecta lit. ب (verrere et verrere) i. q. *diligenter verrere;* زد وکوب (ferire et percutere) i. q. *conflictus, dimicatio, bellum;* زد وگیر *ferire et capere* (بمعنی مصدری Bh.); گفت گو s. گفت وگو (loqui et dicere) s. گفت وشنو (loqui et audire) coll. syn. گفت وشنفت s. گفت وشنود s. گفت وشنید, i. q. *confabulatio, disputatio*; کَند وکوب (fodere et ferire) i. q. *perturbatio, inconstantia*. Interdum inversus membrorum ordo legitur, e. g. کار وکشت i. q. *seminatio* Bh.;

5) quintum constat duobus infinitivis apocopatis contrariae significationis, e. g. آمد ورفت s. آمد وشد (venire et ire) et sine copula آمد رفت s. آمد شد (در اصل بواو عاطفه است که بکثرت استعمال حذف شده Bh.) coll. parsico ꞷꞷꞷ, i. q. *ultro citroque ire, frequentatio*; زد وخورد (ferire et ictu percuti) i. q. زد وکوب q. v. supra sub 4; خرید وفروخت (emere et vendere) i. q. syn. خرید وفروش q. v. supra sub 4; گفت وشنفت s. گفت وشنود s.

گفت وشنید i. q. گفت وگو q. v. supra sub 4; بُرد وباخت (vincere et perdere) i. q. *alea* Chodzko;

6) sextum denique genus e duobus nominibus eiusdem aut diversae significationis est compositum, e. g. پای وپر s. پا وپر s. پر وپای (pes et ala) i. q. *potestas, potentia* B. (یعنی پا ودست که عبارت از طاقت وقدرت باشد SHL.); دار ودرخت (arbor et arbor) *genus convitii*, cui respondet چنار ومنار (platanus et turris), quod in *gravissimis convitiis et maledictis* adhibetur et etiam significat *perturbatus, perculsus, attonitus;* چاك چاك (fissura, fissura) coll. چاكاچاك i. q. *magnus sonus vel crepitus frangendo vel findendo ortus* et i. q. *fissus, discissus, dilaceratus;* جَو جَو (granum, granum) i. q. جو بجو vel پاره پاره vel ذره ذره vel ریگ ریگ sim. i. q. *frustatim, minutatim;* گونه گونه s. گونه گون i. q. گوناگون *versicolor;* غاز غاز (fissura, fissura) i. q. *fissus, ruptus, dissolutus;* مرز وبوم s. مرز بوم (confinia et regio) i. q. *confinia regionis, regio, patria, locus, ubi quis considit;* آب ورنگ (aqua et color) s. آب رنگ HK. i. q. *status recens, vigor* (رونق وصفا Bh. تری وتازگی HK); آب ودانه s. آب ونان s. آب وعلف i. q. *victus* Bh.; روز وشب i. q. شب اندر روز met. *genus vestis sericae, cui fila nigra et alba simul intertexta sunt;* سال ماه s. سال وماه et ماه روز s. ماه وروز s. ماه روزه i. q. *temporis indicatio* vulgo *datum* et *perpetuo, continuo;* شبان روز s. شبانه روز, quae verior lectio est sec. Bh., *dies civilis* s. *tempus XXIV horarum* (i. q. شب وروز Gl. Sch.); دست سنگ [بر وزن هفت رنگ B.] (manus, lapis) i. q. دستاسنگ *funda;* سر وپا i. q. از پا تا سر i. q. *omnino, prorsus* et *genus vestis.* Adde ar. قیل وقال i. q. *sermo et responsum, confabulatio, discursus.*

276. Duo compositi copulativi membra sive eadem sunt sive diversa etiam intercedente longa vocali ـا *â* inter se coniunguntur, e. g. پیچاپیچ i. q. *firmiter contortus, valde inflexus;* ترنگاترنگ i. q. *sonitus continuus* sagittarum eiaculatarum vel nervi arcus vel chordarum instrumenti musici; تکاپوی

i. q. تک وپوی *discursus incitatus, diligens inquisitio;* خَزاخَز i. q. *continuo repens;* دَوادَو i. q. *cursus continuus;* دهاده (dare dare) i. q. *belli tumultus, clamor bellicus;* رَوارو i. q. *incessus continuus;* نوشانوش i. q. نوش نوش q. v. supra § 275, 4; دستادست i. q. دست بدست s. دست با دست (manus cum manu) i. e. *proximus* et *agilis, promtus* et i. q. *emtio, quae fit praesentibus numis;* دَمادَم i. q. دم بدم *per singulas horas, eodem momento, omni tempore;* دُمادُم i. q. *succedens alteri, pedetentim;* دوشادوش (humerus ad humerum يعنى دوش بر دوش رفتن Bh.) i. q. *proxime;* رنگارنگ s. گونه‌گونه i. q. گوناگون *versicolor;* سراسر i. q. سر بسر s. سر تا بسر s. سر تا سر *omnino, prorsus;* لبالب i. q. لب بلب s. لب تا لب *omnis, totus;* مالامال i. q. *repletus, refertus;* ميلاميل (a milliario ad milliarium) i. q. *continuo, semper* et *cunctim, mixtim;* هيناهين (cito cito) i. q. *festinatio;* يكايك i. q. يك يك s. يك بيك *singuli* et *singulatim, subito;* دستاسنگ i. q. دست سنگ (§ 275, 6) *funda;* سرابالا i. q. *acclivis;* سرازير i. q. *deorsum vergens* s. *pendens capite, inversus;* سراروی i. q. ar. قيفال *vena cephalica extrema;* سراپای s. سراپا i. q. سر تا پا *totus, totum, omnino, prorsus* (همه وتمام B.) et i. q. خلعت *vestis honoraria* Bh.; شباروز *dies cum noctu* (شب متصل بروز Bh.), *noctem et diem, semper* coll. phl. يوم شبان Bund. 16, 3 et يومان شبان ibid. 60, 12 et pars. [Pahlavi] (Sp. Pg. § 99).

277. Haud raro eadem compositi copulativi membra ope praepositionum ب vel با vel تا inter se coniunguntur, quae etiam saepe vocalis coniunctivae ا— locum obtinent, e. g. جو بجو i. q. جوجو, q. v. § 275, 6; روز بروز *diem ex die, in dies;* ساعت بساعت *per singulas horas;* سر بسر s. سر تا سر i. q. سراسر, q. v. supra § 276; لب بلب s. لب تا لب i. q. لبالب, q. v. ibid.; يك بيك i. q. يكايك, q. v. ibid.; كوچ بكوچ *unum post alterum* s. *ordine incedere* et i. q. *equus* s. *iumentum furum vel latronum;*

دست بدست s. دست با دست coll. دستادست § 276 i. q. *proximus* et *agilis, promtus.*

278. Denique in copulativorum numerum referenda sunt composita ad vim significationis augendam formata, quorum utrumque membrum plerumque in eundem sonum exit et quorum unum alterumve aut utrumque non usitatum est nisi in compositione. Talis componendi ratio in arabica quoque lingua usitata termino grammatico اتباع i. e. *coniunctio duorum synonymorum* designatur; compositi autem membra nominantur توابع i. e. *asseclae* s. *sectatores* et in lingua persica ope copulae و inter se coniunguntur, quae tamen in arabica omittitur, ut in ar. حسن بسن *pulcer, elegans* et قبیح شقیع *deformis, foedus* (فائده چنانکه در عربی بعضی الفاظ برای تاکید می آیند وعلیحده معنی ندارند چون حسن بسن همچنین در فارسی لیکن فرق میان عربی وفارسی آن است که تاکید عربی بی واو عطف باشد وفارسی بواو عطف Splieth l. l. p. 40), e. g. ترت ومرت vel تار ومار s. تال ومال vel خند وتند i. q. *perturbatus, susque deque, perditus*; چار وچدر *remedium et auxilium*; سیب وتیب s. شیب وتیب *attonitus, perculsus*; هرج ومرج vel غار وغور *tumultus, confusio*; هشت ومشت *certamen, luctatio, pugilatus*; کت ومت i. q. *re vera* (بعینه); بوس ولوس s. ماچ وموچ *osculari et lingere*; کوچ وبلوچ alia, d. q. v. lex. nostrum. Auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 40) addit: آس وداس i. q. سفله ودون *vilis, humilis*; شنج وغنج i. q. شیرین *dulcis*; کند ومند i. q. خراب وویران *devastatus, desertus*, quae tamen exempla in aliis lex. desunt.

II. COMPOSITA DETERMINATIVA.

279. Tria sunt compositorum determinativorum genera in dialectis antiquioribus persicis aeque usitata (Spiegel Zg. § 95 et 96, d. altp. Keilinschr. p. 152, Hg. § 145—147 et Pg. p. 107):

A) Comp. determinativa appositionalia (Karmadhâraya).

Posterius huius compositi membrum aut substantivum aut adiectivum est, quod priore magis definitur vel describitur, prius contra excepto verbo alia quaevis orationis pars esse potest; e. g. رخشنده روز *splendens dies;* زرین کمر *cingulum aureum;* نبرده سوار *strenuus eques;* خوش خوان *praeclare canens;* خوش نویس *scriba egregius;* نو رسیده *nuperrime pubertatem ingressus;* نیک زشت *valde turpis;* بسیار خسپ *multum dormiens;* بسیار خوار *multum comedens;* سبک خیز *cito, promte surgens,* unde *promtus, expeditus;* سبک رو *velociter incedens, cursor;* پس نشین *pone sedens* opp. پیش نشین, q. v. in lex. nostro; هم نشین *una sedens* i. q. *socius, sodalis;* هم باز s. انباز *socius, particeps, par, aequalis;* نا پاك *impurus;* نا بالغ *impubes;* نا درست *non verus, falsus;* نادان i. q. نادانا *insipiens;* ناکس s. نامردم *qui non est homo* i. e. *homo vilis, ignobilis, inhumanissimus* opp. بی کس, q. v. infra § 280, d; کوه گنج (thesaurus instar montis) i. q. *thesaurus magnus* Bh.; زبرجد سم *ungula viridis instar smaragdi;* زگال آب (aqua nigra instar carbonis) i. q. *atramentum;* مرد گدا *mendicus* opp. زن گدا *mulier mendicans;* نر شیر *leo* opp. ماده شیر *leaena;* منزل گاه *statio in itinere, mansio, hospitium* (i. q. منزل Bh.); رستم یکدست *Rustemus una manu natus.* — Huc pertinent etiam composita, quorum priora membra aut praefixa sunt supra § 272, A accuratius descripta, ut اهمه, انیر, دژپسند, دشخوار, هوخت, هجیر s. خجیر al. aut vocabulum ما s. مای e مها = s. महा decurtatum et *magnus* significans, e. g. ماچین, مای هند, ماهاما, d. q. v. lex. nostrum.

Interdum inversus est membrorum ordo, ita ut res determinata primum locum occupet, e. g. رو سپید = سپید رو i. q. *illustris, excellens;* زنبور سرخ met. *pruna;* گل گنده *rosa foetens;* جمشید *Jamshêd* = z. yimô khshaêtô i. e. *Yima splendens;* خورشید *sol* = z. hvarekhshaêta; گوسپند e

z. **gaoçpeñta** *bos sacer* ortum sed significatione *ovis* in lingua pers. usitatum. Talia autem composita adulterina sunt e duobus vocabulis quasi inter se coalitis orta, ut exempla zendica satis probant. Nec assentiendum est grammaticis indicis, qui composita भरतश्रेष्ठ, राजाधम, sim. vertunt *optimus Bharatida, infimus rex* et compositis Karmadhâraya adnumerant, quum iure optimo sint comp. Tatpurusha et vertenda *Bharatidarum optimus, regum infimus.*

B) Comp. determinativa numeralia (Dvigu).

Hoc compositorum genus a praecedenti appositionali eo tantum differt, quod prius membrum semper est numerale, quo posterius accuratius definitur, e. g. دو جهان *hic mundus et mundus futurus;* دو کارد (duo cultri) i. q. *forfex;* سه ایوان دماغ *tres domus cerebri* i. e. sedes cogitationis, imaginationis et memoriae; سه جاده *tres viae maiores,* i. e. tres distantiae : longitudo, latitudo et altitudo et met. tres gradus perfectionis; سه فرزند *tres filii* naturae i. e. tres rerum creatarum ordines : regnum animantium, plantarum et fossilium; چهار دریچه *quatuor fenestrae* met. auris, oculus, nares, os; چهار نظم *quatuor elementa;* پنج شعبه *quinque sensus;* شش بانو s. شش خاتون met. *sex stellae* v. lex.; شش جهت s. شش طرف *sex latera* s. *plagae.*

C) Comp. determinativa regiminis (Tatpurusha).

Talis compositi prius membrum a posteriore semper pendet et praeter nominativum et accusativum cuiusvis casus rationem exprimere potest; ipsum compositum aut duobus substantivis constat aut substantivo et sequenti adiectivo vel participio. Saepissime tamen posterius membrum est ipsa verbi radix, quae in compositione participii praesentis vel praeteriti locum obtinet (§ 272). Sequentes igitur casus in priore membro intelligendi sunt :

a) Genitivus, e. g. پند نامه *liber consiliorum;* درویش پسر *Dervischi filius;* شبگاه *tempus nocturnum;* رستاخیز (§ 272) *resurrectio mortuorum* = phl. ריסתאחיז, pars. [illegible], quod e phl. ריסת, pa. [illegible] s. رست = z. iriçta *mortuus* et phl. אחיז, pa. [illegible] i. q. p. خیز *resurrectio* a v. phl. אחיזיתנן coll. pa. [illegible] = p. خاستن *surgere* compositum est (Sp. Pg. p. 36, not. *).

b) Dativus, e. g. خوابگاه *locus dormitorius* i. q. dormiendo aptus; رزمگاه *locus proelii* i. q. pugnando inserviens; شبخانه *locus* vel *domus, qua quis pernoctat* i. q. pernoctando inserviens; سرمه چوب *specillum, quo collyrium illinitur.*

c) Accusativus, e. g. دل آزار *animum affligens;* شیر افگن *leonem prosternens* i. e. *athleta;* تیر انداز *sagittarius;* سخن آرا *verba exornans, eloquens;* ستم اندیش s. ستم پرور i. q. *iniustus, oppressor, tyrannus;* شهر آشوب *urbes perturbans*, de puellis formosis; شهوت انگیز *libidinem excitans;* زور آور *robustus, fortis;* پیغمبر *nuntius;* رهنما = pa. [illegible] *viam monstrans, dux;* سخن آفرین *verbi creator* de Deo Bost. p. 1; صف شکن *aciem perrumpens* i. q. *fortis;* راه زن s. راه بند *viam infestans, latro;* فریاد رس (ad clamorem perveniens) i. q. *auxiliator, protector;* کام یاب *voti compos;* خشم رفته i. q. *iratus;* سر آمد i. q. *praevalens, excellens, princeps;* راه نورد *viam emetiens* spec. *equus, iumentum;* دست دراز s. باهو دراز (*longus quoad manum*) met. *iniurius, violentus;* زبان دراز (longus quoad linguam) i. q. *qui multum vel incaute* s. *inconsiderate loquitur;* زبان بریده (scissus s. amputatus quoad linguam) i. e. *silens, taciturnus* Gul. 7, 16.

d) Locativus, e. g. تخت نشین *throno insidens;* راه نشین *in via sedens* i. q. *mendicus;* سحر خیز *mane surgens;* چمن خیز *in horto nascens;* شب خوان *noctu canens* i. q.

luscinia; سایه پرور s. سایه پرورده *in umbra educatus* i. e. *molliter, delicate educatus*; سایه رو *in umbra incedens* i. q. *vigil, fur*; راه رو *viator*; v. etiam آتش رو et موکب رو in lex. nostro s. v. رو.

e) **Instrumentalis et ablativus**, e. g. شمشیر زن *gladio feriens*; رشک کش *qui invidia occiditur*; رو شناس (facie notus) i. q. *illustris*; رسن پیچ *fune contorta* rota; زمین خیز *e terra oriens*; زهر آلای *venenatus* et *veneno inficiens*; خجلت زده *pudore suffusus, pudibundus*; خدا داد *a Deo datus*; خون آلود *sanguine conspersus*; خشم آلود *ira infectus, iratus*; دست نوشت *manu scriptum, autographum*; شاه زاده *regia stirpe ortus*; زر رشته i. q. *aurum ductile*; فیروز شاد *de victoria gaudens*; پای مالیده = پای مال *pedibus conculcatus, contritus*; لکد کوب *pede tritus, ictu afflictus*; سر وپا برهنه *capite et pedibus nudus* Gul. 61, 20; زبرجد جام *poculum smaragdinum* coll. پیروزه مغفر s. پیروزه طشت s. پیروزه چرخ s. چادر met. *coelum*; آبگینه طارم s. آبگینه خم *fornix crystallina* i. q. *coelum*. V. etiam supra § 272 دل پذیر, دل خواه, زر دوز al.

III. COMPOSITA ATTRIBUTIVA (BAHUVRÎHI).

280. Composita **attributiva** sive **possessiva** sunt adiectiva vel appellativa, quae exprimunt personam vel rem, cui attribuitur id, quod singulae compositi partes designant, ea quidem ratione, ut notio possidendi plerumque mente suppleatur. Proprie igitur hoc compositionis genus, quod etiam in dialectis antiquioribus persicis saepissime reperitur (Spiegel Zg. § 97, d. altp. Keilinschr. p. 152, Hg. § 144 et Pg. § 100), est determinativum instar adiectivi usurpatum. Prius attributivorum membrum praeter verbum, coniunctionem, interiectionem quaeque alia orationis pars esse potest, sae-

pissime tamen est nomen adiectivum vel substantivum; posterius autem semper est nomen substantivum vel adiectivum substantive accipiendum. Membrorum igitur ratione habita quatuor distinguenda sunt attributivorum genera :

a) si duo membra sunt substantiva, e. g. شیر دل *animo leonis praeditus* (*löwenherzig*); گل رنگ *coloris rosei* (*rosenfarbig*); گل رخ *rosae genus habens* (*rosenwangig*); خر گوش (aures asininas habens) i. q. *lepus*; سمن بر s. سمن سینه *pectus album instar floris* سمن *dicti habens*; آهو چشم *oculos dorcadis habens*, epith. amatae; سحاب نوال s. سپهر نوال s. دریا نوال i. q. *valde liberalis* Bh.; بادپا (venti pedes habens) i. q. *pedibus velox*; غنچه لب s. غنچه دهان *ore* aut *labris instar calycis nondum explicati praedita* amata; پری روی s. پری چهره s. پری پیکر *instar angeli forma et pulchritudine insignis*; پرنیان خوی (sericeae naturae) met *homo indolis placidae* B.; مشک بوی *moschum redolens*; بازی گوش proprie *aures ad lusum* i. e. ad vocem puerorum ludentium *directos habens*, unde met. *dicto non parens, protervus* (شوخ وسخن ناشنوا ومعنی ترکیبی آنکه گوش طفلی که گوش بر آواز بازی طفل دیگر دارد وآن SHL. ببازی دارد عبارت از طفل بازی دوست است Bh. شوخ وشنگ B.): زر تار *e filis aureis elaborata* res; روز افزون *quovis die augescens vel crescens*;

b) si prius membrum est adiectivum vel participium, e. g. خوب‌روی *pulcra facie praeditus*; سیاه چشم *nigris oculis praeditus*; v. etiam سیاه گوش in lex. nostro; سبک گام s. سبک رفتار i. q. *cursor*; سبک دست i. q. *promtus*, *dexter in operibus manuariis*; نیک نام *bonum nomen habens*, *celeber*; پُر کار *negotii plenus*, *laboriosus*, ut in نکتهٔ پر کار *dictum subtile* B.; پُر دل i. q. *cordatus*, *strenuus*, *fortis*; پر گو s. پر گوی *loquax*, unde n. abstr. پر گوئی *loquacitas* B., quocum conferendum est pa. [illegible] *hoffnungsfülle* e purômêd addito suff. î formatum; بینا دل *animum perspicacem habens*, *ingeniosus*; گشاده دل *cor*

apertum habens, laetus; گشاده زبان i. q. *disertus, facundus;* گسسته دل *animo fractus, afflictus;* گسسته دم i. q. *exanimatus* s. *exanimis.* Adde composita praefixis formata, ut دژآهنج s. دژآهنگ; دژخیم; دشمن; هورخش supra § 272, A, d et e exposita.

Lex. Bh. auctor huc referre videtur etiam composita inverso membrorum ordine, qualia sunt دست دراز s. باهو دراز et زبان دراز et زبان بریده, quum illa significare dicat i. q. composita possessiva s. attributiva دراز دست s. دراز باهو et دراز زبان et بریده زبان, sed re vera pertinent ad classem determinativorum regiminis (Tatpurusha), ad quam ea etiam religavimus § 279, C, c, quum prius membrum دست vel باهو vel زبان casu accusativo positum intelligendum sit;

c) si prius membrum est p r o n o m e n aut n u m e r a l e, e. g. اینگونه *hoc colore praeditus, ad hanc speciem pertinens, huiusmodi, talis;* چند گونه *varii generis, diversus;* یکدست *unam manum habens;* دو دل s. دو دله (duo corda habens) i. q. *incertus animi, consilii;* چهار پا s. چار پا = pa. [illegible] *quadrupes;* چار میخ (quatuor clavos habens) genus supplicii *crucifixio* dictum; پنجپا *quinque pedes habens, cancer.*

d) si prius membrum est p a r t i c u l a, ut p r a e p o s i t i o, e. g. بخرد (cum intellectu) *intelligens;* بعزت (cum gloria) *magnificus;* بلذت (cum delectatione) *suavis, iucundus, gratus;* Gul. 185, 17. 18; بشتاب (cum celeritate) *festinans, rapidus;* با امید (cum spe) *sperans;* با وفا (cum fide) *fidelis, constans;* بر قرار i. q. *stabilis, firmus* (قائم ومستحکم comm. in Bost. 305, 19); پیش نماز *primum precationem faciens* i. e. *antistes, qui praeit in precibus;* زیر دست i. q. *subiectus, subditus* Sp. Chr. 64, 9 opp. زبر دست *qui aliis superior est, potens* Gul. 27, 17; فرو تن i. q. *humilis, submissus;* بی باك (sine timore) *intrepidus;* بی دانش s. بی علم s. بی شعور (sine scientia) *insipiens;* بی زر (sine pecunia) i. q. *pauper;* بی کس (sine hominibus) i. q. *ab*

omnibus derelictus; بی گناه (sine culpa) *innocens;* بی هوش *mentis suae non compos, amens;* بی یار *auxilio destitutus*; aut particula negativa نا, si contra regulam praepositionis بی locum obtinens substantivis praeponitur, quod in quibusdam compositis attributivis usitatum esse Persarum grammatici docent, d. q. v. lex. Bh. auctoris argumentatio in lex. nostro t. II p. 261, a s. v. نا allata, e. g. نا امید *spei expers;* نا توان *impotens;* نا کام s. نا مراد *voti non compos;* ناهراس *timoris expers* Bh.; نا هنجار s. بی هنجار i. q. بی راه *iter devium* Bh.; aut adverbium, e. g. کم آواز *parum loquens, submissa voce loquens;* کم بخت *infelix, infortunatus;* کم بها *exigui pretii, vilis;* کم سال i. q. خرد سال *paucorum annorum iuvenis;* کم عمر *is, cuius vita brevis fuit;* هم خانه *in eadem domo habitans, contubernalis;* هم دم *familiaris, socius, amicus;* هم راه *socius itineris, comes*; هم سایه *vicinus.*

e) Huc pertinet etiam compositionis genus, cuius posterius membrum est substantivum ope praepositionis cum praecedenti substantivo coniunctum, e. g. سر بمهر *orificium in sigillo* s. *obsignatum habens*, de marsupio (کیسه) Wilk. Chr. 118, 2; سر بتو (caput intus habens) i. q. *capite demisso in cogitatione defixus* et met. *dolorum structor;* سر بر خط (caput super scriptum) i. q. *obediens* (فرمان بردار F.); سر در گلیم (caput in lodice) *nomen lusus* in lex. nostro pluribus descripti; سر در هوا (caput in aere) met. i. q. *perturbatus, attonitus* et *elatus, superbus;* گل بشکر, pro quo etiam گل شکر dicitur (rosas in saccharo habens) i. q. *conditum rosaceum.*

IV. COMPOSITA ADVERBIALIA (AVYAYÎBHÂVA).

281. Composita adverbialia sanscrita formantur e voce indeclinabili et sequenti substantivo, cui neutralis datur terminatio, ut असंशयम् *sine dubio,* quod ex अ + संशय + म् compositum est. In dialecto antiquiore persica huius compositionis exemplum exstat patipadam *in suum locum, suo loco* Beh. I,

62, sed in ceteris dialectis persicis haec formandi ratio non usitata est. Persica composita adverbialia a ceteris forma non differunt, quum Persae genera terminatione non distinguant et adiectivis et substantivis sive simplicibus sive compositis instar adverbiorum uti possint. Pauca tamen sunt composita adverbialia, quae adverbiorum tantum habent significationem, e. g. بی گمان = phl. אספגומאן et pa. [illegible] *sine dubio;* ناگاه s. بناگاه s. زناگاه s. ناگاهان s. زناگاهان *ex improviso, subito;* زانسو s. زانطرف *ultra;* بدر (in porta) *extra, foris;* اندردمان *cito, festinanter;* در زمان (in tempore) *statim;* بمانند *instar;* کجا (§ 262) = pa. [illegible] *ubi, quo, quomodo;* هرگاه *semper;* پوی پوی imp. verbi پوئیدن repetitus i. q. *cito, citissime* (بمعنی تند تند ودوان دوان B.).

DE QUATUOR COMPOSITORUM CLASSIBUS IN UNIVERSUM.

282. Quamquam omnia composita in quatuor classes apte distribuuntur, idem tamen compositum diversa significatione diversae classis esse potest. Ita e. g. compositum determ. appositionale خوب روی *pulcra facies* et numerale چهار پاره *quatuor frusta* etiam composita attributiva esse possunt significatione *pulcra facie praeditus* et *e quatuor frustis vel partibus constans.*

283. Compositi membra saepissime quidem sunt simplicia, sed alterum utrum vel utrumque etiam compositum esse potest, e. g. in comp. determinativo regiminis سر وپا برهنه *capite et pedibus nudus* Gul. 61, 20 et in comp. attributivo ماه وخورشید چهر *lunae et solis faciem habens* priora membra سر وپا et ماه وخورشید sunt comp. copulativa; in comp. determinativo appositionali سخن گوی پیر *senex eloquens* prius membrum سخن گوی est comp. determinativum regiminis; in comp. determinativo regiminis چهل خانه گنج *quadraginta domuum*

thesaurus Gul. 36, 23 prius membrum چهل خانه est comp. determinativum numerale; in composito determinativo regiminis ناتوان بين *qui videre non potest* prius membrum ناتوان est comp. attributivum; idem valet de composito ناتوان گير *qui prehendere non potest.*

284. Haud raro unum compositi membrum constat e duabus vocibus in regimine positis et genitivi nota Izâfet inter se coniunctis, ut in composito determinativo regiminis مطمورهٔ عدم نشين *sedens in fovea nihili* et alio برادرِ مادر زاده *a fratre matris procreatus* et in composito determinativo numerali دوحجرهٔ خواب met. *duo oculi* aut e substantivo cum adiectivo ope Kesrae descriptionis coniuncto, ut in composito determinativo regiminis گلِ تازه دسته *rosarum recentium manipulus.*

285. De compositi membris in scribendo coniungendis vel separandis quum grammatici Persarum nihil praecipiant, utraque scribendi ratio, quam in libris manuscriptis et impressis aeque usitatam invenies, ut lubet, adhiberi potest.

PARTICULAE.

286. Particulae sunt aut adverbia aut praepositiones aut coniunctiones aut interiectiones. Quamquam illarum genera non semper bene distingui possunt et saepe etiam promiscue usurpantur, singulas tamen particularum classes in sequentibus separare et etymologiae maxime ratione habita accuratius pertractare constituimus.

ADVERBIA.

287. Adverbia linguae persicae neque terminatione neque propria formandi ratione distinguuntur, quum aliarum orationis partium formae etiam adverbiorum vice fungantur. Pauca tantum sunt adverbia genuina adverbiali tantum significatione usurpata. Adverbia igitur sunt :

a) Substantiva accusativo casu adverbiali accipienda 1) simplicia, e.g. باز *retro, rursus;* پس de loco *pone post,* de tempore *postea, deinde;* بالا s. بالای *supra* = phl. בארא s. באלא *altitudo;* بار *vicis* = phl. באר, unde بار دیگر *alia vice, alias* et باری (suff. ی unit.) *semel;* راز *clam* coll. z. razaṅh, s. रहस्; زینهار s. زنهار *cave;* خاموش *tace;* شام *vesperi;* گاه *interdum* coll. z. et s. gâtu, ap. gâthu, phl. גאם et pa. 𐬔𐬁𐬵; نام *nomine* = z. nâma, s. नाम coll. phl. נאמנשתיך, pa. نام; قضارا i. q. از قضا *Deo volente, forte, fortuito;* گذشت (proprie *transitus*) i. q. ar. بعد *pone, post* et i. q. جز ar. غیر *praeter,* d. q. v. lex. nostr.; گرد *circum, circa;* et numero plurali, e. g. بارها *compluries* (§ 237), تنها *solum;* دیرها *longo tempore, diu;* بهاران *tempore verno;* 2) composita, e. g. بامدادان = بامداد *diluculo, mane;* صبحدمان s. صبحگاهان = صبحدم s. صبحگاه *tempore matutino, mane;* ناگاهان = ناگاه *subito* (§ 195

not.); شب وروز s. روز وشب *dies noctesque* i. q. *semper;* سال وماه *annis et mensibus* i. q. *semper;* امروز *hoc die, hodie;* امشب *hac nocte* (§ 257, 3); هرروز *quotidie;* هر سال *quotannis;* هر گاه *omni tempore, semper;* هر آئينه s. هر آينه et decurt. هائينه s. هاينه *omni ratione, necessario, manifesto;* پار سال *anno praeterito,* پيرار سال *tertio abhinc anno;* پاره پاره *frustatim;* آنگاه *illo tempore;* اينجا *hoc loco, hic;* چپ وراست *sinistrorsum et dextrorsum;* سراسر s. سراپا *omnino, prorsus* (§ 276); روز بروز *diem ex die, in dies* (§ 277); سخن کوتاه i. q. *breviter, paucis.* Huc pertinent etiam locutiones arabicae, ut حاصل الامر s. حاصل کلام *summa summarum, quid multa?, paucis;*

b) Substantiva cum praepositionibus coniuncta, quae componendi ratio in dialecto pehlevica rarior est (Sp. Hg. p. 133), e. g. ازبر s. ازبرم s. ازبير s. زبر s. زبرم s. زبير (ex memoria) *memoriter;* از پس *a tergo, pone, post* et *postea;* از بامداد i. q. بامداد s. بامدادان *diluculo, mane;* پس از ديرها *post longum tempus* Sp. Chr. 7, 14; بدر *foris, extra* (i. q. بر در s. بيرون SHL.); پگاه *diluculo, mane,* quum e گاه i. q. صبح et praep. پ = phl. پون compositum videatur, ut proprie significet *in diluculo;* بگرد i. q. گرد *circum, circa;* بکردار *instar, sicut;* بويژه *peculiariter, praecipue;* بدين گونه *tali modo;* پس آنگاه *postea, deinde;* در نهان *in occulto, clam,* quibus adde locutiones arabicas بالجمله s. فى الجمله *breviter, paucis;* بمثل s. فى المثل = مثلا *exempli causa* al.

c) Adiectiva sive simplicia sive composita, e. g. اندك *parum;* ايچ s. هيچ *unquam,* cum neg. *nunquam* (§ 271, 2); پر *multum, valde* Pend. 169, 1 coll. z. pouru, s. पुरु, phl. פור, pa. [illegible]; بلند *alte;* پيدا *palam* = phl. פיתאך, pa. [illegible] a z. paitidaya; تيز *acriter, celeriter* = phl. תיז, pa. [illegible]; خوار *contemtim;* دير *sero, tarde;* دور *procul;* زود *cito* = phl. זות; ديگر *aliter;* چند s. چندى *multum* (§ 271, 8);

نیک *bene, valde*; نخست *primo* (§ 232 not.); چندان s. چندین (چند addito pron. dem. آن et این) *tantum, multum, valde*; چُنو s. چُنان s. چُنین (چن pro چون additis pron. او, آن et این) *tali modo, ita*; روشن دل *corde, animo sereno, laeto*; بی گُناه *innocenter.*

d) Adverbia genuina, quae adverbiali tantum significatione usurpantur. Sequuntur ordine alphabetico digesta.

1) آذون *eo modo, ita* (= آنچنان) et آندون i. q. آذون et *ibi* (= آنجا) et *illo tempore, tunc* (= آنگاه) opp. ایدون *hoc modo* (= اینچنین) et *hoc loco, hic* (= اینجا) et i. q. اَیدون *nunc* (= اکنون) sunt particulae cognatae e pron. dem. آن s. آ *ille* et ای pro این *hic* (§ 257 et 258) et suff. دون s. ذون = phl. חונן, pa. [Pazend] s. [Pazend] compositae et ad z. aêtadha, phl. איתונן, pa. [Pazend] s. [Pazend] *tum, ibi, ita* coll. s. अधुना, इदानीम् *nunc* referendae. Saepius leguntur in Schahn. pro usitatiore آنچنین et اینچنین.

2) آری (بیای مجهول Bh.) *sane* (بلی ونعم F. کلمه ایجابست Bh.), quod fortasse e syn. phl. איור, pa. [Pazend] mutatum est.

3) اَکنون s. کُنون s. نون *nunc* est phl. אנכון s. הנכון et referendum ad z. nû *modo, nunc* = s. नु s. नू.

4) اَندَرون s. دَرون coll. forma decurt. B. اَندَر proprie *interior pars*, e. g. in comp. تیره درون, ساده درون, سیاه درون, a praep. اندر s. در (§ 294, b) suffixo ون formatum est, sed significatione adverbiali *intus, intra* usitatum opp. بیرون *foris, extra.* Consentit phl. אנדרון, sed lectio dubia est pa. [Pazend] (Sp. Pg. § 106);

5) آندون v. supra 1 s. v. آذون.

6) اَندی *praecipue, inprimis* (خاصه B. خصوصا F.), 2) *fortasse* (بود که وباشد که B.), 3) *tunc* (آن لحظه که ایام گذشته باشد B.), 4) *item, etiam* (نیز ar. ایضا B.), unde اندیک

(suff. ك pro كه) *fortasse* et *propterea, propterea quod* (از برای آن وزیراکه B.). Num forte cum pron. indef. اند cognata vox est?, d. q. v. § 271, 7;

7) ایدر *hoc loco, hic* (اینجا B.), 2) *nunc* (اکنون B.), 3) *ecce* (اینک B.), unde ایدری (suff. ی) i. q. اینجائی B. et ازیدر s. زیدر cum praep. از s. ز *hinc* Chr. Sch. 87, ·106. Ex z. idha (y. 29, 8 idhâ), ap. idâ = s. इह orta particula;

8) ایدون v. supra 1 s. v. آنون;

9) پردا v. infra 17 s. v. فردا;

10) پرن *heri*, unde پرندوار s. پرندوش coll. دوش *nox* i. q. *nocte hesterni diei.* Referendum videtur ad s. पर *alius*, quocum compositum est परेद्युस् *postremo die* et परुत् *anno praeterito* et परारि *anno antepenultimo*, d. q. v. Bopp Vg.[2] § 392, quodque fortasse etiam agnoscendum est in p. پار i. q. پار سال *annus praeteritus* et in p. پریر *nudius tertius* et in lat. peren-die;

11) پریر s. decurt. پری i. q. پریروز *nudius tertius*. Cognatum videtur cum praecedenti پرن sub 10;

12) پیرامون s. پیرامن proprie *ambitus, circuitus*, sed ut adv. et praep. usitatum significatione *circum, circa*. Consentit cum phl. פירמון, pa. ..., et prior vocis pars sine dubio ad z. pairi, ap. pariy = s. परि referenda est. Forma decurtata sec. lex. F. auctorem est آمون s. آمن;

13) بیرون s. برون s. بیرن *foris, extra* consentit cum phl. בירון;

14) جدا *seorsim, separatim*, d. q. plura v. § 272, A, c.

15) دوش *hesterna nocte* est s. दोषा *noctu.*

16) دی *heri* = s. ह्यस्, gr. χθές, unde comp. دی روز eadem significatione et دی شب *hesterna nocte.*

17) فردا s. پردا *cras* cognatum est cum s. परेद्युस्. Cf. supra 10 پرن.

18) نیز *etiam, item* (دیگر ar. ایضا B.), unde بنیز praef. ب idem, 2) *nunquam, absit,* 3) *cito* B. F. Gl. Sch. Consentit cum phl. ניז.

19) هرگز *ullo tempore, unquam,* seq. neg. *nunquam,* qua tamen significatione etiam omissa negatione inprimis in sermone vulgari usurpatur, ut pron. indef. هیچ (§ 271, 2), quum saepissime cum negatione coniungi soleat, 2) *semper,* unde هرگزی (suff. ی) *sempiternus.* Idem est pa. [illegible] s. [illegible].

20) هم, in comp. etiam هام ut in هامراه = همراه et in هاموار = هموار, *simul, una, pariter* est z. ham (hãm, hañ), phl. הם, pa. [illegible], s. सम्, unde adv. comp.: همان et همین *item*; همانا pro هم مانا *quasi, tamquam* et *verisimiliter, sine dubio* = pa. [illegible] coll. phl. הומאנאך אנן = p. همانا آن; همواره s. contr. هماره *continuo, semper*; همیدون coll. ایدون *huius modi, itidem* et *ipso momento*; همیشه *semper* = phl. המישך. Componitur etiam هم cum praep. با, به, بر et در, d. q. v. lex. nostrum.

21) هنوز s. هنز et هنیز et نوز *adhuc,* seq. neg. *nondum, necdum.*

288. Adverbia interrogandi a pronominibus maximam partem originem ducunt et sunt:

1) آیا *num,* quod semper initio interrogationis directae ponitur, e. g. آیا تو ندانستهٔ *ignorastine?* Anv. Soh. 113, vs. 2; si indirecta est interrogatio, initium facit pron. interrog. که *utrum.* Saepissime autem Persae interrogationem nudam et simplicem non particula sed solo orationis contextu et verborum collocatione indicare solent, de quo plura v. in Syntaxi. Interrogationis duplicis posterior pars incipit a particula یا s. ویا *an,* d. q. v. infra § 295, 9;

2) چند pron. indefinitum (§ 271, 8) significatione *quot, quantum* personis vel rebus numeratis semper praecedit, e. g. چند فرسنگست این راه *quot parasangas* (longa) *est haec via?* Pend. 169, 2; absolute autem positum de tempore intelligendum est significatione *quoties, quamdiu, quousque*, e. g. چند گوئی *quoties dixeris?* Gul. 66, 15; پای مسکین پیاده چند رود *miseri peditis pes quousque ambulaverit?* ibid. 60, 6 coll. 90, 6 et Sp. Chr. 6, 11;

3) چون s. چو *quomodo, qua ratione* et sec. Bh. i. q. چه *quid*, e. g. چون کنم *quid faciam?*; چون کنیم *quid faciamus?* Bh. Respondet pa. 𐬗𐬌𐬔𐬏𐬥 s. 𐬗𐬏𐬥, in qua tamen dialecto non legitur forma decurtata 𐬗𐬏 (Sp. Pg. § 107), et ortum est e phl. ניגון (چیگون Justi), quod e pron. interrog. ci = z. ci et nom. substantivo gûn = z. gaona compositum est et optime consentit cum syn. persico چگونه pro چه گونه;

4) کو, unde کُ in comp. کجا, کدام usitatum, respondet stirpi interrogativae z. ku, s. कु (§ 262), sed in poetico tantum sermone adverbii interrogativi کجا *ubi* vice fungi videtur (کو بمعنی چه شد وکجا رفت هم هست B.), cuius rei probandae causa Lumsden (l. l. t. II, p. 121) hunc versum affert, metr مضارع : خاقانی ۞ گیرم که مارچوبه کند تن چو شکل مار ۞ کو زهر بهر دشمن وکو مهره بهر دوست i. e. „*Sumo asparagum serpentis formam induere, ubi* (autem) *est venenum contra inimicos et lapis pretiosus pro amicis*“?, in quo کو i. q. کجا *ubi* significat;

5) که *utrum* initio interrogationis directae sequente یا s. ویا an in altera enuntiati interrogativi parte coll. § 288, 1. 8 et 295, 9.

6) کی *quomodo*, e. g. خبر کی رسیدی بسلطان هوش *quomodo nuntius ad regem sapientem pervenire posset?* Pend. 273, 8 coll. ibid. 272, med.; 273, 6; Sp. Chr. 70, 4 et *quando*, e. g. چه داند که کی باز آید دگر *quomodo sciat, quando iterum reversurus sit?* Chr. Sch. 106, 327, qua significatione

Lumsdenio animadvertente (l. l. t. II, p. 119) particula کی etiam cum praepositione coniungi potest, ut e. g. dicatur از کی خواهی رفت et تا بکی خواهی رفت *quando ibis?* Pertinet ad stirpem interrogativam z. ka, s. कि, ad quam etiam که (کی) referendum est (§ 270);

7) هیچ pronomen indefinitum etiam est particula interrogando mere inserviens, d. q. plura v. supra § 271, 2;

8) یا s. ویا *an* in altera enuntiati interrogativi parte coll. § 288, 1. 5 et 295, 9.

289. Porro adverbium interrogandi est ipsum pronomen interrog. چه casu adverbiali positum: چه s. چرا pro چهرا = pa. ## (§ 263) aut cum praepositione coniunctum: از چه, از برای چه s. برای چه et از بهر چه significatione *quare, cur.* Legitur etiam که چه i. q. برای چه *quare* in hoc vs. a lex. Bh. auctore allato, metr. خفیف: ظهوری ✿ هم تو کین ورز وکینه دار که چه ✿ تو غمخوار وغم کسار که چه i. e. „*Simul tu vindictam exerces et infensus es, quare? simul tu aegritudinem perpeteris et moestus es, quare?*"

290. Denique adverbium interrog. est substantivum cum pron. interrog. coniunctum, e. g. چگونه pro چه گونه *qua ratione, quomodo*; چه سان idem; کجا pro کو جا = pa. ## (§ 262) *quo loco, ubi* et *quomodo* (کجا بمعنی کی که کلمهٔ انکار است B.), e. g. کجا خود شکر این نعمت گذارم *quomodo ego gratias pro hoc beneficio* (Deo) *agam?* Gul. 84, 16 coll. Chr. Sch. 6, 74. 63, 486; Sp. Chr. 83, 17; inde از کجا *unde* Sp. Chr. 15, 6. 24, 19 et بکجا *quorsum.*

291. De particula negativa نه *non* et prohibitiva مه *ne,* quarum formae inseparabiles sunt نَ et مَ, iam supra § 157—165, ubi de verbis negativis agitur, pluribus disputatum est. — In compositis determinativis appositionalibus usitata est particula نا ex separabili نَ producta vocali *a* orta, e. g. ناپاك *impurus*; نادرست *non verus, falsus* (§ 279, A.),

quae tamen etiam in compositis quibusdam attributivis contra regulam praepositionis بی *sine* locum obtinere potest, d. q. plura v. § 280, d et interdum cum particula نَ inseparabili permutari solet, ut dicatur نسپاس pro ناسپاس *ingratus* Bh.; نستوه pro ناستوه *bellicosus*, *fortis* (در اصل معنی نستوه آنکه در کارها ستوه نگردد وملول وعاجز نشود SHL.); نفرین pro ناآفرین *dira imprecatio, maledictum* (دعای بد ولعنت schol. in Bost. 73, 5 et 16), unde بنفرین *maledictus*, *execratus* Fr. 28, 26, ubi opponitur بآفرین; نومید s. نُمید pro نااُمید *spe orbatus*, *desperabundus* B. F. coll. Sp. Chr. 90, med.; نهمار pro ناهمار *innumerabilis*, *multus*, *magnus* B.; cf. etiam نبهره in lex. nostro. — Alia part. negativa est نی, quae tamen rarius pro نه usurpatur, e. g. ومن زان آگاه نی *ego hoc ignoro* Sp. Chr. 14, 9 coll. ibid. 108, 6 et H. Sam. 16, 6, ubi leg. یا نی pro falso بانی. Utraque particula نه et نی repetita: نه-نه s. نه-ونه et نی-نی s. نه-ونی respondet latino *neque-neque*. — Sensu negativo nomini praeponitur etiam ar. غیر, e. g. غیر ملفوظه *non pronuntiatus* Sp. Chr. 56, 18 coll. ibid. 64, 16. 110, 11.

292. Particulam prohibitivam مَه separabilem et مَ inseparabilem imperativo prohibitivo praefigi solere supra (§ 157 sqq.) iam expositum est. Interdum est particula mere negativa ut نه et dicitur مه-مه pro نه-نه (ومه افادهٔ معدوم شدن ونابود گردیدن هم می کند مثل مه این مانند ومه آن یعنی نه این مانند ونه آن B.) collatis versibus Schahn. in lex. nostro s. v. مه allatis. Raro tamen مه in compositione pro نا usurpatur, ut in مدان = هیچ دان i. q. نادان *qui nihil scit*, *ignarus* Bh., ubi ad significationem negativam vocabuli هیچ magis efferendam additum videtur.

Not. Particulae negativae نه s. نی, pa. ئو, ئی respondet phl. ئو (לא), cuius tamen usus in hac dialecto angustior est, quum alpha privati-

vum negationi exprimendae maxime inserviat, quo etiam parsica dialectus saepe utitur. In lingua zendica part. neg. [illegible] ([illegible]) = s. न non legitur nisi y. 43, 19 eiusque loco formae auctae nôiṭ et naêdha in usu sunt et in dialecto ap. illi respondet naiy. Particula prohibitiva [illegible], pa. [illegible] est z. et ap. mâ, s. मा, pro qua tamen in dialecto phl. אר respondens sem. אל usurpatur.

PRAEPOSITIONES.

293. Plurimae praepositiones origine sunt substantiva sive simplicia sive cum praepositione, a qua dependent, coniuncta, quae nominum instar genitivi nota *i* (§ 198 *sqq.*) cum sequenti vocabulo coniunguntur. Usitatissimae sunt: اندرون s. درون *intus, in,* d. q. v. § 287, d, 4 coll. اندر et در § 294, b; — بالای *supra;* — بجای (جای *locus* praef. ب) *loco, pro, erga;* — برای s. از برای *causa, propter* = pa. پراه s. [illegible] est voc. رای *consilium* praef. ب, d. q. v. plura v. § 209 not. 1; — پس et sequente از, s. از پس s. در پس *post, pone* consentiens cum ap. pasâ, phl. פס referenda est ad z. paçca (paçkâṭ); — بنابر *propter, ob* ex ar. بنا *aedificium* et praep. pers. بر composita; — بهر s. از بهر *propter, pro;* — پهلوی *ad latus, coram, iuxta,* quacum conferatur phl. پاهروك in Justi Bund. gl. p. 96 et z. pereçu *latus;* پی s. از پی *post, pone,* orta e پای *pes* a z. pâdha = s. पाद; — پیرامون s. پیرامن *circum, circa,* q. v. supra § 287, d, 12; — بیرون s. برون s. بیرن et از بیرون s. در بیرون *extra,* q. v. supra § 287, d, 13; — پیش s. از پیش s. در پیش *ante, coram,* quacum consentit phl. פיש, pa. [illegible] ([illegible], پدش) a z. para = ap. parâ, s. परा; — جهت (voc. ar. *latus, modus*) s. از جهت s. بجهت *propter, ratione;* — روی coll. phl. [illegible] روت Bund. 36, 9 a z. raodha, s. रोह, proprie *facies* unde *modus,* s. از روی s. زروی *secundum, ex, pro;* —

زبر s. زور *supra, super* (ar. فوق opp. زیر s. پائین B.) respondet phl. אנ̄פר, pa. [illegible], ut composita sit e praep. از s. ز et بر = phl. אפר, pa. [illegible], z. upairi, ap. upariy, s. उपरि; — زی *versus, ad*, praep. in Schahn. saepius usitata sed sine genitivi nota *i* constructa (§ 202, 2); — زیر s. بزیر s. دَر زیر *infra, sub* coll. از زیـر (*ex infra*) i. q. *ex* Sp. Chr. 93, 3, consentit cum phl. אנ̄יר pro איר אנ̄ et pa. [illegible], ut composita sit e praep. از, phl. אנ̄ et یر = phl. איר, pa. [illegible], quod e z. adhairi *infra, sub* ortum est; — سوی (*latus*) s. بسوی *versus, apud, ad*; فَـراز s. بَـر فـراز Sp. Chr. 21, 1 *supra, super*, quacum consentit pa. [illegible] s. [illegible] s. [illegible]; — گِـرد s. بَـگِـرد *circum, circa;* مَیان s. دَر میان *in medio, inter* coll. z. maidhyãna (maidhya), phl. et pa. miyân *medium;* — نَزد s. نَزدیک et بَنزد s. بَنزدیک *proxime ad, coram, apud, ad* coll. z. nazda, phl. נזדיך et pa. [illegible].

294. Praepositionum, quae ut verae praepositiones tantummodo usurpantur, aliae duplici forma sunt usitatae, separata nimirum et affixa, aliae solae separatae reperiuntur.

a) Praepositiones separatae simulque praefixae duae sunt اَز *ex, de, ab* et بِه *in* et i. q. با *cum* et i. q. ar. الی et علی *ad*, al. d. q. v. Synt. §§ 347. 348 et 349 sqq. Significatione *in* in poetico inprimis sermone sequi solet praepositio دَر s. اندَر s. درون s. اندرون, sequente autem praepositione بر significat *supra*. De forma separabili ز et بَ v. supra §§ 75, 76, 77 et 81.

Not. Praep. از = ap. hacâ, phl. אנ̄, pa. [illegible] s. [illegible] s. [illegible] orta est e z. haca = s. सचा; praepositionis autem بِه = pa. [illegible] s. فه s. [illegible] origo repetenda est e praepositionis phl. פנ̄ן, پون forma parsica پَه, پ (Justi Bund. s. v. coll. Sp. Pg. p. 110), quae etiam in

پگاه s. پگه
praefixo verbi پ apparet (§ 124) et in adv. persico ... *matutinum diluculo, mane*, quum compositum videatur e گاه *tempus ma*... (i. q. صبح صادق B. i. q. صبح Bh.) et praefixo پ, ut proprie significet *primo diluculo* (زمان پیش از صبح Bh.). Cf. supra § 287, Eadem praepositionis به forma په in dial. Pushtu usitata est (Zeitschr d. D. M. G. t. 21 p. 96).

b) Praepositiones separabili tantum forma usitatae sunt : اَندَر i. q. دَر *in;* با (اَبا, فا, وا) *cum;* بَر (اَبَر) *super;* بی (اَبی) *sine;* تا et sequente به i. q. ar. الی et حتّی *usque ad;* جز s. بَجُز i. q. ar. غیر *praeter, praeterquam* et دَر s. اَندَر *in.* — De aliis praepositionibus فرا, فراز, فرو s. فرود et وا, quae etiam adverbialiter usurpantur, v. lex. nostrum s. v.

Not. Praepositionum formae a lit. ا supervacanea incipientes ابا, ابر et ابی sunt antiquiores in Schahn. maxime usitatae, quarum prima ابا s. با etiam فا et وا (§ 61, c) scripta respondet praepositioni pa. ... instar adverbii quoque usurpatae (Sp. Pg. p. 110), cuius loco in dial. phl. praep. et adverbium הוחמן semiticae originis usitatum est (Sp. Hg. p. 139 et Justi Bund. s. v. روتمن); — secunda ابر s. بر est phl. אפר, pa. ..., اور et in libris recentioribus ... e z. upairi. ap. upariy = s. उपरि orta; — tertia ابی s. بی est pa. ... s. ... coll. phl. اپی *sine*, d. q. v. Justi Bund. 7, 19. 8, 2 al. coll. g s. v et derivanda a z. apa, ap. apa, phl. אפ = s. अप. — Praep. تا simul est coniunctio (§ 295, 3) respondens pa. ... et ... Eius origo fortasse repetenda est a pron. rel. ap. tya, quae plane ut rel. pers. که etiam particulae vice fungitur coll. ved. त्यद्, s. तावत्, pracr. ता. Spiegelius (eingesch. Stell. im Vend. p. 15). comparat phl. תו. — Praepositionem جُز, cum praefixo بَجُز, contractam esse e جُداز i. e. e جُد s. جُدا (§ 272, A, c) et praep. از probat respondens pa. ... = phl. נווית מן s. کویت من, d. q. v. Justi Bund. in gl. s. v. — Denique praep. در s. اندر, quae est forma poetica, respondet phl. דר et pa. ... s. ... et orta est e z. añtare, ap. añtar = s. अन्तर्.

CONIUNCTIONES.

295. Coniunctiones sive simplices sive compositae sunt:

1) اَگَر *si* = pa. [Pahlavi], poet. گَر, quae tamen forma decurtata in dial. parsica non usitata est, unde وَگَر s. contr. وَر et si et گرچه *quamvis, etsi* et اگر sequente نه *nisi*;

2) ایرا et آزیرا s. زیرا praefixa praep. از s. ز *propterea, ideo,* de cuius origine v. supra § 257, 4, unde زیراکه s. زیراك addito که s. ك *propterea quod, quia;*

3) تا praeter praepositionem (§ 294, b et not.) est a) coniunctio temporis *donec, dum, quamdiu; ex quo, simulac; priusquam, antequam;* b) coniunctio consilium et finem actionis indicans *ut,* germ. *damit,* gall. *afin que;* c) emphatice ponitur ante که et چه, d. q. plura v. in Synt.;

4) چون (چُن) s. decurt. چو, quod etiam est adverbium interrogandi (§ 288, 3), ut coniunctio significat a) *instar, sicut;* b) *quum, postquam, si, quando* et *quia,* unde چونکه *si* coll. Pend. 112, 10; همچون s. همچو *plane ut, sicut* et i. q. اینچنین *hunc in modum* Bh.;

5) کاج s. کاچ s. کاش vel cum کی s. ك pro که coniuncta کاجکی s. کاچکی s. کاشکه s. کاشکی *utinam.* Aliam formam کاشی که affert lex. B. auctor, d. q. v. lex. nostrum;

6) مگر i. e. گر praefixa part. neg. م a) *nisi, praeterquam;* b) *forte, fortasse* et i. q. *utinam;*

7) نیز *etiam, item* consentit cum phl. [Pahlavi];

8) و *et.* Copula in arabica lingua semper وَ pronuntiatur eaque pronuntiandi ratio in sermone pedestri Persarum aeque usitata est, rarius in sermone poetico adhibetur, in quo copula و omnino non pronuntiari solet, si praecedit lit. و vocali Pêsch praedita (وچون ما قبل این واو مضموم بود جز ضمهء ما قبل

زان مفهوم نگردد وداخل واوات غیر ملفوظ شمرده اند واین در شعر رسی بسیار است ودر نثر کمتر است وگاهی در شعر بتلفظ در رند وفتح دهند واین در نثر بسیار است ودر شعر کم اما در عربی مه ج مفتوح وملفوظ میباشد چنانکه فردوسی گوید ۞ ودیگر که گیتی ندارد درنگ ۞ سرائی سپنجی چه پهن وچه تنگ ۞ ودر رهنگ گفته که این واو ملفوظ در نظم کلام را از فصاحت ساقط سازد ودر نثر نه Splieth l. l. p. 19 fin. et 20). Praeterea copul[a] و pronuntiatur وُ in comp. copulativis ipsa lit. و interdu[m] etiam omissa (§ 275, 5), quod probat lexici B. auctor ex[-] emplo رفت آمد vel نشست وبرخاست vel گفت آمد et alio بزرگ وکوچک جمع شدند وسند وقباله نوشتند وباغ وخانه را خریدند. Ante یا copula و abundat (§ 295, 9).

Not. In dial. ap. sola usitata est copula câ postposita, cui responde[t] phl. ڑ, pa. چه (چ, چه) = z. ca et s. च; sed in dial. phl. et pa[.] alia etiam exstat forma phl. ו, pa. ›, quae tamen ut pers. و voci, ad quam pertinet, semper praeponitur et interdum etiam, ut in persica lingua omittitur (Sp. Hg. § 174 et Pg. § 108). Ceterum copula persica و non e lingua arabica desumta est sed orta e z. uta *et, etiam*, ap. utâ = s. उत.

9) یا s. ویا addita copula و abundante, *aut*, *vel*, *sive* et in altera enuntiati interrogativi parte *an*, d. q. v. § 288, 1. 5. 8; repet. یا-یا s. ویا-یا *aut-aut*; *sive-sive.* — Sine dubio coniunctio یا, cui respondet z. vâ, s. वा, ap. vâ, decurtata est e syn. parsica s. اباو vel ابای (Sp. Pg. p. 112), ad phl. איוף (ایوف) referenda, quae e z. atha vâ orta videtur.

296. Plurimae autem linguae persicae coniunctiones ad alias orationis partes referri possunt et sunt :

a) Pron. rel. که significationibus : *ut; quia, propterea quod*; *nam* et post comparativum *quam;* Porro ut gr. ὅτι

cogitata et dicta in oratione directa introducit; denique emphatice aut pleonastice ponitur a) in apprecatione bona vel mala et in iuramento, ubi verbum, a quo id pendet, saepissime supplendum est, b) post interiectiones, c) post particulas interrogandi et in simplici interrogatione indirecta ante pron. interrog. et d) ad vim significationis particulae تا augendam, cui postponi et praemitti potest, d. q. v. Synt.;

b) Pron. rel. چه significatione *quia*, *quod* et in exclamatione i. q. *quam* coll. Fr. 18, 11, et bis positum چه-چه s. چه-وچه aut interdum چه-یا Chr. Sch. 47, 250, ubi falso با pro یا, significatione *quum-tum*; *et-et*; *sive-sive*;

c) Praepositiones cum nomine aut pronomine dem. coniunctae, quas sequitur coniunctio كه vel چه, e. g. از آنجهت كه s. بحكم آنكه s. از بهر آنكه s. از براى آنكه s. ازين جهت كه s. از آن; زانكه s. بدانكه s. بحكم كه *propterea quod*; *quia*; *nam*; پس كه *ex quo*; با آنكه *quamvis*;

d) Adverbia cum coniunctionibus كه vel چه coniuncta, e. g. پس آنگاه كه *postquam*; پيش از آنكه *priusquam*, *antequam*; چنان كه vel همچنان كه, rar. چنان چه vel همچنان چه *sicuti*, *ita ut*; چندانكه rar. چندانچه *quotiescunque*, *quamquam*, *etsi*, *simulac*; هرجا كه *ubicunque*; هرچند كه et sine كه *quotiescunque*, *quamvis*, *licet*; همانا كه *quasi*, *ita est ac si*;

e) Ipsa adverbia semel vel bis posita, e. g. چند i. q. هرچند كه B., q. v. sub d; هم *etiam*, repet. هم-وهم *tam-quam*; زمانى *interdum*, repet. زمانى-زمانى *modo-modo*.

INTERIECTIONES.

297. Interiectiones persicae maximam partem sunt primitivae et e lexicis petendae. Usitatissimae sunt:

1) آوه s. آه s. اه *ah*, *eheu*; proprie est nom. subst. significans *suspirium* et construitur etiam ut nom. substantivum;

2) اِی *ah*, *eheu* etiam est particula vocativa *oh* (§ 211) respondens ar. أَی, sed pronuntianda اِی *ê* (بیای مجهول = hind. هِی Bh.), quacum Spieg. (Pg. § 109) comparat pa. ءِ, quam tamen loco dubio Mkh. reperiri dicit, et Justi z. سدر âi = s. ऎ. Inde interiectio composita ای وای s. ای وا *ah, vae, eheu*;

3) أَیا *ah, eheu* B. et est alia forma particulae vocativae اِی *oh* in Schahn. saepius usitata;

4) پَخ s. پَه et repet. پخ پخ s. په په interiectio laudantis et approbantis *euge* (i. q. خوشا s. آفرین, ar. بارك الله s. مرحبا B.). Ex ar. بَخ, rep. بخ بخ, in linguam persicam translata interiectio. Synonymae sunt چَنانهَن s. چناهن, خَه s. خهی pro خه ای, repet. خه خه s. خهی خهی, et زِه s. زهی s. زِهازِه interposita vocali ـَا;

5) واه s. وَه et repet. واه واه s. وه وه interiectio admirantis *euge, papae, heu;*

6) وای s. وا s. وَی *vae, heu;*

7) هان et repet. هان وهان *cave* et i. q. *festina, cito;*

8) هُو s. هوی proprie *suspirium* (آه ونفس B.) est vox momentis aut annuntiantis alteri aliquid *vae, cave* (کلمه ایست که از برای آگاهانیدن وخبردار کردن گویند B.);

9) هَی particula monentis *cave* et interdum laudantis *euge* B. et dolentis *ah, vae* Bh.;

10) هین particula excitandi i. q. *attende, promtus esto, festina.*

298. Praeterea interiectiones exprimuntur substantivis adverbialiter positis aut addita vocativi nota ـَا, e. g. افسوس vel دریغ s. دریغا vel دردا *proh dolor, vae*; خوشا *o pulcrum*;

بدا *o turpe* al., d. q. v. §§ 212 et 213 coll. 272, B., 1, b; et aliis orationis partibus e. g. pronomine dem. این cum pron. suffixo 2 ps. sing. i. e. اینَت s. اینت i. q. *euge* B. Gl. Sch. et cum suff. deminutive ـَک i. e. اینَک *ecce*.

299. De arabicis interiectionibus, quibus Persae etiam saepissime utuntur, v. Silv. de Sacy gram. ar. t. I, p. 574 sqq. coll. p. 506 sqq.

INDEX

VERBORUM ANOMALORUM ALPHABETICO ORDINE DIGESTUS.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 10 l. 1 lege : گزاشتن. — Pag. 27 l. 13, 14 lege : dughdhar. — Pag. 33 l. 5 infra lege : takhmaçpâdha. — Pag. 35 l. 11 lege : सव्य. — Pag. 44 l. 10 post *sk* adde : , *çk*. — Pag. 49 l. 21 lege : بیل. — Pag. 82 l. ult. lege : *abeant*. — Pag. 156 l. 7 infra lege : پیر زن. — Pag. 163 l. 14 infra pro in edit. lege : in dial. — Pag. 165 l. 5 pro ددند lege : سىند ibid. l. 9 pro ددندم lege : سىندم. — Pag. 175 l. 6 infra lege : Particulam. — Pag. 181 l. 19 lege : vera. — Pag. 197 l. 12 lege : Post ɤ occultum. — Pag. 212 l. 6 lege : هیچکاره. — Pag. 256 l. 19 lege : formantur, et.

Compendiis scribendi p. XVI adde :

Sp. Chr. *i. e.* chrestomathia pers. ed. et gloss. explanavit F. Spiegel, Lips. 1846.

Gissae, typis W. Keller.

